

**İSTANBUL'DAKİ ÖRGÜTLÜ VE ÖRGÜTSÜZ FEMİNİSTLER
VE KADIN HAKLARI SAVUNUCULARININ
PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE'DEKİ KADIN POLİTİKALARI
VE BUNLARIN GÜNDELİK YAŞAMA YANSIMALARI**

Merve BEKAR
211127102

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ceren ALKAN

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eylül, 2024

**İSTANBUL'DAKİ ÖRGÜTLÜ VE ÖRGÜTSÜZ FEMİNİSTLER
VE KADIN HAKLARI SAVUNUCULARININ
PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE'DEKİ KADIN POLİTİKALARI
VE BUNLARIN GÜNDELİK YAŞAMA YANSIMALARI**

Merve BEKAR

211127102

ORCID: 0009-0007-6342-4328

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ceren ALKAN

İkinci Danışman: Dr. İrem SOYSAL AL

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Eylül, 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

MERVE BEKAR'ın "İstanbul'daki Örgütlü ve Örgütsüz Feministler ve Kadın Hakları Savunucularının Perspektifinden Türkiye'deki Kadın Politikaları ve Bunların Gündelik Yaşama Yansımaları" başlıklı tezi 26.09.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi oy birliğiyle/oy çokluğuyla, başarılı/başarısız olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Dr.Öğr.Üyesi Ceren ALKAN ÜSTÜN (Danışman) Maltepe Üniversitesi	
Üye	Prof.Dr.Nurgün OKTİK Maltepe Üniversitesi	
Üye	Doç.Dr. Yalçın KAHYA Bandırma Üniversitesi	

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu tezin ortaya çıkışında katkıda bulunan, ilham veren ve her aşamasında beni destekleyen herkese en içten şükranlarımı sunuyorum. Çalışmamda bilgi ve tecrübelerini cömertçe benimle paylaşan ve bana yalnızca akademik bilgi değil, yaşamın çeşitli yönlerine dair değerli dersler vererek bu süreci benim için son derece öğretici kılan sayın Dr. İrem SOYSAL AL'a ve Dr. Öğr. Üyesi Ceren ALKAN'a içtenlikle teşekkür ederim. Bu yolculuk, bir eğitim sürecinin ötesine geçerek, benim için derin ve keyifli bir yaşam tecrübesi haline dönüştü.

Eğitim hayatım boyunca benimle birlikte olan, her zaman yanımda duran kıymetli aileme duyduğum minneti kelimelere dökmek zor ancak koşulsuz destekleri, zor zamanlarımda bana güç ve cesaret verdi. Ailem gibi bu süreçte yanımda olarak, hayallerime ulaşma yolunda attığım tüm adımlarıma destek olan dostlarıma da teşekkür etmek isterim. Tüm bu süreci ailem ve dostlarımla paylaşmak, bu süreci daha da anlamlı kıldı.

Bu çalışmanın benim için bir yüksek lisans tezi olmanın ötesinde bir anlam taşıdığını belirtmek isterim. Türkiye'de yaşayan bir kadın olarak yaşadığım deneyimlerin derinliği, bu tezi daha da özel kılıyor. Çalışma sürecinde tanıştığım 30 muhteşem kadına da teşekkürlerimi iletiyorum. Umarım, bu yolculuk benim için olduğu gibi sizin için de faydalı bir dönüşüm süreci olmuştur.

Belirtmek isterim ki bu tez yalnızca bireysel bir çabanın ürünü değil; aynı zamanda etrafımdaki sevgi, destek ve dostluğun bir yansımasıdır. Her birinize içtenlikle teşekkür ederim.

Merve BEKAR

Eylül, 2024

ÖZET

İSTANBUL'DAKİ ÖRGÜTLÜ VE ÖRGÜTSÜZ FEMİNİSTLER VE KADIN HAKLARI SAVUNUCULARININ PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE'DEKİ KADIN POLİTİKALARI VE BUNLARIN GÜNDELİK YAŞAMA YANSIMALARI

Merve Bekar

Yüksek Lisans Tezi

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ceren Alkan

Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2024

Bu çalışma, İstanbul'daki örgütlü ve örgütsüz kadın hakları savunucuları ile feminist kadınların perspektifinden Türkiye'deki kadın politikalarını incelemektedir. Araştırma, kadınların günlük yaşantılarındaki aile içi sorumlulukların dağılımından çalışma hayatındaki eşitsizliklere, meslek seçimlerinden mesleki ayrımcılıklara, şiddet çeşitlerine ve feminizm algılarına kadar geniş bir yelpazede sosyolojik bir karşılaştırmalı analiz sunmaktadır. Bu çalışmayı diğerlerinden ayıran en önemli özellik, kendisini feminist veya kadın hakları savunucusu olarak tanımlayan kadın katılımcılarla gerçekleştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair onların bakış açılarını ortaya koymasındır. Katılımcıların feminizme, kadın politikalarına ve günlük hayatta karşılaştıkları eşitsizliklere dair bir karşılaştırma yapılmıştır. Ayrıca, kadın hareketi içerisindeki farklılıklar ve benzerlikler de analiz edilmiştir. Araştırma, nitel veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşme modelini kullanarak, kendisini kadın hakları savunucusu veya feminist olarak tanımlayan farklı yaş gruplarından 30 kadın katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmelerin sonuçlarında, tüm katılımcıların günlük yaşamlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldıklarının bilincinde oldukları, buna karşı tepkilerini de gösterdikleri saptanmıştır. Ancak bu tepkilerin niteliği katılımcılar arasında farklılık göstermektedir. Kendini feminist olarak tanımlayan kadınlar, söylemden pratiğe kadar hemen hemen her alanda tepkisel bir yaklaşım

sergilerken, kadın hakları savunucularının eril dile ve ataerkil söylem ile pratiklere yeniden yönelmeye daha fazla eğilimli oldukları anlaşılmıştır.

Feminizm anlayışının, çeşitli yaş aralıklarındaki katılımcılar arasında yapılan görüşmeler sonucunda farklılaştığı belirlenmiştir. Özellikle kendini kadın hakları savunucusu olarak tanımlayanların günlük hayatlarında maruz kaldıkları eşitsizlikleri “korumacı cinsiyetçilik” olarak tanımlanan bir tutumla yeniden üretebildikleri gözlemlenmiştir. Devlet politikaları çerçevesinde kürtaj, nafaka, çocuk bakımı ve çalışma hayatında kadının rolü gibi konularda katılımcıların ortak görüşü, politikaların yetersizliğidir. Feminist ve kadın hakları savunucusu kadınların örgütlenmeye bakışlarındaki farklılıklar dikkat çekicidir. Katılımcılar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı politikaların uygulanmasının gereğini vurgulamışlardır. Örgütlü katılımcılar kadın dayanışmasının önemini işaret ederken; örgütsüz katılımcılar dayanışmayı daha bireysel bir düzlemde kurmakta ve eşitsizlikle mücadelede devlet uygulamalarının ön planda olması gerektiğini ifade etmektedirler.

Anahtar Sözcükler: Feminizm, Kadın Hakları, Türkiye’de Kadın Politikaları, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Gündelik Hayat, Kadın Örgütlenmeleri, Feminist Örgütlenmeler

ABSTRACT

PERSPECTIVES OF ORGANIZED AND UNORGANIZED FEMINISTS AND WOMEN’S RIGHTS ADVOCATES IN ISTANBUL ON WOMEN’S POLICIES IN TURKEY AND THEIR REFLECTIONS ON DAILY LIFE

Merve Bekar

Master Thesis

Department of Sociology

Sociology Thesis Master's Program

Thesis Advisor: Asist.Prof. Dr. Ceren Alkan

Maltepe University Graduate School, 2024

This study examines women's policies in Turkey from the perspective of organized and unorganized women’s rights advocates and feminist women in Istanbul. The research provides a sociological comparative analysis that spans a wide range of issues, including the distribution of domestic responsibilities in women's daily lives, inequalities in working life, career choices, professional discrimination, types of violence, and perceptions of feminism. What distinguishes this study from others is its focus on participants who identify themselves as feminists or women’s rights advocates, revealing their perspectives on gender inequality. A comparison is made of the participants' views on feminism, women's policies, and the inequalities they encounter in daily life. Additionally, differences and similarities within the women’s movement are analyzed.

The research was conducted using semi-structured interviews as a qualitative data collection technique, with 30 women participants from different age groups who identify as either feminists or women's rights advocates. The in-depth interview results revealed that all participants are aware of the gender inequalities they experience in their daily lives and respond to them, but the nature of their responses varies among participants. Women who identify as feminists exhibit a reactive approach in nearly every area, from discourse to practice, while women’s rights advocates are more inclined to revert to male-dominated language and patriarchal discourse and practices.

The study found that understandings of feminism vary based on interviews with participants of different age ranges. Notably, it was observed that those who identify as women's rights advocates tend to reproduce the inequalities they face in their daily lives through an attitude described as "protective sexism." On issues like abortion, alimony, childcare, and the role of women in working life, the common opinion of the participants is that state policies are insufficient. The differences in how feminist and women's rights advocates view organizing are also striking. Participants emphasized the necessity of implementing policies against gender inequality. Organized participants highlighted the importance of women's solidarity, whereas unorganized participants emphasized the need for state intervention in combating inequality, expressing that solidarity is built on a more individual level.

Keywords: Feminism, Women's Rights, Women's Policies in Turkey, Gender Inequality, Daily Life, Women's Organizations, Feminist Organizations

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR.....	xiv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	2
1.2. Amaç.....	2
1.3. Önem.....	3
2. GENEL BİLGİLER VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Toplumsal Cinsiyete Dair Tartışmalar.....	6
2.2. Kadınlığın Toplumsal İnşası.....	9
2.3. Feminizm	11
2.3.1 Feminist hareketin tarihsel gelişimi ve dünden bugüne feminist hareketler	11

2.3.2	Türkiye’de feminist hareketlere kısa bir bakış	14
2.3.3	Türkiye’de 2000 sonrası kadın söylemi ve kadın politikaları.....	22
2.4.	Her Şeyin İktidarı, Söylem ve Biyopolitika.....	29
2.5.	Gündelik Hayata Sosyolojik Bakış	33
2.5.1	Bir yaşam pratiği olarak feminizm	35
2.5.2	İstatistiklerle gündelik hayatta kadın	37
2.5.2.1	TÜİK verileri	38
2.5.2.2	OECD verileri	42
3.	YÖNTEM	48
3.1.	Araştırma Modeli	48
3.2.	Evren ve Örneklem	48
3.3.	Veriler ve Toplanması	51
3.4.	Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	52
4.	BULGULAR VE TARTIŞMA	56
4.1.	Feminizmin Evrimi: Feminizm Algısı ve Örgütlülüğe İlişkin Dinamikler	56
4.1.1	Kadın hakları savunucuları ve feminist kadınların ayrışması.....	57
4.1.2	Devlet müdahalesi ve algı yönetimi.....	60
4.1.3	Değişen feminizm algısı ve feminizmle tanışma	63
4.1.4	Örgütlülük ve bireysellik tartışması.....	67
4.2.	Türkiye’de Değişen Kadın Politikaları Üzerine Görüşler	77
4.2.1	Çalışma hayatında kadın	79

4.2.2	Çalışma hayatındaki kadın politikaları ve kadın görünürlüğü.....	82
4.2.3	Nafaka ve kürtaj hakkında düşünceler.....	93
4.2.4	Kadının yeri ve İstanbul Sözleşmesi'ne dair	100
4.3.	Gündelik Hayatta Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği.....	104
4.3.1	Şiddet	105
4.3.2	Aile kurumunda kadın	107
4.3.3	Meslek seçimi ve kadın görünürlüğü hakkında	110
4.3.4	Güven meselesi ve söylem üzerine	115
5.	SONUÇ ve ÖNERİLER	121
KAYNAKÇA.....		132
EKLER.....		149
Ek:1: Etik Kurul Kararı		149
Ek:2: Derinlemesine Görüşme Formları.....		150
Ek:2.1: Derinlemesine görüşme formu (Örgütlü kadınlar).....		150
Ek:2.2: Derinlemesine görüşme formu (Örgütsüz kadınlar)		156
Ek:3: Tanışma/Kişisel Özellikler.....		162
ÖZ GEÇMİŞ		163

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. CEİD Toplumsal Cinsiyet Endeksi-2010/2020	43
Tablo 2. CEİD Cinsiyete Dayalı İstihdam Oranları	44
Tablo 3. CEİD Yoksulluğun Önlenmesi	44
Tablo 4. CEİD Kentsel Haklar	44
Tablo 5. CEİD Kadına Yönelik Şiddet	45
Tablo 6. CEİD Adalet Erişim	46
Tablo 7. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Nisan Raporu	46
Tablo 8. Katılımcıların Demografik Bilgileri	52

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları	38
Şekil 2. Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, 2011-2022	38
Şekil 3. Ulusal Eğitim İstatistik Veri Tabanı, 2008-2022	39
Şekil 4. Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2022	39
Şekil 5. Mevsim Etkisinden Arındırılmış İstihdam Oranı	40
Şekil 6. Kazanç Yapısı İstatistikleri, 2022	41
Şekil 7. Araştırma Geliştirme Faaliyetleri Araştırması, 2022	42
Şekil 8. CEİD Toplumsal Cinsiyet Endeksi 2018-2020	43

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ADEM	: Aile Destek Merkezleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Anlaşması
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
EŞİK	: Eşitlik İçin Kadın Platformu
F	: Feminist
G20	: Group of 20
KADES	: Kadın Destek Uygulaması
KAMER	: Kadın Merkezi Vakfı
KA-DER	: Kadın Adayları Destekleme Derneği
KCDP	: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu
KIH-YÇ	: Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği
KHS	: Kadın Hakları Savunucusu
LGBTI	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender, İntersex

ŞÖNİM	: Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UCİM	: Saadet Öğretmen Çocuk İstismarı İle Mücadele Derneği
YAZKO	: Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YÖKTEZ	: Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi
K(Sayı)	: Katılımcı Sayı Numarası

1. GİRİŞ

Türkiye’de son yıllarda kadın politikalarında izlenen yolun yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı feminizmin ve kadın hakları mücadelesinin kadınların hayatlarına temas ettiği noktalar bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Çalışmada makro-mikro yapı ve sistemlerin ilişkisi, uygulanan kadın politikalarının kadınların gündelik yaşamlarına etkileri üzerinden incelenmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde araştırma ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. Bunlar temel olarak, çalışmanın hangi problem üzerinden gerçekleştirildiği, hangi amaçlar doğrultusunda yapıldığı ve önemine dair bilgilendirmeler olarak sıralanabilir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise genel anlamıyla toplumsal cinsiyete ve bir toplumsal cinsiyet kimliği olarak kadınlığın inşasına ilişkin tartışmalara yer verilmiştir. Bununla birlikte hem feminist literatürden hem de feminizmin tarihi bağlamında dünyada ve Türkiye’de feminist mücadelenin değişim ve dönüşümlerinden bahsedilmiştir. Bu denli hayatın içinde olan bir konuyu anlamlandırabilmek adına gündelik hayatın sosyolojisinden faydalananarak, kadınların gündelik hayattaki konumlarına ilişkin eğitim, iş gücüne katılım, ücretlendirme, annelik, şiddet vb. konularıyla ilgili istatistiki veriler sunulmuştur. Çalışmanın bütünlüğü ve elde edilen verilerin anlamlandırılarak yorumlanabilmesi açısından feminist kuram, eril tahakküm, ataerkil pazarlık, söylem ve biyoiktidar kavramları üzerinden tezin kavramsal çerçevesi detaylandırılmıştır.

Üçüncü bölümde ise çalışmanın yönteminde izlenen yol açıklanmış, araştırma modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, verilerin nasıl toplandığı ve analiz edildiğine ilişkin detaylı bilgilere yer verilmiştir.

Dördüncü bölüm olan bulgular bölümünde ise, yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular sunulmuş, kavramsal çerçeve bağlamında analiz edilmiş ve tartışılmıştır. Bu analizler katılımcıların feminizme ve kadın örgütlülüğüne ilişkin görüşleri ve deneyimlerinden Türkiye’de değişen kadın politikaları üzerine değerlendirmeleri ve bu politikaların gündelik hayattaki yansımalarına ilişkin öznel deneyimlerine uzanmaktadır. Beşinci bölüm olan Sonuç bölümünde ise çalışmanın genel hatlarıyla bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Özellikle feminist hareketin hem geçmiş hem de şimdiki hal ve dönüşümleriyle birlikte Türkiye’deki kadın politikalarıyla kadınların gündelik

yaşamları bağlamı tartışılarak, elde edilen bulgu ve analizlerin son bir değerlendirilmesi yapılmış ve konuya ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

1.1. Problem

Hayatımızın rutinini oluşturan gündelik yaşam pratiklerimiz, toplumsal olan üzerine fikir edinmek için üzerine düşünülmesi gereken önemli bir alandır. Özellikle cinsiyetin, davranış biçimlerinden sorumluluklara, karakter özelliklerinden bedensel tercihlere ve meslek seçimlerine kadar belirleyici olduğu kabulüyle şekillenen bir toplumsal hayat içerisinde kadın ya da erkek olmak gündelik hayat pratiklerimiz üzerinde oldukça belirleyici bir etkiye sahiptir. Mevcut cinsiyet rejimi cinsiyetleri yalnızca kadın ve erkek olarak ayrıştırmakla kalmaz. Aynı zamanda “erkek” olanın “kadın” olan üzerinde tahakkümünü de beraberinde getiren bir hiyerarşiye dayanır. Bu da toplumsal cinsiyet meselesini yalnızca bir farklılık değil bir eşitsizlik meselesi olarak ele alma gereksinimini doğurur.

Bu eşitsizliğin yeniden üretim mekanizmalarının çeşitliliğine bakıldığında bütünlüklü bir analiz yapılmasının gerekli olduğu barizdir. Toplumsal cinsiyet hem gündelik hayat gibi mikro düzeyde aktörler arası etkileşimlerde hem de haklar, yasalar ile şekillenen devlet politikaları gibi makro düzeylerde yeniden üretilmektedir. Bu nedenle gündelik hayat gibi mikro alanlardan bahsederken diğer yandan da makro süreçlerin kadınların yaşama biçimleri üzerindeki düzenleyici etkilerini de görebilmek önemlidir. Gündelik hayata yansıyan birçok sorunun kaynağında bunların makro süreçlerde yürütülen uygulamalar tarafından desteklenmesi ve yeniden üretilmesi yatabilmektedir.

Bu sebeple bu çalışmada özellikle kadınların gündelik hayatlarında kadın olmalarından kaynaklı uğradıkları eşitsizlikleri hem mikro alanda, yani kadınların kendi yaşam deneyimleri üzerinden, hem de makro alanda, yani kadın politikaları üzerinden, ele almak ve bunların birbiriyle kesiştiği noktaları kadınların kendi anlatıları üzerinden tespit etmek temel amaç olarak belirlenmiştir.

1.2. Amaç

Kadına yönelik şiddeti ve cinsiyet temelli ayrımcılığı neredeyse her coğrafyada ve tüm zaman dilimlerinde çeşitli versiyonlarıyla görmek mümkündür. Bu durumun bir neticesi

olarak kadınlar hem temel hak ve özgürlüklerini hem de sosyal, politik, özel ve kamusal alanlardaki haklarını elde edebilmek için çeşitli mücadeleler vermek zorunda kalmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların günlük yaşamlarını etkileyen temel bir konudur ve bu eşitsizliği hem tespit etmek hem de giderebilmenin yollarını genişletebilmek açısından politika yapma süreçleri büyük bir öneme sahiptir. Bu araştırma, Türkiye’de son 20 yıldaki kadın politikalarının İstanbul’daki kadınların gündelik yaşantısına nasıl etki ettiğini anlamayı amaçlamıştır. Bunu, özel olarak kendini feminist veya kadın hakları savunucusu olarak tanımlayan, örgütlü ve örgütsüz kadınların, gündelik hayatlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliği konularındaki deneyimleri, farkındalıkları ve bunlara dair davranış pratiklerini farklılıklar ve benzerlikler üzerinden, sebepleri ile birlikte ortaya koymayı ve tartışmayı hedeflemiştir. Çalışmanın İstanbul özelinde yapılmasının ana sebeplerinden biri İstanbul’un çok sayıda kadın örgütlenmelerine/kadın platformlarına ev sahipliği yapması ve şehrin içerisinde farklı kültürel kimliklere, farklı ekonomik, kültürel ve sosyal sermayeye sahip kadınlara ulaşmanın daha kolay olmasıdır. Ayrıca İstanbul gibi büyük bir şehirde etkileşimlerin, çalışma hayatının, kamusal alana katılımın, kadın haklarına dair farkındalıkların, fırsat ve zorlukların, kadın olma deneyiminin toplumsal cinsiyet perspektifinden birçok açıdan farklı yönleri olacağı gözetilerek çalışmada İstanbul’da yaşayan feminist ve kadın hakları savunucusu kadınlara odaklanılmıştır.

1.3. Önem

Kadınların ev yaşamından çalışma hayatına kadar hayatın her alanında karşılaştıkları fırsatlar ve zorlukları toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında ele almak, kadınların kamusal ve özel alanlarda karşılaştıkları hak kayıplarını görünür kılmak önem taşımaktadır. Böyle bir çalışma, geliştirilen politikaların gündelik hayata sirayetini ve giderilmeyen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sonuçlarını gözler önüne serme potansiyelinden ötürü önemlidir.

Özel alan olan ev yaşamında kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği kaynaklı maruz kaldıkları hak kayıpları çeşitlilik göstermektedir. Bunlar, ev işlerinin dağılımından, aile içi karar alma süreçlerinde kadının rolüne, çocuk bakımından aile içi sorumlulukların eşit dağılımına kadar uzanmaktadır. Bunların yanı sıra, psikolojik ve fiziksel şiddeti önlemek amacıyla geliştirilmiş ve daha da geliştirilip somutlaştırılması ve erişimin kolaylaştırılması gereken hukuki koruma önlemleri, Türkiye’deki kadınlar için hayati önem taşımaktadır.

Kadınların istihdam süreçlerinde ve kamusal alanda karşılaştığı toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin sorunlar ise yine oldukça çeşitlidir. Bunların başlıcaları; işgücüne katılım oranları, işe alım süreçlerinde kadınların karşılaştığı ayrımcılık, cinsiyete dayalı mobbing, izin hakları ve çalışan çocuklu kadınlara kreş hizmeti, çocuk bakım desteği olarak sıralanabilir. Özel alan ve kamusal alanda kadınların karşılaştıkları bu sorunlara ilişkin düzenlemeler ve uygulamaların, yani kadın politikalarının, değişim ve dönüşümleri Türkiye’de yaşayan kadınların gündelik hayatlarına etki etmekte ve tartışmasız önemli bir çalışma alanı oluşturmaktadır.

Bu nedenle bu alanda yapılan çalışmalar kadın politikaları, Türkiye’de kadın hakları, çalışma hayatında kadın, kadına şiddet, kadın ve gündelik hayat sosyolojisi, feminizm ve kadın örgütlenmeleri anahtar kelimeleri üzerinden taranmıştır. YÖKTEZ’de bu kavramlar ile tarama yapıldığında bulunan 278 çalışma, çeşitli konu ve farklı bakış açılarından bu konuları ele almış olsa da yaşanan toplum bağlamında makro-mikro ilişkisini kapsamlı bir biçimde kuran bir çalışmanın eksikliği görülmektedir. Bunun yanında sosyoloji alanında gerçekleştirilen az sayıda da olsa çalışma olması umut vericidir. Fakat toplumun dinamik bir yapıya sahip olduğu göz önüne alındığında, tüm bu konular hemen hemen her yönüyle değişkenlik göstermekte ve bu alanda yapılan çalışmaların güncellenmesi önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bu nedenlerden dolayı bu çalışmada, Türkiye’de kadın politikalarının kadınların hayatlarına ne şekilde etki ettiği araştırılmıştır. Araştırmanın evreni, politikaları daha yakından takip etmeleri ve eleştirel bir bakış sunabilme eğilimleri de göz önünde bulundurularak; İstanbul’da yaşayan örgütlü ve örgütsüz feministler veya kadın hakları savunucuları olarak belirlenmiştir. Bu kadınlar tarafından politikalardaki değişimler ve etkilerinin nasıl değerlendirildiği ve gündelik hayatlarında bu değişimleri nasıl deneyimledikleri araştırılmıştır. Hem toplum dinamiklerinin değişkenliği hem de uygulanan kadın politikalarının kadınların hayatındaki önemine ve etkisine yer veren bu çalışma, kadınların gündelik yaşamlarına bu politikaların etkisini örgütlü ve örgütsüz feminist veya kadın hakları savunucusu kadınların perspektifinden irdelemeyi amaçlamaktadır. Gündelik yaşamın çalışmanın bu denli merkezine alınmasının ardındaki neden bu alanın aslında bilinç düzeyine çıkamayan ama bir şekilde de var oluşumuzu etkileyen etkileşimler alanı olması ve toplumsal değişimlerin işaretlerinin de yine buradan geliştirilen gündelik hayat pratiklerinde görülebilir olmasıdır (Bayat, 2016). Feminizm de

eşitlik, toplumsal adalet, kadın hakları, farkındalık ve bilinçlenme, dayanışma ve işbirliği gibi ilkeleri benimseyen bir hareket olarak ürettiği yolu ve mekanizmaları yalnızca matematiksel bir formül şeklinde ya da kuramsal bazda üretmez. Bu pratikler aynı zamanda gündelik hayat ve deneyimler yoluyla yaratılmakta ve keşfedilmektedir, dayanışma yoluyla ise büyütülmektedir. Feminist veya kadın hakları savunucusu kadınların gündelik hayatlarında geliştirdikleri pratikler tam olarak bu nedenle önemlidir. Bu sebeple bu tezde yapılan saha araştırması üzerinden kadınların deneyimleri, ürettikleri yol ve mekanizmalar, örgütlü ya da örgütsüz ancak bir biçimde kendini “feminist” ya da “kadın hakları savunucusu” olarak tanımlayan kadınların sesinden tartışılmıştır.

2. GENEL BİLGİLER VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Toplumsal cinsiyet kavramı, bireylerin sosyal yaşamlarında nasıl tanımlandığını ve hangi rollerle toplumsal yapıya katıldıklarını anlamak açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu bölümde, toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten nasıl ayrıldığı, kadın ve erkek kimliklerinin toplumsal normlar çerçevesinde nasıl inşa edildiği, güç ilişkileri ve tahakküm mekanizmaları üzerinden tartışılmıştır. Michel Foucault'nun biyopolitika kavramından Pierre Bourdieu'nun eril tahakküm anlayışına kadar uzanan teorik bir çerçevede, toplumsal cinsiyetin bireyler üzerindeki etkileri ele alınarak, Türkiye bağlamında kadınlık ve erkeklik rollerinin ne şekilde kurgulandığı analiz edilmiştir.

2.1. Toplumsal Cinsiyete Dair Tartışmalar

Gündelik hayatın her alanında karşımıza çıkan kadın ve erkek kimliklerini anlamak, bu çalışmanın önemli bir parçasıdır. Çalışmanın amaçlarından biri, gündelik hayatta kadınların nasıl düşündüğünü ve davrandığını toplumsal cinsiyet perspektifinden incelemek ve bireylerin rollerini ve etkileşimlerini bu çerçevede analiz etmektir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet perspektifinin ve buna bağlı kavramların açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Toplum, bireyleri tanımlamak ve anlamlandırmak için çeşitli sınıflandırmalar yapar. Bu sınıflandırmaların en temeli, bireylere toplumsal düzen tarafından dayatılan kadın ve erkek cinsiyet sınıflandırmasıdır. Ancak bu sınıflandırmayı sadece bu perspektiften ele almak, eksik bir anlamaya yol açabilir. Toplumsal cinsiyet (gender) ve biyolojik cinsiyet (sex) kavramları, bireylerin yaşadıkları toplumda kültürel yapı, davranış, rol ve pratiklerin nasıl belirlendiğini anlamak için önemlidir (Butler, 1990).

Cinsiyet kavramı, en basit tanımıyla, bireylerin biyolojik olarak doğuştan sahip oldukları cinsel kimliklerdir. Cinsiyet tanımları çoğu kültürde benzerlik gösterse de, bu kavram hem biyolojik hem de toplumsal bir anlam taşır. Biyolojik cinsiyet, bireylerin doğuştan sahip oldukları cinsel kimlikleri ifade ederken, toplumsal cinsiyet bireylerin toplumda üstlendikleri sosyal rolleri ve bu rollerin nasıl inşa edildiğini kapsar.

İnsan bedeni, özellikle de kadın bedeni, toplumsal normlar tarafından şekillendirilen bir alan olarak kabul edilir. Michel Foucault'nun biyopolitika kavramı, bedenin iktidar ilişkileri içinde nasıl şekillendiğini ve toplumsal cinsiyetin bu şekillenme üzerindeki etkilerini açıklamak için önemli bir teorik çerçeve sunar (Foucault, 1978). Bu bağlamda cinsiyet sistemi, kadın ve erkek olarak ikiye indirgenmiş; tahakküm sahibi ise erkek olarak belirlenmiştir. Toplumdaki her birey, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde bu sistemi destekleyerek meşrulaştırır (Bourdieu, 2016).

Toplumsal cinsiyet, hem biyolojik hem de toplumsal olarak bireylere benimsetilen bir yapı haline gelmiştir. Ancak gerçekte bu ikililik tam anlamıyla karşılık bulmaz, kendilerini kabul gören cinsiyet kimliklerinin dışında tanımlayan bireyler de mevcuttur. Bu nedenle, cinsiyet kimlikleri meselesi, yalnızca kadın ve erkek sınırlı olmaması ve toplumsal yapılar aracılığıyla erkek egemenliğinin pekiştirilmesi nedeniyle ciddi bir tartışma alanı oluşturmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rollerinde bireylerden, cinsel kimliklerine uygun şekilde kadınlık ya da erkeklik rollerine uyum sağlamaları ve bu rollerin gerektirdiği davranışları sergilemeleri beklenir. Kadın ve erkeğin sorumluluklarının neler olduğu, günlük hayattaki davranış ve düşünce pratiklerinin nasıl olması gerektiği, hatta meslek seçimlerine kadar birçok alanda toplumsal cinsiyetin etkisi belirgindir. Aile içindeki sorumluluk paylaşımlarından ev işlerine, çocuk ve yaşlı bakımına kadar birçok özel alandaki sorumluluklar genellikle kadınlara dayatılırken, erkeğin kamusal alandaki işi emek olarak görülüp ücrete tabi tutulur. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir yansımasıdır.

Toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyet kimlikleri, toplumsal cinsiyet rolleri ve eril tahakküm, erkeğin toplumda, ailede, özel ve kamusal alanlarda kadınlara karşı kurmaya çalıştığı üstünlüğün bir göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı, Bourdieu'nun kavramsallaştırmasıyla "eril tahakküm" içeren bir sistem olarak tanımlanabilir. Bu, erilliğin toplumsal, ekonomik, kültürel, politik alanlar gibi hayatın pek çok alanında kadınlara karşı kurmuş olduğu üstünlüğünü koruma ve sürdürülebilir kılma çabasıdır (Bourdieu, 2016). Patriyarkayla ilişkilendirilen bu eril tahakküm sistemi, toplumsal cinsiyet normları, kültürel inançlar ve kurumsal yapılar tarafından sürdürülür.

Bu durum, kadınların erkeklerden¹ daha az olanak ve haklara sahip olmasıyla sonuçlanmaktadır. Connell'in "hegemonik erkeklik" kavramı, erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerindeki baskın konumunu ve bu konumun kadınlar üzerindeki etkilerini analiz etmek için önemli bir araç sunar (Connell ve Messerschmidt, 2005).

Deniz Kandiyoti'nin "ataerkil pazarlık" kavramı, kadınların patriyarkal sistemler içinde nasıl var olduklarını ve bu sistemlerle nasıl başa çıktıklarını açıklamak için önemli bir teorik çerçeve sunar. Kandiyoti'ye göre, kadınlar, mevcut ataerkil sistem içinde kendilerine en uygun stratejileri geliştirerek bu sistemle bir tür müzakere yaparlar. Bu müzakere süreci, kadınların hem direnmelerine hem de bu yapıya uyum sağlamalarına yol açar. Türkiye gibi toplumlarda, bu pazarlık süreci, kadınların toplumsal konumlarını belirleyen önemli bir faktördür (Kandiyoti, 1988). Sonrasında kaleme aldığı çalışmalarda Kandiyoti (1998) ataerkil pazarlığın geçirdiği revizyondan bahseder. Kadın haklarının uluslararası düzlemde gösterdiği gelişme karşı kanadın kaybetmekte olduğu eril tahakkümü yeniden kurma çabasına yol açmıştır. Kandiyoti bu yeni durumu "eril restorasyon" kavramsallaştırması ile açıklar. Çöken ataerkil düzeni ayakta tutmak için genellikle sert güç kullanımı ya da sürekli kontrol ve propaganda devreye girer. Bu bağlamda, dünyada yükselen sağ popülist hareketlerin, toplumsal cinsiyet alanındaki hak ve kazanımları geri almayı amaçlayan politikalar uyguladığı açıkça görülmektedir (Kandiyoti, 1998). Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi de bu duruma örnek teşkil edecek politikalardan biri olarak göze çarpar.

¹ Tezde "kadın" ve "erkek" cinsiyet kimlikleri ve buna dair politikalar üzerinden gidilse de ikili çerçevenin ötesinde düşünerek toplumsal cinsiyet kategorilerini daha çoğul bir yerden düşünüp ele alacak çalışmaların ilgili konulara farklı perspektifler getirme potansiyeli yüksektir. Bu bağlamda ikili çerçevenin ötesinde düşünmeye vesile olan toplumsal cinsiyet edimlerine dair performatif bir kuram öneren Butler'ın söyledikleri kıymetlidir. Butler, toplumsal cinsiyete dair düşünmenin ikili çerçevesinin üretimine ve bu üretimde iktidarın rolüne işaret eder; bu ayrımındaki "doğallığın" beden cinsiyet kategorileri üzerinden ve içinden üreten, söylemsel olarak kısıtlanmış performatif edimlerce oluşturulmuş olabileceğini vurgular (s. 34). Bu bağlamda, feminist eleştirideki "kadınlar" kategorisinin, feminizmin öznesinin, ortak bir kimliği ifade ettiği varsayımını eleştirir (s. 48) ve feminizmin "kadınlar" kategorisinin iktidar yapılarının ta kendisi tarafından normatif bir dille nasıl üretilip kısıtlandığını da kavramak zorunda olduğunu söyler (s. 45). Butler, J. (2010). Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi. İstanbul: Metis.

2.2. Kadınlığın Toplumsal İnşası

Hayatın toplumsal, kamusal, sosyal ve politik her alanında, insani değerler temel alınması gerekirken, cinsiyet kimlikleri ve toplumsal cinsiyet çerçevesinde şekillenen söylemsel ve davranışsal pratikler devreye girmektedir. Bu pratiklerin, bilinçli ya da bilinçsiz şekilde sürdürülmesi ve meşrulaştırılmasında, bireyler ve sistemin her bir parçası rol oynamaktadır. Kadınlık, sistem tarafından her kadının önüne varoluşsal bir mesele olarak koyulmuştur. Bu nedenle, bu bölümde kadınlığın nasıl tanımlandığı, kime göre ve hangi koşullarda bu kavramın kullanıldığı, toplumsal inşasında hangi etkenlerin rol oynadığı ve bunun kadınların hayatlarına nasıl dokunduğu; kısacası kadınlığın inşası incelenmiştir.

Hayatımızda var olan tüm kavramlar, düşünceler, davranış pratikleri, söylemler toplumsaldan ayrı düşünülemez. Birey her ne kadar yaşamına belirli yerlerde birey olarak devam etse de birey olabilmesi dahi toplumsala dayanmaktadır. Bu nedenle kadınlığın toplumsal inşası da birçok faktörün etkileşimine dayanır. Toplumlar, kültürel normlar, gelenekler, değerler, eğitim sistemi, medya ve diğer kurumlar aracılığıyla kadınlık ve erkeklik rollerini tanımlayarak, pekiştirirler. Bu roller ve davranış kalıpları ise öznelere tarafından sürekli tekrar edilerek mutlak bir kimlik olarak benimsenir (Butler, 2010). Bu nedenle kadınlığın toplumsal inşasının özellikle sosyolojik perspektiften incelenmesi kıymetlidir. Konunun sosyolojik analizi yapıldığında toplumsal yapıların, kurumların ve süreçlerin kadınların yaşamlarını nasıl etkiledikleri ve bir cinsiyet kimliği olarak kadınlığın nasıl oluşturulduğunu anlamaya odaklanmayı sağlayacaktır.

Kadınlığın toplumsal inşası aslında ilk etapta toplumsal kurumlar tarafından gerçekleşir. Aile, eğitim, çalışma hayatı, medya gibi kurumlar kadınlık rollerini tanımlar, sınırlarını belirtir ve pekiştirerek sürdürülebilirliklerini artırır. Kadınlık rolü öncelikle aile zemininde varlığını göstermektedir. Aile ortamında maruz kalınan, öğrenilen ve yaşanan koşullar, davranış pratikleriyle birlikte bireylerin ilk doğumundan itibaren hayatında yer etmeye başlar. Bebeğin kız veya oğlan olduğunda sergilenen söylem ve davranış pratikleri bunun en güzel örneklerindendir. Oğlanların pembe bir tişört giymesinden kadınların mühendis olmak istediğinde karşılaştıkları tepkilere, erkek çocuklarını “aslan” söylemiyle yetiştirirken diğer tarafta kız çocuklarını “uslu, prenses” gibi söylemlerle yetiştirilmesine kadar çeşitli tepkiler ilk sosyalleşme alanı olan ailede bireye toplumsal

cinsiyet rollerini benimseten örneklerden birkaçıdır. Aile bireylerini rol model alan çocuklar aile içi sorumluluk dağılımı, ev içi işlerin paylaşımı, çocuk/yaşlı bakımı gibi hayatın ortak noktada idame ettirilmesine dayanan fakat toplumsal cinsiyet normlarının bunların kadınlık görevi olarak dayatmasıyla ortaya çıkan eşitsizliklerin hangisine şahit olursa, o şekilde yetişerek topluma karışır. Bu davranış pratikleri ve düşünce biçimleri aileden aileye değişiklik göstermekle birlikte, toplumsal analizine bakıldığında hala ağırlıklı olarak eşitsizliğin hâkim olduğu açıkça görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirilmesinde eğitim alanı da yine önemli bir araçtır. Okullarda özellikle hayat bilgisi derslerinde öğretilen aile modelleri kadın ve erkeğe farklı roller biçen, aile içi sorumluluklarını farklı tanımlayan bir aile modelidir. Kız ve oğlan öğrencilerin formalarından öğretmenlerin bu iki cinsiyetten çocuklara yaklaşımlarına kadar birçok faktör yine bu toplumsal cinsiyet rollerinin benimsetilme sürecinde etkilidir. Tüm bunların yanı sıra eğitime erişim, kız çocuklarının özgürleşme sürecinde olumlu bir etkiye de sahiptir. Eğitim seviyesi arttıkça bilinçlenme ve farkındalık artarak, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamındaki inşa edilen kadınlık rolüne itaat etmeyen, doğrusunu yanlısını görerek ona göre davranış pratiği sergileyen kadınlar hem kendi yaşamlarını hem de çevresinin, ailesinin, çocuklarının yaşamlarını dönüştürme gücüne sahip olacaktır. Bu konu ile ilgili yapılan çalışmalarda hoşgörü, güven, saygı ve yüksek farkındalığı içerisinde barındıran eşitlikçi ebeveynler ile yetişen çocuklar, cinsiyet rolleri bağlamında daha eşitlikçi oldukları tespit edilmiştir. Toplumsal cinsiyet düşünce pratiğindeki ve dolayısıyla kadınlığın inşasındaki söylemsel ve davranışsal pratiklerin değişmesindeki en büyük etkenlerden biri de tartışmasız eğitim olacaktır (Kantoğlu, Yurteri ve Erdoğan, 2018).

Kadınlığın toplumsal inşası hiç şüphesiz toplumsal iktidar dinamikleriyle ayrı düşünülebilecek bir konu değildir. Güç ve kaynaklara erişim, toplumdaki cinsiyet normlarıyla belirlendiği için kadınlar sosyal, ekonomik ve politik olarak ayrımcılığa maruz kalmakta ve sınırlı fırsatlara erişebilmektedir. Cinsiyet kimliklerinin rollerinin tayin edilmesi, toplumda mevcut güç ilişkileri ve kapitalist ataerkil yapıların bir sonucudur (Kandiyoti, 1988).

Hayatın her alanında uygulanan söylemsel ve davranışsal pratikler, insani değerler üzerinden olması gerekirken, cinsiyet kimlikleri ve toplumsal cinsiyet bağlamında şekillenmektedir. Bu sebeple bu tezde, örgütlü ve örgütsüz feminist veya kadın hakları savunucusu olan kadınların deneyimleri, hissiyatları ve yapmaya çalıştıkları, bu bağlamlar çerçevesinde ele alınmıştır.

2.3. Feminizm

Tezin özünü oluşturan dinamiklerden biri olan feminizmi Türkiye'deki son 20 yılını ele alarak anlamak ve değerlendirmek için öncelikle feminizmin geçmişine bakmak gerekmektedir. Bu çalışma, esas olarak feminist hareketin güncel biçimlerine odaklansa da, feminist hareketi tarihsel bütünlüğü içinde analiz etmek, geçmişten devralınanları ve geride bırakılanları anlamamıza yardımcı olacaktır. Özellikle tez kapsamında, siyasal alandaki süreklilikleri ve kopuşları ortaya koymak, günümüzdeki durumun ayırt edici karakterini daha belirgin hale getirmiştir. Bu bölümde, feminist hareketin tarihsel gelişimini ele alan literatür kaynaklarından yararlanmanın amacı, kapsamlı bir tarihsel anlatı sunmaktan ziyade, çalışmanın bağlamını açıklayıcı temel dinamikleri vurgulamaktır.

2.3.1 Feminist hareketin tarihsel gelişimi ve dünden bugüne feminist hareketler

Feminizm, tarih boyunca kapsamı ve tanımı değişen bir toplumsal harekettir. Temel amacı toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ortadan kaldırmak olsa da, zaman içinde değişen koşullar nedeniyle farklı misyonlar da üstlenmiştir. Feminist hareketin yapısındaki değişimi anlamak ve bu çalışmayla olan bağlantısını daha net kurabilmek için, öncelikle feminist hareketin oluşum sürecine ve kendi içinde nasıl çeşitlendiğine kısaca değinmek gerekmektedir.

Feminizm, zaman içinde farklı konuları kapsamına dahil eden bir hareket olduğundan, tek bir “feminizm”den ziyade, “feminizmler”den bahsetmek daha doğrudur. Bunun sebeplerinden biri, farklı dönemlerde toplumun farklı kesimlerinden aktörlerin farklı amaç ve taleplerle harekete katılmasıdır.

Birinci dalga feminizm olarak adlandırılan dönem, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında gerçekleşmiş olup, Mary Wollstonecraft'ın "Kadın Haklarının Savunusu"

(*Vindication of the Rights of Women*) adlı eserindeki taleplerde kendini gösterir. Bu dönem, kadınların oy kullanma ve siyasi temsil hakları, mülkiyet hakları, eğitimde fırsat eşitliği gibi temel meselelere odaklanmıştır (Taş, 2016). Birinci dalga feminizm, bazı kaynaklarda “liberal feminizm” olarak da adlandırılmaktadır. Bu dönemde kadınlar, bulundukları coğrafyaya bağlı olarak çeşitli haklar elde etmişlerdir. Bu hak arayışlarının sonuçları, ikinci dalga feminizmin temelini atmıştır.

İkinci dalga feminizmde ise, değişen süreçlerin etkisiyle daha farklı talep ve ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde çeşitli ideolojik öğretiler, ortaya çıkan farklı ihtiyaçları destekleyerek feminist hareketin daha da çeşitlenmesine yol açmıştır. Bir anlamda, liberal feminizme karşı ortaya çıkan görüşler, feminizm hareketindeki hak arayışlarını politik bir zemine oturtmuştur.

1960’lı yıllarda, ikinci dalga feminizmin içinden gelişen en önemli akımlardan biri radikal feminizmdir. Radikal feminizm, kadınların maruz kaldığı hak ihlalleri ve sömürünün temel nedeni olarak ataerkil düzeni ve bu düzenin neden olduğu toplumsal ayrıcalıkları hedef almıştır. Toplumsal cinsiyet rollerini, evlilik kurumunu ve heteronormativiteyi sorgulamaya açmıştır. Marksist ve diğer muhalif hareketler içinde yer alan radikal feministler, patriyarkanın bu hareketlerin içinde de varlık gösterdiğini ortaya koyarak harekete eleştirel bir bakış açısı getirmiştir.

Sosyalist feminizm ise, kadınların hak ettikleri özgürlüklere ulaşamamalarının sebebi olarak sınıf farklılığını öne sürmüştür. Bu yaklaşım, toplumdaki sınıf farklılıklarının kadınların birçok konuda mağdur olmasına yol açtığını savunur. Sosyalist feminizme göre, kadınların ezilmesinin temel nedeni kapitalizmdir; sosyalist bir sistem kurulmadan kadınların ekonomik bağımsızlıklarını elde etmeleri ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması mümkün olmayacaktır (Egemen, 2023). Sosyalist feministler, toplumsal yeniden üretime, sosyal politikalara ve bakım emeğine odaklanmıştır. Sınıf ve cinsiyetin yanı sıra ırk, etnisite ve cinsel yönelim gibi kimlik faktörlerinin kesişimselliği, üçüncü dalga feminizmde daha yaygın hale gelmiştir.

Tüm feminist hareketlerin ortak noktası olan kadın hak ve özgürlüklerine sahip çıkma konusunda bir diğer yaklaşım ise kültürel feminizmdir. Bu hareketi diğerlerinden ayıran

nokta, kültürel dönüşüm taleplerine öncelik vermesidir. Kültürel feminizm, ataerkil sistemin yerine dişil değerlerin yaygınlaştırılmasıyla kültürel bir dönüşüm gerçekleşeceğini savunur. Onlara göre, toplumda kadınların baskı görmesinin temelinde kültürel kodlar yatmaktadır. Kadınların mevcut toplumsal cinsiyet rolleriyle mücadelesi ve bu bağlamda güçlenebilmesi için kadınların toplumsal konumlarını kültürel dönüşüme birlikte güçleneceğini düşünmektedir. (Tong, 2009).

İkinci dalga feminizmin, patriyarkaya karşı mücadelenin hız kazandığı ve kadınların kürtaç ve doğum kontrolü gibi hak taleplerinin öne çıktığı bir dönem olduğu görölmektedir (Taş, 2016). 1990'lı yılların başlarında, ikinci dalga feminizme getirilen eleştiriler, üçüncü dalga feminizmin başlamasına yol açmıştır. Üçüncü dalga feminizm, ikinci dalganın belirli bir kadın kesimine odaklandığını ve kadınlar arasındaki farkların toplumsal ve siyasi sonuçlarını göz ardı ettiğini öne sürer. Özveri'ye göre bu dalga, kadının güçlendirilmesi, kadına şiddet ve cinsellik gibi konularla ilgilenirken, toplumsal değişimin bilinçli eylemler ve eğitim yoluyla gerçekleştirilebileceği görüşünü benimsemiştir (aktaran Taş, 2016).

Günümüzde ise, değişen paradigmlar ve teknolojik dönüşümler, kadın hakları mücadelesini farklı bir noktaya taşımıştır. Teknoloji ve sosyal medya aracılığıyla küreselleşen kampanyalar (#MeToo hareketi gibi) yeni feminist hareketlerin doğmasına yol açmıştır. Bu hareketler, dördüncü dalga feminizm olarak adlandırılmaktadır. Henüz net dinamikleri belirlenememiş olan bu feminist hareketin, yaşadığımız dönem boyunca gelişmekte olduğu bir gerçektir.

Değişen koşulların feminist hareketleri nasıl etkilediği açıkça görölmektedir. Hem uluslararası hem de ulusal düzeyde değişen siyasal yönelimler, farklı dinamiklere ve değerlere sahip feminist düşünceleri de beraberinde getirmiştir. Bunlardan biri, hiç şüphesiz, muhafazakâr feminizmdir. Muhafazakâr feminizm, diğer feminist hareketlerden farklı olarak ciddi bir kültürel farklılık barındırmaktadır. Uluslararası literatürde, batıda ortaya çıkan liberal feminizme karşı bir duruş olarak görölmekte, geleneklere sahip çıkarak kadının ev içi rollerini daha önemli görmektedir. Türkiye'de ise muhafazakâr feminizm, genellikle İslami değerler ve Kur'an-ı Kerim üzerinden tanımlanmakta ve bu bağlamda kimi yerlerde "İslami feminizm" olarak da anılmaktadır.

Bu hareketin en etkin olduğu konulardan biri, başörtüsü meselesidir. Kadınların başörtülerinden dolayı kamusal alanda kısıtlanmaması, eğitim ve fırsat eşitliğinin ellerinden alınmaması gerektiği temel savunular arasında yer alır. Muhafazakâr feministler, “başörtüsüne değil, başörtülü kadınlara özgürlük istiyoruz” söylemiyle, sağ siyasal düşünce temsilcileriyle olan ayrışmalarını işaret etmektedir (Taş, 2016).

Türkiye’de var olan muhafazakâr feminizm, Kemalist feminizm, doğayla iç içelik bağlamında karşımıza çıkan ekofeminizm ve değişen dinamiklerle birlikte ortaya çıkan dijital feminizm, literatürde önemli bir yere sahiptir. Bu çeşitlilik içinde feminizmi çalışma bağlamına oturtmak adına, Türkiye’deki feminist hareketin nasıl bir dönüşüm geçirdiğini incelemek ve uygulanan kadın politikalarının kadınların gündelik hayatlarındaki etkilerini anlayabilmek amacıyla bir sonraki bölümde bu konular açıklanmıştır.

2.3.2 Türkiye’de feminist hareketlere kısa bir bakış

Türkiye’de feminist harekete dair literatüre bakıldığında, bu hareketin 1980’li yıllarda başladığı görülmektedir. Bunun nedeni, kadınların ilk kez bu dönemde kendilerini feminist olarak tanımlamaları ve feminizm adı altında bir araya gelmeye başlamalarıdır (Tekeli, 2010).

Ancak Türkiye’deki feminist hareketin tarihsel kökleri Osmanlı Dönemi’ne kadar uzanmaktadır. Özellikle II. Meşrutiyet döneminde, kadın-erkek eşitsizliğine değinen ve bunu eleştiren, kadını yalnızca annelik ve eş statüsüyle sınırlamayan, kadının kamusal alanda görünürlüğünü, çalışma hayatına ve sosyal hayata eşit katılımını talep eden bir kadın hareketi mevcuttur (Küçük, 2022). Osmanlı toplumunda kadınların özel alana kapatılarak anne, eş gibi rollerle sınırlandırılmasını eleştiren ve kamusal alanlarda daha fazla yer almayı talep eden bir kadın hareketinin varlığından söz edilmektedir. Bu dönemdeki kadınların feminist olarak anılmamasının sebebi, her ne kadar feminist düşüncelere sahip olsalar da bunu açık bir söylem haline getirmemiş olmalarıdır. Osmanlı İmparatorluğu’nun modernleşme ve batılılaşma çabası içinde, kadınların talepleri de özellikle Suffragette hareketi gibi uluslararası kadın mücadelelerinden etkilenmiştir (Özdemir, 2009).

Cumhuriyet Dönemi'ndeki kadın hareketi de Osmanlı Dönemi'ndeki hareket gibi modernleşme ve çağdaşlaşma etkisi altında şekillenmiştir. Dönemin kadın hakları açısından önemli bir özelliği, 1926'da Medeni Kanun'un çıkarılmasıdır. Devlet eliyle kadınlara yasal hakların verilmesi nedeniyle Cumhuriyet Dönemi, "devlet feminizmi" dönemi olarak da anılmaktadır (Özdemir, 2009). Bu dönemden sonra, kadın hareketi Kemalizm'i benimseyerek laik ve çağdaş Cumhuriyet'in en önemli destekçilerinden biri olarak görülmüştür (Tekeli, 2010). Bu süreçte Üniversiteli Kadınlar Derneği, Kadın Hakları Derneği ve Kadın Hukukçular Derneği gibi dernekler kurulmuş ve Cumhuriyet'in kadınlara tanıdığı hakları savunmayı amaç edinmişlerdir.

1980'lere geldiğimizde, bir yandan bağımsız, diğer yandan da kamusal alanda görünürlük kazanan bir feminist hareketle karşılaşırız. Bu dönemde feminist hareket içinde yer alan kadınlar, çoğunlukla önceki dönemde sol örgütlerde yer alan kadınlardan oluşmuştur. Bu feminist hareket, kadın hareketinin anti-hiyerarşik olması gerektiği düşüncesini benimsemiştir. Bu dönemde yaşanan en önemli gelişmelerden biri, 1983 yılında YAZKO (Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi) tarafından çıkarılan Somut Dergisi'nin 4. sayfasını feministlere ayırması olmuştur. Bu sayede, ilk kez beş kişilik küçük bir grup kadın, feminizm adını benimseyerek Türkiye tarihinde önemli bir gelişmeye öncülük etmiştir. 4. Sayfa aracılığıyla bir araya gelen kadınlar, şehirli, orta ve üst sınıftan olup, çoğu itibarlı okullarda eğitim görmüş ve yüksek lisans veya doktora eğitimlerini yurt dışında tamamlamıştır. Bu durum, ilerleyen dönemde Türkiye'deki kadın hareketlerinin batıdaki feminist hareketlerle, onların düşünce dinamikleri ve yayınlarıyla tanışmasına zemin hazırlamıştır. Aynı zamanda bu grup, benzer sınıf ve kültürel sermaye özelliklerini de paylaşmaktadır (Küçük, 2022).

Kadın hareketi açısından önemli olan ilk kitlesel feminist eylem, Kadınlar Dilekçesi'dir. Türkiye'nin de imzalamış olduğu Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Anlaşması (CEDAW) kapsamında, kadınlar imza kampanyası başlatarak 7.000 imza toplamış ve meclise sunmuşlardır (Koçak, 2007). 4 Nisan 1987'de Çankırı'da verilen bir mahkeme kararının "Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin" şeklinde olması üzerine Türkiye'deki feminist kadınların bilinirliğini artıran ve onları sokağa çıkaran ilk kitlesel eylem gerçekleştirilmiştir. Kısa sürede ülke geneline yayılan eylemler sonucunda 1990 yılında Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı kurulmuş ve "Bağır

Herkes Duysun!" kitabının yayımlanmasıyla somut sonuçlar elde edilmiştir. Sonraki süreçte dayağa karşı kampanya, Anneler Günü'nde "Annenizi sevip karınızı dövüyor musunuz?" sloganıyla düzenlenen yürüyüşler, feminist hareketin kamudaki görünürlüğünü artırmıştır. Aynı yıl gerçekleştirilen, tacizden korunma konusuyla gündeme gelen Mor İğne kampanyası, dönemin en başarılı kampanyalarından biri olmuştur.

1980'ler, feminist yayınlarla birlikte kadınların coşkusunun, heyecanının ve bir araya gelme ritminin yüksek olduğu yıllar olarak özetlenebilir. 1990'lara geldiğimizde ise feminist hareketin kurumsallaşmaya başladığı görülmektedir. Özellikle Mor Çatı'nın kadına yönelik şiddet kampanyası ile başlattığı kurumsallık, çeşitli alanlarda genişleyerek devam etmiştir. Kadın temalı eserlerin bir araya getirilmesi amacıyla kütüphaneler kurulmuş, dernekler oluşturulmuş ve üniversiteler de bu kurumsallaşma sürecinde yer almıştır. Bu dönemdeki kurumsallaşma, özellikle yurt dışından fon alımlarının önünü açarak kadın örgütlerinin devletle temasını artırmış, ilişkilerini pekiştirmiştir. Bora, bu durumu "devlet feminizmi" olarak tanımlamaktadır (Bora, 1996). Bu süreçler hem yerel hem de küresel düzeyde izlenebilir. 1995 yılında Pekin'de düzenlenen Dünya Kadın Konferansı'nın ana gündemlerinden biri, kadınların siyasi alandaki eşit temsil konusu olmuştur. Türkiye'deki feminist hareketin gelişimini anlamlı kılmak için bu süreçlerin iki boyutuyla da ele alınması gerekmektedir. 1990'larda devletle kurulan yakın ilişkiyi Bora şu şekilde özetlemektedir: "80'li yılların o zenginliği, renkliliği ve kıpır kıpırlığı, yerini daha durağan, kendini fikirler ve hayallerden çok projeler ve işlerle tanımlayan, asla zııırlıkla suçlanamayacak, ama tuhaf bir biçimde kadınların ancak çıkar ilişkisi kurabildikleri bir yapıya bıraktı... 'Gönüllü kuruluş' lafı bu dönemde sık sık telaffuz edilmeye başlandı: sanki feminizm devletin işiymiş de bazı kadınlar devletin işine yardım ediyorlarmış gibi..." (Bora, 1996). Bora'nın devlet feminizmi vurgusu, belirli bir düşünceyi yansıtsa da, dönemde bu görüşe katılanlar olduğu gibi katılmayanlar da mevcuttur. Bununla birlikte, bu dönemde feminizm hareketi içerisinde bazı anayasal kazanımlar elde edilmiştir. Türk Ceza Kanunu'ndaki dul, bakire ya da boşanmış gibi tanımlamaların kaldırılması, zinanın suç olmaktan çıkarılması, kadınların çalışmalarının kocaların inisiyatifine bağlı olduğu 159. Maddenin değiştirilmesi ve 438. Maddenin kaldırılması gibi önemli kazanımlar sağlanmıştır (Küçük, 2022).

2000’li yıllarda ise kurumsallaşma daha derinlikli bir şekilde devam etmiştir. STK faaliyetlerinin sayıca artması ve kapsadıkları konuların çeşitlenmesi, bu süreçte artış göstermiştir. 1999 yılında AB üyeliğine aday ülke olarak gösterilen Türkiye’de, demokratik atmosferin gelişmesi ve çeşitli STK’ların desteğiyle önemli kazanımlar elde edilmiştir.

Türkiye’de feminist hareket, başlangıçta belirli bir refah ve hayat standardına sahip kadınların önderliğinde ortaya çıkmış olsa da, zamanla farklı kesimlere yayılmış bir hareket olma özelliği taşımaktadır. Osmanlı’dan günümüze var olan kadın bilinci, 1980’ler, 1990’lar ve 2000’lerde farklı biçimlerde kendini göstermiştir ve hala güçlü bir şekilde varlığını sürdürmektedir.

Özetle, Türkiye’de kadınlar seçme ve seçilme hakkını herhangi bir hak arayışı sonucunda değil, 1934 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından elde etmiştir. Bu nedenle Türkiye’deki kadınların feminist hareket dinamikleri, uluslararası arenadakilerden farklılık göstermektedir. 1935’ten 1970’lere kadar kadın hareketinde duraksamalar yaşanmıştır. 1970’li yıllarda kadın hareketlerinde tekrar canlanmalar görülmektedir. Kadınlar çeşitli kurum ve dernekler kurarak hak arayışlarına devam etmektedir. 1990’lı yıllara gelindiğinde ise, uluslararası alandaki kadın hareketlerine yanıt olarak sözleşmeler imzalanmaya başlanmıştır. Türkiye’deki yansıması ise 20 Nisan 1990’da "Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü"nün kurulması olmuştur.

Aynı döneme denk gelen bir diğer önemli ulusal mesele ise Kürt meselesidir. Türkiye siyasetinde önemli bir yer tutan bu konunun bir getirisi de farklı bir kadın hareketi olmuştur. Kendisini Kürt ve kadın kimlikleriyle tanımlayan kadınlar, aşiret sistemini ve ataerkil düzeni eleştirmekte, Kürt kadınlarının Türk kadınlardan daha dezavantajlı bir durumda yaşamaya mecbur bırakıldığını savunmaktadır. Bu düşünceler doğrultusunda, şiddete uğrayan Kürt kadınlar tarafından haklarını savunmak amacıyla Kadın Merkezi Vakfı (KAMER) kurulmuştur.

Türkiye’de çeşitlenen ve kurumsallaşan kadın hareketlerine bir diğer örnek de 1986 yılında imzalanan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’dir (CEDAW). Kanun yoluyla güçlenen kadın hareketi, sonraki yıllarda daha da çeşitlenerek

devam etmiştir. Özellikle 1990'lı yıllarda çeşitli örgütlenmelerin oluştuğu görülmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı: Şiddete maruz kalan kadınlara psikolojik ve hukuki destek sağlamak amacıyla 1990 yılında kurulmuştur.

Mor Dayanışma: 2014 yılında Antakyalı kadınlar tarafından kurulan bu örgüt, mahallerde kadınlarla bire bir temasta bulunmayı amaçlamaktadır.

Kadın Dayanışma Vakfı: 1993 yılında kurulan bu vakıf, şiddete maruz kalan kadınlara psikolojik, hukuki ve sosyal destek sunmanın yanı sıra, bilinçlendirme amacıyla eğitimler vermektedir.

Havle Kadın Derneği: 2018 yılında Üsküdar'da "Türkiye'nin ilk Müslüman feminist kadın derneği" olarak kurulmuştur.

Kadınlarla Dayanışma Vakfı: 1999 yılında kurulan bu vakıf, göçmen kadınlar ve LGBTİ bireyler gibi farklı kesimlere de destek vermektedir.

Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ): 1993 yılında kurulan bu dernek, kadın haklarını insan hakları olarak tanıyarak, kadının hak ve özgürlüklerini koruma ve geliştirme amacıyla faaliyet göstermektedir.

Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER): 1997 yılında kurulan bu STK, kadınların karar verme süreçlerinde daha etkili ve eşit temsilini sağlamak amacıyla faaliyet göstermektedir. Şirin Tekeli öncülüğünde gerçekleştirilen Siyaset Okulu Projesi, bu derneğin en bilinen projelerindendir.

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu: 2010 yılında kurulan bu platform, kadın cinayetlerine karşı hukuki mücadele vermek amacıyla kurulmuştur. Platforma "ahlaka aykırı faaliyet yürütmek" gerekçesiyle kapatma davası açılmış olup, dava halen devam etmektedir.

Kampüs Cadıları: 2014 yılında kurulan Kampüs Cadıları, Türkiye'deki genç kadınların sorunlarını görünür kılmayı ve dayanışmayı amaçlamaktadır.

Feminist Gece Yürüyüşü: Her yıl 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nde düzenlenen bu organizasyon, Türkiye’deki en büyük feminist eylemlerden biridir. 2003 yılında Taksim Meydanı’nda gerçekleşen ilk yürüyüşten bu yana, her yıl düzenlenmektedir.

Feminist hareketlerin oluşumunda zaman, mekân, ideoloji, siyasal ve politik uygulamalar, teknolojik gelişmeler ve kültürel farklılıklar gibi birçok faktör rol oynamaktadır. Bu sebeple feminist hareketlerin incelenmesi, hem kadın sorunlarının hem de yürütülen siyasal ve politik uygulamaların açıklanmasında önemli bir değişken rolü üstlenmektedir. Tüm bu değişim ve gelişimler akademik yazında da karşılık bulmuştur.

YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde “kadın politikaları,” “Türkiye’de kadın hakları,” “çalışma hayatında kadın,” “kadına şiddet”, “kadın ve gündelik hayat sosyolojisi”, “feminizm” ve “kadın örgütlenmeleri” anahtar kelimeleriyle yapılan taramada, toplamda 278 adet akademik çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmaların çoğu yüksek lisans tezi olup, sosyoloji alanında yapılan çalışmaların sayısının oldukça az olması dikkat çekici bir durumdur. Aşağıda, tarama yapılan anahtar kelimelerle elde edilen çalışmaların özet aktarımı sunulmaktadır.

Kadın politikaları anahtar kelimesiyle yapılan tarama sonucunda, 2002 ile 2023 yılları arasında toplam 9 adet çalışmaya ulaşılmıştır. Bunların 7’si yüksek lisans tezi, 2’si ise doktora çalışmasıdır. Çalışmalar, felsefeden uluslararası ilişkilere, tarihten gazeteciliğe kadar çeşitli alanlara yayılmaktadır. Ancak, bu çalışmaların hiçbirinin sosyoloji alanında yapılmamış olması dikkat çekici bir durumdur. Bu 9 çalışma, kadın politikalarını farklı açılardan ele almıştır. Türkiye ve İran karşılaştırması (Yıldırım, 2005), 2000’li yıllardan sonraki kadın politikalarındaki değişimlerin Diyanet İşleri Başkanlığı’ndaki yansımaları ve kadın kuran kursu öğreticilerinin bu değişimlere dair görüşleri (Can, 2023), sendikaların kadın politikalarındaki rolü (Özbek, 2013), Türkiye’deki kadın politikalarının Avrupa Birliği süreci bağlamında incelenmesi (Bolat, 2020), Ak Parti hükümetleri döneminde incelenen kadın politikaları (Kurtulan, 2023), kadın politikalarının dönemsel ele alınışı, İstanbul Sözleşmesi ve siyasal partilerin kadın politikaları bağlamında değerlendirilmesi (Demir, 2002; Kaylı, 2013; Korkmaz, 2016; Muslu, 2022) bu çalışmalara örnek olarak verilebilir.

Türkiye’de kadın hakları anahtar kelimesiyle yapılan taramada ise 1994 ile 2020 yılları arasında yapılmış 10 adet çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmaların 3 tanesi 2019-2020 yılları arasında, 2 tanesi ise 2017 yılında yapılmıştır. Diğerleri ise 2012 ve 1994 yıllarına aittir. Türkiye’de kadın hakları üzerine yapılan çalışmalarda, Türk kadın hareketi ve mücadelesinin incelenmesi (Aktaş, 1994; Can, 2020; Öztürk, 2020) kadın haklarının medya çerçevesinde ele alınması (Albayrak, 2020), elde edilen kadın haklarında sivil toplum kuruluşlarının rollerinin sorgulanması (Taş, 2019), ülkemizdeki kadın haklarına Avrupa Birliği’nin etkisi ve konunun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bağlamında incelenmesi (Aydın, 2014; Demir, 2017; Öztürk, 2017) ile kadınların siyasal yaşama katılımıyla ilgili çalışmalar (Sencer, 2019; Yıldız, 2012) yer almaktadır.

Çalışma hayatında kadın anahtar kelimeleriyle yapılan taramada, 1989-2024 yılları arasında gerçekleştirilmiş 15 adet çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan yalnızca biri doktora tezi olup, geri kalan 14 çalışma yüksek lisans tezidir. Bu alanda yapılan çalışmalar genellikle ekonomi, uluslararası ilişkiler ve kamu yönetimi gibi alanlarda gerçekleştirilmiştir. Dikkat çekici bir nokta, yalnızca 1989 yılında yapılan bir yüksek lisans çalışmasının sosyoloji alanında olmasıdır. Bu 13 çalışma, çalışma hayatında kadını çeşitli açılardan ele almıştır (Arkan, 2020; Ağcakaya, 2017; Aydın, 2018; Bolcan, 2006; Budak, 2021; Candır Şimşek, 2020; Çiçek, 2024; Çelik, 2019; Tüysüz, 2020; Özeren, 2019; Sargın, 1992; Şerifoğlu, 2017; Yankın, 1989 Yiğit, 2024; Yüksel, 2016).

Kadına şiddet anahtar kelimesiyle yapılan taramada, bu konunun son yıllarda daha yoğun olarak çalışıldığı görülmektedir. En eski çalışma 2015 yılında yapılmış olup, günümüze kadar bu konuda çeşitli alanlarda çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Kadına şiddet konusunu ele alan 22 adet tez bulunmaktadır. Bunlardan yalnızca biri sanatta yeterlilik tezi iken, diğerleri yüksek lisans tezleridir. Çalışmalar, ağırlıklı olarak sosyoloji, gazetecilik ve iletişim bilimleri gibi alanlarda yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında, kadına şiddeti feminist kuram ve Türk sinema tarihi açısından ele alan (Bolat, 2023) ve medyada kadına şiddeti inceleyen çalışmalar (Avcu, 2023; Avcı, 2018; Cihan, 2020; Çetiner, 2022; Mutlu, 2015; Yorgun, 2022) bulunmaktadır. Ayrıca, psikososyal destek ve kraliçe arı sendromu açısından yapılan çalışmalar (Tanrıku, 2022; Yiğit, 2024), kadına şiddet konusunu din perspektifinden ele alınması (Kendirli, 2023) kadına şiddet politikalarının incelenmesi (Miguil, 2020), kadının hayatındaki devlet ve sivil toplumun rolünün

irdelenmesi (Karakoç, 2024; Metin, 2023), islam hukuku, Osmanlı Devleti bağlamında kadına yönelik şiddet değerlendirmesi ve kent üzerinden kadına yönelik şiddetin değerlendirilmesi (Dikencik, 2023; Esenel, 2023; Uzun, 2023) sanat, eğitim ve kadının kadına şiddeti konularında gerçekleştirilen çalışmalar (Leblebiciler, 2020; Özbek, 2023; Özkan, 2018; Yalçın, 2018;) ve söylemlerin kadına şiddet kültürüne etkisini araştıran çalışmalar da (Dumrul, 2023; Kayahan, 2016) yer almaktadır.

Kadın ve gündelik hayat sosyolojisi alanında yapılmış çalışma sayısı yalnızca beştir. Bu beş tezin tamamı sosyoloji alanında yüksek lisans tezi olup, üç tanesi gündelik hayat pratiği ile kadın günlerini ve cemaatlerdeki kadın bağlamsallığını incelemektedir (İpek, 2021; Kafadar, 2019; Mülayim, 2021). Diğer iki çalışma ise yapı-birey ikililiğini (Yılmaz, 2021) ve Nuri Bilge Ceylan filmlerindeki antagonizma konusunu (Ağca, 2022) ele almaktadır.

Feminizm alanında yapılan çalışmalar ise 1996 yılından 2024 yılına kadar uzanan diğer anahtar kelimelerden daha fazla çeşitliliğe sahip 210 adet akademik çalışma mevcuttur. Bunlardan 21 tanesi doktora çalışması iken geri kalan 189 çalışma yüksek lisans çalışması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların içerisinde Türkiye’de feminist harekete dair çalışmalar (Aktaş, 2023; İngün, 2005; Tunalı, 1996), siyasal kuram çerçevesinde ele alınan çalışmalar (Çakır, 2020; Demirdöven, 2018; Kılıç, 1998; Konuralp, 2023), Türkiye toplumunda feminizm çalışmaları (Öztürk, 2003; Ünlü, 2000), Çeşitli kavramsal çerçeveler, konular açısından ilişkilendirerek feminizmin değerlendirilmesi (Özçelik, 2003; Bulut, 2019; Cengiz, 2023; İşler, 2004; Kartal, 2003; Korkmaz, 2006; Kuşcan, 2001), ekofeminizm ve ekoloji konuları (Kef, 2014; Üzel, 2006), sanat ve edebiyat alanlarıyla ilişkilendirerek feminizm değerlendirilmesi (Begiçarslan Savcı, 2019; Bekar, 2020) ile birlikte Sosyoloji alanından çeşitli konu, kuram ve tarihsellik bağlamında ele alınan çalışmaların (Özakın, 2012; Gülçiçek, 2015; Kayalığıl, 2005; Keskin Korumaz, 2016; Saka, 2018) yanı sıra Türkiye’de feminizm hareketinin çeşitliliğini gösteren çalışmalar (Cengiz, 2023; Özmen, 2023) bunlardan bazılarını oluşturmaktadır.

Kadın örgütlenmeleri anahtar kelimesi ile yapılan çalışmalar ise yalnızca 7 adet olup, bir tanesi doktora geri kalan altı tanesi ise yüksek lisans çalışmasıdır. Gerçekleştirilen akademik çalışmaların 2005-2022 yılları arasında olması dikkat çekicidir. Çalışmalardan

bir kısmı tarihsel olaylar sırasındaki AB süreçlerine, çeşitli savaşlardaki barış durumlarına ve savaşlardaki kadınların güçlenmelerine kadın örgütlenmelerinin etkisini ele alındığı (Mahmoud, 2022; Tutmaz, 2018; Yılmaz, 2005;) yüksek lisans tezleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların dışında muhafazakar kadın hareketlerinin incelendiği (Doğan, 2010; Işıklı, 2017) iki yüksek lisans teziyle birlikte kırsal kesimde bulunan kadın örgütlenmelerinin kadınların hayatına etkisi konulu (Kasap, 2019) bir çalışma da mevcuttur. Literatürde bu anahtar kelime ile karşımıza çıkan tek doktora tezi ise belirli bir tarihteki sosyalist kadınların örgütlenmesine (Keşoğlu, 2008) bir bakış sunmaktadır.

Bu çalışmaların her biri, literatüre önemli katkılar sağlamakla birlikte, anahtar kelimelerle yapılan tarama sonuçlarına bakıldığında, kadınların toplumun her alanında var olan etkilerinin özellikle sosyoloji alanında yeterince irdelenmemiş olması, literatür açısından önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Kadının hayatın her alanındaki etkisi üzerine daha fazla çalışma yapılması, hem konunun daha iyi anlaşılmasını ve aktarılmasını sağlayacak, hem de kadınların hak kayıpları ve mağduriyetlerinin sesi olup, hak taleplerini duyurmada önemli bir araç olacaktır. Kadın hakları, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına şiddet gibi konuların kavramsal düzeyde tartışılması, ilgili istatistikler ve politikaların makro düzeyde ele alınması elbette önemlidir. Ancak bu tez, bu çerçeveleri gündelik hayatın içinde kadınların sesine, deneyimlerine ve sözlerine yer veren derinlemesine bir perspektiften nitel olarak araştırmayı amaçlamıştır. Kadınların hayatın öznesi olma çabalarında, literatürdeki büyük bir eksikliği gidermeyi ve gelecekteki çalışmalara ilham olmayı hedefleyen bu tezin özgünlüğü tam da bu noktada yatmaktadır.

2.3.3 Türkiye’de 2000 sonrası kadın söylemi ve kadın politikaları

Türkiye 2000’lerin başlarında toplumsal, siyasi ve ekonomik olarak düzensiz olduğu bir yapıya sahipti. Bu çalkantılı dönemde herkes bir şekilde etkilenirken, 2001 yılında kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), o dönemde yaşayan yurttaşlara nefes olma vaadiyle gelerek toplumun önemli bir kesimi tarafından kabul görmüş ve 2002 yılında iktidara gelmeyi başarmıştır. İktidara geldiği dönem Türkiye’nin AB’ye adaylık sürecinin kabulüyle kesişirken, AB yanlısı demokratik bir politik iklim yaratmıştır. İktidara geldiğinde 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin etkilerini hafifletebilmesi, toplum için

rahatlatıcı bir refah ortamı sağlamıştır. Bunun yanında uygulamış olduğu yenilikçi ve toplum refahı artırıcı politikalar sayesinde iktidara geldikten 10 yılki süreç içerisinde kültürel farklılık ve kimliğe dayalı bir çokkültürlülüğün deneyimlendiği dönem olması da toplum yararı için önemli bir başarıdır.

3 Kasım 2002 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi'nde kendisini demokrat, muhafazakâr, yenilikçi, çağdaş ve pozitif siyaseti benimseyen bir parti olarak tanımlayan AK Parti, kurulduğu günden itibaren kadına dair söylemleri, uyguladıkları ve planladıkları kadın politikaları ile dikkat çekmektedir. Beyannameleri incelendiğinde kadını, “kadın” kimliğinin yanı sıra , “anne” ve “eş” kimlikleriyle de ön plana çıkararak, bu kimliklerin güçlendirilmesi ve özelliklerinin korunarak gelecek nesillere aktarılması üzerinde durulmaktadır. Türkiye’de bulunan güçlü aile yapısı, diğer toplumlara göre avantaj olarak temsil edilmiştir. Kadınların, çocukların, yaşlıların ve özel gereksinimli bireylerin sorunlarını çözmek amacıyla izlenen aile merkezli politikalar beyanında da görüldüğü üzere, kadını tek başına kendi varlığıyla görmek ve kendi var oluşunu ilgilendiren sorunları çözenin yanı sıra, toplumda kabul gören ve bununla birlikte parti politikası olarak benimsenen kadına biçilen toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden söylemler ve politikalar da bulunmaktadır. Her ne kadar temel hedef olarak “kadınların hak ettikleri statüye kavuşmaları” söylemlerinde bulunulsa da kadın sorunlarının giderilmesi için çaba sarf edilerek, çeşitli uygulamalarda bulunulmuş olsa da bunların asıl amacının sağlıklı nesiller yetiştirilerek, ailede mutluluğun sağlanması ifadeleri, aslında kadını geleneksel roller çerçevesinde ele almış olduklarının bir göstergesi olmuştur.

AK Parti’nin iktidara geldiği günden itibaren kadınların çalışma hayatı, eğitim ve siyasette de görünür kılmayı, bu ve bunun gibi çeşitli konularda kadına birçok hak ve kolaylık tanındığına dair uygulamalar ve söylemler mevcuttur. Bunlardan en önemlilerinden biri kadının kamusal alandaki hakları üzerine olan politikalarıdır. 1971 yılında 1475 sayılı İş Kanunu’nun 14. Maddesi dışındaki tüm maddeleri yürürlükten kaldırarak, yerine 2003 tarihindeki 4857 sayılı İş Kanunu’nun kabulü önemli gelişmelerdendir. AK Parti öncesi dönemde var olan 1475 sayılı Kanun’da doğum izni, gebe ya da emziren kadınlar için çalıştırılma durumları, izin durumları, gece çalışma süreleri ve işçinin haklı nedenlerle derhal fesih hakkı gibi önemli kalemlerde değişikliğe gidilen politikalar izlenmiştir. 1475 Sayılı Kanun’da doğum izni doğum öncesi ve doğum

sonrası süreyle birlikte toplam 12 haftayken, AK Parti yürürlüğe koyduğu 4857 sayılı Kanun ile bu durumu 16 haftaya çıkartmıştır. AK Parti döneminden önce yani 2000'lerden önce gebe veya emziren kadınların işçi hakları, kreş kurulması, çalışma süreleri ve çalıştırılacakları işler Çalışma, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıkları tarafından düzenlenirken, 2000 sonrasında bu düzenlemeyi çıkarılan kanun ile birlikte Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılması Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik ile düzenlemeye başlanmıştır. 2000'li dönemden önce evlat edinme ve engelli çocuk sahiplerine izin hakkı tanınmıyor, evlenme durumunda 3 gün, yakın akraba vefatında ise 2 gün ücretli izin hakkı tanınırken; 2000'ler sonrasında evlenme ve yakın akraba ölüm durumundaki ücretli izinler 3 güne çıkartılmış, evlat edinilme durumunda 3 gün ücretli izin hakkı ve engelli çocuk / süregelen hastalığa sahip çocuk ebeveynlerine ise hastalık raporu ile birlikte yıl içerisinde 10 güne kadar ücretli izin hakkı tanınmıştır. Gece çalışma süresi yeni kanun ile birlikte 8 saatten, 7,5 saate indirilmiştir. Bir diğer önemli madde ise kadın işçinin, iş yerinde maruz kaldığı cinsel taciz sebebi ile derhal iş sözleşmesinin fesih hakkına sahip olma hakkını elde etmesidir. Önemli maddelerinden olan madde 5'te ise işçinin cinsiyetinden dolayı ücret eşitsizliğine maruz bırakılamayacağını belirtilmesi, kadın politikaları açısından çok önemli ve gerekli bir adım olarak değerlendirilmiştir (Ateş ve Yavuz, 2017).

Yapılan bir diğer önemli düzenleme ise 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun yerine 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun getirilmesi olmuştur. Eski Türk Ceza Kanunu'nda ev içinde zorla cinsel ilişkiyi ceza olarak saymamış, kadını birey olarak tanımayarak, cinsel saldırı suçunu net şekilde açıklamamıştır. Fakat bunların yerine gelen 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda kadın birey olarak tanınmış, cinsel saldırı suçunun netliği ortaya koyulmuş ve hane içerisinde zorla cinsel ilişkiye girme suç kabul edilerek, aile içi şiddeti "eziyet" olarak ifade etmiştir. Yasalarda yapılan önemli değişikliklerden biri de 657 sayılı kanundur. Bu kanunda 2000'lerden önceki dönemde doğum izni 3 hafta, doğum sonrası izni ise 6 haftadır. 2000'lerden sonra iktidara yeni gelen AK Parti'nin yapmış olduğu değişiklik ile doğum öncesi ve doğum sonrası izinleri 8 haftaya çıkarılmıştır. 2000'lerden önce süt izni uygulaması yokken, AK Parti döneminde önce 1,5 saate, daha sonra 3 saate çıkarılmıştır. Bunun yanında doğum yapan memura ücretsiz izin hakkı, gece çalışması, evlilik izni, prematüre doğum izni, çocuk sebebiyle kısmi zamanlı çalışma izni gibi uygulamalar yokken, 2000 sonrasında bu konularda kadınların lehine olarak adımlar

atıldığı görülmektedir (Ateş ve Yavuz, 2017). Fakat günümüze gelindiğinde uygulanan politikaların da değişime uğramasıyla birlikte kadının iş gücünde yerinin git gide azaldığı görülmektedir. Çocuk bakımı, kreş yardımı gibi daha çok “annelik” kavramı üzerinden yaşanan mağduriyetle birlikte kadınların mobbing ya da çeşitli şekillerde taciz gibi durumlardan dolayı da çalışma yaşamında varlığı git gide azalmaktadır. Var olan sosyal politikaların eksikliği nedeniyle, kadın istihdamı olumsuz anlamda etkilenmektedir. TÜİK verilerine göre, 2023 yılında erkeklerin istihdam oranı %7, 7 iken kadınlarda bu oran %13,7 olarak belirtilmesi, istihdam oranının ise erkeklerde %66,9 iken kadınlarda bu oranın %31,2 olması, söylenilen durumları doğrular nitelik taşımaktadır (TÜİK, 2024). Bir yıl sonraki Şubat 2024 TÜİK verilerine baktığımızda ise erkeklerin istihdam oranının %66,5 iken kadınlarınkinin %32,5 olması beklenen fakat kadınların kendi oranlarındaki iç artışında gözlerden kaçmaması gereken kıymetli bir gelişme olarak değerlendirilmelidir.

Günümüze gelindiğinde AK Parti’nin 2023 hedeflerinden olan refah artırıcı politikalar için ailenin esas alınacağı söylemi ise var olan egemen paradigmanın söylemini yeniden üretmektedir. Bunun yanında toplumun tamamını kapsayan bir zihinsel dönüşümün ön kabulü ile kadınlar önündeki sosyal engelleri kaldırmak için anayasada değiştirilen 10. madde, 2009 yılında TBMM bünyesinde oluşturulan Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 11 Mayıs 2011’de “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” olarak adlandırılan , diğer bilinen ismiyle İstanbul Sözleşmesi’ne ilk imzayı atan ülke olmamız da AK Parti döneminde gerçekleştirilen bir diğer kadın uygulamalarındandır. Sözleşme, 11 Mayıs 2011 yılında İstanbul’da Avrupa Konseyi tarafından imzaya açılmıştır. Türkiye sözleşmeyi imzalayan ilk ülke olma özelliğine sahiptir. Mevcut hükümet olan AK Parti, gerek seçim beyannamelerinde gerek söylemlerinde kadına karşı şiddetin her zaman karşısında durduğundan ve bundan sonraki zaman dilimlerinde de bu konuyla mücadele için çeşitli uygulama ve politikalar yapacağından bahsetmiştir. 12 Haziran 2011 Genel Seçim Beyannamesi’nde parti politikaları olarak kadına verdikleri önemi şu cümle ile dile getirmişlerdir: *“Hayatın her alanında kadınlarına yeteri kadar yer ve önem vermeyen toplumlar akıllarının yarısını kaybetmiş demektirler”*(AK Parti, 2011, s.92). İmzalanan sözleşmeyi hukuksal çerçevede onaylayabilmek amacıyla 6251 sayılı Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi

Sözleşmesi'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun çıkarılmıştır. 6284 sayılı kanunda da belirtildiği üzere çıkarılan kanunun 1. Maddesinde İstanbul Sözleşmesi'nin esas alınarak bahsi geçen kanunun çıkarıldığı ifadeleri mevcuttur.

Sözleşme birçok konuda ilk olma özelliğine sahip olmakla birlikte, özellikle cinsiyet bağlamında uğranılan ayrımcılık ve şiddet konusunda bugüne kadar kapsama alınmamış cinsiyet kimliklerini kapsam içerisine almaktadır. Kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet konularında bugüne kadar hazırlanmış olan en kapsamlı ve en detaylı sözleşme olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Sözleşmenin giriş kısmında belirtildiği gibi kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetten arınmış bir Avrupa yaratmayı hedef alması, öncelikli amaç olarak kadını her türlü şiddetten koruma, kadına karşı şiddeti ve ev içi şiddeti önlemek ve ortadan kaldırmak gibi öncelikli amaçları belirtmektedir. Sözleşmede bahsi geçen şiddet türleri sadece fiziksel değil fiziksel, psikolojik, ekonomik, sözel ve cinsel şiddet çeşitlerini de kapsamaktadır. Cinsiyete dayalı şiddet konusu sadece kadınlarla sınırlandırılmamakta, erkekler dahil bütün aile üyelerini kapsamaktadır. Ancak kadınların cinsiyetlerinden dolayı şiddete maruz kalma oranları daha fazla olduğundan, sözleşmenin daha çok kadın haklarını koruma kapsamına aldığı 2.maddede belirtilmiştir (Çamurcu, 2021). Var olan kadın ve erkek cinsiyet kalıplarıyla sınırlı kalmayarak sözleşme, tüm cinsel kimlikteki bireyler için geçerli kılınmaktadır. LGBTİ+ bireylerin kapsama alındığına dair açıkça bir madde olmasa da belirtilen cinsiyet kimliği, cinsel yönelim gibi hiçbir konuda ayrıma gidilmemesinin beyanı, bu bireylerin sözleşmenin amaçladığı koruma kapsamında olduklarının açıkça göstergesidir (Bakırcı, 2015). Fakat 20 Mart 2021 tarihinde Resmî gazetede yayımlanan Cumhurbaşkanı kararı ile yine aynı hükümet tarafından sözleşmenin feshedildiği açıklanmıştır. Kararın iptali için çeşitli sivil toplum örgütleri ve siyasi partiler Danıştay'a başvurmuş, halk nezdinde ciddi protestolar yapılmasına karşılık İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı iptal edilmemiştir.

Önemli bir diğer adım ise 22 Temmuz 2007 Seçim Beyannamesi'nde yer alan kadına karşı şiddet konusunda benimsendiği belirtilen “sıfır tolerans” ilkesi bağlamında seferberlik başlatıldığı belirtilerek, “Kadına Yönelik Şiddeti İzleme Komisyonu” kurulmuştur. Bunun yanında 2006-2010 Şiddet Eylem Planı hazırlandığı belirtilmiştir. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün teşkilat yasaları çıkartılmıştır. Bu ilke bağlamında 2005'te yürürlüğe girmiş olan yeni

Türk Ceza Kanunu’nda töre cinayetleri faillerinin en yüksek ceza ile ceza almaları kabul edilmiştir. Yine 2007 yılındaki beyannamede bulunan kadın ve aile konularında faaliyet gösteren STK’lar ile iş birliği içerisinde bulunulacağı beyanı önem teşkil etmektedir. 25 Mayıs 2010 Başbakanlık Genelgesi ile “Kadın İstihdamı Ulusal İzleme ve Koordinasyon Kurulu” kadınların sosyo-ekonomik konumlarının güçlendirilmesi, kadın erkek eşitliğinin sağlanması, kadın istihdamının artırılması, cinsiyete dayalı ayrımcılıkların önlenmesi ve uygulamaların takibi amacıyla kurulmuştur. KADES, ŞÖNİM, ADEM gibi uygulamaları hizmete açarak parti bünyesinde kadına atfedilen önem ve değerler, halk nezdinde de uygulanan politikalar ile gözler önüne serilmiştir.

Bunların yanında zaman içerisinde kadının adının yerine aile kavramının koyulduğu da dikkat çeken bir diğer gelişmelerdendir. Buna yönelik olarak 2011 yılında Kadından ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı’nın yerine, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nı hizmete sokmuşlardır. Bakanlığın günümüzdeki güncel ismi ise “Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı”dır. Kadını korumaya yönelik söylem ve yasalar, 2011 itibari ile artık aileyi korumaya, doğurganlığı artırmaya yönelik uygulamalara, ev kadını ifadesini merkeze alan söylemlerin ve politikaların artırılmasına, kadının anne rolünde iyi bir eğitimci olmasının sağlanmasına evrilmiştir. 2011 yılı seçim beyannamesinde dikkati çeken bir diğer madde ise güçlü toplum başlığı altında, aile kurumuna karşı yeni tehditlerin var olduğu söylemidir. Bu tehditleri boşanmaların artması, bazı kesimlerce erdemlerin ve değerlerin yuvası olarak görülen aile yapısının artık sıradan bir birliktelik olarak görülmesi ve anne/babaların çocukların yetişmesindeki işlevlerinin gölgelenmesi olarak ifade etmişlerdir. Aynı beyannamede geçen Türkiye’nin ilk defa 2009 yılında “Dünya Aile Zirvesi”ne ev sahipliği yaptığı vurgusu da düşündürücüdür. Beyannamede geçen, “Ailelerimiz için 2023 hedefi” başlığı altında ifade edilen refah artırıcı politikaların uygulanmasında ailenin esas alınacağı söylemi yer almaktadır. Kadının aile bağlamında ele alındığı, kadının aile içerisinde yaşadığı sorunlara odaklanmak yerine “işlevselci” bir perspektiften kadının var olan “tehditleri” önlemekte, aile kurumunun “çöküşünü” engelleyecek bir eş veya anne rolü ile ele almaktadır.

2015 yılında yayımlanan beyannamede kadınlar için iş ve aile yaşamını uzlaştırma politikalarının hayata geçirileceği, 2015 yılında gerçekleştirilen G20 dönem başkanlığı sırasında KADIN20 (W20) platformuyla İslam İş birliği Teşkilatında “Kadın Danışma

Konseyi”nin kurulmaların öncülük edilmesi, başörtü yasağının ortadan kaldırılmasına ve İstanbul Sözleşmesinin imzalanmasına yönelik vurguların yer alması partinin kadın söylem ve politikaları hakkında bilgiler sunmaktadır. Kadınların çalışma hayatı, eğitim ve siyasette de görünür kılmayı ve bu konularda kadına birçok hak ve kolaylık tanındığına dair söylemler mevcuttur.

Parti politikası olarak kadınlarla ilgili politikalarda yapılacakları, sadece kadın başlığı altında değil, 2018’de yayımlanan beyannamenin hemen her başlığı altında yer verileceğine dair ifadeler yer almaktadır. Bununla ilgili olarak 22 Temmuz 2007 Beyannamesi’nde yer alan “Din Hizmetleri” başlığında da kadın kelimesi kullanılmıştır. Burada Diyanet İşleri Başkanlığı’nın din hizmetlerinin ayrılmaz bir parçası olarak gördüğü özel gereksinimli, kimsesiz, yaşlı, yoksul, hükümlü ve tutuklu gibi daha fazla ilgi ve desteğe muhtaç kişilerin yanında olma vurgusu dikkat çekmektedir. Aynı beyanda yaygın din eğitiminin gereği olarak görülen temel hak ve özgürlükler, çevre, barış, hoşgörü ve kadın hakları gibi konularda toplumsal bilinç oluşturma ifadeleri önemli görülmektedir. Bu konular ışığında Diyanet İşleri Başkanlığı’nın toplumsal huzursuzluklara seyirci kalmadığı, huzur ve barışı tehdit eden olumsuz gelişmeleri, her türlü ayrımcılığı, kadınların maruz kaldığı hak ihlallerini, töre cinayetleri ve aile içi şiddeti, sokak çocuklarının, madde bağımlılarının, yaşlı ve kimsesizlerin himayesi gibi sosyal sorunların kamuoyu tarafından dikkat çekilmesini sağlamasını ve bu konularda toplumu dini açıdan aydınlatmış olmasının altını çizilmektedir. Bu noktada kadınların yaşadıkları sosyal sorunların gündelik hayattaki somut karşılıklarına değinilmemiş olmasıyla birlikte kadın haklarının din çerçevesi üzerinden tartışılıyor olması da evrensel haklar çerçevesinden geliştirilmemiş olduğunu göstermektedir.

İncelenen parti programları ve seçim beyannamelerindeki söylem ve politikalara bakıldığında, kendisini muhafazakâr demokrasi şeklinde dile getirdiği bir siyasi kimlik ile tanımlayan AK Parti, kadın söylemlerini ve kadın politikalarını parti ideolojisini destekler nitelikte ifade etmiştir. Kadını aile içinde konumlanan eş, anne, ev hanımı gibi söylemlerle ilişkilendirmesi de bu durumu açıkça gözler önüne sermektedir.

Kamusal ve özel alan ayrımında ise kadını tamamen özel alanda konumlandırmış olmasa da genel olarak kadını özel alan olarak nitelendirebileceğimiz “evde çalışan kadın”

kavramı ile eşleştirerek uygulama ve politikalarını dile getirmiştir. Kadın genel olarak, aile ve çocuk ile ilişkilendirilmiştir. Sıklıkla kadınların toplumdaki öneminden ve demokrasinin kadınsız olamayacağından bahsederek, var olan popülist yaklaşımdaki söylemleri etkileyicidir. Kadının gerek sosyal hayata gerek iş, eğitim, siyaset gibi çeşitli alanlara katılımını destekler nitelikte söylemler öne çıkmıştır. Fakat bu konuda yapılanlardan ziyade, ileriye yönelik uygulama planlarından bahsedilmesine ağırlık verilmesi gözden kaçmaması gereken bir noktadır. Beyannameler incelendiğinde AK Parti'nin kadınların ikincilleştirildiğinin bilincinde olan bir parti olduğu açıkça görülmekle birlikte, bu durumun açıkça karşısında olduklarını dile getirmekten de çekinmemiştirler. Fakat kadın sorunlarının temeline inilmekten öte daha çok toplumda kadın ile özdeşleştirilen konular üzerinde durulmuş, asıl sorunlara kalıcı politikalar için gelecekteki programlarda yer verilerek kadın sorunlarına karşı çözümleri bir nebze daha popülist bir yaklaşım ile sonuçlandırmışlardır.

2.4. Her şeyin İktidarı, Söylem ve Biyopolitika

Türkiye'de son yirmi yıldaki söylemsel ve pratikteki kadın politikalarına değindikten sonra iktidarın bedenler ve yaşam üzerindeki etkilerine ilişkin kuramlara da değinmek önemlidir. Aşağıda yer alan kavramlar yaşamların ve bedenlerin nasıl düzenlendiğini anlamak açısından önem taşımaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizi bulgular bölümünde bu kavramlara referansla tartışılmıştır fakat burada kısaca bahsetmek kavramsal çerçeveyi kurmak ve çalışmanın verilerini doğru anlayarak, gerçekei bir çerçeveden yorumlamak açısından önemlidir.

Foucault'nun iktidar kavramına getirdiğı yenilikçi bakış açısı çalışma bağlamını anlayabilmek adına yerinde bir kaynak olmaktadır. İktidarı, geleneksel anlam içerisinde devlet ve egemen otorite olarak kullanmayı reddederek, toplumsal ilişkilerin her bir katmanında mevcut ve yaygın olan bir güç dinamiğı şeklinde yorumlayarak sunmaktadır. Foucault'nun iktidar kavramı, bilginin üretimiyle de iç içedir. İktidar, belirli bilgi üretim ve yayılımlarını sürdürmek ve toplumu şekillendirmek için de kullanılan bir araçtır. Bunun yanında iktidar ilişkilerini mikro düzeylerde dönüştürüp dönüştüremeyeceğimizi bilmenin önemini vurgulamaktadır (Foucault, 2015).

Temel iktidar türlerinden biri olan *mutlak iktidar*, güç monarkın iktidarına bir tehdit olarak algılandığından, işlenen tüm suçlar bizzat monarka yapılmış şekilde algılanır. Bu sebeple suçlunun herkesin gözleri önünde ve ibret verici şekilde cezalandırılması gerekliliği fikri hâkimdir. Bu uygulama monarkın ya da mevcut iktidarın ya da yönetici sınıfın var olan iktidarını yeniden doğrulayarak yeniden inşasına zemin hazırlar (Layder, 2014). Hapishanenin Doğuşu kitabında mutlak iktidarın görkemli azap çektirme sahnelerine uzun uzadıya yer verir. Bu eserinde beden, adaletin cezalandırıcı aygıtı olarak gösterilir (Foucault, 2013). Foucault mutlak iktidarı yalnızca feodal- monarşik toplumlara özgü olarak sınıflandırmaktadır.

Disipline edici iktidarında ise 17. Ve 18.yüzyılın sonlarında ortaya çıkan, insanlara fiziki cezalar uygulamak yerine bireyleri sürekli gözetim altında tutmaya dayanır. Bu durumu İngiliz filozof Jeremy Bentham'ın Panaptikon tasarısından ilhamla açıklar. 18.yüzyılın sonlarında tasarlanan gözetim ve disiplin mekanizmasıdır. Panaptikonun özelliği, merkezi bir gözetleme kulesinin etrafında halka şeklinde örülen bir bina olmasından gelir. Halka şeklindeki binanın içerisindeki hücreleri gözetleme kulesi görürken, hücreler gözetleme kulesini görememektedir. Bu durumda doğal olarak gözetlenen bireylerin, sürekli gözetleniyormuş bilincine kapılarak davranış pratiklerini ona göre şekillendirmesiyle sonuçlanır. Bir anlamda bireylere öz denetim sağlamıştır. Foucault'nun kavramsallığı da tam olarak buraya çıkar. Asıl amaç, toplumdaki bireylere her an gözetleneceklerini bilerek, kendi davranışlarını otomatik olarak iktidarın istediği şekilde düzenlemeleridir. Başlangıçta cezaevleri, tımarhaneler, manastırlar ve kışlalarda uygulanırken daha sonra hastaneler, okullar, fabrikalarda da uygulamaya başlanan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır (Layder, 2014). Burada bir yenilik eklemek gerekli görülmektedir. Foucault, iktidar biçimlerini tasvir ederken, günümüz teknolojik gelişmelerini hesaba katamamış ve akıllı saatlerden kredi kartı uygulamalarına, çevrimiçi işlemlerin artışından çeşitli diğer noktalara kadar uzanan kapsamıyla, küreselleşmiş panoptikon modelinin günümüzde katmanlı bir biçimde deneyimlenebilme olanağını göz ardı etmiştir.

Foucault'nun son iktidar biçimi olan *biyo-iktidar*, yaşama iki farklı şekilde hükmeden bir iktidardır. İnsan bedenini bir makine olarak gören disiplinci iktidar, bir diğeri de nüfusun biyo-politiği bağlamında hayatlarımızın içine sızmıştır. Bireylerin yalnızca beden ve

davranış pratikleri üzerinden değil, toplumun genel sağlığı, üreme düzeni, nüfus politikaları gibi biyolojik ve tıbbi alanlarda da kendini gösteren ve var eden bir iktidar biçimidir. Foucault “Cinselliğin Tarihi” ve “Doğumun Tıbbi İncelemesi” eserlerinde bu iktidar biçimi incelemiş, fabrikalar ve okullar gibi kurumların amacının bireyi dışlamak yerine sabitlemek olduğu düşüncesine varmıştır (Foucault, 2015). Biyo- iktidar kapatıp, engellemekten öte birey üzerinde kontrol ve itaat yollarını geliştirmektedir (Layder, 2014).

Toplumsal cinsiyete ilişkin konular nüfus politikalarıyla da kesiştiği için üremenin, sağlığın, bakımın, ölümün, kısaca yaşamın düzenlendiği bir toplumda iktidar, toplumsal cinsiyet ilişkilerini de düzenlemektedir. Çalışma bağlamında ele alınan kürtaj gibi kadınların gündelik pratiklerinde böylesi kritikleşmiş bir konuyu anlamlandırmak için önemli görülen bu kavramsal çerçevenin bir diğer önemli görülen kavramı ise “söylem” kavramıdır.

Foucault’nun söylem kavramı, dilin ifade ettiklerinden daha fazlasını içerir. Toplumsal düzen ve toplumsal normları yaşatabilmek ve sürdürülebilirliklerini sağlamak için dilin kullanımının önemli olmasıyla birlikte güç ilişkileriyle de yakından ilgilidir. Ona göre güç, bilgi ve söylem kavramları hem birbiriyle iç içedir hem de aralarında yakın ve önemli bir ilişki vardır. Toplumsal düzen ve toplumsal normları yaşatabilmek ve sürdürülebilirliklerini sağlamak için dilin kullanımı çok önemlidir. Bu bağlamda da genelde bir güç ilişkisinin yansımasıdır. Güç, bilgi ve söylem arasındaki ilişkiye geçmeden önce söylemin maruz kaldığı dışlama sistemlerinden bahsedilmesi önemlidir. Foucault’nun da en çok üzerinde durduğu konu sözün yasaklanması şeklindeki dışlama sistemidir. Her bireyin her şeyi her yerde istediği zaman söyleyebilme özgürlüğünün olmaması anlamına gelir (Foucault, 1993).

Ona göre dışarıdan denetlenmenin yanı sıra söylem, kendi kendini denetleyebilen de bir olgudur ve bunu “söylemin içeriğini boşaltmak” olarak ifade etmektedir (Foucault, 1993). Söylemin üretilmesi sürecindeki diğer bir denetim mekanizması ise disiplinlerdir. Kendi sınırları içerisinde tüm disiplinler doğru ve yanlış önermelerle karşılaşabildiklerinden dolayı kuralların sürekli yeniden güncelleştirilmesiyle karşı karşıya kalabilirler. Bu durumda söylemi sınırlandırır. Politik, toplumsal, siyasal, tıbbi, dini, hukuki gibi söylem

kimlikleri oluşturulduğunda söylemlerin nerede, ne şekilde ve neye karşı olarak söylenebileceğine dair koşullar belirlenmiş olur. Birey bu söylemlerden herhangi birini dile getireceği zamanda ister istemez oluşturulan kurala uymak zorunda kalarak, söylemlerin toplumsala ulaşmasının önü kesilmektedir (Foucault, 1993). Bir başka deyişle söylemlerin hangi ihtiyaçlara cevap vermek için, ne şekilde oluşturulduklarının, nasıl değişime ve dönüşüme uğradıklarının gösterilmesinin önemine değinerek buna “*eleştirel bütünlük*” adını verir. Tüm baskı araç ve sistemlerine rağmen söylemlerin özgün normlarının neler olduğunun ve bu normların ne şekilde ortaya çıkmış olduklarının, gelişim ve dönüşüm koşullarının neler olduğunda “*kökensel bütünlük*” olarak adlandırır (Yücel Spahiu, 2002).

Foucault söylemin gündelik hayattaki pratiği üzerine durduğunda karşımıza bilgi ve iktidar kavramları çıkar. Foucault bilgiyi toplumsal, politik ve güç ilişkileri bağlamında inceler. Ona göre bilgi hem bir güç aracı hem de toplumdaki güç ilişkilerinin birer göstergesidir. Bilginin üretimi ve yaygınlaştırılması söylem ile iç içedir. Bir toplumda meydana gelen söylem pratikleri bilginin üretilmesi ve yayılmasını içerir. Üretilen bilginin de belirli bir otorite tarafından kontrol edildiğini ifade eder. Bahsettiği otoriteler ya da kurumlar bilgiyi koruyarak, söylemi dışlama sistemleri olarak kullanırlar. Bunun sonucunda da bilgi, belirli güç ilişkilerinin ürünü olarak topluma yayılım gösterir. Bilginin söylemlere dönüşerek, insanların eylemlerini etkilemesi gündelik hayatımızın her alanında farkında olsak da olmasak da deneyimlediğimiz bir durumdur.

Foucault'nun biyopolitika kavramı ise, bireylerin bedenleri ve yaşamları üzerindeki iktidarın ve politikaların nasıl bir etki yarattığını anlamak için önemli bir çerçeve sunar. 2000'li yıllarda Türkiye'de kadınların bedenine dair geliştirilen söylemler, yalnızca sosyal ve kültürel bir söylemin ötesine geçerek, iktidarın bu bedenler üzerindeki denetim ve kontrol mekanizmalarını da gözler önüne sermektedir. Biyopolitika, bireylerin yaşam koşullarını düzenleyen ve şekillendiren bu tür söylemlerin arka planındaki iktidar ilişkilerini açıklamakta kritik bir rol oynamaktadır. Kadınların bedenine dair gelişen söylemler toplumsal normlar, sağlık politikaları, üreme hakları, cinsiyet eşitliği gibi konularda karşımıza çıkmaktadır. Bu söylemler, kadınların hem sağlığı ve refahı üzerinde hem de kadınların gündelik yaşamları ve toplumsal konumları üzerinde de belirleyici etkiye sahiptir. İktidar, biyopolitik bir strateji olarak, kadınların bedenlerini düzenleme

ve kontrol etme konusunda çeşitli araçlar geliştirmiştir. Bu durum, kadınların kendi bedenleri üzerindeki haklarını sorgulamalarına, toplumsal cinsiyet rolleriyle olan ilişkilerini yeniden düşünmelerine ve kendilerini ifade etme biçimlerine yansır. Özellikle son yıllarda medyada ve sosyal medya platformlarında kadın bedenine dair artan tartışmalar, bu bağlamda önemli bir rol oynamaktadır. Bu sebeple Foucault'nun biyopolitika kavramı, Türkiye'de özellikle 2000'li yıllardan sonra kadınların bedenine dair geliştirilen söylemleri ve bu söylemlerin kadın politikalarına yansımalarını anlamada ve değerlendirmede kritik bir kavramsal çerçeve sunmuştur. Gündelik hayatta kadınların yaşadığı deneyimler, bu söylemlerin ne derece etkili ve yönlendirici olduğunu görmek açısından önemli bir tablo çizmiştir. Bu bağlamda, kadınların bedenleri üzerindeki iktidar ilişkilerinin çözümlenmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve feminist mücadelenin daha geniş bir anlayışla ele alınmasına olanak tanımıştır.

2.5. Gündelik Hayata Sosyolojik Bakış

Gündelik hayat sosyolojisi, bireylerin günlük yaşamındaki etkileşimleri, davranışları ve yaşam tarzlarını inceleyen bir alandır. Bu alan, kadın politikaları ile kadınların gündelik hayatı arasında önemli bir ilişki barındırmaktadır. Gündelik hayat sosyolojisi ile kadın politikaları arasındaki bu ilişki, kadınların yaşamlarını şekillendiren sosyal yapıların ve politikaların etkileşimiyle belirginleşmektedir. Bu disiplin, sosyolojik kuram ve teorilerin günlük yaşantımızdaki yankılarını ve toplumsal yapıların birey üzerindeki etkilerini gözler önüne seren bir bakış açısı sunar. Böylece, çalışma bağlamında, kadınların gündelik yaşamlarındaki dönüşüm süreçlerinin daha iyi anlaşılmasına olanak tanımıştır. Sosyal ve politik değişimlerin kadınların yaşamları üzerindeki etkilerinin bu çerçeveden okunması önemli görülmektedir.

Gündelik hayat sosyolojisi, toplumsal yapının çözümlenmesiyle birlikte onu anlamlandırmayı ve yaşanan dönemin düşünsel pratiklerinin ardında var olan sebepleri somutlaştırabilmeyi amaçlamaktadır. Sosyal ve toplumsal bir varlık olan insan, gündelik hayatta kurduğu ilişkiler ağı ile toplumsallaşır ve oluşturduğu davranış pratikleri de yer aldığı toplumun norm ve değerlerini taşır. İncelenen gündelik hayat, toplumsal bir gerçekliği ortaya koyar. Bu sebeple de sosyal bilimlerde çalışılması önemli konuların başında gelmektedir. Öncelikle bireylerin gündelik hayatlarındaki var olan alışkanlıklar ve deneyimler, diğer bireylerle kurdukları etkileşimin bir sonucu olarak anlam ve biçim

kazanır (Giddens, 2012). Gündelik hayatın incelenmesi bireylerin gerçekliği değiştirmesinde etki eden pratiklere hangi koşullarda ve ne şekilde giriştiklerini görebilmemize olanak sağlar (Çetin, 2017). Diğer taraftan bireylere ve gruplara kendi yaşamlarında değişim ve dönüşüm etkisi oluşturabilme imkânını ve farkındalığını da sağlar. Başka bir ifade ile birey olarak davranış pratiğimizin nedenini bilmemiz durumunda, bireysel, toplumsal ve sosyal bağlamda geleceğimize etki edebilme imkânımız o kadar fazla olacaktır (Alemdar ve Erdoğan, 2002). En temel yararlarından bir tanesi ise Giddens'ın belirttiği gibi belirli zamana ve mekâna sınırlı kalmış olan toplumsal etkileşimlerin incelenmesi, daha büyük toplumsal düzenin anlaşılmasında çok büyük bir fayda sağlayacaktır (Giddens, 2012).

Gündelik hayat kavramını açmak ilk etapta basit gibi algılansa da aslında kendi içerisinde muğlak ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Gündelik hayat, bireylerin oluşturduğu ve sosyal toplumsal hayatı içinde barındıran, dünyayı çok yönlü olarak betimleyen etkileşimler alanıdır. Bu bağlamda bahsedilen anlamların nasıl üretildiği, etkileşimlerin görünüşleri ve oluşturulan anlamların ne şekilde var olduğuna dair soruların anlamlandırılması sosyolojinin sosyal gerçekliği gözler önüne sermesi açısından hayati bir öneme sahiptir (Esgin ve Çeğin, 2018).

Gündelik hayatın çalışmalarına bakacak olursak 20. yüzyılın ikinci yarısında üç teorik eğilimden etkilendiği söylenmektedir. Parsons'ın yapısal-işlevselci yaklaşımı, postmodern sosyoloji ve feminist sosyal eleştiri. Çalışma bağlamında konunun bütünselliğe bir diğer katkısı da buradadır. Belirtildiği gibi, gündelik hayat sosyolojisinin başlı başına bir alan olarak ele alınması oldukça geç bir döneme denk gelmektedir. Diğer tarafta her ne kadar geç bir dönemde de olsa sosyolojinin bir alt alanı olarak yer alması, sosyal bilimlerde bir anlayış değişikliğine de işaret eder. Çok uzun sürelerde sosyal bilimlerde olan makroyu anlama çabası, süregelen zaman dilimlerinde çeşitli konularda makro-mikro ikircikliklerini de barındırsa da bu alanda toplumu anlama çabası net olarak makrodan mikroya doğru bir dönüşüm yaşamıştır. Yapının öncelendiği anlayışların yanı sıra gündelik hayat sosyolojisi küçüğü görmenin önemine vurgu yapar. Makroyu kenara atmadan fakat mikronun da makroyu anlayabilmek adına anlaşılması gerekliliğine vurgu yaparak, mikroyu da bir inceleme nesnesine dönüştürmüştür. Bir anlamda toplumu, toplumsal bir yapıyı anlayabilmek için çıkılan bir yolda, her şeyin iletişim sonucu ortaya

çıktığı düşünüldüğünde yapı-failin karşılıklı etkileşimlerinin ve toplumsal olanın karmaşıklığını çok boyutlu biçimde anlamaya yardımcı olacaktır (Esgin ve Çeğin, 2018). Bu sayede bireysel olarak algılanan pratiklerin, aslında toplumsal kaynaktan geldiği bilgisine erişerek, çalışmada elde edilen verilerin bağlamsallığının önemi bu noktada gösterilmiştir.

Gündelik hayat içerisindeki mikro yapıların anlamlandırılması alışkanlıklar ve tekrarlayan eylemler üzerinden mümkündür. Gündelik hayatın çoğu zaman göz ardı edilen bu alışkanlıkları, sürekli tekrar eden ve önemsenmeyen deneyimleri, inançları bu bağlamda oldukça önemlidir. Gündelik hayatın öznesinin büyük çoğunluğunu kadınların oluşturduğu düşünüldüğünde, bu alan aslında bir anlamda yeniden üretim sahası olarak da değerlendirilebilir. Günlük hayatın inşası, bu alışkanlıklar sayesinde gerçekleşir. Bu eylemlerin sürekliliği ise bireyin güvende hissetmesini sağlar. Alışkanlık kavramı gibi sağduyu kavramı da gündelik hayat sosyolojisi açısından önemli kavramlardan biridir. Bu noktada karşımıza daha çok kabuller konusu çıkmaktadır. Karşılıklı etkileşimlerin sağlıklı bir şekilde sürdürülerek bireyin toplumsal ve sosyal yaşamını devam ettirebilmesi için sağduyu bilgisine ihtiyacı vardır. Rastlantısal şekilde elde ettiğimiz bu bilgi, gündelik hayatın devam ettirilmesi için gerekli olan pratiklerin somutlaştırılmasında karşımıza çıkar.

Toparlamak gerekirse, gündelik hayata sosyolojik bakış bireylerin sosyal bağlamlardan anlamlandırmaya ve toplumsal yapıların üzerindeki etkilerini anlayarak, birbirleriyle olan ilişkiselliklerini görebilmeyi sağlamaktadır. Sosyal etkileşimler, toplumsal yapı ve eşitsizlikler, kültürel ve simgesel anlamlar, toplumsal değişim ve süreklilikler, alışkanlıklar ve deneyimler gibi çeşitli alanlarda aslında hayatımızın her alanında var olan bir gerçeklikten bahsetmektedir.

2.5.1 Bir yaşam pratiği olarak feminizm

Gündelik yaşam aslında bilinç düzeyine çıkamayan ama bir şekilde var oluşumuzu etkileyen etkileşimler alanımızdır. Bayat'ın ifadesiyle günlük yaşamda önemli toplumsal değişimlerin işaretini, gözden kaçırılan gündelik hayat pratiklerine bakarak görebileceğimizden bahsetmektedir (Bayat, 2016). Genelde çevrede belirsiz ve gizli

kalmış alanlarda gerçekleşen, görünmez olanın araştırılmasının aslında toplumsal hareketlerin analizi olduğu savı da vardır (Lim, 2018).

Gündelik hayat eylemleri de pek görülmeyen fakat dönüşüm açısından önemli eylemlerdir. Türkiye'deki kadınların gündelik yaşamlarının sessiz, geleneksel politik perspektiften bakıldığında anlamlandırılması güç pratiklerinde daha derinlemesine bir bakışta feminist politikaların izleri sezilmektedir. Özellikle İstanbul gibi farklılıkların bir arada bulunduğu bir şehirde, kadınların yaşam biçimleri feminist ilkelerin izlerini taşımaktadır. Bu ilkeler sosyal etkileşimleri, çalışma hayatını, aile yaşamını, eğitim süreçlerini ve gündelik pratikleri etkilemektedir. Kadınlar yaşları, eğitim durumları, ekonomik koşulları, medeni durumları ve aile yapıları gibi faktörlerden bağımsız olarak feminist değerleri kendi hayatlarında var etmektedirler. Feminizmin pratikleri, kadınların gündelik yaşamlarına yansımaktadır. Günlük yaşamlarının çeşitli alanlarında, ataerkil yapı karşısında geliştirdikleri stratejilerle kadınlar, kalıplaşmış davranış biçimlerini çeşitli nüanslarla değiştirmekte ve kılcal damarlara sızmış bir özgürleşme eğilimiyle öznelliklerini yaratmaktadırlar.

Feminizmin gündelik yaşam pratiği olarak eşitlik, toplumsal adalet, kadın hakları, farkındalık ve bilinçlenme, dayanışma ve işbirliği gibi ilkeleri benimser. Toplumsal yaşamın her alanında kadınların erkekler tarafından güçsüzleştirilmesine karşılık bunlarla baş etmek için çeşitli yol ve mekanizmalar üretir. Fakat bunları bir matematiksel formül şeklinde sunması mümkün değildir. Bu pratiklerin yalnızca deneyimler yoluyla yaratılarak, keşfedilmesi gerekmektedir. Kadınların gündelik hayatlarında yaşamlarına devam edebilmek adına geliştirdikleri pratik tam olarak buraya çıkmaktadır. Feminizm günümüzde bir ilke, savunulan bir düşünce ya da merak edilen ya da önyargıyla yaklaşılan bir kavramdan öte, her kadın için bilinçli ya da bilinçsiz şekilde gerçekleştirilen bir yaşam pratiği halini almaktadır. Bunun ardında neoliberal kapitalizmin getirmiş olduğu bireyselleşmenin ve bireysel çabayı örgütlü mücadelenin önüne koyan tutumların etkisi de olmakla birlikte, kazandırmış olduğu yaşamsal pratiklerin incelenmesi feminist mücadele için önemli bir araç sunmaktadır.

Ancak bu çalışmanın odak noktası, kadınların feminist pratikleri nasıl gerçekleştirdiği değil, bu pratikleri gerçekleştirme kapasiteleridir. Feminist meseleler, kadınların gündelik

yaşamlarını etkilediğinde kaygı ve endişe yaratmaktadır. Bu durum, kadınların hareketlerini eski feminist dalga metaforundaki gibi kolektif ve merkezi bir mücadele yerine, daha geniş bir tabana yayılan ve bireylerin hayatlarına sızan, kişisel olarak kabul gören bir pratik haline dönüştürmektedir. Türkiye’deki çağdaş feminist gelenek, geçmişe kıyasla daha yaygın ve bilinir bir hale gelmiş, birçok kadın tarafından içselleştirilmiş bir yaşam pratiğine dönüşmüştür.

Çalışma bağlamında feminizmin bir yaşam pratiği olarak savunduğu temel argüman, kadınların kendi deneyimlerine, kimliklerine ve hayatlarındaki önceliklerine göre feminizmi yeniden tanımlayarak içselleştirmeleri ve buna uygun davranış pratikleri geliştirmelerinin umut verici bir adım olduğudur. Bu durum, feminizmin esnekliğini ve çeşitliliğini ortaya koyar. Kapsayıcılık açısından bu esneklik önemli bulunmaktadır. Feminist pratikleri bireysel olarak gündelik hayatlarında yaşayan kadınlar sayesinde, feminizmin daha geniş bir perspektifte ele alınabileceği ve toplumsal düzlemde daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilebileceği fırsatı doğmuştur.

Ancak, bireyselleşmenin feminizmi parçalayarak kolektif hareket etme kabiliyetini zorlaştırabileceği de bir gerçektir. Buna rağmen, bu durum feminizmin temel ilkelerini zayıflatmaz; aksine, farklı bakış açılarını dahil ederek çeşitli deneyimlerin dikkate alınmasına katkı sağlar. Bu çeşitlilik, feminizmi daha kapsayıcı bir noktaya taşıyabilir ve belki de makro analizlerden ziyade mikro düzeyde incelemelere teşvik edici bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

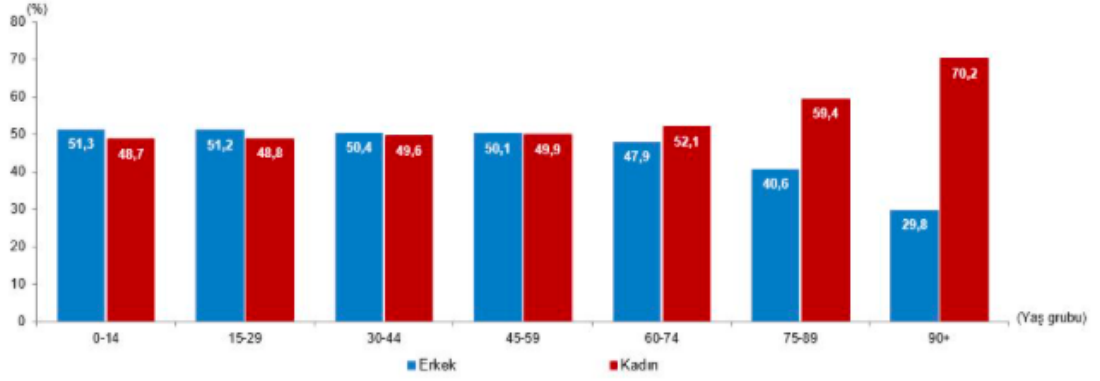
2.5.2 İstatistiklerle gündelik hayatta kadın

Bu bölümde, kadınların gündelik yaşamlarına dair önceki bölümlerde ele alınan tartışmaları, çeşitli istatistiklerle destekleyerek daha somut bir zemin oluşturulmaktadır. Bu veriler, eğitim, iş gücüne katılım, cinsiyetler arası ücret farkı, sektör içi dağılım, kentsel haklar, sağlık hizmetleri, kadına yönelik şiddet ve adalete erişim gibi temel başlıklar üzerinden kadınların toplumsal statüsünü sayısal verilerle anlamaya olanak sağlamıştır. Bu istatistikler, kadınların gündelik yaşamının sayısal bir temsili olarak düşünülebilir.

2.5.2.1 TÜİK verileri

TÜİK'in 6 Mart 2024 tarihli İstatistiklerle Kadın, 2023 başlıklı verileri aşağıdaki gibidir.

Cinsiyete ve yaş grubuna göre nüfus oranı, 2023

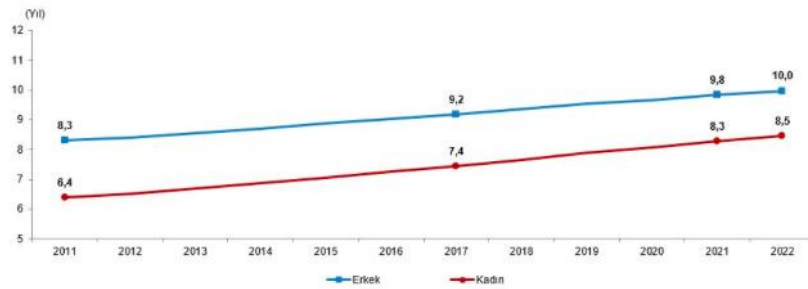
Şekil 1. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları (TÜİK, 2024b)

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 31 Aralık 2023 tarihi itibarıyla, kadın nüfusu 42 milyon 638 bin 306 kişi iken erkeklerin sayısı 42 milyon 734 bin 71 kişidir. Toplam nüfusun %49,9'unu kadınlar, %50,1'ini erkekler oluşturmaktadır.

Doğuştan sağlıklı yaşam sürelerinin 2020-2022 dönemlerinde kadınlarda 57 yıl, erkeklerde 59,7 yıl olduğu kadınların yaşam standartları ve yaşamlarını kolaylaştıracak uygulamalara erişimi hakkında bir çıkarımda bulunulmasını olanaklı kılmaktadır.

Ulusal Eğitim İstatistiklerine göre 2011 yılında kadınlarda %6,4 yıl, erkeklerde 8,3 yıl iken; 2022 yılında kadınlarda 8,5 yıl, erkeklerde ise 10 yıl olduğu görülmüştür.

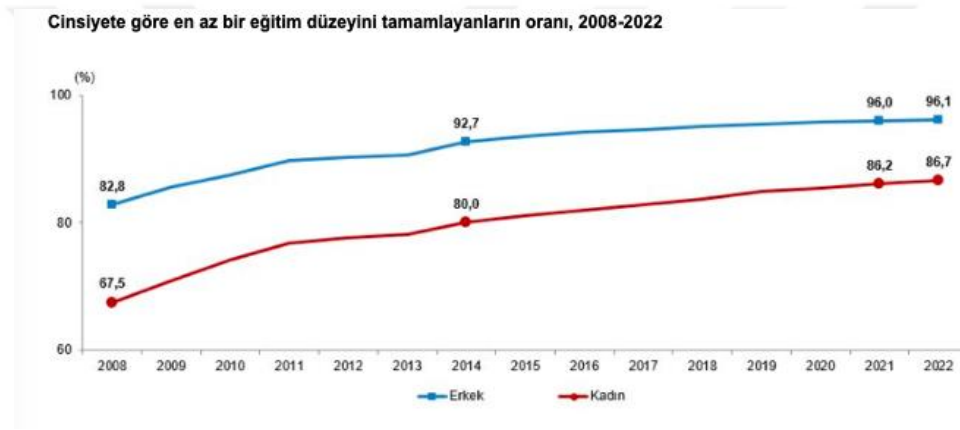
Cinsiyete göre ortalama eğitim süresi, 2011-2022

Şekil 2. Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, 2011-2022 (TÜİK, 2024b)

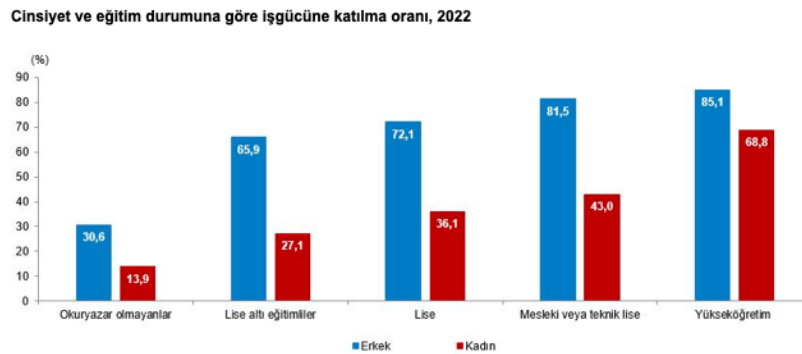
Eğitim konusunda özellikle 2010 sonrası Türkiye'nin politik iklimi göz önüne alındığında önemli bir kırılma dönemi olarak ele alınabilir. Bu sebeple verilere baktığımız zaman kadınların eğitime katılımı kendi içerisinde artış göstermekle birlikte erkeklere kıyasla yıllar içerisinde daima az oran olarak kalmıştır. Aynı döngüyü aşağıdaki grafiklerde de görmek mümkündür.

Ulusal Eğitim İstatistiklerine göre, en az bir eğitim düzeyini tamamlamış olan 25 yaş ve yukarısındaki nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının 2008-2022 yılları arasında arttığı görülmektedir. Kadınların kendi içlerinde bir artış söz konusu olsa da erkeğe oranla yine daha alt seviyeden bir artış olduğu da önemli noktalardandır.

Şekil 3. Ulusal Eğitim İstatistik Veri Tabanı, 2008-2022 (TÜİK, 2024b)

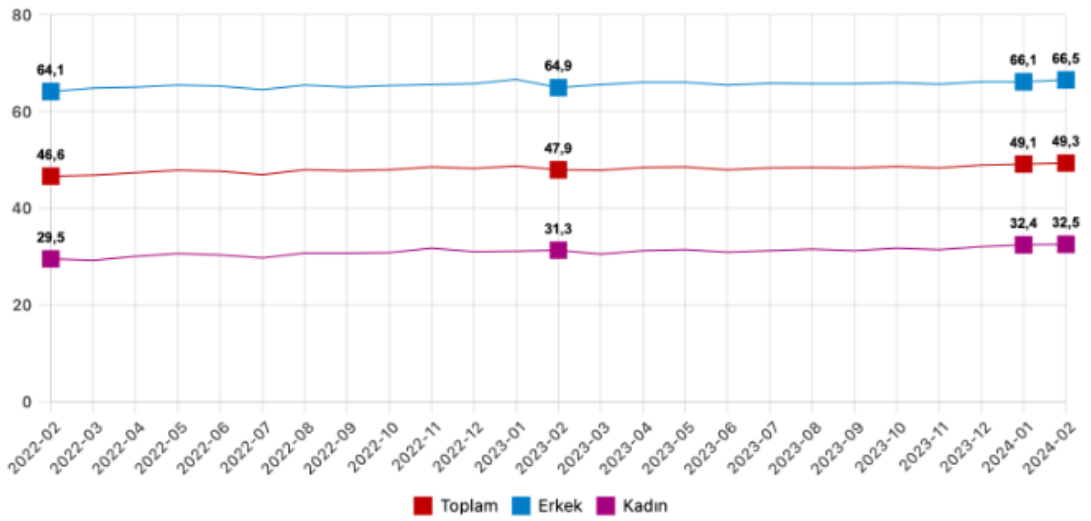
Cinsiyet ve eğitim durumlarına göre işgücüne katılım oranlarına baktığımızda da önceki verilerle eşdeğer şekilde kadınların kendi içlerinde oranını arttırdığını fakat erkeklerin daha yüksek oranlara sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 4. Hanehalkı İşgücü Araştırması, 2022 (TÜİK, 2024b)

Hanehalkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre 2022 yılında 15+ yaş grubundaki nüfusun istihdam oranı içerisinde kadınlarınki %30,4, erkeklerinki %65,0'dır. 2024 yılına geldiğimizde ise bu oran benzerliğini koruyarak kadınlarda %32,5 iken erkeklerde bu oran %66,5 olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer verilerde olduğu gibi burada da kendi içerisinde bir yükselme görülen kadınların, erkeklere oranla daha az istihdam oranına sahip olması önemli bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. İstihdamda yarı zamanlı çalışma oranları ise kadınlarda %16,1 iken erkeklerde bu oran %6,7'dir.

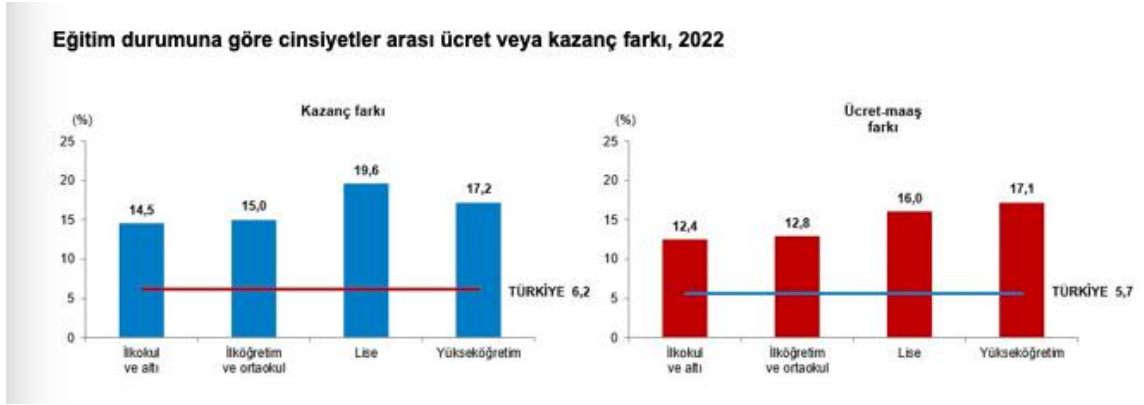
Mevsim etkisinden arındırılmış istihdam oranı, Şubat 2022 - Şubat 2024
(%)

Şekil 5. Mevsim Etkisinden Arındırılmış İstihdam Oranı (TÜİK, 2024c)

Bir diğer toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin görülebileceği istatistik ise hanesinde 3 yaşın altında çocuğu bulunan ebeveynlerin istihdam oranlarıdır. 25-49 yaş arasındaki kadınların istihdam oranı %28 iken erkeklerde bu oran %90,5'e kadar çıkmaktadır. Çalışmaya katılan katılımcılara yöneltilen soruların içerisinde yer alan çocuk ile birlikte istihdama katılma düşünceleri ve bunun sağlanabilmesi için sosyal devletin yapması gerekenlerinin varlığı ya da yokluğu gibi durumlarda kadınların hayatlarındaki mevcut durumun sorulmasıyla değerlendirildiğinde bu istatistikler daha da fazla anlam ifade etmektedir.

Kadınların eğitim durumuna göre cinsiyetler arasında ücret ve kazanç farkı olarak %5,7'de iken erkeklerde bu oran %6,2 ile dikkat çekerek, önceki tüm istatistikleri de destekler niteliktedir.

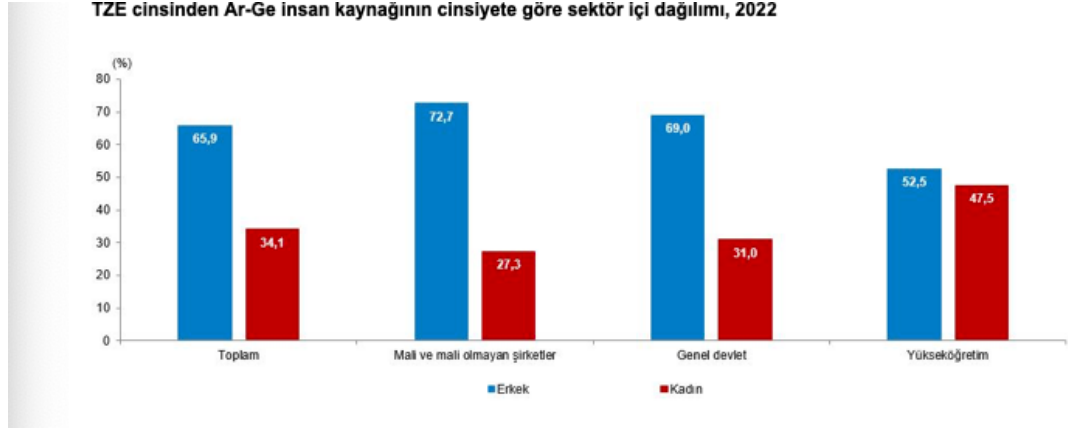
Şekil 6. Kazanç Yapısı İstatistikleri, 2022 (TÜİK, 2024b)

Dışişleri Bakanlığı'nın verilerine göre kadın büyükelçi oranı 2011 yılında %11,9'dan 2023'te %27,3'e çıkmış; erkek büyükelçi oranları ise %88,1'den %72,7'ye gerilemiştir.

Türkiye siyasetinde kadın temsiline baktığımızda ise 2023 yılı sonu itibariyle 599 milletvekili içerisinde kadın milletvekili sayısı 119, erkek milletvekili sayısı ise 480 olarak görülmektedir. Erkek milletvekillerinin sayısal üstünlüğü görülse de kadın milletvekillerinin meclisteki oranını %9,1'den %19,9'a çıkarttığı da unutulmamalıdır.

Kadının var olduğu bir başka alan ise akademi dünyasıdır. Buradaki istatistiklere bakıldığında 2010-11 yılındaki kadın profesör oranı %27,6'dan 2022-23 yılında %33,9'a yükseldiği görülmektedir. Kadın doçent oranları ise yine aynı yıllar geçerli olmak üzere %32,2'den %40,8'e yükseldiği görülmektedir.

Kadının çalışma yaşamındaki istihdam oranlarının yanı sıra üst ve orta düzey yönetici oranları da çalışma için anlamlı birer veri olacaktır. Hanehalkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre 2012 yılında %14,4 iken 2022 yılında %19,6'ya çıkmıştır. Kadın Araştırma ve Geliştirme personeli tüm personelin %34,1'ini oluşturmaktadır. Sektörel dağılımına baktığımızda ise bu oran yükseköğretimde %47,5; kar amacı gütmeyen kuruluşların da dâhil edildiği devlet kurumlarında %31,0 ve mali ve mali olmayan şirketlerde ise %27,3 olarak belirlenmiştir. Kendi içerisindeki bu artışın cinsiyet bazlı karşılaştırılması aşağıdaki şekilde net bir biçimde görülmektedir.

Şekil 7. Araştırma Geliştirme Faaliyetleri Araştırması, 2022 (TÜİK,2024b)

Son olarak görüşmelerde de bahsi geçen evlenme yaşı, boşanma durumu, boşanma durumundaki kadının nafaka problemleri gibi konular için anlamlı olan bazı verilere de değinilmesi çalışma kapsamında tamamlayıcı olacaktır. Evlenme istatistiklerine göre resmi olarak ilk evliliğini 2023 yılında yapmış olan kadınların ortalama evlilik yaşları 25,7 iken erkeklerinki 28,3 olarak belirlenmiştir. ADNKS verilerine göre resmi evliliklerde eşlerin öğrenim durumları incelenmiş ve 2022 yılında kadınların %38,9'unun kendilerinden daha yüksek eğitilmiş erkeklerle evli olduğu görülmüştür. Eşlerinin eğitim seviyeleri daha yüksek olan kadınlar %16,2 oranındayken, eğitim seviyeleri aynı olan eşlerin oranı ise %42,8'dir.

Görüşmelerde de yöneltilen kentte güvende hissetme üzerine olan durumu destekler nitelikte bir veri de Yaşam ve Memnuniyeti Araştırması sonuçlarından gelmektedir. Buna göre 2023 yılında, yaşadıkları çevrede gece yalnız başına yürürken kendilerini güvende hissetmeyen kadınların oranı %27,4'tür. Kentteki bir yansıma olarak aynı şekilde evde yalnız olduklarında kadınların kendilerini güvende hissetme oranları %6,3 iken erkeklerdeki oran %2,7'dir.

2.5.2.2 OECD verileri

Önceki bölümde TÜİK verilerini paylaşarak çalışma bağlamındaki sorunsallaştırılan argümanların Türkiye bazında ne durumda olduğu gösterilmiştir. Konuyu daha iyi anlayabilmek ve kadınların gündelik yaşamlarına temas eden, asıl meselelerinden birinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği olduğu düşünülürse, bununla ilgili küresel veriler birçok

argümanın daha iyi okunabilmesini sağlayacaktır. Bu sebeple çalışma açısından önemli görülen OECD verileri paylaşılmıştır.

OECD ülkeleri içerisinde Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitsizliği rakamlara dökmek adına CEİD Türkiye'de 2021-2022 Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini İzleme Raporu'nu sunmuştur. Bu rapora göre Türkiye, 36 ülke arasından 56.5 endeks ile 35.sırada yerini almıştır(Pehlivan, 2022).

Şekil 8. CEİD Toplumsal Cinsiyet Endeksi 2018-2020

CEİD Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi kapsamında yer alan haklar ise şiddetsiz yaşam hakkı, kararlara katılım hakkı, iyi ve yeterli yaşam hakkı, çalışma hakkı, eğitim hakkı ve sağlıklı yaşam hakkı olarak belirlenmiştir. Türkiye'nin bu haklardaki endeksi ve sıralaması ise aşağıdaki şekilde gösterildiği gibidir (Tablo 1).

Tablo 1. CEİD Toplumsal Cinsiyet Endeksi-2010/2020 (CEİD, 2021-22)

ÜLKE	2010-2020							2010-2020						
	SKOR (1-100)							SIRA (1-36)						
	CEİD Endeks	Sağlıklı Yaşam Hakkı	Eğitim Hakkı	Çalışma Hakkı	İyi ve Yeterli Yaşam Hakkı	Kararlara Katılım Hakkı	Şiddetsiz Yaşam Hakkı	CEİD Endeks	Sağlıklı Yaşam Hakkı	Eğitim Hakkı	Çalışma Hakkı	İyi ve Yeterli Yaşam Hakkı	Kararlara Katılım Hakkı	Şiddetsiz Yaşam Hakkı
Türkiye	56,5	89,1	78,2	55,0	51,0	28,3	88,3	35	27	36	36	36	34	32

Bakıldığında 2016 yılında kadınların oranı %67,5 iken 2021 yılında oran %69,7'ye yükselmiştir. Erkeklerin oranları sırasıyla aynı yıllar baz alındığında %2'lik artış ile

%30,2'ye yükselmiştir (Tablo 2). Cinsiyete ve işgücüne dahil olmama nedenine göre işgücüne dahil olmama oranlarına bakıldığında ev işleriyle meşgul olma seçeneğinde erkeklerin herhangi bir yüzdeliğinin bulunmaması şaşırtmamıştır (Tablo 2).

Tablo 2. CEİD Cinsiyete Dayalı İstihdam Oranları (CEİD, 2021-22)

	2016						2021					
CEİD-İSTİHDAM 1	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	TOPLAM (Bin)	TOPLAM (%)	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	TOPLAM (Bin)	TOPLAM (%)
Cinsiyete göre işgücüne dâhil olmayanların sayısı ve oranı	20.052	67,5	8.133	28,0	28.185	48,0	21.612	69,7	9.377	30,2	30.989	49,9
	2016						2021					
CEİD-İSTİHDAM 2	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)	Kadın (Bin)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Erkek (%)	Toplam (Bin)	Toplam (%)
Cinsiyete ve işgücüne dâhil olmama nedenine göre işgücüne dâhil olmayanların sayısı ve oranı												
Ev işleriyle meşgul	11.098	55,3	-	-	11.098	39,4	9.917	45,9	-	-	9.917	32,0

Kadınların istihdam oranlarının yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin asıl nedenlerinden biri olan yoksulluğa ilişkin veriler de kadınların mevcut durumunu anlamak açısından önemlidir (Tablo 3).

Tablo 3. CEİD Yoksulluğun Önlenmesi (CEİD, 2021-22)

	2016			2021		
CEİD-YOKSULLUK 1	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Toplam (%)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Toplam (%)
Cinsiyete göre gördü yoksul oranı *	18,7	17,3	18,0	18,6	17,4	18,0
	2016			2021		
CEİD-YOKSULLUK 2	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Toplam (%)	Kadın (%)	Erkek (Bin)	Toplam (%)
Cinsiyete ve eğitim düzeyine göre gördü yoksulluk oranı						
Okur-yazar olmayanlar	33,8	42,8	35,3	33,2	41,7	34,6
Bir okul bitirmeyenler	37,1	37,8	33,5	30,0	40,8	34,1
Lise altı eğitimliler	18,4	20,7	19,6	19,6	22,0	20,9
Lise ve dengi okul mezunları	9,5	11,0	10,4	13,0	12,3	12,6
Yükseköğretim mezunları	3,4	2,9	3,2	4,9	4,2	4,5

Özellikle kadınlar için özel ve kamusal alandaki güvenlik meselesi, kadınların gündelik yaşamlarında kendilerini var edebilmelerinin önündeki en büyük engellerden bir tanesi durumundadır. Bu sebeple bu veriler de önemlidir (Tablo 4).

Tablo 4. CEİD Kentsel Haklar (CEİD, 2021-22)

	2016		2021	
CEİD-KENTSEL 4	Kadın (%)	Erkek (%)	Kadın (%)	Erkek (%)
Cinsiyete göre bireylerin yaşadıkları çevrede gece kendini güvende hissetme oranı	47,5	71,0	48,1	70,9
CEİD-KENTSEL 5	Kadın (%)	Erkek (%)	Kadın (%)	Erkek (%)
Cinsiyete göre bireylerin kendini evinde yalnızken güvende hissetme oranı	76,0	86,7	78,1	87,3

Kadınların yaşam hakları için önemli olan şiddet konusu da çalışmanın önemli bir ayağını oluşturduğundan dolayı kadına şiddet ile ilgili veriler de önem taşımaktadır (Tablo 5). Burada kadınların maruz kaldıkları şiddet türlerinin oranları, sığınma evlerinin sayıları,

kadın konukevlerinden yararlanan kadın ve çocuk sayıları, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri'nden (ŞÖNİM) yararlanan kadın sayıları ve bunlarla ilgili uygulanan sistem ve hazırlıkların derli bir şekilde verileri aktarılmıştır. Hayatın her alanında çeşitli şekillerde kendini gösteren şiddet türlerinin verisel sunumu, birçok konuyu anlamayı kolaylaştıracağı gibi gerçekleri ortaya sayısal olarak dökerek özellikle hangi konularda hızlıca aksiyon alınması gerektiğinin de bir göstereci olacaktır.

Tablo 5. CEİD Kadına Yönelik Şiddet (CEİD, 2021-22)

	2014	
CEİD-KYŞ 1 Kadınların yakın ilişkide oldukları erkeklerden maruz kaldıkları farklı şiddet biçimlerinin oranı (15-59 yaş grubundaki kadınların fiziksel, cinsel ve duygusal şiddet açısından)	Kadın (%)	
Fiziksel şiddet yaygınlığı	36,0	
Cinsel şiddet yaygınlığı	12,0	
Fiziksel ve/veya cinsel şiddet yaygınlığı	38,0	
Duygusal şiddet yaygınlığı	44,0	
Gebelik döneminde fiziksel şiddet	8,3	
CEİD-KYŞ 2 İsrarlı takip yaygınlığı (15-59 yaş grubu)	27,0	
CEİD-KYŞ 3 Şiddet nedeniyle kurum/kuruluşlara başvuruda bulunan kadınların oranı (%)	11,0	
	2014	
CEİD-KYŞ 4 Sığınma evi sayısı	Kadın (Sayı)	
Bakanlığa bağlı Kadın Konukevi sayısı	145	
Yerel yönetimlere bağlı kadın konukevi sayısı	110	
İçişleri Bakanlığına bağlı kadın konukevi sayısı	32	
Sivil toplum örgütlerine bağlı sığınmaevi sayısı	2	
	1	
	2020	
CEİD-KYŞ 5 Kadın konukevlerinden yararlananların sayısı	Kadın (Sayı)	
Kadın konukevlerinden yararlanan kadınların sayısı	3.766	
Kadın konukevlerinden yararlanan çocukların sayısı	2.413	
CEİD-KYŞ 6 ŞÖNİM sayısı	81	
	2013-2020 Ocak	2021
CEİD-KYŞ 7 ŞÖNİM'lerden yararlananların sayısı	Kadın (Sayı)	Kadın (Sayı)
ŞÖNİM'lerden yararlanan kadınların sayısı (2013-2020 Ocak)	482.801	296.399
ŞÖNİM'lerden yararlanan çocukların sayısı (2013-2020 Ocak)	448.409	255.515
ŞÖNİM'lerden yararlanan erkeklerin sayısı (2013-2020 Ocak)	792	17.726
ŞÖNİM'lerden yararlanan erkeklerin sayısı (2013-2020 Ocak)	33.600	23.159
	2020	
CEİD-KYŞ 8 Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında teknik yöntemlerle takip sistemlerinin kullanıldığı toplam il sayısı	Kadın (Sayı)	
CEİD-KYŞ 9 Adalet Bakanlığı- Cumhuriyet Başsavcılığı Aile İç Şiddet Suçları Soruşturma Bürosu sayısı	15	
	192	
	2020	2021
CEİD-KYŞ 10 KYTCTŞ ile Mücadele II Eylem Planı hazırlayan il sayısı	Kadın (Sayı)	Kadın (Sayı)
CEİD-KYŞ 11 Üniversitelerdeki Cinsel Taciz ve Saldırı Merkezi sayısı	81	81
CEİD-KYŞ 12 Kadın cinayetlerinin sayısı	16	40
BİANET	2020	2021
Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu	284	339
CEİD-KYŞ 11 Kadınlara yönelik şiddete özel 7/24 hizmet sunan ulusal telefon hattının varlığı (evet/hayır)	300	425
CEİD-KYŞ 12 İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlükte olması (evet/hayır)	Hayır	Hayır
	Evet	Hayır

Gösterilen tüm istatistiklerin asıl nedeni olan kadınların adalete erişimi ile ilgili sayısal verilerinde gösterilmesi, bütünselliğin bir devamı olarak görülmektedir (Tablo 6). 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Şiddetin Önlenmesine dair Kanun’a ait sayısal çıktılar birçok yönden besleyici olacaktır.

Tablo 6. CEİD Adalete Erişim (CEİD, 2021-22)

	2019	2021
CEİD-ADALETE ERİŞİM 3 6284 sayılı Kanuna göre verilen kararların sayısı	Toplam (Sayı)	Toplam (Sayı)
6284 sayılı Kanuna göre koruma kararı talebi toplam sayısı	264.660	134.501
6284 sayılı Kanuna göre koruma kararı taleplerin reddi sayısı	41.383	15.572
6284 sayılı Kanuna göre koruma kararı taleplerin tam kabul sayısı	169.992	92.323
6284 sayılı Kanuna göre koruma kararı ile ilgili verilen kararların toplam sayısı	264.753	134.527
6284 sayılı Kanunla ilgili zorlama hapsi kararına itiraz edenlerin toplam sayısı	1.304	2.489
6284 sayılı Kanunla ilgili zorlama hapsi kararına itirazların reddine ilişkin toplam sayı	962	1.843
6284 sayılı Kanunla ilgili zorlama hapsi kararına itirazların kabulüne ilişkin toplam sayı	284	519

Tablo 7. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Nisan Raporu (KCDP, 2024)

Nisan ayında öldürülen 32 kadının 19'unun evli olduğu erkek, 5'inin birlikte olduğu erkek, 3'ünün akrabası tarafından, 2'sinin tanıdığı biri tarafından ve diğer 3'ünde babası, kardeşi ve oğlu tarafından öldürüldüğü bilinmektedir. Nisan ayında kadınların %59'u evli olduğu erkek tarafından öldürüldüğü verisi de önemlidir. Kadınların %56'sının ateşli silahlarla öldürüldüğü, en çok kendi evlerinde öldürüldükleri, Nisan ayında öldürülen 32 kadından 10'unun boşanma aşamasındayken evli olduğu erkek

tarafından öldürüldüğü ve son 1 yıl içerisinde 18 yaşın altındaki 11 kız çocuğunun öldürüldüğü de bilinmektedir (KCDP, 2024). Anıt Savaş'ın verilerine göre 2024 yılında, yılın bitmesine 4 ay kala, bugüne kadar 263 kadın cinayeti işlenmiştir (Anıt Savaş, 2024). Kadının yalnızca aile içindeki rolü ile özdeşleştirildiği ve haklarını yine aile içindeki annelik konumu üzerinden tanıdığı düzenlemeler kadınları korumakta yetersiz kalacaktır. Kadına yönelik şiddete ilişkin tüm veriler kadınların en tehlikede oldukları yerin evleri, en çok korunmaları gereken kişilerin ise aile üyeleri, yakınları olduğunu göstermektedir. Ailenin gerek söylemsel gerek de yasal düzlemde ayrıcalıklı ve kutsal bir kurum olarak tanınması ve kadınların bireysel haklarından önde tutularak korunması, kadınları aile içinde maruz kaldıkları şiddete karşı savunmasız kılmaktadır.

Kadın cinayetleri yalnızca birer sayıdan ibaret olmayan cinayetlerdir. Yalnızca bireyin değil, aynı zamanda ailenin, toplumların ve aslında tüm insanlığın sorunudur. Şiddetin her türünün arkasındaki neden gibi bunun arkasında da derin bir eşitsizlik, güç dengesizliği ve cinsiyet temelli eşitsizlikler nedenleri yer almaktadır. Tam da bu sebeple kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasal alanda tam eşitlik ve özgürlüğe sahip olmaları adına örgütlü ve örgütsüz birçok mücadele verilmektedir. Bu tezde ele alınan kadınların gündelik yaşam deneyimlerinin örgütlü ve örgütsüz kadınlar bağlamında ele alınması ve özellikle de toplumsal cinsiyet perspektifi bu anlamda önemlidir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, evren ve örneklem, veriler ve verilerin toplanmasıyla birlikte verilerin çözümlenip yorumlanması ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Sosyal bilimlerde gerçekleştirilen çalışmalarda çeşitli araştırma modelleri kullanmak mümkündür. Bunlardan, en yaygın olanı nitel araştırma teknikleridir. Nitel araştırma, teori oluşturmayı temel alarak sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırarak, anlayabilmeyi benimseyen bir yaklaşımdır (Yıldırım, 1999).

Gerçekleştirilen çalışmada nitel veri toplama tekniği olan yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme modeli kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme, bir nitel veri toplama tekniği olmakla birlikte incelenen konunun araştırmacı ve özne arasındaki sözlü iletişimine dayanmaktadır. Bu görüşme tekniğinde davranışlar, eğilimler, bilinmeyen veriler ya da söylenenin arkasındaki asıl neden gibi önemli bulgular elde edilebilmektedir (Uslu, Demir, 2023).

Bu sebeple elde edilen bulgular yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme formu oluşturularak gerçekleştirilerek, görüşmeler katılımcıların rahat ve samimi bir ortamda kendilerini istedikleri gibi ifade edebilecekleri şekilde tasarlanmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Türkiye’de uygulanan kadın politikalarının kadınların gündelik yaşamına etkisinin araştırılması konusunun Türkiye geneline yayılarak, nitel bir araştırma olarak yapılması mümkün değildir. Araştırmanın alt konularından olan kadının özel ve kamusal alandaki yeri, kadına şiddet, ev içerisindeki görev paylaşımı, kadının kamusal alandaki görünürlülüğü ve özgürlüğü, kamusal alandaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği, çalışan kadınların ihtiyaçlarının karşılanmasına dair olanaklar, kadınların sosyal güvenceleri, mobbing, kürtaj, cinsiyete dayalı ücret adaletsizliği ile mücadele politikaları, işe alım süreçlerinde kadınların karşılaşmış oldukları ayrımcılık ve kadınların maruz kaldığı tehditler, güvenlik sorunları gibi alt başlıklara dair nicel veriler ve araştırmalar bulmak

mümkündür. Ancak uygulanan politikaların, kadınların kendi gündelik yaşantılarındaki etkisini bizzat kadınlara kulak vererek, kadınlara kendilerini ve yaşadıklarını ifade etme alanı tanıyarak bu konuyu irdelemek, ancak var olan verilerle beraber yorumlandığında özgün bir çalışma olacaktır. Fakat bu konuda Türkiye geneline yayılabilecek bir nitel araştırma yapmak güç olacağından dolayı, araştırmanın yapılacağı kent olarak İstanbul tercih edilmiştir.

Bu seçiminin temel nedeni, İstanbul'un Türkiye'nin en büyük ve en karmaşık şehirlerinden biri olarak, çeşitli toplumsal, kültürel ve ekonomik dinamiklere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Farklı coğrafi bölgeleri, semtleri ve mahalleleri içeren büyük bir şehir olması anlamından da demografik bir çeşitliliğe sahiptir. Var olan demografik çeşitlilik, kültürel çeşitliliği de beraberinde getirmektedir. İstanbul'un kültürel çeşitliliği, çalışmanın ana konularından olan toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkileri üzerinde çok önemli bir etkiye sahiptir. Diğer yandan farklı kültürel grupların gelenekleri ve değerleri de kadınların, yaşamlarını etkileyen faktörler arasında bulunmaktadır. Çalışmada kadınların kamusal alandaki durumlarının da incelenmiş olması göz önüne alındığında, İstanbul'un Türkiye'nin ekonomi merkezlerinden biri olması sebebiyle kadınların hayatında işgücüne katılımı, iş fırsatları ve ekonomik bağımsızlık açısından önemli bir yerde olması da kentin tercih sebeplerinden biridir. Kentin hem büyük kamusal alanlara hem de farklı sosyal etkinliklere sahip olması, kadınların kamusal alandaki görünürlüğü, güvenliği ve özgürlüğü bağlamında önem arz etmektedir. Tüm bunların yanında İstanbul, birçok toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele eden sivil toplum örgütü, kadın dernekleri ve aktivist gruplara ev sahipliği yapmaktadır. Bu gruplar, toplumsal cinsiyet perspektifinden İstanbul'un incelenmesinde önemli bir kaynak oluşturmaktadırlar.

İstanbul'un sunmuş olduğu özgün karakteristik özelliklerinin toplumsal cinsiyet perspektifinden incelenmesi, kadınların yaşamlarını daha iyi anlaşılmasına ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelede etkili politikalar geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

Nitel bir çalışmanın kesin genellemelere ulaşma amacı taşımamasına rağmen, bu çalışmayı İstanbul'da yaşayan, rastgele seçilmiş 30 kadın ile yapmak farklı grupların temsilini iyice azaltacağından örneklem dikkatle tasarlanmıştır. Bu nedenle, çalışmanın örneklemini, İstanbul'daki örgütlü ya da örgütsüz, ancak gündelik yaşam pratiklerinde kendini feminist veya kadın hakları savunucusu olarak tanımlayan, belirli bir düzeyde

farkındalığa sahip kadınların deneyimlerine ve görüşlerine odaklanacak şekilde belirlenmiştir. Bu yaklaşım, en azından belirli bir farkındalık düzeyine sahip kadınların sesine dair çıkarımlarda bulunmayı mümkün kılacak bir zemin sağlamıştır. Örgütlü ve örgütsüz feminist kadınların yaşadıklarının, altını çizdikleri meselelerinin, deneyim ve görüşlerinin farklılaşabileceği varsayımından yola çıkarak karşılaştırmalı bir perspektif sunma amacı da gözetilmiştir. Örneklemin bu şekilde tercih edilmiş olmasının bir diğer sebebi ise örgütlü olma deneyiminin gündelik yaşam pratiklerini, algılayışlarını, bir aradalığın getireceği potansiyel gücün etkisini, umut/umutsuzluk hissini vb. gibi duygu ve durumları etkileyeceğini de gözeterek görüş, duygu ve deneyim boyutunda bir karşılaştırma yapılabilmesidir.

Katılımcıların bulunmasında kartopu tekniği kullanılmıştır. Kartopu tekniği, bilinen küçük bir bireyler popülasyonu ile başlayarak, ilk katılımcıdan itibaren diğer katılımcıları tanımlamasını isteyerek kendi içerisinde küçük adımlarla kartopu şeklinde yeterli katılımcıya ulaşılmasını sağlayan bir tekniktir. Bu şekilde ilerleyen süreç içerisinde katılımcı sayısı artarak hedef örnekleme ulaşılmıştır. (Koç Başaran, 2017). Bunun yanında kadın platformlarına ve toplumsal cinsiyet kulüplerine sosyal medyadan ulaşım sağlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmada çeşitli kadın örgütlerinden ve kendini feminist veya kadın hakları savunucusu olarak tanımlayan örgütsüz kadınlardan her bir gruptan (örgütlü ve örgütsüz) 15 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Özellikle örgütsüz kadınlar arasında farklı eğitim seviyelerinden gelen kadınlarla görüşülmüştür. Farklı gelir gruplarından kadınlara da ulaşmaya çalışılmıştır ancak başarılı olunamamıştır.

Bunun yanında katılımcılarda gözetilen bir diğer özellik ise farklı yaş gruplarından olmalarıdır. Her yaş grubunun deneyimlerinden ve konuyla ilgili düşüncelerinin farklılık ve benzerliklerini anlayabilmek adına çeşitli yaş gruplarından kadın katılımcılarla görüşülmüştür. 20-30 yaş, 31-44 yaş, 45 ve üzeri olarak belirlenen yaş gruplarının bu şekilde ayrıştırılmasındaki neden, her bir grubun dünyaya geldiği ve yaşamını sürdürdüğü toplum ve dünya dinamiklerinin farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Toplumdaki tüm gelişmelerin bireylerin hayatın birçok konudaki algı, düşünce ve duygu durumuyla birlikte alacakları aksiyonları da etkilediği düşünülürse bu yaş kategorizasyonları özellikle toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların cinsiyete bakışı, aileye, çocuk

bakımına, kürtaj nafaka gibi kadın politikalarına, gündelik hayatta karşılaşılan söylemler ve davranışlar gibi çalışma kapsamında bulunun konular açısından hayati noktalara değinilmesine fayda sağlamıştır.

Bu örnekleme stratejisi, farklı yaş gruplarından, farklı ideolojik arka planlardan gelen örgütlü ve örgütsüz feminist veya kadın hakları savunucusu kadınlara ulaşmayı sağlamış, böylelikle araştırma sonuçlarının daha zengin ve çeşitli olmasına imkân tanımıştır.

Ulaşılan örneklem göz önüne alındığında, katılımcıların hem yetiştikleri toplum ve dünya koşullarının hem de ideolojik görüşlerinin farklılık gösterdiği görülmüştür.

Sonuç olarak, bu araştırma, İstanbul'daki farklı ideolojik perspektiflere sahip örgütlü/örgütsüz feminist veya kadın hakları savunucusu kadınların deneyimlerini ve görüşlerini dikkate alarak Türkiye'deki kadın politikalarının etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Bu örnekleme stratejisi, araştırmanın meşruiyetini toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelede farklı seslere kulak vererek ve politika yapma süreçlerine çoklu perspektifler sunarak sağlamaktadır.

3.3. Veriler ve Toplanması

Nitel veri toplama tekniğiyle ele alınan bu çalışmada, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır (Ek 2). Görüşme formu hazırlanırken kadınların gündelik hayatlarındaki hemen hemen her noktaya temas edilerek görüşme esnasında her bir ayrıntıya dikkat edilmeye çalışılmıştır. Görüşme sonrasında her bir katılımcı ile çalışma dışında edilen sohbetlerdeki önemli noktalar not alınarak, görüşme esnasındaki davranış ve düşünce pratikleriyle birlikte ayrıca değerlendirmeye alınmıştır. İstanbul'da faaliyet gösteren ya da önceden çeşitli faaliyetlerde bulunan kadın platformlarında yer almış kadınlarla birlikte, kendilerini gündelik hayatlarında feminist ya da kadın hakları savunucusu olarak tanımlayan kadınların çalışmanın amacına uygun olacak şekilde toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında farklı seviyelerdeki farkındalıkları olan her bir katılımcının ortaklaşa çeşitli deneyimlerinin bulunduğu ve aynı zamanda çeşitli kültürel sermayeye, hayat görüşüne ve çeşitli yaş gruplarından olan kadın katılımcılarla yüz yüze ve çevrimiçi yapılan görüşmeler neticesinde araştırma verileri elde edilmiştir. Görüşme öncesinden her bir katılımcıya çalışma konusunun kısa bir özeti sunulmuş, izinleri dahilinde ses kaydı alınması gerektiğine dair bilgilendirme yapılarak, isimlerinin gizli kalıp anonim olacak şekilde çalışmaya dahil edileceğine dair

bilgilendirmeler yapılmıştır. Tüm bunlarla birlikte literatürde ve çeşitli sitelerde konuyla ilgili yapılan taramalar, gündelik hayattaki güncel durumların takibiyle birlikte ve katılımcılardan elde edilen veriler ışığında kuramlar ile harmanlanarak analiz edilmiştir.

3.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Çalışma boyunca taranan literatür bilgileri incelenerek, gerekli kavramsallaştırmalarla yorumlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen veriler tematik analiz yapılarak belli başlıklar altında yorumlanmıştır. Sosyolojik tematik analiz, araştırmanın verilerindeki hem ana temaları, konuları belirlemek ve bunları incelemek amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Bu analiz yöntemi, özellikle nitel araştırmalarda, verilerin hangi konular etrafında toplandığının anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Tematik analizin sırasıyla veriyi inceleme, ilk kodları oluşturma, temaları belirleme, temaları gözden geçirme, temaları isimlendirme ve sonuçları yazma olarak altı aşaması mevcuttur. (Braun ve Clarke, 2006)

Görüşme formuyla birlikte elde edilen ses kayıtları “transgate” uygulamasıyla birlikte deşifre edilmiştir. Katılımcıların kişisel bilgilerini gizlemek ve anonimliklerini korumak adına asıl isimlerine ve tanımlayıcı bilgilerine yer verilmemiş, "K" harfi ve katılım sıralarına göre kodlanarak deşifre sağlanmıştır.

Tablo 8. Katılımcıların Demografik Bilgileri

K(SAYI)	YAŞ	EĞİTİM DURUMU	ÖRGÜTLÜ / ÖRGÜTSÜZ	YER ALINAN KADIN PLATFORMU/ DERNEĞİ	F/KHS
K1	54	Lise Mezunu	Örgütsüz	-	KHS
K2	31	Üniversite Mezunu	Örgütsüz	-	KHS

K3	28	Üniversite Mezunu	Örgütsüz	-	KHS
K4	45	Üniversite Mezunu	Örgütlü	Maltepe Kadın Artılar Platformu	F
K5	48	Lise Mezunu	Örgütsüz	-	KHS
K6	40	Üniversite Mezunu	Örgütsüz	-	KHS
K7	37	Üniversite Mezunu	Örgütlü	Feminist Bellek	F
K8	41	Üniversite Mezunu	Örgütlü	Kadınlar Birlikçe Güçlü- Afet İçin Feminist Dayanışma	F
K9	31	Üniversite Mezunu	Örgütlü	Feminist Bellek	F
K10	40	Lise Mezunu	Örgütsüz	-	F
K11	24	Üniversite Mezunu	Örgütlü	Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı – EŞİK (Eşitlik İçin Kadın Platformu)	F
K12	34	Üniversite Mezunu	Örgütlü	Kadın Cinayetlerini	F

				Durduracağız Platformu	
K13	25	Üniversite Mezunu	Örgütlü	Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı	F
K14	34	Üniversite Mezunu	Örgütlü	Kadınlar Birlikte Güçlü- Maltepe Kadın Artılar Platformu	F
K15	40	Üniversite Mezunu	Örgütlü	Mor Dayanışma	F
K16	23	Üniversite Öğrencisi	Örgütsüz	-	F
K17	22	Üniversite Öğrencisi	Örgütsüz	-	F
K18	36	Üniversite Mezunu	Örgütsüz	-	F
K19	44	Üniversite Mezunu	Örgütsüz	-	KHS
K20	25	Üniversite Mezunu	Örgütsüz	-	F
K21	20	Üniversite Öğrencisi	Örgütsüz	-	F
K22	45	Üniversite Mezunu	Örgütlü	Dünya Kadın Yürüyüşü	F

K23	23	Üniversite Öğrencisi	Örgütlü	UCİM (Saadet Öğretmen Çocuk İstismarı İle Mücadele Derneği)- CHP Gençlik Kolları	F
K24	65	Lise Mezunu	Örgütlü	CHP Kadın Kolları	KHS
K25	21	Üniversite Öğrencisi	Örgütlü	Halkevci Kadınlar	F
K26	45	Üniversite Mezunu	Örgütsüz	-	KHS
K27	63	Üniversite Mezunu	Örgütlü	Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı	F
K28	50	Üniversite Mezunu	Örgütsüz	-	KHS
K29	54	Lise Mezunu	Örgütsüz	-	F
K30	56	İlkokul Mezunu	Örgütlü	Kadın Cinayetlerini Durduracağız	F

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Feminizmin Evrimi: Feminizm Algısı ve Örgütlülüğe İlişkin Dinamikler

Bu bölümde, İstanbul'da yaşayan feministler ve kadın hakları savunucularının deneyimlerine ve görüşlerine odaklanılarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadın politikaları ve feminist dayanışma gibi temel konular ele alınacaktır. İlk olarak, kadınların feminist algıları ve eril restorasyon karşısındaki duruşları incelenecek, ardından değişen feminizm anlayışları ve bu anlayışlarla tanışma süreçleri üzerine tartışılacaktır. Kadınların örgütlülük ve bireysellik ekseninde yaşadıkları gerilimler, feminist örgütlenmelere attıkları anlamlar ve dayanışma ilişkileri de bu başlıklar altında analiz edilecektir. Daha sonra, Türkiye'de değişen kadın politikaları çerçevesinde çalışma hayatında kadının yeri, kreş hakkı, nafaka, kürtaj ve İstanbul Sözleşmesi gibi önemli mevzulara dair kadınların görüşleri değerlendirilecektir. Son olarak, gündelik yaşamda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tezahürleri, kadına yönelik şiddet, aile, meslek seçimi, güven ve kadınların görünürlüğü bağlamında ele alınarak bu konulara ilişkin gündelik söylemler incelenecektir. Bu analizler, feminist ve kadın hakları savunucularının toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair mevcut durumu nasıl algıladıklarını ve bu sorunlar karşısındaki stratejilerini anlamaya yönelik bir çerçeve sunacaktır.

Kadın hakları ve feminist hareket, tarihsel sürecin derinliklerine uzanan bir mücadele alanıdır. Feminizm algısı, toplumların kültürel dinamikleri, ekonomik şartları ve toplumsal normları tarafından şekillenirken, kadın örgütlülüğü de bu algının önemli bir parçasını oluşturur. Kadınlar, geçmişte ve günümüzde, toplumsal cinsiyet eşitliği, bireysel haklar ve özgürlük talepleri etrafında birleşerek, kendilerini ifade etme ve toplumsal değişim sağlama yollarını aramışlardır.

Feminist ve kadın hakları savunucusu kadınların görüşleri ve deneyimleri, bu mücadelenin zenginliğini ve çeşitliliğini yansıtan önemli bir kaynaktır. Her biri kendi yaşam koşulları, kültürel arka planları ve aktif oldukları topluluklara göre şekillenen bu deneyimler, neyin savunulması gerektiği, hangi stratejilerin izlenmesi gerektiği ve toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşmada hangi engellerin aşılacak üstesinden gelmesi gerektiği konusunda derin iç görüler sunar. Bu bağlamda, kadınların kişisel

hikâyeleri, feminist ideolojilerin yayılmasına ve toplumda dönüşüm yaratmaya yönelik çabaların nasıl şekillendiğini anlamamıza yardımcı olurken, aynı zamanda mevcut feminist mücadelelerin de dinamiklerini gözler önüne sermektedir.

4.1.1 Kadın hakları savunucuları ve feminist kadınların ayrışması

Bu bölümde, feminizm algısının evrimini, kadın örgütlülüğündeki farklı yaklaşımları ve feministlerin deneyimlerini inceleyerek, kadın hareketinin güncel meseleleri ve mücadele yöntemleri üzerine derinlemesine ve karşılaştırmalı bir bakış sunulacaktır. Son yıllarda feminizm ve kadın örgütlülüğü konuları, çeşitli perspektiflerden ele alınarak sıkça tartışılmaktadır. Feministler arasında, kadın hakları mücadelesinin tarihine odaklanarak geçmişte elde edilen kazanımları vurgulayanlar olduğu gibi, günümüzün çağdaş gerçekliklerini dikkate alanlar da bulunmaktadır. Bu çeşitlilik, feminizmin işlev ve etkinliğinin yeniden değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Öte yandan, kadın hakları savunucusu olarak tanımlanan kadınlar da feminizm konusunda farklı deneyim ve düşüncelere sahiptirler. Bu kadınların feminizm ve kadın örgütlülüğü konusundaki görüşleri, kendi deneyimleri çerçevesinde şekillenerek çeşitlilik oluşturmaktadır. Bu çeşitlilik, kadın hakları mücadelesinin bir yandan da feminizmin daha kapsayıcı ve etkili bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, feministler ve kadın hakları savunucularının farklı bakış açılarını anlamak ve bir araya gelerek benzerlik ve farklılıkları görebilmek önem taşımaktadır.

Çalışma gerçekleştirildiğindeki analiz parametrelerinden biri olan katılımcıların kendilerini tanımladıkları “kadın hakları savunucusu” ve “feminist” ifadelerinin öngörülemez bir farklılaşmayı da ortaya çıkardığı tespit edilmiştir. Bu farklılıklardan en çarpıcı olanlarından bir tanesi “yaratılış” meselesi üzerinedir. Yaratılış meselesi, farklı kültürler ve inanç sistemleri tarafından çeşitli şekilde ele alınmaktadır ve bu bağlamda feminizm ile ilişkisi, cinsiyet rollerinin ve kadınların toplumdaki yerinin sorgulanması açısından önemli bir tartışma alanı sunmaktadır. Bununla ilgili olarak kadın hakları savunucusu olan 54 yaşındaki örgütsüz kadın katılımcının ifadeleri önemli bulunmaktadır.

“Benim nazarımda feminist kadınlar erkeklerden daha baskın olmayı düşünen erkek toplumunu hiçe sayan grup. Ben öyle bakıyorum. Feminist değilim. Erkeklere de karşı

değilim. Erkekler var. Ve olsun yani. Neden olsun? Çünkü kadınlar gerçekten yaratılış itibarıyla zayıf yaratılmış karakterler.” (K1, Örgütsüz, 54, KHS)

Bir diğer yandan ise feminizm, ataerkil yapıları eleştirerek, kadınların eşit hak ve fırsatlara sahip olmasını savunmaktadır. Bu bağlamda yaratılış mitleri ve metinleri, kadınların konumunu belirleyen ve sınırlayan unsurlar olarak değerlendirilebilir. Feminizm, bu mitleri yeniden yorumlayarak kadınların güçlenmesini ve toplumsal cinsiyet eşitliğini savunurken, yaratılış hikâyelerindeki cinsiyet temsillerinin de sorgulanmasına neden olur ve bu durum, toplumsal normların ve değerlerin dönüştürülmesine olanak tanımaktadır.

Ulaşılan örneklem göz önüne alındığında, katılımcıların hem yetiştikleri toplum ve dünya koşullarının hem de ideolojik görüşlerinin farklılık gösterdiği görülmüştür.

Feminizmin toplumun bazı kesimlerince “bir grup öfkeli kadının erkek düşmanlığı yapması” şeklinde algılandığını düşünen kadınların, kendilerini bu algıdan ayırtırmak için çaba sarf ettikleri gözlemlenmiştir.

“Öfkeli lezbiyenler gibi algılanıyor herhalde bilmiyorum. Mesela gerçekten ciddi bir öfkeli kadın tipolojisi var bence feministlere ilişkin. Türkiye’de feministler, bir grup öfkeli, erkeksiz kalmış kadın gibi algılanıyordu.” (K18, Örgütsüz, 36, F)

Bu algı, feministlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerine olan mücadelelerini gölgelemekte ve onları daha radikal bir imajla sınırlamaktadır.

Kadın hakları ve feminizmin ayrıştırılması da dikkate değer bir başka konudur. Bazı katılımcılar, feminizmi geniş bir insan hakları mücadelesinin dışında bir yere koyarak onun "ölçüsüz" bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Feminizme ilişkin bazı kesimlerde gelişmiş bir grup öfkeli kadının erkek düşmanlığı imgesini bu kadınların da belirli bir miktar içselleştirmiş olduğu ve dolayısıyla ifadelerinde feminizme olan mesafelerine yer verdikleri görülmektedir.

Ya feminizm bana göre ölçüsüzce kadını savunmak gibi geliyor. O da bana yanlış geliyor. Ben insanı savunmaktan yanayım. (...) Feminizm sanki ölçüyü

kaçırıyor gibi geliyor bana. O yüzden feminizm değil ama kadın savunmacılığı. O sonrasında da tabii ki insanı savunmak lazım.(K5, Örgütsüz,48, KHS)

Burada ifade edilen "kadın savunmacılığı", kendini kadın hakları savunucusu olarak ifade eden katılımcılar için cinsiyet eşitliğine odaklanmak açısından daha kabul edilebilir bir yöntem olarak algılanmaktadır. Kendini feminist olarak tanımlayan kadınların, feminizmi bir dayanışma ve hak mücadelesi olarak görmeleri ile kadın hakları savunucusu olarak kendini tanımlayanların feminizme daha mesafeli duruş sergilemeleri, iki farklı yaklaşımın varlığını göstermektedir.

Bir mücadele demek feminizm, eşit haklar için.(...) İnsan hakları. (...) Konu bu değil. (...) Hiçbir zaman böyle bir şey olmadı bu. Ya burada kadınla ilgili konuşulması gereken bir şey var. İnsanlarla alakalı değil. Sadece eşitsizlikle alakalı değil. Kadınla alakalı. Çünkü kadının kadın olduğu için yaşadığı bir şeyler var. Dolayısıyla konu bu. Yani feminizmde böyle bir şey olmalı bence. (K17, Örgütsüz,22,F)

Bu konu hakkındaki bir diğer yaklaşımı gösteren 65 yaşında örgütlü bir kadın hakları savunucusu olan K24'ün ifadeleri de şu şekildedir.

"(...) Yani eşit, eşit haklar istiyorum. Yani sadece kadın haklıdır anlamın bağlamında onu çok da yani onu çok sevmiyorum o tabiri, anlatabiliyor muyum?" (K24, Örgütlü, 65, KHS)

Bu görüş ayrılığı, toplumsal algılar ve bireysel deneyimlerin bir araya geldiği bir noktada şekillenmektedir. Örneğin, bazı katılımcılar, feminizmin sadece kadınların eşitsizlikle mücadele ettiği bir alan olduğunu vurgularken, diğerleri bu mücadelenin daha geniş insan hakları bağlamına yerleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Tüm bunların yanında kadınların kadın hakları mücadelesinin, daha geniş bir insan hakları perspektifinden ayrılması, bazı katılımcılar tarafından eleştirilmektedir. Feminizmin yalnızca kadınlarla sınırlı bir sorun olarak değerlendirilmesi, daha geniş toplumsal sorunların göz ardı edilmesine yol açabilir. Bu noktada, çeşitli toplumsal hiyerarşilerin (ataerki, kapitalizm, ırkçılık) birbirleriyle olan ilişkileri ve bu yapıların tümüne karşı mücadele gerektiği vurgulanmaktadır.

“Aslında sadece kadınların değil, ataerki, kapitalizm, ırkçılık, tüm bunların da bir aradallığında tüm hiyerarşik ve ayrımcı yapılanmalardan aslında insanları örgütlüce korumaya çalışan bir politikadır.” (K18, Örgütsüz, 36, F)

Bu bakış açısı, yalnızca kadınlarla sınırlı bir sorunun ötesinde, daha geniş toplumsal sorunların çözümü için kolektif bir mücadele gerektiğini vurgulamaktadır. Feminist hareketin bu boyutunu ele alan katılımcılar, kadın hakları mücadelesini diğer ayrımcı yapılarla birlikte düşünerek toplumsal adaletin bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasını talep etmektedirler.

4.1.2 Devlet müdahalesi ve algı yönetimi

Bir diğer önemli nokta ise devletin, belirli ideolojik grupları ve onlar aracılığıyla yürütülen hak arayışlarını suçlama veya olumsuz bir şekilde algılama çabaları, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesini daha da zorlaştırmakta; özellikle feminist hareketi hedef alarak, halkın gözündeki meşruiyetini azaltmaya çalışmaktadır. Bu amaçla çeşitli medya kanalları aracılığıyla, farklı ideolojik yaklaşıma sahip kişilerin örgütlülüklerini illegal ve gayrimeşru olarak nitelendirerek halk nezdinde olumsuz bir algı oluşturmaktadır. Bu şekilde devletin karşı olduğu ideolojik görüşlerin yaygınlaşması ve benimsenmesi engellenmeye çalışılmaktadır.

“Siyasetten uzak bir kadın derneği olduğuna inanmıyorum şu anda. Herkes bir siyasi amaç güdüyor. Bir süre sonra kurulan her kadın derneğe mutlaka bir siyasi platforma bağlanıyor. O da çok can sıkıcı.”(K5, Örgütsüz, 48, KHS)

K5’te de görüldüğü gibi siyaset fobisi olarak adlandırılabilir bu durum katılımcılarda da gözlemlenmiştir. Bu bağlamsallıkta bir ideolojiyi ya da durumu, daha marjinalleşmiş bir ideolojiyle karşılaştırarak kendini daha ılımlı bir şekilde temsil etme eğilimi de gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, yasallık ve yasadışılık arasındaki ilişki önemli bir yer tutmaktadır. Bu çerçevede, feminist gruplar illegal veya aşırı bir ideolojiyle ilişkilendirilerek halkın gözünde itibarsızlaştırılmaya çalışılır. Katılımcıların bazıları, bu tür algı yönetimi stratejilerinin, feminist örgütlülüğü zayıflatma ve kadın hakları mücadelesinin önüne geçme amacı taşıdığını belirtmiştir. Bu bağlamda, feministlerin

meşruiyet mücadelesi sadece toplumsal cinsiyet eşitliği için değil, aynı zamanda kendi hareketlerinin toplumsal kabulü için de önem taşımaktadır.

“Bir anarşist gözüyle falan bile bakılıyor olabiliriz. Yasa dışı bir düşünceyi savunuyor olduğumuz bile düşünülüyor olabilir.” (K19, Örgütsüz, 44, KHS)

Kadın hakları savunucuları, feministlerden daha fazla sisteme entegre olma eğilimindedirler ve yasallık ile meşruluğu birbirleriyle eşleştirme çabası içinde bulunmaktadır. Bu durum, kadın hakları mücadelesinin daha kabul gören ve yasal çerçeveye oturtulan bir yapı içinde ilerlemesine olanak tanımaktadır.

Bunun yanı sıra, birçok marka ve devlet, eşitsizlikleri sürdürmelerine rağmen kendilerini feminizmin simgesi gibi göstererek “purple-washing” denilen bir uygulamaya başvurmaktadır. Eşitsizlikleri sürdüren bu yapılar, kendilerini feminist hareketin bir simgesi olarak göstermeye çalışırken, bu durum feminist mücadelenin içeriğini ve amacını zayıflatma tehlikesi taşımaktadır.. Ancak, genellikle bu ana akım feminist anlayışı, liberal bir perspektife sahiptir.

Feminizmin giderek daha fazla kabul gören bir olgu haline gelip, kabul görmeye başladığını ifade eden 37 yaşındaki örgütlü katılımcı K7’nin ifadesi de bu konuda önemli bir noktadadır.

(...) Feminizm nedir? En temelde kadın ve erkek eşitliğini sağlandığı bir dünyayı yaratmak için verilen bir mücadele.(...) Bence feminizm giderek daha fazla kabul gören bir şey olmaya başladı. Eskiye kıyasla çok daha fazla kadın kendi feminist olarak tanımlıyor. Yani tanımlamasa bile, ben feministim demese bile o feminist fikirleri daha fazla sahiplenmeye başlıyor. Bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum bir taraftan. Ama tam da kadınlar daha fazla buna sahiplenmeye başladığı için hem erkekler hem de hükümetler daha fazla saldırgan bir tutum göstermeye başlıyorlar feminist kadınlara karşı ve feminizme karşı. (K7, Örgütlü, 37, F)

Özetle, feminizmin giderek daha fazla kabul gören bir olgu haline gelmesiyle birlikte feminist hareketin karşılaştığı direncin de yükseldiğini ifade etmektedir. Bu direncin artması, hem

erkekler hem de hükümetler tarafından feminist hareketin daha fazla hedef alınmasına yol açmaktadır.

Kadın hakları mücadelesi, feminist hareketin güçlenmesiyle birlikte daha fazla görünür bir hale gelmiştir. Ancak bazı kesimler, bu durumu tehdit olarak algılayarak saldırgan ve baskıcı bir tutum sergilemektedirler. Kadın hakları savunucuları, özellikle feminist kadınlar, hedef alınarak hakları ellerinden alınmaya başlanmıştır. Bu durum kadınların elde ettiği kazanımların geri alınması ve “eril normların restorasyonu” olarak değerlendirilebilir. Devletler de artan kadın hakları mücadelesi karşısında daha saldırgan bir tutum benimsemektedirler. Bu durum, feminist kadınların ve tüm kadın haklarını savunma ve sahiplenme ihtiyacını daha da arttırmaktadır. Erkekler ise yıllarca hak olarak gördükleri şeylerin kadın hakları mücadelesi ile kaybolmaya başladığını düşünerek, bu durum birçok erkek tarafından hak kaybı olarak tanımlanmaktadır.

“Yani cinsiyetçiliği, işte anti-feminizme, çok yayan erkek söylemlerine, çok yayan bir şeysi de var, yanında var feminizmin.” (K27, Örgütlü, 63, F)

Bundan dolayı da erkekler arasında da bir tür mağduriyet duygusunun gelişmesi kaçınılmaz olmakla birlikte erkeklerin kadın hakları mücadelesine karşı saldırgan ve baskıcı bir tutum sergilemeye başladıkları da sürpriz olmamaktadır. 21 yaşındaki örgütlü feminist kadın katılımcının şu ifadelerinde de bu durum açıkça ifade edilmektedir.

“Erkekler feminizmi, erkeklerin elinde olan haklarına alınacak bir şey gibi olarak adlandırıyorlar ama aslında tam tersi. Yani feminizm erkeklerin hakkını almıyor, sadece erkeklerin düşüncesi o konfor alanlarından çıkabilecekleri için olan o panik hissiyatı.”(K25, Örgütlü, 21, F)

Bu bölümde yer alan katılımcı görüşleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı verilen mücadelenin bireysel deneyimlerle nasıl şekillendiğini ve kadın hakları savunuculuğunun farklı bağlamlarda nasıl anlam kazandığını göstermektedir. Feminist ideolojilerin toplumda yanlış anlaşılımları ve bu algılarla mücadele eden kadınların deneyimleri, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin zorluklarını ortaya koymaktadır. Ancak bu deneyimlerin farklı yaş gruplarına göre nasıl çeşitlilik gösterdiği de dikkat çekicidir.

4.1.3 Değişen feminizm algısı ve feminizmle tanışma

Feminizmin bir kuşaktan diğerine aktarılışı, toplumsal değişimlerle birlikte nasıl evrildiği ve bu süreçte kadınların kendilerini nasıl konumlandıkları, yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle, feminizm algısının kuşaklar arası farklılaşmalarını incelemek, hem feminist hareketin sürekliliği hem de toplumsal dönüşümün anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Feminist kadın katılımcıların toplumdaki feminizme dair yanlış algıya ilişkin kanıları şu şekildedir: anarşistler, öfkeli erkeksiz kalmış kadınlar, kadınları dolduran aile yapısını bozan ve yanlışla sürükleyen kadınlar, erkek düşmanlığı, eski bir düşünce.

“Türkiye'nin çok yüksek bir oranında aile yapısını bozan bir oluşum olarak algılanıyor. Kadınları dolduran, aile yapısını bozan, yanlışla sürükleyen bir algıymış gibi anlatılmaya çalışıyor feminizm Türkiye'de.” (K29, Örgütsüz, 54, F).

Feminizm geçmişe kıyasla daha az marjinal bir düşünce biçimi olarak algılandığından dolayı genç katılımcıların diğer katılımcılara oranla feminist olduklarını daha rahat ifade edebildikleri görülmektedir. Önceden, Türkiye’de feministler öfkeli ve erkek karşıtı bir grup olarak algılanırken şu anda, kendini feminist olarak tanımlayan kadınların böyle bir imajla anılmadığı söylenebilir. Feminizm, zamanla daha ana akım bir hal almış durumdadır. Fakat burada dikkate değer bir ayrım var: Feminizmin hangi formunun ana akım haline geldiği.

Feminizm gelişirken, anti-feminizmin de yaygınlaştığı gözlemlenmektedir. İki hareket adeta birbirini beslerken; bir form feminizmin yükselmesiyle birlikte, karşıt görüşler de derinleşmektedir. Bu eski algının, günümüz genç kadınlarının feminist kimliğini benimsemelerini zorlaştırabileceği görüşü, 63 yaşındaki örgütlü bir kadından gelmektedir.

“Feminizmi olumsuz bir şekilde tanımlamaya, erkek düşmanlığı gibi tanımlamaya ya da eski bir düşüncemmiş gibi tanımlamaya çalışmak gibi yönelimler görüyorsunuz. Bunlar da özellikle genç kadınların kendisine feminist demesini daha zor kılan şeyler.” (K27, Örgütlü, 63, F)

Ancak araştırma bulguları, 20-30 yaş aralığındaki kadınların kendilerini feminist olarak tanımlama eğilimlerinin, daha büyük yaş gruplarındaki kadınlara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, feminizmin günümüzdeki formunun ana akım hale gelmesi ve feminist temsillerin hem ana akım medyada hem de sosyal medyada daha fazla yer bulması ile açıklanabilmektedir.

Bu noktada verilen katılımcı ifadelerinden de görüldüğü üzere, yaş değişkeni göz önüne alındığında belirli bir yaş grubu üzerinde kendini feminist ve örgütlü olarak tanımlayan kadınların, feminizme hakimiyetleri diğer yaş gruplarındaki örgütlü ve feminist kadınlardan farklılık göstermektedir.

Feminizmin geçmişten günümüze geçirdiği dönüşüm, sadece kadınların hakları üzerine bir mücadele olarak değil, aynı zamanda toplumsal eşitsizliklerin genel görünürlüğü ve kabul edilebilirliği açısından da önemli bir gelişmedir. Bugün, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha hızlı bir şekilde fark edilmesi ve bu konuda radikal bir şekilde karşı çıkılması, bir nevi feminist mücadelenin daha görünür hale gelmesinin bir sonucudur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sadece bireysel deneyimlere değil, aynı zamanda daha geniş toplumsal yapılara dair sorgulamalarla birlikte ele alınmalıdır. Feminizm, sadece kadınların değil, tüm toplumsal cinsiyet kimliklerinin hakları için bir mücadele haline gelmiştir. Bu bağlamda, toplumdaki cinsiyet temelli ayrımcılık ve eşitsizlik, daha geniş bir sosyal adalet anlayışına entegre edilmiştir. Gramsci'nin "*hegemonya*" kavramı, bu dönüşümü anlamak için kritik bir araçtır. Hegemonya, bir sınıfın diğerleri üzerinde iktidar kurma yöntemlerinden biri olarak, çeşitli toplumsal grupların ve ideolojilerin karşılaştığı mücadele alanını tanımlar. Feminizmin tarihsel süreçte nasıl görünür hale geldiği ve toplumsal normlarla nasıl etkileşimde bulunduğu, bu hegemonik mücadelelerin en önemli göstergelerinden biridir. Kadınların ve toplumsal cinsiyet kimliklerinin eşit haklar için verdikleri mücadeleler, bireysel deneyimlerin ötesinde toplumsal normların sorgulanmasına ve değiştirilmesine yönelik bir eleştirel perspektif kazanmış ve bu perspektif, hegemonya ile mücadelede bir araç haline gelmiştir. Feminizmin bu noktada görünür hale gelmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşı toplumsal bir farkındalığın artmasıyla paralel gitmektedir. Bu bağlamda 31 yaşındaki örgütsüz kadın hakları savunucusu kadın katılımcının ifadesi önemli bulunmaktadır.

“Bir yerde de şey oluyorsun, feminist oluyorsun yani. Kendi hakkını savunmak için.” (K2, Örgütsüz, 31, KHS)

Feminist mücadele, belirli bir toplumsal kabul görme düzeyine ulaştığında, bunun ardındaki ideolojik temellere dair bir sorgulama süreci de başlamaktadır. Ancak, burada ilginç bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Bazı eşitsizlikler gün yüzüne çıktıkça, diğer eşitsizliklerin geri planda kaldığı bir yapı oluşmaktadır. Örneğin, ekonomik eşitsizlik, sağlık hizmetlerine erişim gibi sosyal devletin sağladığı haklar, cinsiyet eşitliği meselesinin gölgesinde kalabilmektedir. Bu durumu, hegemonya bağlamında değerlendirdiğimizde, hakim ideolojinin hangi eşitsizlikleri öne çıkarıp hangilerini görünmez kıldığını anlamak mümkündür.

Feminizmin makro yapılarla olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, mikro ilişkilerin de aynı derecede önemli bir rol oynadığı tartışılmazdır. Mikro ilişkiler, bireyler arasındaki etkileşimlerde ortaya çıkan cinsiyet eşitsizliklerini ve toplumsal normları belirlerken, feminizmin bu alanlardaki etkisi, toplumsal değişim için bir temel oluşturur. Feminizmin mikro düzeydeki yayılımı, kadınların birçok alanda nasıl hareket ettiklerini, bireysel ve toplumsal haklar için verdikleri mücadeleyi şekillendiren bir yapı taşına dönüşmektedir. Bu noktada, feminist ve kadın hakları savunucusu olan kadınların feminizm ile tanışma deneyimlerinin incelenmesi, hem bireylerin hem de toplumların eşitlik mücadelesindeki rolünü ve önemini anlamada anahtar bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Feminizmle tanışma durumunda alınan yanıtlarda katılımcılar, çocukluktan itibaren maruz kaldıkları ataerkil pratiklere yönelik geliştirdikleri öfke nedeniyle feminizme yöneldiklerini belirtmektedirler. Bu durum feminizmin onlar için neden önemli olduğunu açıklasa da feminizmle nasıl tanıştıklarını anlatmak için yeterli bir veri olmamaktadır.

Benim ailem sayesinde oldu. Benim babam ataerkil. İster istemez annemlerin de o yönleri var.(...) Yorulmuştur, o erkektir, beceremez. Hayır ya, ne münasebet yani. Şöyle düşününce bile yine sinirleniyorum. Ben anamın karnındayken mi öğrendim yemek yapmayı, temizlik yapmayı? Ben nasıl sana baktım, gördüm, öğrendiysem ona da gösterebilirsin, o da öğrenebilir. (...) Ona bir eve ekmek

parası getirmesi sorumluluğunu veriyorsun, bana da vermelisin. Bu benim de sorumluluğum çünkü. (K3, Örgütsüz, 28, KHS)

Ancak bir yandan da bu öfkeyle beraber çok organik olarak geliştirmiş oldukları eleştirel düşüncenin daha toplumsal ve ideolojik bazlı feminizm olarak adlandırıldığını daha sonra öğrendiklerini, ancak bu düşünceleri kendi içlerinde çok daha erken yaştan itibaren geliştirdiklerini ifade etmişler. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalma, kadınlarda dışarıdan gelen yönlendirmelerden önce içeriden geliştirdikleri organik bir tepki olarak değerlendirilebilir.

“Aslında bir tanışma çok da olmadı. Çünkü doğduğum için uzun süre mecburen bir şeyleri fark ediyorsun, hissediyorsun, yaşıyorsun, deneyimliyorsun.” (K17, Örgütsüz, 22, F)

K17'nin “doğduğum için” diyerek de belirttiği gibi feminizmle tanışmayı çok daha içsel ve kaçınılmaz bir süreç olarak yorumladıkları görülmektedir.

Ya bunu gerçekten hatırlamıyorum. Sadece şunu hatırlıyorum. Ben hayatımda hiçbir zaman cinsiyet rollerini benimsemiş biri olmadım.... Yani bir şeylerin tek sebebinin ya da tek sonucunun kadın olmam ya da erkek olmamam olması fikri beni hiçbir zaman ikna edemedi. Biraz daha yaşın büyüdükçe de fark ettim ki bu aslında feminizm.(...) Ben feminizmle tanıştığım gibi olmadı, yaşadığım şeyin feminist olmak olduğunu fark ettim gibi bir yerden oldu bence. (K11,Örgütlü, 24, F)

Bu kadınların çoğundaki ortak payda kendilerine ilk ne zaman feminist dediklerini ya da feminizmle bir ideoloji olarak ilk ne zaman tanıştıklarını hatırlayamamaları, bunun zamansal miladından emin olamamalarıdır.

“Çok net bir tarih ve çok net bir olay yok.” (K14, Örgütlü, 34, F)

Fakat bunun yanında örneğin 63 yaşında örgütlü bir feminist olan K27, önce sol düşünceyle tanıştığını, feminizmle tanışmasının da bu vesileyle olduğunu belirterek bu iki düşünce arasındaki ayrımı şu cümleyle ifade eder.

“Ben önce sol düşüncelerle tanıştım, sosyalisttim. O yüzden politikaya ilgiliydim hep. Öyle bir yerden oldum. Ama kendi hayat deneyimlerimle feminizmi çok birleştirebildim.”
(K27, Örgütlü, 63, F)

Farklı kuşaklar arasında da feminizm hakkındaki algılarda belirgin farklılıklar görülmektedir. Daha genç kadınlar, feminizmi genellikle gündelik yaşam pratikleri ve içsel eleştiriler bağlamında ele alırken, 30 yaş üstündeki kadınlar bunu daha çok ideolojik ve siyasi bir pozisyon olarak değerlendirmektedirler. Bu durum, toplumda gerçekleşen değişimlerin feminizmin algısını da şekillendirdiğini göstermektedir. Özellikle organik olarak feminizmle tanışan gençlerin, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik eleştirilerini daha içsel bir şekilde geliştirmeleri, 15 yıllık bir zaman diliminin etkisiyle toplumsal değişimin önemli bir göstergesidir.

Tüm kadınların ortak noktası toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin gündelik hayat pratiklerinde bir şekilde fark etmiş olmalarıdır. Ancak bu eşitsizliği bizzat kendileri üzerinden mi, yoksa ebeveynleri arasındaki rol dağılımları üzerinden mi fark ettikleri farklılık göstermektedir.

4.1.4 Örgütlülük ve bireysellik tartışması

Diğer taraftan feminizm, tarihsel olarak örgütlü ve siyasi bir mücadele biçimi olarak ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Ancak günümüzde, feminizmin bireysel bir deneyime indirgendiği ve bu durumun, hareketin kolektif gücünü zayıflattığı yönünde tartışmalar sürmektedir. Özellikle neoliberalizmin etkisiyle bireysel kurtuluş ve bireysel başarı kavramlarının öne çıkması, feminist pratiği de buna benzer bir doğaya büründürmüştür.

Türkiye’de de bence her şey bireyselleştiği gibi feminizm de bireyselleşiyor. Yani o mevcut neoliberalizm ideolojisinin de etkisi birazcık, insanlara bireysel özgürleşme ve bireysel bağımsızlaşma hayalleri kurdurtan bir sistem var dünyada da, Türkiye’de de biraz öyle, dolayısıyla daha örgütlü olduğunu düşünmüyorum. Bir de Türkiye’deki siyasi iklim örgütlenmenin önünü çok kapadığı için bence genel anlamıyla da örgütlenebileceğimiz, bir araya gelebileceğimiz ortamların kurulması çok zorlaştı. (K18, Örgütsüz, 36, F)

Bu anlamda, bireysel feminist pratikler, daha az riskli ve daha az tehdit edici görünümde iken, örgütlü bir mücadele biçiminin getirdiği tehlikeler, toplumun bazı kesimleri için caydırıcı hale gelmektedir.

Bireysel feminist pratikler, gündelik yaşamda, örneğin "çocuk yapmayacağım, ben çalışacağım" gibi seçimlerle kendini gösterebilir. Bu tür tercihlerin, toplumda doğrudan bir etki yaratmak yerine, bireylerin kendi hayatlarında küçük değişiklikler oluşturması, bireysel feminist bakış açısını güçlendirmektedir.

“Feminizm sanki kendi çapımda yaşıyormuşum gibi hissediyorum(...) Sonuçta ben feminizmin temsilcisi de değilim. Kimseye bir şey öğretmek bir şey açıklamak gibi bir görevim de yok.” (K9, Örgütlü, 31, F)

Ancak örgütlü ve siyasi bir mücadele verildiğinde, örneğin İstanbul Sözleşmesi için savunuculuk yapmak ya da kadın cinayetlerine karşı mücadele etmek gibi, belli bir kesimin rahatsız olmasına neden olabilir. Bu durum, feminizmin daha geniş kitleler tarafından benimsenmesi ve görünürlük kazanması açısından bir çelişki yaratmaktadır.

Genç nesil, feminizmle olan bağlantılarını daha açık bir şekilde ifade etme cesareti gösterirken, feminist hareketin yaşamsal pratikler olarak algılanması, onu örgütsüz bir şekle büründürmektedir. 55-60 yaşındaki bireyler, bu dönüşümü daha eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilirken, gençler için feminizm daha kendine özgü, bireysel bir kimlik oluşturma aracı haline gelmiştir.

Genç katılımcılardan bazıları da feminizmi bireysel bir mücadele olarak görmemekte ve onun kolektif bir hareket olduğunu savunmaktadır.

“Şimdi şöyle, bence hiçbir zaman feminizm bireysel bir yerden yürümüyor. Çünkü bu başlı başına zaten kolektif bir mücadele.” (K11, Örgütlü, 24, F)

Ancak mevcut popüler kültür ve neoliberalizmin etkisiyle feminizm, bireysel kazanımlar üzerinden şekillenen bir pratiğe dönüşmüştür.

Ya bu biraz şöyle, biraz karmaşık geliyor bana... Bu karmaşıklığı da iyi buldum aslında.... Böyle 70'lere, 80'lere hatta 90'lara bile baktığımız zaman bir fikir etrafında insanlar buluşup bir araya gelip bir örgüt oluveriyordu ya da bir isim

veriyorlar kendilere. Politik mücadele böyle aslında, gelişen bir şeydi ama şimdi kadının bir politik düşünceyi benimsemesi için bir örgüte veya bir oluşuma aslında üye olması gerekmiyor. Ya da orada faaliyet göstermesi gerekmiyor. Ya bence o politika çok hayatın içinde örülmeye başladı(...). Kadınların kendi bulunduğu hayatların içinden o politik düşünceyi kıymetli buluyorum. (K9, Örgütlü,31, F)

Aslında bu durum kadınları, feminist mücadele içerisinde yaşamaktansa, bireysel hayatta feminist bir perspektif benimseyerek feminizmi yaşamaya doğru sürüklemektedir. Politikanın hayatın içerisinde örüldüğü bu durumda, bireyselleşmenin olumlu ya da olumsuz yanlarını değerlendirmek, feminizmin geleceği açısından önem arz etmektedir.

Bu bağlamda, katılımcıların örgütlülüğe atfettiği anlamların izini sürmek önemlidir. Katılımcılar tarafından kullanılan sıfatlara bakıldığında yorucu, zor, fedakarlık, güven verici, güzellik, mutlu olma, güçlülük, mücadele ifadeleri öne çıkmaktadır..

“Yani çok yorucu ...Ama örgütlendikten sonra ve yapıldıktan sonra çok güzellik hissediyorsunuz, o işi yapmış olmaktan. Ama o kadar.” (K4, Örgütlü, 45, F)

Feminist mücadelenin örgütlenmesi, K4’ünde belirttiği gibi pek çok zorluğu ve zorluğun getirdiği yorgunluğu beraberinde getiren bir süreçtir. Bu süreç, yalnızca bireysel deneyimlerle sınırlı kalmayıp, toplumun farklı kesimlerinden gelen birçok insanla etkileşimi de gerektirir. İletişim, iş birliği ve dayanışma, bu mücadeledeki temel dinamiklerdir; fakat bu dinamiklerin yönetimi, çoğu zaman yorucu bir çaba gerektirmektedir.

“Bana güçlülüğü hissettiriyor. (K13,Örgütlü, 25, F)

Feminist mücadelenin örgütlenmesi, bir yandan zorlayıcı bir deneyim olsa da, diğer taraftan toplumsal değişimin ve dönüşümün bir parçası olmanın verdiği tatmin ve motivasyon ile bireyi K13’ün belirttiği gibi güçlü de hissettirmektedir.

Mücadele, yalnızca bireysel bir çaba değil, aynı zamanda kolektif bir irade ve dayanışmanın ürünü olduğu için, her ne kadar zorlukları olsa da, bu süreçte elde edilen

dayanışma ve güçlenme duygusu, tüm zorlukları aşma potansiyeli taşır. Bu bağlamda K27'nin ifadeleri bu durumu destekler niteliktedir.

“Erkek hegemoniliği ya da işte patriarka, cinsiyetçilik her neyse onlara karşı mücadele demek.” (K27, Örgütlü, 63, F)

Feminist örgütlenme, katılımcılarında belirttiği üzere bu ikili dinamikle şekillenir: Zorluklar karşısında, keyif ve tatmin, bir arada var olmayı sürdürür. Bu, feminist mücadelenin özüdür; hem zorlukları kucaklamak hem de birlikte güçlenmek. Feminist örgütlenme sürecinde elde edilen başarılar, bir kolektifin parçası olmanın verdiği haz ile birleşir. Her bir bireyin mücadeleye katkıda bulunması, hem kişisel tatmin sağlar hem de dayanışmanın gücünü hissettirir. İyi bir dayanışma düzeyi, kolektif bir aidiyet duygusuyla birlikte gelmektedir.

Bu bölümde ele alınan tartışmalar, feminizmin bireysel deneyimlerle örgütlü mücadele arasında nasıl gerilimli bir alan oluşturduğunu gözler önüne sermektedir. Katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü gibi, feminizm bireysel hayata nüfuz eden bir yaşam pratiği haline gelirken, örgütlü feminist hareketin getirdiği dayanışma ve kolektif mücadele vurgusu zayıflamaktadır. Neoliberalizmin bireyselleşmeyi teşvik eden etkileri, feminist pratiği daha çok bireysel başarı ve özgürlük eksenine kaydırırken, örgütlülüğün yoruculuğu ve zorlukları da kadınlar için bir mesafe oluşturabilmektedir. Ancak bu bireyselleşme, feminist mücadelenin temelini oluşturan dayanışma ruhunu ne kadar sürdürebilir sorusu, feminizmin geleceği açısından kritik bir noktadır. Örgütlülüğe atfedilen anlamlar, hem bu mücadelenin zorluklarını hem de sağladığı güç ve güven duygusunu yansıtarak, feminizmin toplumsal bir dönüşüm hareketi olarak önemini koruduğunu göstermektedir.

Feminist bir örgütlenme içerisinde yer almak, bireylerin hem kişisel hem de toplumsal algılarını dönüştüren bir süreçtir. Bu süreçte, kadınların karşılaştığı zorlukları anlamak ve birbirine destek olmanın önemi daha da belirgin hale gelmektedir.

Önceden kurduğum cümleleri kurduğum için geçenlerde şey dedim, özür dilerim ya hani, aslında çok kötü bir cümle, senin hayatın, senin kararın sonuçta, en iyisini sen bilirsin, ne yaşadığını sen biliyorsun, neler hissettiğini sen biliyorsun

sonuçta filan. O yüzden böyle daha şefkatli de hissediyorum bir yandan. Baya değiştirdi beni bu feminist bir örgütte yer almak ve dayanışma ilişkisi kurmak aslında. (K13, Örgütlü, 25, F)

K13'ün deneyimlerine baktığımızda, uzun süreli toksik bir ilişki içinde bulunan bir arkadaşına karşı duyduğu anlayışın arttığını görmekteyiz. Daha önce, bu ilişkiye neden devam ettiğini sorgularken, artık onun kararları, hisleri ve hayatı hakkında daha şefkatli bir bakış açısına sahip olmuştur. Feminist dayanışma, bireylere yalnızca dayanışma duygusu kazandırmakla kalmaz; aynı zamanda başkalarının yaşadıklarını anlamının ve saygı duymanın önemini de vurgular.

Ancak feminist algının her birey tarafından aynı şekilde anlaşılmadığı ortadadır.

“Sonrasında ben baktım tekrar barışmış. Ben barışınca şoka girdim.. Direkt tüm bağlarımı kopardım... Çünkü dedim ki benim böyle bir insana saygım da yok, sevgim de yok.” (K23, Örgütlü, 23, F)

Burada, bir kadının başka bir kadına karşı duyduğu öfke ve yargı, feminist bir duruşla çelişen bir yapı oluşturur. Kendi nesli içindeki dayanışma ve destek arayışı, bazı kadınların bir başkasının maruz kaldığı şiddeti normalleştirip onu görmezden gelmelerine yol açabilir. Bu durum, feminist dayanışmanın sınırlarını sorgulamakta ve “Kimler bu dayanışmayı hak ediyor?” sorusunu gündeme getirmektedir.

Feminist bir topluluk içinde, her bireyin maruz kaldığı zorluklar farklılık gösterebilir ve bu farklılıklar her birimizin mücadelelerinin bir parçasıdır. Bu nedenle, kimlerin dayanışmayı hak ettiğine dair sabit bir çizgi çizmek yerine, daha esnek bir yaklaşım benimsemek, feminist mücadelenin doğasına daha uygun olacaktır.

Feminist dayanışma ve ilişki dinamikleri, sosyal medya bağlamında farklı bakış açıları ve deneyimlerle de zenginleşmektedir. Katılımcılar, sosyal medyanın bu alandaki etkilerini iki ana perspektiften ele almaktadır: olumlu ve olumsuz etkiler.

Olumlu yönden bakıldığında, sosyal medya platformları, kadınların dayanışma içerisinde bulunmalarını ve destek almalarını kolaylaştırmaktadır düşüncesi vardır. Bu ortam,

kadınların seslerini duyurabilmelerine, deneyimlerini paylaşabilmelerine ve birbirlerine cesaret vermelerine yardımcı olur.

“Olumlu bir yerde. Çünkü insanlar görüp, tamam ben yalnız değilim, benden başka birileri de var bu şekilde deyip oraya katılabiliyorlar.” (K16, Örgütsüz, 23,F)

Birçok kadın, sosyal medya sayesinde bu dayanışmanın rahatlatıcı etkisini deneyimleyerek, kendilerini daha güçlü hissetmektedirler.

“Birbirimizi daha çok bulabiliyoruz. Birbirimize daha çok ulaşabiliyoruz. Daha çok kadına ulaşabiliyoruz.” (K13, Örgütlü, 25, F)

Bununla birlikte, bazı katılımcılar, sosyal medyanın olumsuz etkilerini de vurgulamaktadır. Sanal ortamda yapılan paylaşım ve etkileşimler, gerçek anlamda bir eylem gerçekleştirilmediği hissini doğurmakla birlikte ciddi anlamda bilgi kirliliğine de neden olabilmektedir.

“Şöyle bir dezavantajı var çoğu alanda olduğu gibi bilgi kirliliği yaratabiliyor.” (K13, Örgütlü, 25, F)

Bu durum, feminist örgütlenme ve gerçek hayattaki feminist ağlara katılım konusunda bir engel oluşturabilir.

Negatif etkisi de şu bir şey yapmadan bir şey yapmış gibi hissettirebiliyor. İşte ne bileyim, şu şey challenge'lar vardı, siyah-beyaz fotoğrafını koyma vesaire. Bunlar aslında gerçekten bir işe yarıyor mu bilmiyorum ama insan bunları yaptığında biraz vicdanını da hafifletmiş oluyor. (K18, Örgütsüz, 36, F)

Sadece dijital bir etkileşim ile yetinmek, bazen bireylerin gerçek mücadelelerden uzaklaşmasına neden olmaktadır.

Katılımcılara göre sosyal medya aynı zamanda feminist bilinci yükselten bir platform işlevi görebilmektedir.

“İşte bir kelime kullanıyor, o kelime doğru mu kullanılıyor, yanlış mı kullanılıyor, işte ne bileyim dizilerle ilgili, feminist bir dizi miydi, feminist değil miydi.” (K9, Örgütlü, 31, F)

Kadınların günlük yaşamlarında karşılaştıkları olumsuz durumları daha kolay fark etmelerini sağlarken, bu durumların adlandırılması ve tescillenmesi konusunda önemli bir alan sunar.

“ Ve işte bazen bir kadının önüne öyle bir tweet'in düşmesi onun hayatında bir sürü şeyin farkındalığına kapı açabiliyor, bu da çok önemli bir şey.” (K11, Örgütlü, 24, F)

Bazı kadın davalarının sosyal medya aracılığıyla toplumda yankı bulması, bu platformların toplumsal değişim için önemli bir kamuoyu oluşturma görevi yüklenirken, nasıl bir araç olabileceğini de göstermektedir. Ancak, burada önemli olan, sosyal medyanın sunduğu bu imkânların sorgulanmasıdır.

Gerçekten bazı kadınların davaları medyaya taşındığında normalde çıkmayacak, beklemeyeceğimiz sonuçlar alıyoruz.... Bir hukukçu olarak kesinlikle çok tehlikeli bulduğum bir şey olmakla beraber böyle bir gerçeklik var artık. Ve bu bazen kadınların işine yarıyor maalesef ki. Böyle olmamalıydı. Olması gereken süreç kendiliğinden ilerlemeliydi. (K11, Örgütlü, 24, F)

Bu duruma olumsuz bakan bir diğer katılımcı ise 23 yaşındaki örgütlü katılımcı K23'tür.

Öncelikle sosyal medyada çok zayıf olduklarını düşünüyorum... Ama tabii de saha ziyaretlerinin çok eksik olduğunu düşünüyorum. Yani kadınlar bu yönden bilinçlenmiyor. Türkiye'de yüz kadınların 90'ın feminizmin ne olduğunu bilmez... Bununla nedeni işte, hani ben bile o kadar da çok net bilmiyorumdur. Nedeni işte sahaya inemiyorlar. Yani iniyorlar ama çok yeterli bir sebep değil. Yani sosyal medyayla çok aktif kullanamıyorlar diye düşünüyorum. (K23, Örgütlü, 23, F)

K23'ün ifadelerinde de belirttiği gibi kadın örgütlerinin sosyal medya üzerindeki görünürlüğü, feminist hareketin güçlenmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır. Ancak bu görünürlük, sadece sanal alanda kalmamalı; gerçek hayatta yüz yüze iletişim ve birebir görüşmelerle desteklenmelidir. Bazı kadınların, kadın derneklerinin varlığından bile haberdar olmadığı gerçeği, sosyal medyanın yetersizliklerini gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla, sosyal medya hem feminist hareketi destekleyen hem de bazı dezavantajlar ortaya çıkaran bir mecra olma niteliği taşımaktadır. Gerçek yaşamda, kadınlarla doğrudan

iletişim kurarak bu dayanışmayı güçlendirmek, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde daha etkili bir yol sunabilir.

Türkiye’de kadın örgütlenmelerinin varlığına yönelik güçlü bir ihtiyaç duygusu, tüm katılımcılar tarafından dile getirilmiş olsa da katılımcılar tarafından ifade edilen kadın örgütlenmelerinin eksiklikleri de önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda örgütlü kadınların, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı daha etkili bir şekilde seslerini duyurdukları ve bu meseleye dair politikalar geliştirdikleri vurgulanmıştır.

“Bütün kadın örgütlerinde olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin söz söylemek...Kadınlar olarak, öznesinin kadınlar olduğu gruplar olarak hak savunuculuğu yapmak ve kadın eylemleri düzenlemek gibi bir şeyimiz var.” (K8, Örgütlü, 41, F)

Katılımcılara göre, kadın örgütlerinin çeşitliliği, feminist düşünciyi ve mücadele alanlarını güçlendirmektedir. Bu çeşitlilik, her bireyin kendi deneyimlerini paylaşabilmesine olanak tanıyarak, sorunlara daha kapsamlı çözümler üretilmesine imkân tanımaktadır.

“Muhakkak gerçekleştiriyorlardır. Yani ilk başta dedik ya, deneyim aktarımı çok önemli, özel olan politiktir diye. Bunu konuşmak bile, bir kadına dokunmak bile, bir kadın deneyimini duymak bile bence böyle bir konjektürde, bu hayat şartlarında çok çok önemli yani.” (K14, Örgütlü, 34, F)

Ancak, bu örgütlerin amacına ulaşamadığına dair birçok eleştiri de bulunmaktadır. Bu eleştirilerin başında, kişisel çıkarların ön plana çıkması ve kesişimsel politikaların yeterince üretilmemesi gelmektedir. Bazı kadın örgütlerinin sendikaları feminist bir perspektifle kapsayıcı hale getirememesi, bu eksikliklerden biri olarak görülmektedir.

“Bazen kesişimsel politika üretmekte zorlanabiliyoruz, belki budur yani. Belki bazen kapsayıcı olamıyoruzdur. Bu eksik olabilir.” (K14, Örgütlü, 34, F)

Bunun yanı sıra, kadın hareketinin çoğunlukla savunma hattında kalması da önemli bir sorun olarak ifade edilmiştir. Feminist hareketin, toplumdaki bu olumsuzlukları aşabilmesi için gündelik yaşama daha fazla sızması ve toplumun farklı kesimlerinde

kadınların sorunlarına sahip çıkarak, onların bilincini artırması gerektiği düşünceleri de ifadeler arasında yerini almıştır.

Katılımcılar, kadın hareketinin güçlenmesi için sahada daha fazla görünürlük kazanması gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, sadece sokak eylemleriyle sınırlı kalmadan, mahalledeki kadınlarla ilişki kurmanın ve okuldaki velilerle bir gündem oluşturmaının önemine dikkat çekilmektedir.

Yani, çok fazla, işte, buna ilgili çok fazla dernek yok ya da aslında dernek çok fazla var ama X derneği, Y derneği, CART derneği, CÜRT derneği, yani, şey yok, amaç yok, sadece isim var. Yani bununla ilgili bir çalışma yok...Saha ziyaretlerinin çok eksik olduğunu düşünüyorum. Yani kadınlar bu yönden bilinçlenmiyor. (K23,Örgütlü, 23, F)

Özellikle şiddete maruz kalan kadınların acil durumlarda başvurabilecekleri güvenilir bir destek mekanizmasının eksikliği, örgütlü katılımcılar tarafından eleştirilmektedir. Kadınlar, bir durumla karşılaştıklarında, öncelikle hangi platforma veya otoriteye başvuracakları konusunda kararsız kalmaktadır. Bu noktada acil müdahale sistemlerinin güçlendirilmesi ve kadınların yalnız olmadıklarını hissettirecek bir destek yapılandırılmasının aciliyetine vurgu yapılmaktadır.

Yetersiz kaldıkları nokta bence acil butonu gibi. Çünkü çok fazla bu konuda vaatleri var. Hani bizle arayın biz destek olalım avukatlarımızı verelim onu yapalım. Sizin yanınızdayız evlerimiz var tanıdıklarımız var. Yani işin gerçeğine döndüğümüz zaman evinde bugün şiddete veya darba maruz kalmış bir kadının ikilemde kalıyor olması bence çok ciddi bir sorun. Yani kadınlar aslında gündelik hayattaki o teması biraz kopuk kopuk. (K12, Örgütlü, 34, F)

Kadın örgütlerinin, erkeklerle iş birliği yapma konusundaki yaklaşımları da tartışma konusu olmuştur. Bazı katılımcılar, erkeklerle yan yana yürümek yerine, tamamen kadın bakış açısıyla kendi politikalarını üretmeleri gerektiğini savunmaktayken 23 yaşındaki örgütlü K23 ise bu sürece erkeklerinde dahlinin önemli olduğu vurgusu dikkat çekici bulunmuştur. Buradaki göz önüne alınması gereken mesele, erkeklerin dahil olduğu bir durumda öznenin kim olacağına yöneliktir. Bunun yanı sıra, bazı örgütlerin bürokrasiye

boğulmasının süreci yavaşlattığına ve eşit muamele sağlamadıkları eleştirisi yapmaktadır. Çeşitli yaş ve deneyim gruplarından kadınların katılımına daha fazla önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Türkiye’de çok sayıda dernek olmasına rağmen, bu derneklerin çoğunun belirgin bir amacı olmaksızın varlık sürdüğü, gerçek bir proje veya çalışma üretmedikleri ifade edilmiştir. Bu durum, kadın örgütlerinin toplumda etkili bir etki oluşturmalarını engellemektedir. Kadınların haklarına sahip çıkma mücadelesinde, her bireyin deneyimlerini bir araya getirerek daha güçlü bir dayanak oluşturmaları gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Kadın platformları, birçok kadının haklarını arayabileceği ve dayanışma kurabileceği önemli mekanizmalardır. Ancak örgütsüz kadın katılımcılarla yapılan görüşmelerde, bu platformlar yeterince tanınmıyor ve desteklenmiyor gibi görünmektedir. Katılımcılar kendi deneyimlerinden yola çıkarak, yaşamları boyunca bu tür platformların etkisini ve görünürlüğünü pek göremediğini belirtmektedirler. Örneğin, "Mor Çatı" ve "Kampüs Cadıları" gibi kuruluşlar, belirli bir hedef kitleye hitap etmelerine rağmen, daha geniş bir kitleye ulaşmada başarılı olamamışlar. Bunun nedenleri arasında, bu platformlara ayrılan fonların sınırlı olması ve zor koşullar altında çalışmalarını yer alıyor olabilir.

“Biliyor musunuz ben yaşam boyunca hiçbir kadın platformu görmedim, tanıtımını bilmiyorum. Asla yeterli değil demek ki. Bu işte mor çatılar bilmem neler en basiti falan filan hiçbiri yine görevini yerine getirmediğini düşünüyorum.” (K19, Örgütsüz, 44, KHS)

Mevcut ideolojik ve siyasal iklimin, genel bir dayanışma kültürünün eksikliğine neden olduğuna dair görüşler K18’in ifadelerinde yer almaktadır.

Genel bir dayanışma kültürü bence dünyada cidden çok eksik. Herkes daha bireysel bir çaba içerisinde kendisini gösterme kendisini kurtarma kendisini yükseltme gibi. Dolayısıyla böylesi platformlar hem de devlet desteği de çok olmadığında yapmaları gereken şeyleri maalesef yapamıyorlardır diye düşünüyorum. Bu kişilere özgü ya da onlar kötü oldukları, onlar başarısız oldukları için değil. Mevcut ideolojik ya da siyasal, sistemsel iklim biraz buna neden olduğu için bence. (K18, Örgütsüz, 36, F)

Bireyler olarak, kadınların bu platformlardan haberdar olmaması, bu tür kuruluşların hayati önemini daha da vurgulamaktadır. Birçok kadın, haklarını arayabilecekleri bu toplulukların varlığından habersizliklerini ifade etmiş ve bu nedenle, bu platformlara olan ihtiyaç kesinlikle var olduğuna dair görüşte güçlendirilmiştir.

4.2. Türkiye’de Değişen Kadın Politikaları Üzerine Görüşler

Kadın hakları mücadelesi, tarihsel olarak toplumdaki cinsiyet eşitsizliğini aşma çabası olarak var olmuştur. Türkiye’de de bu durum bu şekilde gelişme göstermiştir. Bu mücadele, Türkiye’nin sosyal ve siyasi dinamiklerine bağlı olarak zaman zaman zorluklarla karşılaşmakta, zaman zaman da yeni kazanımlar elde edilen bir alan olmuştur. Türkiye’de değişen kadın politikaları, son yıllarda feminist ve kadın hakları savunucuları arasında ciddi tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar, Türkiye’nin sosyal, ekonomik ve siyasi dinamikleriyle iç içe geçmiş bir zeminde şekillenmektedir. Kadın hakları, tarihsel olarak toplumların gelişiminde merkezi bir rol oynamış; kadının toplumsal, ekonomik ve siyasi alandaki yeri, bir ülkenin demokratikleşme sürecinin en önemli göstergelerinden biri olarak kabul edilmiştir. Türkiye’de kadın hakları mücadelesi ise, hem tarihi hem de toplumsal bağlamda zengin bir geçmişe sahiptir. Cumhuriyetin ilanından bu yana, kadınların toplumsal yaşamda daha aktifleştirilmesi, eğitim imkânlarının artırılması ve hukuki statülerinin iyileştirilmesi gibi pek çok alanda adımlar atılmıştır. Fakat son dönemlerde uygulanan politikalar değişiklik göstermiş ve birçok eleştiriyi de beraberinde getirmiştir. Türkiye’de 2010’lu yıllarda benimsenen ve söylemlerde kullanılan kadın politikaları, ülkeyi AB’ye taşıyabilecek nitelikte önemli ve olumlu gelişmeler yaşamıştır. En önemli kazanımlardan biri olan İstanbul Sözleşmesi gibi hayati adımlar atılmış ve genel anlamda toplum tarafından kabul görmüştür. Fakat bir süre sonra Türkiye’deki kadın hakları politikaları, bir dönüşüm geçirmiş ve uluslararası standartlara uyumlu görüntüden uzaklaşmıştır. Özellikle İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararı, birçok kadın örgütünün/platformunun ve feminist/kadın hakları savunucusu olan kadınlarla birlikte feminist aktivistlerin itirazlarını beraberinde getirmiştir. Tüm şiddet, eşitsizlik, ayrımcılık, ötekileştirme gibi kavramları hukuki alanda somutlaştırarak tanımlanmaları çok büyük bir kazanımken, sözleşmenin feshiyle birlikte kadınların şiddet, ayrımcılık ve eşitsizlik gibi sorunlarla mücadele etme durumlarını da olumsuz etkileyerek, toplumda var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de

derinleştirmektedir. Bu gelişmeden etkilenen tüm çevreler bununla bir mücadeleye girmekten çekinmemişlerdir. Bu mücadele, sadece hukuki çerçevede değil, toplumsal farkındalık yaratma, kadınların güçlenmesi ve kadın dayanışmasının güçlendirilmesi gibi amaçlar da edinmiştir. İstanbul Sözleşmesi ile birlikte değiştirilen ve dönüştürülen tüm politikalar bağlamında mevcut politikaların yeniden gözden geçirilmesi ve kadın haklarının güvence altına alınması adına bir mücadeleye hala devamlılığını korumaktadır.

2010 sonrası dönemde dikkat çeken bir diğer durum ise eğitim ve istihdam oranlarındaki, kadın ve erkeklerin işgücüne katılım oranları olmuştur. Eğitim alanında kadınların katılım oranlarının arttığı gözlemlense de, bu artış erkeklerle kıyasla sürekli olarak daha düşük seviyelerde kalmıştır. 2022 ve 2024 yıllarındaki Hanehalkı İşgücü Araştırması verileri, kadınların istihdam oranının sadece %30,4 ve %32,5 gibi düşük seviyelerde bulunduğunu; oysaki erkeklerin bu oranlarının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. 2022'de %65,0, 2024'te ise %66,5 oranına ulaşan erkek istihdamı, cinsiyetler arasında kalıcı bir eşitsizliğin varlığını ortaya koymaktadır. Bir diğer veri ise yarı zamanlı çalışma oranlarıdır. Kadınlar arasında yarı zamanlı çalışma oranı %16,1 iken, erkeklerde bu oran yalnızca %6,7'dir. Bu durum, kadınların iş gücüne katılımını sınırlayan pek çok faktörün olduğunu ve yarı zamanlı çalışma gibi esnek çalışma seçeneklerinin kadınlar için daha yaygın hale geldiğini ortaya koymaktadır. Bunun yanında önemli bir diğer nokta olan çocuk sahibi kadınların işgücündeki durumuna bakıldığında, 25-49 yaş grubundaki, 3 yaşın altında çocuğu olan kadınların istihdam oranı %28 iken, erkeklerde bu oran %90,5'e ulaşmaktadır. Bu ciddi fark, kadınların aile içi sorumlulukları ve iş-aile dengesi kurma zorunluluğunun, iş gücüne katılımlarını olumsuz etkilediğini göstermektedir. CEİD İstihdam raporuna göre, iş gücüne dahil olmayan kadınların oranı 2016'da %67,5 iken, 2021'de %69,7'ye yükselmiştir. Bu durum, kadınların iş gücüne katılmalarını engelleyen yapısal sorunları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devam ettiğini bizlere işaret etmektedir. Özellikle ev işleriyle meşgul olma gibi nedenlerden dolayı kadınların işgücüne katılmaması, erkeklerin bu alanda herhangi bir yüzdeliğinin bulunmamasıyla birleşince, toplumsal cinsiyet rolleri ve aile içindeki sorumluluk dağılımının ne denli eşitsiz olduğunu gözler önüne sermektedir. Aile içerisinde kadınlar genellikle daha fazla ev içi yük taşıdığı için, iş hayatında ilerlemeleri, kariyer hedeflerine ulaşmaları ve finansal bağımsızlık kazanmaları sekteye uğramaktadır. Kadınların iş aile dengesini kurabilmesi için toplumsal normların yenilenmesi ve aile içinde emeğin daha eşit dağılımının

sağlanması büyük önem arz etmektedir. Eşit bir istihdam ve iş aile dengesi, hem kadınların hem de erkeklerin yaşam kalitesini artıracak, kısaca toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirecektir. Toplumsal cinsiyet rolleri, aile içindeki bakım, ev işlerine ilişkin rol dağılımları çoğunlukla kadınların üzerine yüklendiği için kadının iş hayatında dahi ev içi sorumlulukları devam etmekte ve bu da bir nevi kadına çifte yük olmaktadır. Bu dengenin gözetilebilmesi için farklı politikalar izlenebilecekken kreş gibi uygulamalara bakıldığında, eşitsizliği giderici bir noktada olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de değişen kadın politikalarını anlamak, feminist söylemler ve kadın hakları perspektifinden ele almak, toplumun genel dinamiklerini anlamak için de önemlidir. Kadınların toplumsal hayatta yer edinmesi, yalnızca kendi hakları için değil, aynı zamanda geleceğin şekillenmesinde de kritik bir rol oynamaktadır. Bu sebeple Türkiye'de son yıllarda yaşanan kadın politikalarındaki değişimlerin feminist perspektiften analizinin yapılması ve hem feminist hem de kadın hakları savunucularının görüş ve önerileri önem arz etmektedir. Tüm bu konular çerçevesinde görüşmelerde ortaya çıkan sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

4.2.1 Çalışma hayatında kadın

Öncelikle çalışma hayatında kadının yeri bu bağlamda önemlidir. Bu konuda görüşülen kadınların iş-aile dengesinin bir kadın için kurulup kurulamayacağına ilişkin fikirleri kurulamayacağı yönünde ortaklaşmaktadır.

Görüşmelerdeki argümanlardan biri bebeklerin biyolojik olarak anneye olan ihtiyacı, toplumda kadınların birincil bakım sağlayıcıları olarak görülmelerinin temellerinden birini oluşturduğu yönündedir. Bu bağlamda, kadınların kariyer hayatı ile ev içindeki sorumlulukları arasındaki dengeyi sağlamakta yaşadıkları zorluklar net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Neoliberal sistemin getirdiği bireysel sorumluluk anlayışı, birçok kadının şartsız olarak bakım görevini üstlenmesine yol açmaktadır; bu, aynı zamanda devletin sosyal politikaları ve destek mekanizmaları üzerindeki eksiklikleri de gözler önüne sermektedir. 31 yaşındaki örgütlü feminist kadın katılımcının ifadesinde görüldüğü gibi çalışma hayatı her ne kadar hem erkek hem kadın için mevcut olsa da erkekler genellikle işe gitmenin getirdiği bir mesafe ile evdeki bakım sorumluluklarından kaçabilmekteyken, kadınlar bu tür bir lüksü pek sahiplenememektedir.

Hiçbir erkeğin çocuğunu getirdiğini görmedim ben ofise. Ama kadınlar mesela çocukları ofise getiriyorlar tatil günlerinde. Bizim cuma günleri ofis tamamen kapalı. Herkesin evden çalışması isteniyor. Ama ofis yine açık. İsteyen yine gelebilir. Cuma günü sadece erkekler gidiyor. Bir tane bile kadın yok. Niye gidiyorlar? Ev işlerinden işte o tüm bakım işlerinden kaçmak için gidiyorlar. (K9, Örgütlü, 31, F)

Kadınların, evdeki işlerden kaçınmadıkları için, kendi sorumluluklarını yerine getirebilecek fırsatlar yaratma çabası içinde oldukları da bir diğer önemli bulgulardandır. Katılımcının ifadesinde yer aldığı gibi çocuğunu ofisine getirmek gibi bir durum, aslında kadınların birincil bakım görevini sürdürme çabasıyla ilişkilendirilmektedir.

Bu noktada, kadınlar genellikle çalışmak zorunda olan kişiler olarak, erkekler ise çalışmayı tercih edenler olarak algılanmaktadır. Bu durum, toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentileri açısından ciddi bir ikilik yaratmaktadır. Kadınların çalışırken üstlendikleri ek yük, toplum tarafından çoğu zaman bir hobiymiş gibi algılanmakta, dolayısıyla bu durumun altında yatan sorumlulukları göz ardı edilmektedir. Bu durumu bir katılımcı şu ifadeler ile belirtmiştir.

Çalışıyor olduğun için şöyle geliyor herkes sana. Evini ihmal edeceksin. Bu ihmal hep tek taraflı. Çünkü dediğim gibi senin eve döndüğünde de işin bitmiyor aslında. Yeni işin başlıyor. Ve orada hep bütün gün çalışmış, yorulmuş parayı kazanmış olan erkek oluyor. Sen çalışmayı tercih etmiş olan oluyorsun çünkü senin birinci görevin aslında o ev. (K11, Örgütlü, 24, F)

Diğer taraftan bazı katılımcılar, kadınların çalışmasını dinî veya geleneksel normlar üzerinden sorgularken, bu durumu destekler hale geldikleri de dikkat çekmektedir.

“Biz kadınların normalde zaten çalışması da yani hani çok mecbur olmadıkça çalışmasını diyor dinen de bu böyle. Kocan yüklensin senin geçimini diyor.” (K1, Örgütsüz, 54, KHS)

Katılımcının bu ifadeleri, toplumsal beklentilerin üzerindeki yükü ve kadınların ev içindeki rolünü daha da belirgin hale getirmektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sürmesini sağlayan dinamiklerden biri olarak değerlendirilebilir.

Çalışma hayatı konusundaki görüşmelerde elde edilen bulgulardan bir diğer dikkat çeken argüman olan fedakarlığın, kadınların kariyer ve aile yaşamı arasında seçim yapmak zorunda kaldıkları bir kavram olarak öne çıkmasıdır. Özellikle liberal feminizmin etkisiyle, pek çok kadın kariyerlerini ailelerinden önde tutmayı öğrenmektedirler. Ancak bu durum, onları hem iş hayatında hem de aile hayatında karşılaşması gereken taleplere maruz bırakmaktadır. İş hayatı, çok talepkâr olabilir ve burada harcanan emek, çoğu zaman kişinin kendi gelişimi için yapıyormuş gibi algılanabilir. Bu da, iş yaşamındaki fedakarlıkların görünmez hale gelmesine yol açmaktadır. 21 yaşındaki örgütlü feminist kadın katılımcının ifadeleri bu durumu destekler niteliktedir.

“Çalışan bir kadın nedense hep aklıma bir fedakarlık yapması gerekiyormuş gibi geliyor. Bir şekilde kendimi mesela fedakarlık yapacak bir insan olarak pek görmüyorum.” (K25, Örgütlü, 21, F)

Bireylerin kendi ilişkilerinde yaşadığı içsel çatışmalar da bu durumu yansıtmaktadır.

“Yani mesela sevgilimle olduğum zamanlarda bazen kendimi unuttum oluyordu. Bazen yani derslerime girmediğim oluyordu. Bu da benim için büyük bir hayal kırıklığı gibi kendime ait.” (K25, Örgütlü, 21, F)

21 yaşındaki örgütlü kadın katılımcının ifadesinden de anlaşılacağı gibi bir kadın sevgilisi ile vakit geçirdiğinde kendini unutma hissi yaşamazken, aynı kişi derslerine katılmadığında bu durumu kendini unuttuğu şeklinde tarif edebiliyor. Bu eşleştirme, fedakarlık ve kimlik oluşturma süreçleri arasındaki karmaşık ilişkiyi ortaya koymaktadır. Kendini unutturmak, her iki durumda da farklı bir biçimde deneyimlenmektedir.

Çözüm önerilerinden bahsederken “devletin ciddi bir yatırım yapması”, düzenlenen politikalar eşliğinde eğer yine uygulamada sıkıntı olursa cezai işlem uygulamalarının hayat geçirilmesi , sorunların daha iyi gözlemlenebilir ve kolay çözüme ulaşılabilir hale getirilmesi için “Sosyal hizmet merkezlerinin sayısının arttırılması ve Sağlık Ocakları gibi kentlerin ulaşılabilir yerlerinde ve sık şekilde yerleştirilmesi” önerileri gelmiştir. Bunların yanında “erkeklik” anahtar kavramıyla ilgili gelen çözüm önerisi dikkat çekici bulunmuştur.

Bu konularla ilgili çok fazla fikir var ama bana göre bazı fikirler de erkekleri bilinçlendirmekle ilgili. Ben erkekleri bilinçlendirmek konusunu çok doğru bulmuyorum. Çünkü patriyarkanın doğrudan erkeklerle hizmet ettiği bilincindeyim. Bu yüzden yani kadının kurtuluş doğrultusunda bence kadınları bilinçlendirmemiz en önemlisi. (K25, Örgütlü, 21, F)

Bu ifadelerden de yola çıkarak erkeklik konusu önemli görülmektedir. Patriyarka, hem erkekleri hem de kadınları biçimlendiren karmaşık ve çok katmanlı bir sosyal sistemdir. Bu sistem, toplumsal cinsiyet rollerini belirlerken, kadınların daha pasif ve itaatkâr bir pozisyonda kalmasını teşvik edip, erkekleri güç ve otorite ile ilişkilendirmektedir. Ancak bu güç dinamikleri, erkekler arasında da çeşitlilik ve farklılıklar yaratmaktadır. Eşcinsel erkekler, iş bulamayan ya da yoksul erkekler gibi belirli erkek grupları, patriyarkanın geleneksel rol beklentilerine uymadıkları için dışlanabilir ve hatta toplum tarafından damgalanabilir. Bu bağlamda 21 yaşındaki kadın katılımcı olan K25'in ifadesinde de belirttiği "erkekleri bilinçlendirmek" kavramı tartışmalı bir hal almaktadır. Patriyarkanın sadece kadınları değil, aynı zamanda erkekleri de olumsuz etkilediği bir gerçektir. Geleneksel erkeklik normlarına uymayan bireyler, diğer erkekler tarafından dışlanma ve baskılara maruz kalabilirler. Bu, patriyarkanın erkeği de tutsak eden bir sistem olduğunu gösterir. Dolayısıyla, erkeklerin bilinçlendirilmesi, patriyarkayı sorgulamak ve eleştirmek için önemli bir adım olabilir; ancak bu, tam anlamıyla kadınların kurtuluş mücadelesinin merkezine yerleştirilemez.

4.2.2 Çalışma hayatındaki kadın politikaları ve kadın görünürlüğü

Türkiye'de değişen kadın politikaları üzerine yapılan görüşmelerde bir diğer önemli konu ise kreş mevzusudur. Bu konunun önemi kreş gibi sosyal ihtiyaçların karşılanması, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların toplumsal, kamusal ve sosyal yaşamda daha aktif rol alabilmesi açısından kritik bir noktada olmasından kaynaklanmaktadır. Kreşler, özellikle çalışan anneler için çocuk bakımını sağlamak ve dolayısıyla kadınların iş gücüne katılımını kolaylaştırmaktadır. Ancak, bu ihtiyaçların karşılanmasında var olan yasal çerçevenin yeterince etkili ve kapsayıcı olmaması, kadınların yaşamında çifte yükümlülüklerle yol açmakta ve cinsiyet eşitliğini engellemektedir.

Kadınların kreş için bile yıllardır mücadele etmesi gerekti. Belli bir kadın çalışan sayısının sağlandığı her şirketin bir kreşinin olması gerekiyor. Ama yani Türkiye'de hiç böyle bir şey yok.... Kadınların o yüzden iş hayatında bunun hep önünde bir pranga olduğunu düşünüyorum... Ve yani zaten iş görüşmelerini bile pek çoğunda kadınlara hala en çok sorulan 2 sorudan biri çocuğun varlığını düşünüyor musun? (K11, Örgütlü, 24,F)

Katılımcının bu ifadeleri Dicle Koğacioğlu'nun töre cinayetleri üzerine yaptığı çalışmalardan bahsedilmesini gerektirmektedir. Koğacioğlu'nun çalışmalarında, cinayetlerin arkasında yatan cinsiyetçi söylemlerin ve devlet politikalarının derinliklerine ışık tutmaktadır (Koğacioğlu, 2009) Bu cinayetlerin, çoğu zaman, devletin yasalarının ve aileyi yücelten söylemlerinin birer yansıması olduğunu dile getirir. Devlet, yasalardan ziyade kültürel bir çerçevede, cinsiyetçi tutumları pekiştiren bir dil geliştirmekte ve bu dil, töre cinayetleri gibi olguları meşrulaştırmaktadır. Burada, yasal çerçevenin yetersizliği ve uygulamadaki istisnaların cinsiyet eşitliği üzerindeki olumsuz etkileri de ön plana çıkmaktadır. Yukarıda bahsedilen kreş sorunu da tam olarak bu noktadan ele alınmalıdır. Yasal olarak kreş açılması zorunlu olsa da, bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi ve ceza uygulamalarının zayıf olması, kurumların kreş açmak yerine cezaları ödemeyi tercih etmesine neden olmaktadır ve kreş mevzusu bireysel bir çözüme terk edilmişlik içindedir. Böylece, kadınlar tekrar toplumsal ve ekonomik açıdan yalnız kalmakta, yasal düzenlemeler bu durumu değiştirmekten uzak bir biçimde, cinsiyet eşitsizliğini pekiştirmektedir.

Örgütsüz kadın hakları savunucusu olan 54 yaşındaki kadın katılımcının ifadesinde yer alan anlayış, ataeril pazarlık açısından değerlendirildiğinde, kadına çalışması yönünde bir baskı olmaması ama ev içindeki sorumlulukları ve eşine karşı olan yükümlülükleri vurgulanmaktadır.

Dinen bile evinin temizliğini yapmak zorunda değilsin, çocuğuna emzirmek zorunda değilsin diyen bir din. Sana git çalış der mi demiyor. Kocan yüklensin senin geçimini diyor. Senin evinde diyor, sadece diyor. Kocana karşı görevini yapacaksın, yemek yapmayı da bilirsin. Bir de dinine karşı namazını kılacaksın. Onun için bu bizim yapacağımız. (K1, Örgütsüz, 54, KHS)

Bu durum, kadının kendi ekonomik bağımsızlığını geliştirmesine bir engeldir. Kadınların kendi kariyerlerini inşa etmeye çalıştıkları bir toplumda, ev içindeki, özellikle de bakım ve duyarlılık gerektiren işleri, yine de kadının üstlenmesi beklenmektedir. Bu, iş bölümü açısından eşit bir pozisyona sahip olmalarının önünde engel teşkil eder. Ayrıca, "Kocan yüklensin senin geçimini" ifadesi, ataerkil bir sistem içinde erkeğin ekonomik yükümlülüğünü ve kadına getirilen kısıtlamaları pekiştirmektedir. Bu, kadının kendi ekonomik bağımsızlığını elde etmesine değil, erkeğin ekonomik varlığına bağımlı hale gelmesine yol açar. Katılımcının bu ifadesi, kadınların belirli rol ve sorumluluk sistemi içinde nasıl şekillendiğini ve ataerkil düzene dair bir bakış açısını yansıtan önemli bir ifade olarak değerlendirilmektedir. "Özgürlük" kavramı burada kısıtlı bir anlayışla ele alınırken, kadınların toplumsal ve dini normlar karşısındaki yerleri de pekiştirilmiş.

Hani kadınların böyle işte orada pozitif ayrımcılık olsa işte o bakanlar devreye girse mesela bayanları öyle zor işlerde değil de daha basit daha az yorulacağı işlerde çalışırsalar ya da ne bileyim mesela bizim yaşımızda emekli olma yaşına... Gir devreye, kadın hakları, aile bakanlığı, böyle kadınlardan o para alınmasın. (K1, Örgütsüz, 54, KHS)

K1'in ifadelerinde de görüldüğü üzere katılımcılardan en ataerkil düşünceyi içselleştirmiş olanı bile, devlete yönelik eleştirilerinde diğer katılımcılar ile ortak paydada buluşmaktadır.

Görüşmecilerle çalışma yaşamında kadına dair uygulanan politikalar bağlamındaki görüşmelerde dikkat çeken bir diğer nokta da "kadınlar için esnek çalışma" anahtar kelimesi olmuştur. Özellikle son yıllarda esnek çalışma modelinin yaygınlaşması, birçok kadının hem iş hayatında hem de evdeki sorumluluklarını nasıl yürüttüğünü derinden etkilemektedir. Bu model bazı durumlarda kadınların üzerindeki yükü artırmakta ve onları çifte bir sömürü ile karşı karşıya bırakmaktadır. "Antep'te Fıstıkkıran Kadınlar" örneğinde olduğu gibi, esnek çalışma, kadınların hem ev işlerini hem de para kazanma sorumluluğunu bir arada üstlenmelerine neden olmaktadır. Esnek çalışma, çoğu zaman evden çalışmayı ifade etmekle birlikte, kadınlardan ev işlerini tamamen bitirerek ya da o işler için yardım alarak çalışmaları beklenmektedir. Bu durum, çalışan kadınların çoğu zaman "çalışmayan" muamelesi görmesine yol açmaktadır. İçinde bulundukları bu

sistem, kadınların hem daha az güvenceyle hem de daha az ücretle çalışmasına sebep olmaktadır. Antep'teki fıstıkkıran kadınlar için, bu durum normal bir tam zamanlı işte çalışan kadınlara kıyasla daha az kazanç sağlamakta ve onların iş güvencelerinin azalmasına neden olmaktadır (Öztekin ve Yardımcı, 2022). Katılımcılardan 23 yaşında örgütsüz bir feminist olan K16'nın kadın kuzeni, eşi evden çalışmasına rağmen, kendisinin çalışıyor olup olmadığının sorgulandığı bir duruma maruz kalmıştır. Eşinin evden çalışıyor olması, K16'nın kuzeninin de evde çocuğa bakmasına, yemek yapmasına ve diğer ev işlerine aynı anda yetişmesine olanak tanımaktadır. Ancak bu, onun durumunun dışarıdan nasıl algılandığı ile çelişmektedir; çünkü evde olmasına rağmen "çalışıyor" gibi görünmemektedir. Dolayısıyla, bu durum K16'nın kuzeninin esnek çalışmanın kadınlar için her zaman olumlu bir gelişme olmadığını fark etmesine yol açmaktadır.

“Eşi her zaman evden çalışmasına rağmen o çalışıyor oluyor. Ama o bir gün evden çalışmasına rağmen çalışacak gibi gözüküyor. O evde. Süper bir gün evde. Çocuğa da bakabiliyor. Yemek de yapabiliyor. Her şey yetiştirilir gibi bir şey oluyor.” (K16, Örgütsüz, 23,F)

Esnek çalışma, kadınların ev işlerini ve iş yaşamını bir arada yürütmelerine olanak sağlasa da, uygulamada ciddi anlamda sorunlar barındırmaktadır. Kadınların bu durumda üzerlerine çifte yük binmekte, aynı zamanda dışarıdan aldıkları "çalışmayan" algısı nedeniyle toplumsal cinsiyet eşitsizliği derinleşmektedir.

Esnek çalışma saati denen bir şey var mesela çok böyle aslında sömürüye istismara niyeti suistimal etmek çok açık bir sistem. Mesela esnek çalışsın madem öyle, esnek çalışma saatlerini esnetsin birazcık. Ya da işte ya doğum iznine ayrılan kadının da bir yanda, mesela şey de çok cazip gidici, doğum iznine ayrıldıktan sonra tekrar işine dönüp dönebilecek misin, aynı şekilde devam edebilecek misin, işte böyle önünü kesiveriyor yani. (K17, Örgütsüz,22, F)

Örgütsüz K17'nin ifadesinde dikkati çeken nokta “suistimal” kelimesi olmuştur. Burada az önce bahsedildiği gibi kadına çifte yük bindirme durumunun yanı sıra özellikle modern toplumda, kadınların kariyer ve aile yaşantıları arasında denge kurma çabaları, çoğu zaman dışsal baskılarla karmaşık bir hale dönüşmektedir. Evlilik sonrası, ailenin

beklentileri ve toplumsal normlar, kadınlara bir seçenek değil, bir zorunluluk sunma riski taşımaktadır. Kadınlar, ailelerinden, eşlerinden gelen talep ve beklentiler doğrultusunda, iş hayatından çekilmeye yönlendirilmektedirler. Bu durum başta "bir imkan" olarak sunulsa da, gerçekte kadınların kariyerlerini sonlandırması için bir mecburiyet halini almaktadır. İşten ayrılmanın ardından gelen tazminat gibi avantajlar, aslında kadının ekonomik bağımsızlığını tehlikeye atan bir tuzak olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşler veya aile üyeleri, bu gibi fırsatları, kadının kariyeri üzerindeki kontrolünü azaltmak için bir araç olarak kullanabilirler. "Ayrılırsan, tazminat alırsın, böylelikle yeni bir yatırımla başlayabiliriz" şeklindeki söylemler, gerçekte kadını iş gücünden uzaklaştırma stratejileri olarak işlemektedir. Bu durumda, kadının tercih hakkı, toplum ve aile tarafından dayatılan beklentiler karşısında neredeyse yok olma noktasına gelir. Kadınlar, bu tercih gibi sunulan seçenekler arasında sıkışıp kalarak, bir yandan kendilerini kötü bir eş veya anne olarak hissetmekten alıkoyamazken, diğer yandan iş yaşamına dair engellerle karşılaşır. İşte bu noktada, ataerkil sistem, kadınların tercihlerini şekillendiren bir baskı unsuru olarak devreye girer. Kadınların bağımsızlık, kariyer ve aile sorumlulukları arasında sağlıklı bir denge kurmaları, sadece bireysel bir mücadele değil, aynı zamanda toplumsal bir dönüşüm gerektiren bir mesele halini almaktadır.

Kadınların çalışma yaşamlarındaki ücretli/ücretsiz izinleri, süt izni gibi izinlerin yanında var olan babalık izniyle ilgili katılımcıların bu konu ile ilgili erkeklerin izinleri nasıl kullanacağı konusunda bir belirsizlik söz konusu olmasıyla birlikte örgütlü 25 yaşındaki kadın katılımcının ifadeleri şu şekildedir.

Burada şunu değerlendirmek gerekiyor, yani babalık izni daha fazla olabilir ama bu adam, yani adamlar bunu nasıl kullanacaklar? Hani ona da mesela 6 ay izin vereceğiz atıyorum ama 6 ayda o ne yapacak? Hani evde oturacak mı? O yüzden bir kararsız kaldım şu an. O beş gün mantıklı mı mantıksız mı bilemedim. (K13, Örgütlü, 25,F)

Altı ay süreyle bir izin verilse bile, bu süre zarfında erkeğin evde ne yapacağı konusunda bir kaygı mevcuttur. Bu durumda, izin süresinin uzatılmasının mantıklı ya da mantıksız olup olmadığına dair bir kararsızlık ortaya çıkmaktadır. Çalışmak zorunda olmayan bir erkeğin bile bakım rolünü kadının üstlenmesine dair şüphe barındıran bir düşünce

katılımcıların ortak paydasının oluşturmaktadır. Dolayısıyla izin günlerinin kesinlikle uzamasına dair bir argümanla gelen kadın katılımcı da bulunmamaktadır.

Kadınların doğum izni, süt izni gibi haklarının yetersizliği, birçok kadının iş hayatından çekilmesine neden olmaktadır. Bu durum, kadınların çocuk bakmak için işlerini bırakmalarına yol açarken, geri döndüklerinde iş hayatında çeşitli zorluklarla karşılaşmalarını da beraberinde getirmektedir. İş yerlerinde kadınlara eşitlikçi bir ortam sunulmadığında, bu dışlanma hissi daha da derinleşir.

Bu noktada örgütlü 21 yaşındaki kadın katılımcının (K25) ifadesi dikkat çekicidir.

“Kapitalizmin ve patriyarkanın buluşma noktası.” (K25, Örgütlü, 21, F)

Kapitalizmin doğası gereği, iş süreçleri ve teknolojik ilerlemeler sürekli olarak değişmektedir. Bu hızlı dönüşüm, uzun bir süre işten uzak kalan bir kadın için önemli bir bilgi ve yetenek açığı yaratabilir. İş süreçleri kar maksimizasyonu üzerine kurulu olduğundan, kadınların yaşam döngüleri ve ihtiyaçları çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Bu durum, kadınların iş gücü içindeki rolünü sadece bir "kâr üretim aracı" olarak görme eğilimini doğurur.

Görüşülen kadınlardan biri, konuya dair önemli bir bakış açısı ortaya koyarak bunun bir çocuk politikası meselesi olduğunu ifade etmektedir. Çocuk politikası, daha fazla insana ulaşma, daha çok iş gücü yaratma ve bunu daha ucuz iş gücüyle sağlama arayışında bir araç olarak görülebiliyor. Peki, çocuğun varlığı neden bu kadar belirleyicidir? Bu mesele yalnızca kadınların yaşadığı bir deneyim değil; daha geniş bir perspektiften çocuk edinme, doğurganlık ve bu süreçte kadınlara sunulan imkânlar üzerinden düşünmek gerekmektedir.

Aslında, devlet politikaları çerçevesinde çocuk sahibi olmanın veya olmamanın kadınların yaşamları üzerindeki etkileri üzerinde durmak gerekmektedir. Bir yandan çocuk doğuran kadınlar için sağlanan olanaklar ve izinler, diğer yandan ise çocuk sahibi olmayacak kadınların kendi hedeflerini gerçekleştirmeleri için gerekli desteklerin eksikliği, bu çerçevede değerlendirilmelidir. Örneğin, kitap yazmak isteyen bir kadının bu hedefi için iş yerinden izin alması çok zorken, çocuk doğurduğu durumda o

izni alabilme şansı olacaktır. Bu durum, neyin devlet politikaları nezdinde önceliklendirilmiş olduğunu sorgulatmaktadır.

“Bunlar tabi bir kadının ev içi emeği ile alakalı değil tek başına. Bu çocukla ilgili, bu bir çocuk politikası aslında. Çocuğun doğurganlık ve çocuk edinme politikaları üzerinden düşünmek gerekiyor bana kalırsa. Tek başına bir kadınlık meselesi değil aslında.” (K4, Örgütlü, 45, F)

Çocuk sahibi olmanın teşvik edilmesi, aslında devletlerin ve kapitalist sistemlerin üremeyi teşvik eden politikalarının bir yansımasıdır. Ulus devletlerin ve kapitalist sistemlerin, bu politikalarının arkasında yatan mantığı anlamak ve sorgulamak önemlidir. Böylece, toplumda kadının rolü, aile yapıları ve iş gücü dinamizmi arasında kurulan ilişkiler derinlemesine analiz edilebilmektedir.

37 yaşındaki örgütlü feminist katılımcı olan K7’nin ifadelerinde yer alan “küçük ama anlamlı değişiklikler” söylemi feminist hareketin tarihsel evrimi ve kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelelerindeki gelişim konusunda önemli bir noktayı ifade etmektedir. Bu ifade bir yandan da feminist mücadelenin daha geniş bir sosyal dönüşümün parçası olarak değerlendirildiğinde, yerel ve tarihsel bağlamda önemli kırılmalara yol açabildiğini göstermektedir.

Çok uzun tarihsel bağlılık içerisinde bulunduğumuz zaman, babalık izni diye bir mefhumun bizim günlerimizde olması, yani bunu konuşuyor olmamız ve bunun şeyinin artması gerektiğini talep etmemiz falan, bunlar çok yeni şeyler aslında. Belki insanlık için küçük ama feminist hareketin tarihi için çok önemli şeyler, büyük kırılmalar da gibi geliyor bana bir taraftan. (K7, Örgütlü, 37, F)

Bu durum feminist hareketin geçmiş ile günümüz arasındaki bağları ve geçmişten bugüne nasıl değişerek dönüştüğünün de bir göstergesi olarak görülmektedir.

Buraya kadar bahsedilen kısımda, çalışma yaşamındaki kadın politikalarının, kadınların gündelik hayatlarına önemli etkilerde bulunduğu konusu ele alınmışken, bu bağlamda çalışma yaşamında kadın görünürlüğü de önemli görülen bir diğer konudur. Kadınların iş gücüne katılım oranları, cinsiyet eşitliği mücadelesinin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Ancak, birçok sektörde kadınların hâlâ erkeklerle eşit fırsatlara

sahip olmaması, liderlik pozisyonlarında alınan karar süreçlerinde yeterince temsil edilmemesi gibi engeller, bu görünürlüğü sınırlayan faktörlerdir. Bununla ilgili olarak 2023 yılı Şubat ayında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan veriler, kadın istihdam oranının %32,5, erkek istihdam oranının ise %66,5 olduğunu göstermektedir. Bu durum, genel olarak toplumda kadınların iş gücüne katılımı konusunda önemli bir gösterge sunmaktadır. Ancak, kadınların istihdamda görünürlüğü ve güçlülüğü iddialarına karşı, bu oranlar aslında derin bir sorunun yansımasıdır.

Kadınların işgücüne katılımı üzerine yapılan analizler, Türkiye'deki durumu gözler önüne sermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 1988-2007 yılları arasında kadınların işgücüne katılım oranında bir düşüş gözlemlenirken, erkeklerde de benzer bir düşüş yaşanmıştır. Ancak 2007 yılından sonra, kadınların katılımında yükseliş eğilimi gözlemlenmiştir (Ayta ve Şen, 2023). Yine de, erkeklerin katılım oranı her daim daha yüksek kalmaya devam etmiştir; dolayısıyla, kadınların işgücünde daha az yer aldıkları gerçeği önemlidir. Bu konudaki tarihsel gelişime önem veren 37 yaşındaki örgütlü katılımcının ifadeleri bu noktada önemli görülmektedir.

Tarihsel olarak mesela artan bir eğilimde mi yoksa azalan bir eğilimde mi? Hani mesela 20 yıl öncesinde ya da 30 yıl öncesinde baktığın zaman bu oran kadınla ve erkek arasında nasıl değişiyordu, şimdi nasıl değişiyor? Yani mesela yarı yarıya fark şu an belki ilk etapta çok fazla bir fark gibi görünebilir. Ama hep diyoruz ya, yani bu tarz meseleler çok uzun zamanda çözülen, eşitlik meselesi zamanı alan bir şey. Yani eğer mesela atıyorum işte 20 yıl öncesinde, yani bu makas daha açıksa, şimdi makas görece hala fazla olsa da görece eskiye kıyasla daha daralan bir eğilim, bir trenddeyse bunun kendisinin de önemli, anlamlı bir veri olduğunu düşünüyorum. Buraya da bakmak lazım gibi geliyor bana. (K7, Örgütlü, 37, F)

Diğer yandan katılımcılar tarafından kadınların işgücündeki düşük katılım oranı, çoğunlukla toplumsal cinsiyet rolleri ve geleneksel aile yapısıyla ilişkilendirilmektedir. Katılımcılar, kadınların ev içindeki sorumluluklarının geleneksel olarak "birincil" kabul edilmesinin, iş hayatından çekilmelerine neden olduğunu belirtmektedirler. Çocuk bakımında üstlenilen sorumluluklar, doğum izni ve süt izni gibi yetersiz imkanlar

nedeniyle, kadınların iş dünyasında uzun süreli varlık göstermeleri zorlaşmaktadır. Bu nedenle, kadınlar arasında ev işlerini ve çocuk bakımını önceliklendirmek zorunda kalma durumu, istihdam oranlarının düşük kalmasında etkili bir faktör olarak görülmektedir.

Kayıtsız çalışma yoktur diye tahmin ediyorum TÜİK'in verileri içerisinde. Evde temizliğe giden kadınlar ya da evlerinde bir şey üretilip onu satmaya çalışan kadınlar. Bütün bunlar da aslında ücretli emeğin parçaları ama kayıt dışı olarak çalıştıkları için istihdam oranı düşük görünüyor. Bu zaten kayıt dışı olmak zaten bir problem. Onun dışında kadınlar çok fazla ev içine hapsedildikleri ve ev içinde kalmaları gerektiği söylendiği için de çalışamaz durumdadır zaten. (K18, Örgütsüz, 36, F)

Katılımcılar, kadın istihdamındaki düşüklüğe ilişkin verileri yorumlarken, bu oranların, kadınların kamusal alandaki görünürlüğünde bir artış olmadığını, aksine kadınların ekonomik hayatta daha az yer aldığını ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Bu durum, eğitimde ve istihdamda eşit fırsatların sağlanmamasının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. TÜİK istihdam oranlarını değerlendiren 24 yaşındaki örgütlü kadın katılımcı K11 bu duruma “ inanılmaz büyük bir ekonomik kriz eşiğinde olduğumuz için aslında kadınlar mecburen çalışıyor” eleştirisini getirmiştir.

Katılımcılar, kadınların iş gücüne katılımını engelleyen faktörler arasında, devlet politikalarının yetersizliğini, esnek çalışma koşullarının olmamasını ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devam eden etkilerini sıkça vurgulamaktadırlar.

Kadınların çalışma hayatında var olabilme mücadelesinde karşılaştığı cinsiyet rolleri ve toplumsal beklentiler üzerine yapılan görüşmelerde birçok kadın, iş görüşmelerinde dış görünüşlerinden dolayı kabul edilmediğine dair deneyimlerini paylaşmaktadır. Bu durum, kadınların iş hayatındaki varlığı açısından önemli bir engel teşkil etmektedir. 54 yaşındaki örgütsüz katılımcıya göre, kadınların iş hayatında yükselme fırsatının yok denecek kadar az olduğunu ancak "kadınlık" özelliklerini kullanarak ve "cilve" yaparak bu fırsatların elde edilebileceğini belirtmektedir.

İş hayatının yükselme fırsatı kadınlara yok. Neden yok söyleyeyim mi? Eğer güzelsen faydalanmak istiyorlar senden. Kadın yaptığı işe göre muamele

görmüyor. Mesela orada çok çok işini iyi yapan insan yüz vermiyor ya da pas vermiyor diye İkinci plana atılırken, orada gerçekten işi bilmeyen, sırf biraz güzel diye, cilveli diye daha iyi yere gelebiliyor. (K1, Örgütsüz, 54, KHS)

Aynı zamanda kendi deneyimi de bu şekilde olan 28 yaşındaki katılımcının da ifadeleri şu şekildedir.

Ben mesela en basitinden kendi iş görüşmelerimden bahsedeyim. Fiziğin güzel değilse, mini etekli değilsen, kırmızı rujlu değilsen, en azından belli bir dönem çok fazla böyleydi. İlk akla gelen kişi sen olmuyorsun. Ne kadar bilgili olursan ol, ne kadar o koltuğa hitap edeceksen, önce onların gözünü doyurman gerekiyor maalesef bir kadın olarak ki bu çok iğrenç bir şey. Çünkü bu bizi objeleştiriyor. (K3, Örgütsüz, 28, KHS)

Bu türden yaklaşımlar, cinsiyete dayalı ayrımcılığın kurumsal bir norm haline geldiğini göstermektedir. Cinsiyet rolleri, çalışma ortamında kendiliğinden oluşan bir ayrım yaratmaktadır. Örneğin, kadın avukatların belirli dava türlerine atfedilmesi ve erkek meslektaşlarının daha "sert" işleri üstlenmesi, bu ayrımın somut bir ifadesidir.

“Pek çok kurumda maaşların gizlenmesi...Kadınların çoğuna çok daha az maaş veriyorlar hala ve bunun gerçekten ortaya çıkmaması için işveren elinden geleni yapıyor yani. Maaşını söylememe, işte söylersen işine son verilme ihtimali falan gibi tehditler alan tonlarca insan var yani.” (K11, Örgütlü, 24, F)

K11’in bahsettiği gibi maaşların şeffaf olmaması da cinsiyet eşitsizliğine katkı sağlayan bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar tarafından iş görüşmelerinde kadınlara yöneltilen özel hayatlarıyla, evlilik ve çocuk hakkındaki düşünceleriyle ilgili durumların sorgulanması da cinsiyetçi bir yaklaşımın göstergelerinden biridir. Özellikle mobbing konusunda kadınları “güvenli alana” alma adı altında tercih edilen uygulamaları da K11’in ifadesi ile erkek adaletin her yere nüfus ettiğini göstermektedir.

Maruz kaldığım mobbinglerin aslında kadın olman sebebiyle birçoğunun taciz de içeriyor olması, bunları dile getirdiğinde dediğim gibi o ortamdan uzaklaştırılanın ilk sen olman ve bunun aslında bir çözümü olduğunu düşünmeleri.... Ve buna rağmen seni işte tırnak içinde güvenli alana almak,

senin departmanını değiştirmek, senin rütbeni değiştirmek... Ama o faile hiçbir şey yapmamak, sadece susmak ya da işte bir uyarı vermek, bunların yeterli bir baş etme yöntemi olduğunu düşünüyorlar pek çok işveren. (K11, Örgütlü, 24, F)

Bu tür durumlarda, kadınların çoğu zaman mobbingler sonrasında iş yerlerinden uzaklaştırılması, sistemin cinsiyetçi yapısını pekiştirmektedir. İşverenlerin verdiği tepkiler de genellikle durumu çözmekten çok uzak, yüzeysel ve etkisiz reformlar olarak değerlendirilmelidir.

Kadınların çalışma hayatında var olabilme mücadelesinde karşılaştığı cinsiyet rolleri ve toplumsal beklentiler, özellikle Judith Butler'ın performatif cinsiyet teorisi çerçevesinde incelenmesi gereken önemli unsurdur. Butler'ın kuramı bu durumu anlamak için kritik bir çerçeve oluşturmaktadır. Butler'a göre, cinsiyet yalnızca biyolojik bir belirleyici değil, toplumsal ve kültürel bir inşadır. Kadınlık ve erkeklik rolleri, belirli normlarla pekiştirilerek, bu normlara karşı gelindiğinde, dışlanma ya da objeleştirilme gibi sonuçlarla karşılaşılabilir (Butler, 1990). Çalışma yaşamında kadınların karşılaştığı zorluklar şüphesiz toplumsal cinsiyet normlarının bir ürünüdür.

Bu konu ile ilgili katılımcılar tarafından sunulan öneriler ise şu şekildedir: çalışma hayatındaki ayrımcı, eşitsizlikçi ve cinsiyetçi tutumlara karşı meslek örgütlerine yönlendirilme, cinsiyet eşitsizliğini gidermeye yönelik politikaların geliştirilmesi ve bu politikaların etkin bir şekilde uygulanmasıyla birlikte uygulamaların denetlenmesi de bu süreçte kritik bir öneme sahiptir.

Yani insanlar birazcık daha kendi yaşadıkları şiddeti mobbing adlandırıyor oldular. Mobbingi, 20 sene önce çok kişi bilmiyordu belki ama şu an çoğumuz biliyoruz. Çoğumuz iş hayatına başlamadan önce mobbingin ne olduğunu öğreniyoruz. Bu adlandırmayla belki hani insanların ben şu an mobbing yaşıyorum deyip o mobbingi kesmek için harekete geçmesi, işten ayrılabilir, bir yere şikayet edebilir, bir kişi olabilir, işte bunun kanunen bir yaptırımının olması gibi şeyler bunu azaltmış olabilir diye düşünüyorum. (K13, Örgütlü, 25, F)

İş yerinde kadınların maruz kaldığı şiddet biçimlerinin tanımlanmasıyla birlikte, bu konuda toplumsal bilinçlenmeyi artırmak da önemli görölmektedir. Bu tür durumlar için

kanunda yaptırımların olması, mağdurların kendilerini koruma konusunda daha azimli olmalarına yardımcı olabilmektedir. Tüm bu süreçler toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması adına önemli adımlar olarak değerlendirilebilir.

Kadınların özgürleşmesine giden yola ilişkin parametreler ise para kazanmak, eğitim almak, işe gitmek ve borç ödemek olarak belirtilmiştir.

“Üretmek kadar güzel bir şey bence yok ya. Hani yaptığın meslek ne olursa olsun bir kadın olarak bir yerde var olmak inanılmaz bir duygu. Özellikle hani bir kadın olarak çalışabildiğini bilmek kendine yetebildiğini bilmek mesela ben çok fazla borç ödüyorum”. (K3, Örgütsüz, 28, KHS)

Kadınlardaki bu algının oluşmasını sağlayan durum ise var olan mevcut politikaların olduğu anlaşılmaktadır.

“Burada insanlarla temas etmek, dışarı çıkabilmek, toplu taşımayla gelmeme rağmen bile o bile işe gidiyorum hissiyatı veriyor demişti bana.” (K16, Örgütsüz, 23, F)

Evden çıkmanın özgürleştirici yanına vurgu yapan katılımcının ifadesindeki özgürlük algısının temeli, evde kaldığında bütün bakımları üstlenme ihtimalinin önüne geçebiliyor olmasından kaynaklanmaktadır.

4.2.3 Nafaka ve kürtaj hakkında düşünceler

Türkiye’de kadın politikaları üzerine yapılan tartışmalarda, çalışma yaşamındaki kadın konularının yanı sıra nafaka meselesi de önemli bir maddedir. Nafaka, boşanma veya ayrı yaşama durumlarında bir tarafın diğerine yapmış olduğu maddi yardımı ifade etmekte ve temel amacı, tarafların mali durumlarını dengelemek ve çocukların bakımını sağlamaktır (Keleş, 2023). Nafaka konusunu daha iyi anlayabilmek için nafaka çeşitlerinin açıklanması, çalışma bağlamında tamamlayıcı ve bilgilendirici bir önem taşımaktadır. Yoksulluk nafakası, boşanmanın ardından ekonomik durumu kötüleşen tarafın desteklenmesi amacıyla düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanunu’nda yer alan Madde 175’e göre, "Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir." Bu ifade, nafakanın cinsiyetle ilişkili olmayıp, yoksulluk ve kusur durumuna göre belirlendiğini

vurgulamaktadır. Dolayısıyla, yoksulluk nafakası alan tarafın cinsiyeti değil, yoksul durumu ve kusuru dikkate alınmaktadır.

Yoksulluk nafakası sadece erkeklerin yükümlülüğü olarak algılansa da, kadınların da nafaka talep etme hakkı bulunmaktadır. Erkek tarafın nafaka vermesi, sosyal algılardaki "nafaka mağduru" söylemiyle örtüşse de, aslında bu durumun cinsiyetin ötesinde sosyal ve ekonomik dinamiklerle bağlantılı olduğu gerçeğinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Keleş, 2023). Tedbir nafakası ise boşanma davası sürerken veya eşler arasındaki yaşam koşullarının değişmesi durumunda, taraflardan birinin diğerine destek vermesi amacıyla mahkeme tarafından geçici olarak verilen nafakadır. Genel olarak, dava devam ederken tarafların ihtiyaçlarının karşılanması için sağlanan bir tedbirdir (Doğan, 2015). Diğer bir nafaka çeşidi ise boşanmanın gerçekleşmesinin ardından, mali durumu yetersiz olan tarafa (genellikle çalışmayan eş) verilen ve belirli bir süre ile kısıtlanmayan nafaka türü olan süresiz nafakadır. İştirak nafakası ise boşanmış çiftlerin çocuklarının eğitim ve bakım masraflarını karşılamayı amaçlamakta ve çocukların velayetini almış olan tarafın dışındaki birey tarafından ödenmektedir. Çocukların bakımında cinsiyet rolleri, kadınların genellikle annelik görevini üstlenmeleri ile şekillendiği için, iştirak nafakası genellikle erkeklerden kadınlara doğru akmaktadır. Ancak bu durum, nafakanın aslında cinsiyetsiz bir kavram olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. TÜİK 2023 evlenme ve boşanma istatistiklerinde 2023 yılında 171.881 boşanma gerçekleşirken, bunlardan 171.213 çocuğun velayetinin %74,9'u anneye, %25,1'i babaya verildiği dikkat çekici bir veridir. (TÜİK, 2024a) İstatistikler, çocukların velayetinin çoğunlukla kadınlara verildiğini göstermektedir ki bu da nafaka yükümlülüğünün genellikle erkeklerde ve bakım yükünün ise kadınlarda toplandığını ortaya koymaktadır.

Cinsiyet eşitsizliği meselesinin nafaka konusundaki yansımaları önemli bir tartışma alanıdır. Çocukların bakım sorumluluğu geleneksel olarak annelere bırakıldığında, nafaka mekanizması da bu dinamiği pekiştirmektedir. Cinsiyetsiz olan nafaka kavramı, toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle cinsiyetlendirilmiştir. Erkeklerin nafaka vermesi gibi görünen durumlar, aslında aile içindeki roller aracılığıyla sosyal yapı tarafından belirlenmektedir.

Ben daha gençken çok olumsuz bir şey olarak görüyordum bunu. Ama sonradan neden bunun olduğunu anladım. Ben çalışabilirim ya da biz boşandık diye ömrünün sonuna kadar bana bakmak zorunda değil gibi görüyordum. Ama sonra fark ettim ki aslında oradaki olay o değil. Çünkü çok şeyden engelleniyoruz ya zaten. Çocukla da olsun ya da belki koca izin vermiyor çalışmasına, bir sürü şey yapmasına, bir sürü imkanla önüne engel olabiliyor. Hayır böyle olunca da olumlu bir şey olarak gördüm ama suistimal eden kadınlar var bence ne yazık ki. Fakat şey de öğrendim, çok daha aslında büyük paralar dönmüyormuş, genellikle küçük küçük paralar dönüyormuş falan. sadece suistimal edilmesin, doğru yerde, doğru şekilde kullanılabilir. (K16, Örgütsüz, 23, F)

Nafakanın yarattığı imgede, kadının kendi parasını kazanmıyor olması ekonomik bağımlılık olarak görülmektedir. Ancak nafaka almak, boşandıktan sonra geçinebilmek için gereken destek sağlayan bir mekanizmadır. Yıllarca elinden alınan ekonomik bağımsızlığın geri kazanılması için önemli bir adımdır. Ancak bu durum, kadını ekonomik olarak bağımlıymış gibi göstererek onun güçlü ve özgür bir birey olmasını engelleyebilir. Bu nedenle, kadının nafaka alma hakkı, onun lehine çalışmayan bir imge yaratmamalıdır. Kadınlar, geçmişteki haksızlıkların telafisi olarak nafaka hakkını kullanmalı ve kendi gücünü ve bağımsızlığını korumalıdır.

Nafaka bence şu an hakimlerin sanki kendi ceplerinden ödüyorlarmış kadar pinti davrandıkları ve yani bu dünyada kimsenin parasının derdine bu kadar düşmeyerek derdine düştükleri bir şey... Kadınları çok zorlayan bir alan. Bir de pek çok kadın alamıyor da bu nafakayı yani çünkü erkekler bu işi çok iyi biliyorlar artık. Ödemiyor nafakayı. Tamam icraya koy. Nereden koyacaksın? Adamın üstünde hiçbir şey yok. Çünkü işte her şey annesinde ya babasında bir şeyinde. (...) Nafaka her zaman erkeğin kadına ödemesi gereken bir şey gibi de değil. Yani daha kusurlu olanın ve ekonomik olarak daha yüksek gelir seviyesine sahip olanın ödemesi gereken bir şey. Sadece Türkiye'de bu yine erkekler olduğu için erkekler daha çok nafaka ödüyorlar, kadınlar evlendikten sonra. Ama işte dediğim gibi bu mağduriyeti değiştirmek o eril kırılganlıkla alakalı bir şey ve kolaylarına geliyor. (K11, Örgütlü, 24, F)

Katılımcının ifade ettiği bu durum, erkek dayanışmasının bir yansımasıdır. Erkekler, empatiyi genellikle birbirleriyle kurarken, kadınlara yönelik empati duyma konusunda daha geri planda kalmaktadırlar. Dicle Koğacıolu'nun belirttiği gibi, hakimler boşanma davalarında kadınların fiziksel görünümüne dayanarak nafaka veya boşanma kararları verebilmektedirler (Koğacıoğlu, 2009). Eğer kadın, açık bir şekilde giyinen bir kadınsa, bu durumda hakim kadını kendi bakış açısıyla kusurlu görebilmektedir. Dolayısıyla, boşanma talebinde daha düşük bir nafaka belirlenmesi gibi sonuçlarla karşılaşılabilir. Bu, kadınların hukuki süreçlerde nasıl değer gördüğü konusunda ciddi sorunlar ortaya koyan önemli bir noktadır.

Katılımcılardan bazıları medyada görülen bazı örneklere referans vererek, nafakanın çok yüksek meblağlarda verilen bir şey olduğu yönünde bir algı olduğundan bahsetmektedirler. Uygulamada, genellikle ortalama gelire sahip bireyler için maaşlarının yaklaşık %25'i kadar bir nafaka miktarına hükmedilmektedir. 2024 yılında asgari nafaka miktarı ise 1500-4000 TL arasındadır. Bununla birlikte, eğer kişinin maaşına ek gelirler de söz konusu ise, hakim bu durumda nafaka miktarını %50 veya %60'a kadar artırma yetkisine sahiptir (Denktaş, t.y.) Ancak aslında çok daha küçük rakamların söz konusu olduğu su götürmez bir gerçekliktir. 40 yaşında örgütsüz kadın katılımcının ifadeleri de bu noktada önemli bir gerçekliği belirtmektedir.

Benim çocuğuma 2500 TL nafaka bağlanmış, ben çocuğuma haftada zaten 500-750 TL haçlık veriyorum. Ben baktığımda haftada çocuğuma sadece harçlık olarak 3000-4000 TL para veriyorum.... Düşünsenize, bir tane çocuk var 2.500 lira için, kadın ev mi tutsun, ne yapsın? Yani çocuğuna bakamaz ki o parayla. Çocuğunun günlük şeyine bakamaz. Anca ekmeğini alır. (K10, Örgütsüz, 40, F)

Boşanma sonrası yoksullaşmanın ardında, mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin neden olduğu sistematik sorunlar yatmaktadır. Kadınlar, genellikle ev içi emeğin karşılığını alamamakta ve istihdamdan çeşitli nedenlerle koparılmaktadır. Çocuk bakım sorumlulukları da genellikle kadının üstünde kalmakta, bu durum da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini devam ettirmektedir.

Nafakadan mağdur erkekler falan konuşuluyor. Gerçeklerimiz bu değer. Nafaka ayrıca zaten boşandıktan sonra ekonomik olarak zorluğa düşen tarafa ödenen bir

hak. Burada da tabii ki kadınlar oluyor. (...).Yıllarca sen bu kadının emeğini sömürdün çünkü bu evde. Çamaşırlarını yıkadı, yemeğini yaptı, aç karnını doyurdu. Evdeki bütün bakım emeğini normalde parayla yaptırman gereken emeği bu kadın ücretsiz ve görüntü bir şekilde yaptı. Hiçbir güvencesi olmadan. Ve muhtemelen o ilişkide şiddet gördüğü için bu noktaya geldi. Ve tabii ki ona mutlaka hakkı olacak. Bunu tartışıyor olmak bile gerçekten çok kötü. (K14, Örgütlü, 34, F)

Boşanma sonrası nafaka, aslında cinsiyet eşitsizliğinin bir yansıması olarak ortaya çıkmakta ve erkekten kadına yönlendirilmektedir. Ancak nafaka meselesine çözüm ararken, sosyal cinsiyet eşitsizliğini göz ardı etmek mümkün değildir. Cinsiyet eşitsizliğini çözmeden nafaka sorununu çözmeye çalışmak, bir cinsiyeti diğerine karşı mağdur etmenin sürekli bir döngüsünü beslemekten öteye geçmeyecektir. Bu durum, günümüzde “nafakadan mağdur olan erkekler” meselesinin de tartışılmasına yol açmakta; bazı erkekler, nafaka ödemelerinin kendilerini nasıl mağdur ettiğini savunarak dernekler kurmaktadır. Örneğin, "Süresiz Nafaka Mağdurları Derneği" gibi oluşumlar, bu konudaki mağduriyetlerini dile getirmektedir.

Türkiye'deki kadın politikaları, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadın haklarının korunması açısından kritik bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, nafaka gibi önemli konuların yanı sıra kürtaj meselesi de büyük bir öneme sahiptir. Kürtaj, kadınların bedensel özerkliğini doğrudan etkileyen ve sağlık ile aile planlaması açısından büyük bir rol oynayan bir konudur. Bununla birlikte, kürtaj meselesi, kadınların toplumsal hayattaki yerini ve haklarını belirleyen önemli bir politik tartışma alanı olarak da öne çıkmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'deki kadın politikalarını değerlendirirken, kürtajın yeri ve önemi üzerinde durmak, kadın haklarının gözetilmesi açısından hayati bir gereklilik oluşturmaktadır. Kadınların özgür seçim yapabilmesi, toplumsal eşitlik ve adalet için temel bir unsur olarak kabul edilmelidir. Bu hak talebi katılımcıların söylemlerine de yansımaktadır:

“Nafaka da bir haktır. Kürtaj ne kadar haksı.” (K12, Örgütlü, 34, F)

Kürtaj, feminist katılımcıların tamamı tarafından en temel insan haklarından biri olarak tanımlanmakta, kadınların bedenleri üzerinde sahip olduğu doğal bir hak olarak

görülmekte ve buna ilişkin devlet müdahaleleri devletin kadın bedeni üzerindeki egemenliği ile nüfus politikalarının bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Kürtaj politikalarındaki dönüşüm, katılımcılar tarafından toplumsal bir değişim ve olumsuz yönde bir geriye gidiş olarak değerlendirilmektedir. Katılımcıların ifadelerine göre, 30 yıl önce annelerinin kolaylıkla erişebildiği bir sağlık hizmeti olan kürtaj, günümüzde erişimde büyük zorluklarla karşı karşıyadır. Algı, kürtajın yasal bir hak olmasına rağmen, erişimin zorlaştırılmasıyla bazı katılımcılar tarafından yasak olduğu şeklinde şekillenmiştir.

Kürtaj politikalarının yalnızca kadın hakları çerçevesinde değil, aynı zamanda devletin nüfus politikalarının bir yansıması olarak ele alınması, Foucault'nun biyopolitika kavramsallaştırmasıyla bir analizi gerektirmektedir. Kapitalizmin ihtiyaç duyduğu ucuz iş gücünün artan nüfusla karşılanabileceği gerçeği, katılımcılardan biri tarafından, mevcut ekonomik sistem ile doğum politikalarının kesişimini açıklayan bir örnek olarak sunulmuştur.

Kürtaj tartışmaları ve bu konudaki söylemler, annelik üzerine inşa edilen söylemlerle kesişmektedir. Annelik, bir kadının en “kutsal” görevlerinden biri olarak temsil edilirken, bu görevden feragat etmeyi seçen kadınlar, bu tercihleri nedeniyle vicdani bir yük altında bırakılmaktadır. Devlet hastanelerinde kürtaja erişimin neredeyse imkânsız hale gelmesi, özel hastane tercih etme zorunluluğunu doğurmakta ve kadınların bedenleri üzerindeki karar verme hakkına sınıfsal bir boyut eklemektedir.

Annelik ideolojisini yücelten hâkim söylemler ve bunu teşvik eden devlet politikaları, kürtaja erişimi fiilen kısıtlamakla kalmayıp, kürtajı tercih eden kadınları toplumsal yargılar nedeniyle sosyal destek ağlarından da mahrum bırakma ve yalnızlaştırma riski yaratmaktadır. Ayrıca, evli kadınların kürtaj kararlarında eşlerinin izninin talep edilmesi, devletin aile kurumunu kadının kişisel haklarının önüne koyduğunu göstermektedir. Buna ilişkin eleştirel görüşlere katılımcılar tarafından da değinilmiştir.

10 haftaya kadar yasal kürtaj hakkınız var ama eğer bir partneriniz yani evliyseniz, kocanızın izni olmadan kürtaj yaptıramıyorsunuz. Bu, kadın olarak bedeniniz üzerinde kocanızın söz hakkı olduğu anlamına geliyor, sizin değil.

İstenmeyen bir gebelik olabilir ya da anne olmak istemeyebilirsiniz. Ancak bu kararı siz değil, kocanız alıyor. (K13, Örgütlü, 25, F)

Kendi bedenleri üzerinde karar verme hakkından vazgeçmeyen veya ailelerine durumu açıklamak zorunda kalmanın yaşamsal risk oluşturacağını düşünen 18 yaş altı genç kızlar ve yetişkin kadınlar, merdiven altı uygulamalara yönelmek zorunda kalmaktadır.

“Bir arkadaşım vardı, 17 yaşındayken ailesine söylemesi mümkün değildi çünkü ailesi çok baskıcıydı. Hastaneye gitseydi de ailesine bilgi verilirdi. Bu nedenle daha merdiven altı bir yerde yaptırdı bu işlemi.” (K25, Örgütlü, 21, F)

31 yaşındaki örgütlü feminist K9’un ifadeleri ise, eş izninin evlilik içi tecavüzden koruyamayan devletin, kadınları şiddet gördükleri evliliklerinden kurtulmaktan daha da uzaklaştırdığını göstermektedir.

“Kocaları tarafından tecavüze uğrayan, gebeliğe zorlanan kadınlar var. Kürtaj olmak istese bile kocanın izni gerekiyor. Devlet, kürtajı yasal kılıyor ama seni kürtaj olmamaya mahkum ediyor.” (K9, Örgütlü, 31, F)

Kürtaj meselesine çocuk hakları perspektifinden yaklaşan katılımcılar, çocuk yoksulluğunun arttığı bir toplumda bakılamayacak çocukların dünyaya getirilmesini yanlış bulmaktadırlar.

“Bir çocuk annesiz babasız büyüyecekse dünyaya gelmemeli. Bu kadar evsiz, yardıma muhtaç çocuk varken, yeni çocukların dünyaya getirilmesi doğru değil.” (K23, Örgütlü, 23, F)

Bir katılımcı, İsveç’te yaşayan arkadaşının deneyiminden bahsederek, yalnızca ilaç kullanarak gebeliğin sonlandırılabilceği uygulamalara değinmiştir. Türkiye’de bu ilaçların kullanımına ilişkin yasal düzenlemeler, birçok kadının bu yöntemi tercih etmesini engellemektedir. Gebeliğin kolaylıkla sonlandırılabilmesi, kadınların bedenleri ile ilgili kararlarında daha bağımsız olmalarını sağlayacaktır. Ancak, bu süreci zorlaştırmak, devletin nüfus politikaları doğrultusunda caydırıcı bir etki yaratmaktadır.

4.2.4 Kadının yeri ve İstanbul Sözleşmesi'ne dair

Türkiye'deki değişen kadın politikaları üzerine gerçekleştirilen katılımcı görüşmeleri, önemli sorunları vurgulayan dikkat çekici bir değerlendirme sunmaktadır. Bu çalışmada özellikle Türkçedeki kadın politikaları çerçevesinde çalışma yaşamında kadınların durumu, iş hayatındaki görünürlükleri ve katılımları, kadınlara sunulan kreş hizmetleri, nafaka ve kürtaj gibi hayati konular ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, İstanbul Sözleşmesi'nin de kapsamına alındığı bu tartışmaların hayati önemi göz ardı edilemez. Katılımcıların kadın politikaları ve İstanbul Sözleşmesi hakkındaki görüşleri, toplumda bu konulara yönelik farkındalığı artırmak adına son derece değerlidir. Ayrıca, Türkiye'deki değişen kadın politikaları hakkında katılımcıların dile getirdiği düşünceler, toplumsal hayatta gözden kaçmaması gereken kritik noktaları ortaya koymakta ve gündelik yaşamda kadınların varlığı açısından önemli bir yer tutmaktadır. Bu görüşmeler, Türkiye'de yaşayan kadınların mevcut durumunu ve geleceğine dair perspektifleri anlamak açısından önemli bir zemin oluşturmakta, toplumsal değişim için elzem olan adımları belirlemek adına bir yol haritası sunmaktadır.

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde kadınların yalnızca aile bağlamında tanımlanmaları ve birey olarak varlıklarının göz ardı edilmesi üzerine odaklanılmaktadır.

“Bir kere zaten genel görüş, sorumlulukların kadına ait olduğu, kadının yerinin özel alan olduğu, kamusal alanda olmaması gerektiği.” (K17, Örgütsüz, 22,F)

K17'nin bahsettiği bu durum, kadının toplumsal hayattaki yerini zayıflatan politikaların bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

“Kadının adını görünmez kılmaya çalışıyor. Kadınlar ailede tanımlansın, tek başına kadın olarak tanımlanmasın. Bu çıkartılan aile genelgeleri de bundan sebep, kadınların 3 çocuk yapması gerektiği, kürtajın yasal olarak yasaklı olmamasına rağmen fiil olarak imkansız hale getiriliyor olmaları bundan sebep.” (K14, Örgütlü, 34, F)

Kadınların anne rolü ile sınırlı kalmaları yönündeki beklentiler, devletin ve toplumun bu konudaki algısını derinlemesine sorgulatmaktadır.

“Kesinlikle çok zayıflatıyor.... Çocukların ıı Daha çok işte anneyle vakit geçirmesi işte annenin çocuğa emek verebileceği alanda politikalar geliştiriyor.... Yine kadını o aileye mahkum eden bir yerden ıı bu politikaları geliştiriyor.”(K9, Örgütlü 31,F)

İstanbul Sözleşmesi'nden çıkılmasının ve kadın kelimesinin bakanlık adından kaldırılmasının, kadınları yok sayan bir yaklaşım olarak görülmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından geri dönüşüm olarak algılanmaktadır.

Politikalar kadını güçsüzleştirmek için elinden geleni yapan bir noktada. İşte İstanbul Sözleşmesi'nden çekilinmesinden tutun da aileyi bu kadar yücelten, bakanlığın adını değiştiren, ne bileyim işte üç çocuk yapın, yok efendim kürtaj yasaklansın bir sürü söylemiyle kadının yerini güçsüzleştiren söylemler üretiyor. (K18, Örgütsüz, 36, F)

Kadınların güçlendirilmesi yerine, politikaların daha çok erkek egemen bir yapı üzerinde şekillendiği, medya ve kamu spotlarındaki erkeğe atfedilen rollerle de pekiştirildiği ifade edilmektedir.

“Kamu spotlarında işte kadın eve çay getiren işte adam orada televizyonun karşısında hani nasıl resmedildiğine bakarsak zaten devlet politikalarının kadını nasıl görmek istediğini de net bir şekilde görebiliyoruz.” (K6, Örgütsüz, 40, F)

Ayrıca var olan yasaların, kadınların yaşamlarını kolaylaştırmaktan ziyade, erkeklerin boşanma süreçlerini hızlandırmak ve tekrar evlenmelerini kolaylaştırmak amacı taşıdığı vurgulanmaktadır. Bu tür yasaların var olduğu bir bağlamda, kadınların durumunun nasıl etkilendiği üzerine derin düşünceler yer almaktadır. Özellikle 6284 sayılı kanunun varlığına rağmen, kadınların güçlendirilmediği ve yasal düzenlemelerin, çoğu zaman erkekler lehine çalıştığı konusunda bir eleştiri de katılımcılardan gelen önemli düşünceler arasındadır.

Kadınların sağlığı ve güvenliği açısından kritik olan konuların da göz ardı edilmesi, örneğin regl dönemlerindeki izinlerin olmaması gibi hususlar, kadınların haklarının yeterince görünür olmadığını göstermektedir. Diğer yandan, kadın ölümlerine karşı önleyici tedbirler yerine sadece ceza verme yönünde adımlar atılmasının, mevcut sistemin eksikliklerini ve cinsiyet temelli adaletsizliklerini gözler önüne serdiği ifade edilmektedir.

“Kadınların ölümlerini engelleyebilecek bir sürü yasa çıkarılabilirken sadece kadın öldükten sonra ceza verilmesi ve bu cezaların yaptırımının da çok az olduğunu düşünüyorum. Yani böyle bir cezanın yaptırımını düşündüğü zaman erkekler mesela ben zaten yatarım çıkarım birkaç sene bir iki sene yatarım çıkarım da diyebilirler diyorlardı.” (K25, Örgütlü, 21, F)

Bir diğer önemli konu olan İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddete karşı önemli bir hukuki metin olarak kabul edilmektedir. Ancak, örgütsüz ve kendini kadın hakları savunucusu olarak tanımlayan bazı katılımcıların bu sözleşme hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı gözlemlenmektedir. Bu katılımcılardan biri olan 31 yaşındaki örgütsüz kadın hakları savunucusu K2, “Kadının beyanı esastır” ilkesine dair yanlış ve muğlak algısını şu şekilde ifade etmiştir.

“Çok ciddi, bununla alakalı karşıdaki insan zan altında kalabilir. Orada katı bir madde var. Kadının beyanı esastır. Bence değildir. Bu kadar da adaletsizlik yapılamaz.” (K2, Örgütsüz, 31, KHS)

K2'nin bu ifadeleri, sözleşmenin doğru anlaşılmadığına işaret etmektedir. Kadının beyanının esas olması, bir kadının yaşadığı bir olayı bildirdiğinde, bu bildirimin doğruluğunun sorgulanmadan dikkate alınması gerektiği anlamına gelmektedir. Yani, bir kadın cinsel şiddete maruz kaldığını ifade ettiğinde, bu ifadenin ciddiye alınması ve gerekli adımların atılması önemlidir. Bu durum, yargısız infaz anlamına gelmemekte; aksine, kadınların adaleti elde etmeleri için bir gereklilik oluşturmaktadır.

56 yaşındaki örgütlü feminist katılımcı K30, bu konudaki süreci şu şekilde açıklamaktadır.

“Fiziksel, cinsel veya hak kaybına uğradığı her alanda şikayetçi olduğunda, somut deliller aranmaksızın, kadının beyanı esas alınmalı ve talep ettiği şeyin gerçekliğine bakılmaksızın yerine getirilmelidir.” (K30, Örgütlü, 56, F)

Bu yaklaşım, kadınların güvenliğini sağlamak ve yaşam kalitelerini artırmak amacıyla devletin ve ilgili kurumların sorumluluklarını pekiştirmektedir.

Çeşitli katılımcılar arasında, İstanbul Sözleşmesi'nin varlığı veya yokluğunun önemli olup olmadığı konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bazı katılımcılar, sözleşmenin olmaması halinin bir fark yaratmadığını savunurken, diğerleri ise İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesiyle kadın cinayetlerinin azaldığını ve sözleşmeden çıkılması sonrası bu cinayet oranlarının arttığını dile getirmektedir. Örneğin, 56 yaşındaki örgütlü feminist katılımcı K30, sözleşmeden çıkılmasını eleştirerek İstanbul Sözleşmesi'nin kadın cinayetleri üzerindeki etkisini vurgulamaktadır.

“Devlet bir politika geliştirip bunu kanunlaştırıp bütün kurumlara bunu zorunlu hale getirdiğinde şiddetin ve kadın ölümlerinin azaldığını cezasızlığın ortadan kalktığını ayrıca kadın cinayeti kavramının yerleştiğini görüyoruz.” (K30, Örgütlü, 56, F)

Aynı zamanda, İstanbul Sözleşmesi'nden çıkma politikası bazı katılımcılar tarafından yadırganmamakta, bunun mevcut hükümet politikalarına uygun bir hamle olarak adlandırıldığı ifade edilmektedir.

“İstanbul Sözleşmesi'nden imzalayanlar kendileriydi, çıkanlar gene kendileri oldu... bu konuda aslında daha dürüst. Çünkü hayat görüşleri, siyasi görüşleri zaten kadını etiketlemiş, kadının yerini göstermiş. Kadın böyle olacaktır, erkeğin yanında olmayacaktır, erkeğin arkasında olacaktır, bu anlayıştan geliyor.” (K29, Örgütsüz, 54, F)

Katılımcılara göre, bu durum feminist hareket ve kadın hakları açısından büyük bir kazanımın kaybedilmesi anlamına gelmektedir.

“O madde kadını güçlü kılan bir maddeydi. Yani toplumdaki varlığını uı en çok biz o maddeyle biz gösterebiliyorduk kendimizi.” (K3, Örgütsüz, 28, KHS)

Kadınların ikincil konuma itilmesi ve bu sözleşmeden çekilmenin, kadınların birey olarak tanınmadığının bir göstergesi olduğu düşünceleri de yaygındır.

“Bence kadının artık hiçbir güvencesi yok... Daha kadın üzerinde baskın, kadının yok sayıldığı bir yere doğru götürdüğünü düşünüyorum... Kadın nasıl ikinci lige düşürürüz, yönündeki adımlardan biri bu, en büyük adımlardan biri hem de.” (K5, Örgütsüz, 48, KHS)

İstanbul Sözleşmesi'nde, her tür şiddetin ve durumun hukuki tanımlarının olması da dikkate değer bir nokta olarak öne çıkmaktadır. Sözleşmenin feshinin, kadınların güvenliğini tehdit eden bir ortam yaratılmasına zemin hazırladığının farkında olan bazı katılımcılar, İstanbul Sözleşmesi'nden çıkılmasına yönelik tepkilerini dile getirirken, bazıları ise “İstanbul Sözleşmesi Yaşatır” eylemlerine katıldıklarını belirtmiştir.

Kadınların bu sözleşmeye sahip çıkmasının sebebi, mevcut şiddet durumunun yaygınlığıdır. 24 yaşındaki örgütlü feminist K11, İstanbul Sözleşmesi'nin, şiddet odaklı olmasına rağmen, kadınları koruyan bir sözleşme olduğunu vurgulamaktadır.

“Bu sözleşmeye en çok kadınlar ihtiyaç duyduğu için en çok kadınlar sahip çıktı.”(K11, Örgütlü, 24, F)

Sonuç olarak, İstanbul Sözleşmesi'nden çıkma kararı, kadınların ikincil konuma itilmesi ve şiddetin artması gibi olumsuz etkiler doğurmuştur. Bu durum, toplumda kadınların görünürlüğü azaltmakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirmektedir. İstanbul Sözleşmesi'nin feshinin meydana getirdiği kayıplar, kadının toplumdaki yeri ve güvenliği açısından büyük bir tehlike arz etmektedir.

4.3. Gündelik Hayatta Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Bu bölümde sunulan bulgular, toplumsal yaşamın dinamiklerini şekillendiren ve gündelik hayat pratiklerini etkileyen önemli unsurları kapsamaktadır. Bu unsurların kadınların gündelik yaşamlarına olan etkileri, karşılaştıkları zorluklarla başa çıkma yolları ve yüzleşmek zorunda kaldıkları sorunlar üzerine değerli veriler elde edilmiştir. Elde edilen bulgular arasında en dikkat çekici olanlarından biri kadınların maruz kaldığı şiddet olgusudur. Bu bağlamda, kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ve hayata katılımları üzerindeki olumsuz etkiler, hem fiziksel hem de duygusal düzeyde derin yaralar açmaktadır. Şiddetle başa çıkma pratikleri, yalnızca kişisel mücadelenin ötesinde, sosyal dayanışma ve toplumsal bilinçlenme gibi unsurları da içermektedir. Bu bulgular, kadınların gündelik yaşamlarında şiddetin yarattığı olumsuz etkileri ve bu durumlarla başa çıkma çabalarını anlamak için kritik öneme sahiptir. Kadınların yaşadığı zorluklar, toplumsal yapının daha geniş bir perspektiften ele alınmasını gerektiren önemli bir konudur.

4.3.1 Şiddet

Kadınların şiddet durumunda karşılaştıkları ve karşılaşmayı bekledikleri muamele aslında birbirinden oldukça farklılaşmaktadır. K10, şiddet gördükten sonraki deneyiminin hastanede karşılaştığı muamele sayesinde kendisini daha değerli hissettirdiğini belirtmiştir.

Zaten bir kere vurmuştu ses etmemiştim ama ikinci böyle ben tam ortadan çıkarken omuzuma vurdu. O akşam da gidip darp raporu aldım. Ve şeyi de çok sevdim. Bir hastaneye gidiyorsunuz, orada polis memuru var. Darp raporu aldınız dediğiniz anda hemen şunu yapın, şunu yapın, şunu yapın diyorlar. Direkt ayrı bölünmüş gibi böyle daha özenerek... çok kalabalık bir hastane ama çok hızlı bir şekilde işimi hallettim. (K10, Örgütsüz, 40, F)

Birçok kadının beyanlarının dikkate alınmaması ve kadınların erkekleri suçlamak için bir araç olarak kullanılacağına dair düşünceler, önemli bir endişe kaynağıdır. Ayrıca, başvuran kadınların, eve geri döneceklerini ya da şiddet görebileceklerini önceden bildiklerinden şikâyetle bulunmaktan kaçındıkları düşüncesi, bu tutumların kadınlarda bir çekince yarattığını göstermektedir. Bunun yanı sıra, şiddetin tanımındaki belirsizlik ve kadınların şiddete karşı çıkarken hissettikleri korkuların onları engellediği gerçeği de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durumu, K16, kendi deneyimleriyle ifade etmiştir.

Sesimizi çıkartmamız gerekiyor diyoruz ama bazen de bunu söylemesi çok doğru bir şey değil ama hayat şartları sesimizi çıkartmamız da gerektirebiliyor. Bugün trafikte çok dar bir yolda karşıdaki aracın gelmesini beklerken adam konuşmaya başladığı için sadece kornaya çok azıcık dokunduğum için çok büyük bir küfür yedim... Ve hiçbir şey söyleyemedim... ya dayak yiyecektim ya da beni takip edecekti. (K16, Örgütsüz, 23, F)

K16'nın deneyiminden farklı olarak örneğin tecavüz örneklerinde "Neden sesini çıkarmadın?" gibi sorular yöneltildiğinde, kadınlar daha kötü bir durumla karşılaşmaktan korktukları için sessiz kalabilmektedir. Her kadın fiziksel şiddete maruz kalmıyor olsa da tüm kadınlar fiziksel şiddet tehdidiyle karşı karşıya kalıyor ve bu da onları disipline etmeye ve konumlanmaya yönlendiriyor. Ancak sadece fiziksel şiddet korkusu değil,

sözlü ve psikolojik şiddet korkusu da kadınların hayatlarını etkileyerek, feminist tepkilerini engelleyebiliyor. Bir anlamda kadınların feminist dürtülerinin önüne can güvenliği geçebilmektedir.

Şiddetin uygulanabilirliğinde ise katılımcı K3'ün ifadelerindeki kadının kadına uyguladığı şiddete karşı şaşkınlık görülmüştür.

“Bunun üstelik kadın da kadına yapıyor. Yani o kadar kötü algılar var ki kadını kadına düşman ediyorlar.” (K3, Örgütsüz, 28, KHS)

Bunun yanında erkeğin erkeğe uyguladığı şiddete karşı böyle bir algı bulunmamasının sebebi bunun normalleşmiş ve kanıksanmış olmasıdır. Kadınlar mağdur edilen olmasına rağmen, bazı kadınlar da maalesef diğer kadınlara şiddet uygulayabilmektedir. Toplumda feminist hareketlerin güçlenmesiyle birlikte, kadınlar arasında dayanışma ve destek beklentisi oluşsa da, maalesef bu her zaman gerçekleşmemektedir. Kadınlar arasındaki şiddet de maalesef varlığını sürdürmektedir ancak erkekler arasındaki şiddet daha kabullenilmiş ve normal görülmektedir. Bu durumu, kadınların ataerkiyi yeniden üretimi üzerinden okuyabilmek daha olağan hale gelmektedir.

Şiddetin uygulanabilirliğinin bir diğer kolu da aile içerisindeki şiddetin üretimidir. Burada psikolojik şiddete sıklıkla vurgu yapılarak, katılımcılardan biri kendi yaşadığı örneği anlatarak psikolojik şiddete maruz kaldığı bir durumdan bahsetmektedir.

Ben çoğunlukla özelde okudum. Haliyle, baba parasıyla okuyan bir çocuktum. babama hukuk fakültesinde okursam, eğer avukat olarak mezun olacağımı söylediğimde bile hakim veya savcı olmayacaksan sen niye hukuk okuyorsun ki deyip odadan beni kovmuştu ve hakaret ederek kovmuştu... Annem bile bana, mutfakta beni sakinleştirmeye çalışırken niye hakim veya savcı olmuyorsun ki? Demişti. (K3, Örgütsüz, 28, KHS)

Düzenli olarak aile içerisinde özellikle babalarına ve erkek kardeşlerine hizmet etme zorunluluğu olduğunu belirten katılımcılar olmuştur. Ebeveynlik yapmanın meşrulaştırılması adı altında genç kadınların hayatlarının denetlenmesi hem K3'ün kendi deneyiminde hem de K17'nin anlatısında görülmektedir.

Benim ehliyetim var. Araba kullanabilmem lazım normalde. Arabamız da var. Kullanamıyorum(...)Babam çünkü vermiyor arabayı bana. Ama sen kadın olduğun için vermiyorum demiyor. Senin hani gelirin olmadığı için arabayı karşılayamazsın...Hani bir şey öğretiyor aslında. Ama bir yandan ben de içten içe şunu düşünmeden edemiyorum. Ben eğer bir erkek çocuk olsaydım, böyle bir şey hiç olmazdı yani. Zaten ben doğduğumdan elim ayağım o direksiyonu tutabilecek ama ihtimalle, büyük bir ihtimalle kullanabiliyor olurdum gibi geliyor. (K17, Örgütsüz, 22, F)

Katılımcıların deneyimlerinde de görüldüğü gibi kısıtlama, sınırlandırma, yönlendirme aslında doğrudan bir şiddet olarak karşımıza çıkmaz. Fakat görünmez şiddetin çok önemli bir göstergesi olarak kadınların hayatlarında yerini almış bulunmaktadır. İki örnekte de görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet temelli bir eşitsizliğin olmadığı hissi, bireyin kendi durumunu sorgulamasına neden olabilir. Kişiler, karşılaştıkları zorlukların nedenini anlamakta güçlük çekerek, "Buna neden maruz kalıyorum? Kadın olduğum için mi, çocuğu olduğum için mi yoksa gerçekten yeterince iyi olamadığım için mi?" gibi sorular akıllarında dolaşabilir. Bu durum, bir özgüvensizlik hissi yaratmakta ve bireylere, kadın olmanın ya da diğer sosyokültürel faktörlerin etkisiyle kendilerini yetersiz hissettirmenin zeminini oluşturmaktadır. Bu durum ise özgüvensiz kadın modelini yaratmaktadır.

4.3.2 Aile kurumunda kadın

Gündelik hayatta bir diğer önemli konu olan kadınların aile içindeki rolü, birçok katılımcının hayat deneyimlerinde gözlemlenen geleneksel kalıplarla şekillenmektedir. Bu katılımcılar, kendi yaşamlarında kadının yerini belirlerken toplumsal cinsiyet normlarının baskısını hissetmekte ve çoğu zaman bu normlara uymak zorunda kaldıklarını ifade etmektedirler. 28 yaşındaki örgütsüz kadın katılımcı ifadesinde, geleneksel kadın rollerinin yüklediği sorumlulukları açıkça ortaya koymaktadır.

“Ben dışarıdan eve yorgun gelsem de evde işler beni bekler. Yapmalıyım çünkü o kadının görevi.” (K3, Örgütsüz, 28, KHS)

Özellikle erkek kardeşleriyle olan karşılaştırmasında, cinsiyetler arasındaki görev paylaşımının adaletsizliğine dikkat çekmektedir.

“Ama erkek kardeşlerim işten geldiği zaman hadi çocuklara yemek yedirin, kılık kıyafetlerini yıkayın...” (K3, Örgütsüz, 28, KHS)

Bu durum, kadınların aile içinde annelik, ev yönetimi ve bakım verme gibi roller üstlenmelerinin beklendiğini göstermektedir. Katılımcı, bu geleneksel rollerle yüzleştğinde, karşılaştığı keskin bakışmalar ve ses tonlarının yükselmesi gibi sosyal baskılarla karşılaştığını belirtmektedir.

“O kaoslarla hiç hoşlanmıyorum ki susabilen bir insanda değilim.” (K3, Örgütsüz, 28, KHS)

İfadeleriyle, bu baskılara karşı duyduğu rahatsızlığı ve çoğunlukla söz konusu beklentilere uyum sağlama çabasını vurgulamaktadır. Bu da, kadınların birey olarak varlıklarını ortaya koymalarını zorlaştıran bir durum yaratmaktadır. Eril normların egemen olduğu bir aile yapısında, toplumsal cinsiyet eşitliği arayışı engellenmekte ve kadınların potansiyellerini gerçekleştirmeleri önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Kadınların aile içinde sıkışıp kalmaları önemli bir çıktı olarak görülmektedir. Katılımcılara bakıldığında kadının eve sıkışmasında çizilen profil, geleneksel ve ataerkil aile yapıları içerisinde kalan kadınlar mihvalinde sunulmaktadır. Toplumsal cinsiyet normlarına aile içerisinde sıkıştırılan kadınlar çocuk bakımı gibi ve aile içerisindeki diğer sorumlulukları görev bilerek bunlarla meşgul olup, kendi hayatlarında da ikincil konuma düşmektedirler. 24 yaşındaki örgütlü kadın katılımcının ifadeleri bu görüşü destekler niteliktedir.

“Yani şöyle, aile kurumunun kadının en büyük düşmanı olduğunu düşünüyorum gerçekten Türkiye’de.....kadınlar aile kurumunun içinde kaldıkça maruz kaldıkları şiddeti normalleştiriyorlar. Yani birçoğu uğradığı şeyin şiddet olduğunun bile farkında olmayarak yaşıyor. Gerçekten hayatlarını yaşayamadıklarını düşünüyorum pek çok kadına. ”(K11, Örgütlü, 24,F)

Kadınlar, aileleri için kendilerini feda etmeye devam ettikçe, kendi değerlerini ve kimliklerini kaybetme riskiyle de karşı karşıya kalmaktadırlar.

Ancak, cinsiyetsiz bir yaklaşım benimseyen ve ayırım gözetmeyen aile yapıları da mevcuttur. Bu tür ailelerde, kadınların üzerindeki geleneksel rollerin baskısı daha az hissedilmektedir.

“Cinsiyetsiz yetiştirdiler bizi biraz. Benim bir erkek kardeşim olduğu için mesela ben onun üzerinden ayırdıklarına tanık olmadım.” (K6, Örgütsüz, 40, KHS)

24 yaşındaki bir diğer katılımcı ise kendi ailesinin bu konudaki farkındalığının yüksek olduğunu belirtirken, yine de geleneksel kalıpların etkilerinin sürdüğüne işaret etmektedir. Feminist kimliğiyle bu durumu değerlendiren katılımcı, aile içinde mevcut başka ayrımcılıkların da farkında olduğunu vurgulamaktadır.

“Bu zaten olması gereken bir şey, bir iyilik ya da lütuf değil... Ev içindeki işler annemle babam arasında eşit mi dağılıyor dersin hayır, kesinlikle böyle olduğunu düşünmüyorum.” (K11, Örgütlü, 24, F)

Özellikle ev içindeki işlerin dağılımına dikkat çeken katılımcı, bu konuda eşitsizliğin devam ettiğini ifade etmektedir. Katılımcı, kendi müdahalelerinin büyük tepkilerle karşılandığını, ailenin kendi düzenlerine müdahale edilmesine yönelik bir tutum sergilediklerini, *“Bizim düzenimiz bu, siz bize karışmayın,”* gibi bir yaklaşımla karşılaştığını belirtmektedir. Bu bağlamda, katılımcı iç dinamikler içinde eşitlikçi bir yaşam sürdürdüklerini düşünmemekte ve bu durum her aile yapısı için geleneksel kalıpların etkilerini gözler önüne sermektedir. Katılımcılar arasında ebeveyn ilişkilerindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan hiyerarşik düzeni gözlemledikçe, bu durum genç katılımcılarda evlilik ve çocuk sahibi olma konularında ön yargılar oluşturmaktadır. Ailelerinden edindikleri deneyimler, evlilik ve çocuk sahibi olma konularındaki eşitsizlikleri fark etmelerini sağlarken, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda daha duyarlı ve dikkatli olmalarını da teşvik etmektedir. Ancak, bu durum, genç kadınların aile kurumu ve benzeri yapılar karşısında ön yargılı bir duruş geliştirmelerine yol açmaktadır.

Ben mesela bu işte evlilik kurumu konusunda çok böyle aslında olumsuz düşünceye sahip değilim kendi adıma. Yani kendim isterim... Kadın doğduğun için aile içerisinde birisinin sen, bir annesin, kadın, yani kadın değilsin, ya

annesin, ya işte gelinsin, ne bileyim, kaynanasın, birilerinin kızıydın. Hani tek başına birey olarak var olamayan, mesela kamusal alanda hiç olması istenmeyen ve ailenin içine hapsedilmeye çalışılan bir durum ya. (K17, Örgütsüz, 23, F)

Burada ayrıca belirtmek gerekir ki, bu durumun kaynağı yalnızca feminizm değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Bu eşitsizlik, kadınların aile kurma konusunda çekinceler yaşamalarına ve bu kurumlardan uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Feminizmin tartışmalı bir konu olduğu sıkça söylene de, asıl sorun toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir.

4.3.3 Meslek seçimi ve kadın görünürlüğü hakkında

Gündelik hayatta toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda kadınların karşılaştığı bir diğer mesele meslek seçimleridir. Kadınların meslek seçimleri, toplumsal cinsiyet normlarıyla derin bir etkileşim içindedir. Bu süreçte, kadınlar çoğu zaman cinsiyetlerinden kaynaklanan ayrımcılık ve toplumsal beklentiler nedeniyle zorluklar yaşamaktadırlar. İş görüşmelerinde küçümseyici ve cinsiyetçi sorularla karşılaşmak, mesleklerine yönelik sınırlandırmalara maruz kalmaları ve hatta hamilelik gibi durumlarını gizlemek zorunda kalmaları katılımcılardan 34 yaşındaki örgütlü bir kadın olan K12'nin deneyiminde görülmektedir.

Ama tabii ki eşit fırsatların tanınmadığı deneyimleri çok kez yaşadım iş hayatımda. Çünkü bu işe ihtiyacım var. Çünkü o kadar fazla deneyimim sonucunda biliyorum ki olmayacak yani. Dolayısıyla yalan söylediğim çok fazla oldu iş görüşmelerimde. Hatta hamileliğimi gizlediğim oldu. Çocuğumu söylemediğim oldu. (K12, Örgütlü, 34,F)

İş hayatında eşit fırsatlar bulamamak, kadınların iş seçimlerinde stratejik yaklaşımlar geliştirmesine yol açmaktadır. Bunun sonucu olarak birçok kadın, iş görüşmeleri sırasında gerçeği çarpıtarak yalan söyleme eğiliminde olabilmektedir.

Çok sayıda kadın, işine duyduğu ihtiyaç nedeniyle yaşadığı ayrımcılığa rağmen bu koşulları kabullenmekte ve yalan söylemekte, hamilelik gibi özel durumlarını gizlemekte ya da çocuk sahibi olduğunu açıklamaktan kaçınmaktadır. Günlük yaşam pratiklerine yansıyan bu tutumu, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına karşı geliştirdikleri stratejilerle

ilişkilendirmek mümkündür. Örneğin, kadınların mesleki tercihlerinin çoğu, toplumun kadına biçtiği roller ve standartlarla sınırlıdır. Belirli mesleki alanlar ya da görevler, cinsiyetlerine uygun görülmemekte, dolayısıyla kadınların yapabileceği işler bile onlara uygunsuz bulunabilmektedir. Örneğin, bir kadının nöbete kalması ya da belirli görevleri üstlenmesini sorgulayan söylemler, kadınların kariyerlerinde karşılaştıkları zorlukları somutlaştırmaktadır. Toplumsal cinsiyetin meslek seçimlerinden istihdam içeriğine kadar her alanda etkili olduğu açıktır.

Bir avukatlık ofisinde sonuçta kendisi gibi avukat olan erkek meslektaşlarıyla aynı ofisi kullanıyorlar falan. Ama işte bunlar işte birazcık davalara göre kadınların bakacağı davalar, erkeklerin bakacağı. İşte icra meselesinde erkekleri gönderiyorlar. Böyle cinsiyete dayalı bir ayrım oluşmuş, böyle kendiliğinden oluşan falan bir ayrım var. (K7, Örgütlü, 37,F)

Örneğin, kadın avukatların icralara gitmemeleri gerektiğinin düşünülmesi, alanlarında cinsiyete dayalı ayrımcılığın bariz bir örneğidir.

Mesela çalışma hayatımda kesinlikle şeyi çok yaşıyorum, kadın ceza avukatı olunmaz. Kadınların ceza avukatı olması çok zor gibi şeylerin ve bu aslında tamamen tacize daha yatkın olacağıyla ilgili... Belli yerlerde çok daha zorlanacağı, mesela hacze gitmemen, çünkü işte orada senin başına bir şey gelir, seni ciddiye almazlar falan... Ben mesela öğrencilik hayatımdan itibaren şeyi çok duydum yani, adliyede kimse seni ciddiye almaz. Duruşmada hakimler, zaten kadınsın, seni ciddiye almazlar, seni dinlemezler. Karşı tarafın avukatı çok üstüne gelir falan gibi. Aslında yine böyle beden üzerinden kurulan ve cinsiyet üzerinden kurulan, iki ayrı yönden de sürekli ayrımcılığa maruz kaldığım bir şey yani. (K11, Örgütlü, 24, F)

Kadınların fiziksel görünümüne yönelik beklentiler, sürekli şık ve bakımlı olmaları gerektiği gibi baskılar da mevcuttur. Bu noktayı, feminist teoride önemli bir yer tutan Dorothy Smith'in "beyin çatallanması" kavramıyla anlamak mümkündür. Bu kavram, kadınlara yüklenen ev içi emek ve sorumluluk görevinin tamamlanmasının beklentisiyle birlikte erkeklerin alanında da mücadele ettiklerinde, yaşadıkları içsel çatışmayı ifade etmektedir. Kadınlar, erkeklerin egemen olduğu bir alanda yer alırken, farkında olmadan

erkeklik normlarına uyum sağlamak zorunda kalabilirler. Bu durum, kadınların feminist bakış açılarını koruma gereği ile birleştğinde, cinsiyetler arası rekabetin zorluğunun altını çizmektedir. (Akşit, 2022). Bu konu ile ilgili olarak K11'in deneyimi anlamlı görülmektedir.

İşte kadın avukat olduğun için işte stiletlerini giymen, kalem eteğinle dolaşman ve bunu böyle şey bir yandan da o cinsiyetini kullanmam aslında hani kadın avukat biraz böyle durmalı hani o feminenlik üzerinden iş yaptırman. Hem bu ayıplanır, hem bir yandan da bu beklenir. Çünkü kadınsınız siz, daha tatlı, daha şey görünüyor. Bu bazen de iyi bir şey falan gibi bir yerden de hep söylenir. (K11, Örgütlü, 24, F)

Meslek seçimleri ve iş hayatındaki deneyimleri, toplumsal cinsiyet normları tarafından şekillendirilmekte ve bu durum, kadınların kariyer gelişiminde ciddi engeller oluşturmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadınların iş gücündeki rollerini güçlendirmek, gelecekteki iş dünyası için hayati öneme sahiptir.

Gündelik yaşamdaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi noktasında önemli görülen bir konu da kadın temsili ve görünürlüğüdür. Bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin karmaşık bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar genel olarak kadınların daha görünür olduğu düşüncesinde olsalar da bu konuyu eleştiren katılımcılar da konuya başka bir bağlam atfetmektedirler. Günümüzde kadınların görünür olması, aslında yüzeysel bir durumun ötesinde, birçok soruyu beraberinde getirmektedir. Bu soruları 22 yaşındaki örgütsüz kadın katılımcının ifadelerinde bulmak mümkündür.

Ama tabi genel olarak bakıldığında aslında görünür gibi gözüküyor fakat bu görünürlük nasıl? Ne noktada? Ne görüyor insanlar? Yani tamam görünür ama neyi görüyorlar? Nasıl yorumluyorlar? Nasıl etiketliyorlar? Aslında biraz da önemli olan şeyler bunlar ya da işte tamam kadınlar da işte mücadelelerinin başlaması diyorum kadınlar da eğitim görsün, kadınlar da çalışsın mesela tamam ama ne oluyor. (K17, Örgütsüz, 22, F)

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların toplum içindeki yerleri açısından kritik bir mesele olarak tartışılması gereken kadın görünürlüğü, her kadının tecrübe ettiği

gerçekliği yansıtmak yerine, belirli kadınlık biçimlerini öne çıkarırken diğerklerini gölgeleyen bir tutumu içinde barındırıyor olmasıyla, kadın temsillerinin çeşitliliği ve kapsamı üzerine ciddi bir sorgulamayı gerekli kılmaktadır.

Öncelikle "görünürlük" kavramının ne anlama geldiğini irdelemek önemlidir. K17'nin ifade ettiği gibi iki temel soruyla başlanabilir: Hangi kadınlık formları bu görünürlük alanını oluşturuyor ve hangi kadınlık formları bu görünürlüklere dahil edilmiyor? Örneğin, iş hayatında başarılı bir kadın imajı sıklıkla öne çıkarılırken, toplumsal hayatın diğerk alanlarında yer alan kadınlar, özellikle temizlik işlerinde çalışan kadınlar, aile içindeki görünmez emeği verenler veya farklı cinsel yönelimlere sahip kadınlar, bu görünürlüğün dışında kalmaktadır. Bu durum, belirli kadınlık biçimlerinin yeniden üretilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir diğerk yandan sosyal medya ve influencer kültürü, belirli bir estetik ve yaşam tarzını ön plana çıkararak, bu yaşam tarzının "başarılı" ve "görünür" kadınlık biçimi olarak kabul edilmesine yol açmaktadır. Bu biçim, genellikle genç, çekici, kentli ve sosyoekonomik olarak avantajlı bir profili yansıtır. Böylece, daha çeşitli kadınlık biçimleri dışarıda bırakılarak, görünmeyenler arasında yer alır. Lezbiyen+ kadınların, yaşlı kadınların veya yoksul kadınların temsili ise sıklıkla ya yoktur ya da stereotiplerle sınırlıdır.

Dolayısıyla, bu görünürlük aracılığıyla kadınların hangi formlarla temsil edildiği ve hangi biçimlerin geri planda bırakıldığı kritik bir sorgulamadır. Influencer'ların yarattığı "başarılı kadın" imajı, toplumsal cinsiyet normlarını pekiştirebilir ve belirli bir standart üzerinden kadınlık formunu yeniden üretebilir. Bu durumda, diğerk kadınlık formlarını gölgeliyor olması, daha geniş bir kadın deneyiminin dışlanması önünü açmaktadır.

Bir yandan, bu görünürlük, cinsiyetçi tutumları da yeniden üretmektedir. Bu noktada 54 yaşındaki örgütsüz katılımcının ifadeleri, bu meseleyi derinlemesine incelemeye olanak sağlamaktadır.

Kadına sen hak tanımıyorsun ki. Nasıl iş kursun? En başta iş kurması için ya. Bak en başta dediğim kadına bir alan tanıyın. Üretsiner. Hiçbir şey bilemeyen, bilgisiz bir insan gidiyor orada salça yapar gene parasını kazanır. Gözleme yapar gene parasını kazanır. Bir hamur pişirir gene parasını kazanır. (K1, Örgütsüz, 54, KHS)

K1’de de görüldüğü üzere kadın görünürlüğünde de hâkim bir cinsiyetçi tutum söz konusudur. Bu bağlamı daha iyi anlayabilmek adına “Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik (Ambivalent Sexism)” kuramı önemli görülmektedir. Bu kurama göre cinsiyetçilik iki boyutta incelenmelidir. Kadınlara karşı açıkça negatif tutum sergileyen, erkeğin gücünü, geleneksel cinsiyet rolleriyle birlikte kadınları nesneleştiren bir yaklaşımı içeren “düşmanca cinsiyetçilik” ilk değerlendirme parametresidir. Diğerisi ise “korumacı cinsiyetçiliktir” (Soylu Konak ve Teközel, 2021) Bu cinsiyetçilik çeşidinde erkek egemenliği daha kabul edilebilir ve nazik şekilde haklılaştırılarak, olumlu gibi görünen fakat içerisinde ataerkil değerlerin benimsendiği tutumlara dayanan bir cinsiyetçilik türüdür. Diğer bir ifade ile çelişik duygulu cinsiyetçilik kuramı, kadınlara karşı gerçekleştirilen olumsuz tutumları düşmanca cinsiyetçilik olarak adlandırırken, sözde olumlu olan korumacı olarak değerlendirilen davranışları da korumacı cinsiyetçilik olarak adlandırmaktadır (Ayan, 2014). Gündelik yaşamda sık karşılaşılan düşmanca cinsiyetçilik örnekleri, kadının toplumsal rolüyle ilgili önyargıları içerirken (önceki bölümde bahsedilen kadınların mesleklerinin cinsiyetlerine göre yapılabilir ya da yapılamaz olduğu gibi), korumacı cinsiyetçiliği tanımlamak ve tespit etmek daha karmaşık bir süreçtir. Korumacı cinsiyetçilik, kadının erkeğin korumasına muhtaç bir varlık olarak değerlendirildiği bir anlayışı besleyerek, kadınlara yalnızca cinsiyetleri nedeniyle öncelikler ve ayrıcalıklar sunmaktadır. Bu noktada yukarıda verilen 54 yaşındaki örgütsüz katılımcının kadınların kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri için gözleme yapmaktan salça yapmaya kadar, kadınların çeşitli girişimlerde bulunabildiğini belirtmesi buna anlamlı bir örnek teşkil etmektedir.

Gündelik hayatta sıkça duyulan "Kadınlar çiçektir" veya "Annelerin ayakları cennet kokar" gibi ifadeler, hayırsever cinsiyetçilik olarak adlandırılan bir anlayışa işaret etmektedir. Bu tür söylemler, aslında kadınları yüceltirken, onları aynı zamanda birer nesneye dönüştürme riskini taşır. Hayırsever cinsiyetçilik (Benevolent sexism) olarak bilinen bu kavram, bireylerin kadınları koruyucu bir şekilde değerlendirmesine rağmen, cinsiyet eşitliğine zarar veren bir dinamik içermektedir.

Bir başka noktada ise, cinsiyetçilik daha düşmanca bir biçim alarak "Kadınlar sinsidir, erkeklerin parası için birliktelik kurarlar" gibi ifadelerle kendini gösterir. Bu durumda, kadınlar yalnızca kendilerine atfedilen olumsuz imajlarla görünür hale gelirler. Günlük

yaşamda bu durum, kadınların nasıl ifade edildiği ve hangi kadınların görünür kılındığıyla bağlantılıdır. Korumacı cinsiyetçilik, kadın hakları savunuculuğunun bir parçası olarak görülebilirken, bu durumun cinsiyet eşitliğine getirdiği zararın da farkında olanlar tarafından eleştirilmektedir.

K1'in ifadeleri, bu meseleyi derinlemesine inceler. Kadınların kendi alanlarını yaratmaları gerektiğinin altını çizen K1, "*Kadına bir alan tanıyın, üretim yapsınlar*" diyor. Bu noktada, kadınların kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri için öncelikle fırsat verilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Gözleme yapmaktan salça yapmaya kadar, kadınların çeşitli girişimlerde bulunabildiğini belirtmektedir. Kadınların ekonomik bağımsızlık kazanmaları için bu imkânların yaratılması son derece önemlidir. Bu bağlamda, eleştirilerin ve tartışmaların son derece önemli olmasının sebebi, kadınların gerçek kimlikleri ve değerleri üzerinden bir görünürlük oluşturulmadığı sürece toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devam edecek olmasıdır.

4.3.4 Güven meselesi ve söylem üzerine

Günlük yaşamda, kadınların güvenlik hissi üzerinde durmak da bu görünürlüğün gündelik yaşamdaki yansımalarından biridir. 40 yaşında örgütsüz kadın katılımcının ifadeleri bu noktada değerli görülmektedir.

“Şimdi korkuyorum. .. Eskiden çok rahat giyinirken şimdi artık ben de biraz daha muhafazakar giyiniyorum. Çünkü başıma bir şey gelmesin diye. Maalesef o yüzden toplumsal görünürlüğümüz git gide yok oluyor gibi geliyor.” (K6, Örgütsüz, 40, KHS)

Bazı kadınlar, gece saatlerinde dışarı çıkarken çeşitli güvenlik kaygıları taşımakta olduğunu ve bu durumun sürekli bir tetikte kalma halini gündelik hayatın normali şekline büründüğünden yakınmaktadır.

İnsana ister istemez hep şeyi düşündürüyor. Ya saat kaç oldu? Eve mi dönsem acaba? İşte bu saatten sonra nasıl döneceğim? Ya da işte en güvenli rotayı bulmaya çalışmak sürekli bu. Bazen işte en kısa yol oluyor, bazen en kalabalık yol oluyor falan. Çeşitli durumlar için çeşitli risk analizleri yaparak hareket etmek. (K11, Örgütlü, 24,F)

Bu bağlamda, görünürlük arayışı, kadının kendi kimliğini nasıl ifade ettiğini sorgulatmaktadır. Kimi kadınlar, eski rahatlıklarını kaybederek daha muhafazakâr giyinmeyi tercih eder; bu da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir başka yansıması olarak gün yüzüne çıkmaktadır.

Bu bağlamda güvenlik algısı, kadınların gündelik yaşamlarının merkezinde yer alan önemli bir sosyolojik meseledir. Kadınların toplum içindeki varoluşları, yalnızca fiziksel güvenlikleriyle değil, aynı zamanda sosyal rollerinin ve ilişkilerinin de şekillendiği bir alan olarak değerlendirilmelidir. Bu noktada, hem aile içindeki hem de kentsel alandaki güvenlik algıları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinlemesine anlamak için kritik öneme sahiptir. Gündelik hayatta karşılaşılan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri; önceki bölümlerde bahsedildiği gibi aile içerisindeki şiddet, kadınların maruz kaldığı eşitsizlikler, meslek seçimlerindeki ayrımcılık gibi temalarla ilişkilidir. Bu temalar, aynı zamanda kadının görünürlüğü üzerindeki etkileriyle de ilişkilidir. Kadınların toplumsal alanda görünür kılınması, güven algılarının oluşumunda kritik bir rol oynamaktadır. Güven meselesi, tüm bu eşitsizliklerin tam merkezinde yer alır. Aile içindeki güvenlik algıları, kadınların korunma ihtiyacı, sosyal destek arayışları ve kamusal alandaki yaşamsal tecrübeleri, güven duygusunun şekillenmesinde önemli etkenlerdir. Ayrıca, şehir yaşamında karşılaşılan tehditler ve riskler, kadınların hareket alanlarını daraltmakta ve güvenli bir yaşam alanı arayışlarını daha da zorlaştırmaktadır. Kadınların hem aile içindeki hem de kamusal alandaki güven algıları, toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında incelenmesi gereken temel bir sosyolojik olgudur. Bu bağlamda, güvenlik meselesinin ele alınması, cinsiyet eşitliği politikalarının ve uygulamalarının geliştirilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu konuda bir katılımcının görüşleri şu şekildedir.

“Aile içinde güvenli hissetmemem gerektiğini öğrendim. Yıllardır bunun üzerine konuşuyoruz. Aile içinde güvenli mi hissetmemeli bence hiçbir kadın. Bunu öğrendim artık”. (K14, Örgütlü, 34, F)

Kadınların aile içinde kendilerini güvende hissetmemeleri gerektiği gerçeği son derece çarpıcıdır. Aileler, çoğunlukla güvenli yerler olarak algılansa da, aile içindeki eşitlik eksikliği bu algıyı sorgular hale getirmektedir. Kadınlar, aile içinde karşılaşılabilecekleri tehditlerden dolayı kendilerini güvende hissetmeyerek, güvenli alan bulmak için

dernekler, sivil toplum kuruluşları ya da kadın arkadaşlarıyla dayanışma gibi seçeneklere yönelirler.

Katılımcılar arasında ailelerinden destek görenlerin yanı sıra, bu destekten yoksun olanların sayısı da bir hayli fazladır. Özellikle politik görüş ve yaşam tarzı farklılıkları, kadınlarla aileleri arasında bir mesafe ve çekingenlik yaratmakta, bu durum kimi zaman duygusal bir çatışma ve baskı ortamı doğurmaktadır.

Daha geleneksel aile olduğu için daha ona uç gelebilecek şeyleri söylediğimde muhtemelen kendimi o kadar da rahat hissetmem çünkü muhtemelen karşı çıkacakları bir şey olabilir, olumsuz bakacakları bir şey olabilir. Onun yerine daha çok kendi kendime çabalamayı tercih ediyorum. Bu anlamda da güvenlik hissetmiyor oluyorum. (K16, Örgütsüz, 23, F)

Aynı durumdan yakınan bir diğer katılımcının da ifadeleri şu şekildedir.

“Hissetmiyorum. Çünkü bir politik olarak yaşam tarzı olarak ailemle benzer kültürel ya da sosyoekonomik şeylerde değiliz.” (K8, Örgütlü, 41, F)

Bir diğer yandan kendini ailesinin onayına ihtiyaç duymadan ifade edebilen kadınlar, bunu gerçekleştirdiklerinde büyük bir baskı ve korku ile karşılaşabileceklerinin farkındadır. Aile içinde yaşanan bu dinamikler, ebeveynlerin –özellikle babanın– namus anlayışının baskın olmasından kaynaklanmaktadır.

Katılıklardan bir tanesi de namus Şimdi ben Evlilik dışı bir ilişki yaşama ihtimalim bile Yaşarım yaşamam, bu benim bileceğimiz Bizimkiler için Çok ciddi bir Problem belki hani Kardeşlerim için o kadar olmayabilir ama babam için inanılmaz büyük bir problem. Çünkü benim babam şerefi için, namusu için yaşayan bir adam. namus algısı, şeref algısı benim nazarımda asla aynı şey değil. (K3, Örgütsüz, 28, KHS)

Bu anlayış, kız çocukları ve eşleri üzerinden kurulu bir kontrol mekanizması oluşturmaktadır. Kendi kararlarını alma gücünden yoksun bırakılan kadınlar, genellikle yalnızca bir erkek figürünün namusunun temsilcisi olarak hayata tutunurlar. Bu figürün yokluğu, kadınların kendi varoluşlarını sorgulamalarına neden olur; kendilerini ifade

etme ve hayata dair hayaller kurma şansları, geleneksel toplumsal normlar ve aile içindeki baskı tarafından kısıtlanır.

Tecavüze uğramış olsam, ailem asla yanımda olmazdı herhalde diye düşünüyorum. Ya da boşanıp gelmiş bir kadın olsam beni isterler miydi? Yani beni hala kendi kızları olarak görürler miydi? Yoksa elalemin işte ne bileyim karısı olarak mı görürlerdi? O yüzden ailem bana o açıdan hiç güven vermiyor. Yani arkamda durabileceklerine inandığım, destek görebileceğime inandığım bir yer değil aile. (K9, Örgütlü, 31,F)

Katılımcılara göre ailedeki güvenlik, bireylerin desteklenmesiyle ilgilidir. Aile içinde politik, sosyal ya da kültürel düşünce farkı gözetilmeksizin, yalnızca çocuk oldukları için destek görmek isteyen bireylerin arzusu açıkça görülmektedir.

Kadınların kentte güvenlik algıları da toplumsal cinsiyet normları ile yakından ilişkilidir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların kamusal alanda daha savunmasız oldukları düşüncesini pekiştirir. Kadınlar, toplumun beklentileri doğrultusunda davranmaya yönlendirilerek kendilerini sürekli bir tehdit altında hissetmektedirler.

İşte yolda yürürken şeyi fark ediyorum son zamanlarda. Kimseye çarpmamaya çalışıyorum. Aradan geçmeye çalıştığımı fark ettim. Ama bir adam bunu yapmıyor çoğunlukla. Yani adam üzerinde gözlemlediğimde veya erkek üzerine gözlemlediğimde gayet rahat bir şekilde bana çarparak geçebiliyorum. Ya da böyle yolun ortasında durabiliyor. O yüzden yani bu yer işgali bu bile bana kendimi kısıtlı hissettiriyor. (K13, Örgütlü, 25, F)

Kentteki güven algısının bir diğer ayağı da şehirlerin güvenli hale getirilmesinin yetersiz olmasıdır. Karanlık sokaklar, yetersiz aydınlatma, terkedilmiş alanlar ve ıssız yerler gibi mekânsal unsurlar, kadınların güvenlik algısını olumsuz etkilemektedir.

En basitinden doğa yürüyüşü düşünüyorsun, orada ne kadar kadın var, bunu da hesaba katıyorsun yani. Daha kadın yoğunluklu bir şeyde daha rahat edebiliyorsun. Ya da otele gideceksin. Bilmiyorum, çok basit şeyler aslında bunlar ama ister istemez kaygılanabiliyorsun. Bu sadece gece ışık, yağmur

vesaire değil yani. Gündüz ıssız bir yerinde de endişe edebiliyorsun ormanın içine girdiğin zaman. (K16, Örgütsüz, 23, F)

Kadınların kentte güvenli hissetmemesi, çeşitli yaş gruplarındaki bireylerin geliştirdiği stratejilerin gözlemlenmesine yol açmaktadır. Bu durum, yaşanan sorunların ciddiyetini ortaya koyan önemli bir göstergedir. K13'ün kendi deneyimi de bu durumu destekler niteliktedir.

Kadınlarla göz göze geliyor gibi bir noktada buluyorum. Gece otobüse, metrobüse binmem gerektiğinde, metrobüste kadınların yanına gidiyorum ve kadınlarla mesela göz teması kurup gülümsüyorum her seferinde. Ve bu istemsiz olarak 2018 yılından beri İstanbul'a taşındığımdan beri yaptığım bir şey örneğin. Evet, gülümsüyor oluyorum ve onlar da gülümsüyor oluyorlar. Ve kendimi daha güvende hissediyorum açıkçası. (K13, Örgütlü, 25,F)

Katılımcılar gündelik yaşamlarının bir ayağı olan kent hayatında da şiddetin her türüsüyle karşı karşıya kalabileceklerinin bilincindedirler. Bu sebeple kendilerini sürekli bir tehdit altında hissederek, gelebilecek saldırılara karşı bir tetikte olma hali ve sürekli bir stratejik davranma halinden yakınmaları da günümüz gerçekliğini ortaya koyan önemli bir bulgu olmuştur.

Kente geldikten sonra fark ediyoruz aslında ne kadar fazla strateji geliştirdiğimizi hayatta kalmak adına. Herhangi bir toplu taşımada sorun Kadın olduğumuzda duyduğumuz tedirginlik, gece taksiye binerken arkadaşımızın taksi plakasını vermeniz ya da işte ne bileyim O kadar fazla stratejimiz var ki ve o kadar içselleştirmişiz ve çok küçük yaşta itibaren bunları öğrenmişiz ki Milyon tane örnek var... Çünkü taciz edilmekten korkuyorum... Çok içselleştirilmiş bir deneyim... Boyutu ve yeri şeyi değişiyor, stratejileriniz değişiyor ama her yerde her zaman bir güvenlik stratejisi geliştiriyorsunuz. (K8, Örgütlü, 41, F)

Genel anlamda katılımcıların kentteki güvenlik algısı alkollü ortamda rahatça oturabilmek, istediği kıyafeti giyebilmek, toplu taşımaya tedirgin olmadan binmek, geç saatlerde tedirgin olmadan istediği yere gidip orada kalabilmek, yollarda yürürken tedirginlik hissinin olmaması üzerine kuruludur.

Tüm bunların yanından kadınların kendilerini ifade etme biçimleri ve feminist düşüncenin dili, toplumsal cinsiyet rollerinin ve bu rollerin içselleştirilmesinin şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda, gündelik hayat sosyolojisi ile feminist düşünce arasındaki etkileşimi incelemek, kadınların yaşadığı deneyimlerin ve sosyal yapıların daha iyi anlaşılmasına olanak tanır. Toplumsal cinsiyet tartışmalarında ataerkil, patriyarka, eril dil, tecavüz kültürü ve cinsiyet eşitsizliği gibi kavramlar, toplumsal yapıların ve güç dinamiklerinin anlaşılması açısından kritik bir öneme sahiptir. Bahsi geçen kavramların hangi katılımcı grubunda yoğunlaştığı, toplumsal normların ve var olan eşitsizliklerin ne şekilde inşa edilerek, yaygınlaştırdığının mikro düzeyde bir yansımaları oluşturmıştır. Katılımcıların yaş, örgütlü olma durumu ve feminist kimliklerini tanımlama biçimleri üzerinden yapılan bu inceleme, bu kavramların toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesindeki rolünü anlamada önemli bir perspektif sunmaktadır. Görüşmeler incelendiğinde bu kelimeleri kullanmayan kadınların 40 yaş üzeri, örgütsüz kadınlar olduğu tespit edilmiştir. Feminist olarak kendini tanımlayan katılımcıların, bu kavramlara hâkim oldukları görülürken, bu kelimeleri kullanmayan katılımcıların hepsi kendilerini kadın hakları savunucusu olarak tanımlamaktadır. Bu durum, feminizm açısından kendini tanımlama meselesine ışık tutmaktadır. Feminist kimlik geliştiren kadınlar, mevcut iktidar yapısına ve erkek egemen dile karşı bir tepki geliştirmiş ve benimsedikleri feminist düşüncenin dilini içselleştirmişlerdir. Bu noktada yaş farkı önemini yitirirken, feminist alanın bireydeki hâkimiyeti belirleyici bir faktör haline gelmektedir.

Bu durum kadınların kendilerini ifade etme biçimlerinin ve feminist düşüncenin dilinin toplumsal cinsiyet rollerinin ve bu rollerin içselleştirilmesinin nasıl şekillendiğine dair önemli veriler sunmaktadır. Kadınların örgütlenme düzeyi ve bu düzeyin gündelik hayat sosyolojisiyle olan ilişkisi, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin şekillenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Örgütlü kadınlar, feminist düşüncenin dilini ve kavramlarını içselleştirerek, hem bireysel hem de kolektif düzeyde toplumsal cinsiyet rollerine karşı durabilir ve bu konuda toplumsal farkındalığı artırabilirler. Bu süreç, yalnızca kadınların değil, tüm toplumsal yapıların dönüşümüne katkı sağlamaktadır.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Son yıllarda Türkiye’de kadın politikalarında önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı verilen feminizm ve kadın hakları mücadelesi, kadınların yaşamlarının farklı alanlarına etki etmektedir. Bu çalışma, İstanbul’daki feministler ve kadın hakları savunucularının, kadın politikalarındaki değişimlere bakışlarını ve gündelik hayat deneyimlerinin bu değişimlerle nasıl şekillendiğini sosyolojik bir bakış açısıyla ele almıştır.

Araştırma, kadınların feminizmle ilgili düşüncelerinin zamanla nasıl değiştiğini, örgütlenme konusundaki görüşlerini ve devlet politikalarının bu alanda nasıl somutlaştığını değerlendirmiştir. Ayrıca, devlet müdahalelerinin nerelerde kendini gösterdiği ve kadın politikalarının çocuk bakımından çalışma hayatına kadar kadınların yaşamlarının her alanına nasıl etki ettiğine dair bulgular sunulmuştur. Bu çalışmanın bir diğer önemli yanı ise makro ve mikro düzeydeki ilişkileri irdelemektir.

Toplumsal cinsiyet, gündelik yaşamdaki mikro düzeydeki etkileşimlerden devlet politikaları ve yasalar gibi makro düzeydeki uygulamalara kadar yeniden üretilmektedir. Dolayısıyla, gündelik yaşamda var olan sorunlarla ilgili mikro düzeydeki faktörler incelenirken, makro süreçlerin kadınların yaşam biçimleri üzerindeki etkilerini de dikkate almak önemlidir. Çalışmanın bulguları, kadına yönelik şiddet ve cinsiyet temelli ayrımcılığın, kadınların temel hak ve özgürlüklerine ulaşabilmeleri için verdikleri mücadelenin başlıca sebepleri olduğunu göstermektedir.

Kadınlık, toplumsal inşa sürecinde aile, eğitim, çalışma hayatı ve medya gibi kurumlar tarafından şekillendirilmektedir. Türkiye’deki mevcut hegemonik söylemler ve politikalar, kadını daha çok "anne" ve "eş" kimliğiyle tanımlayarak bireysellikten uzaklaştırmakta ve geleneksel rolleri pekiştirmektedir. Bu bağlamda kadınların toplumsal konumları, erkek egemen bir yapının sürdürülmesine hizmet etmektedir.

Çalışmanın sonuçlarına göre, kadınların toplumsal yaşamdaki rollerinin erkeklerle ilişkileri çerçevesinde tanımlanması, birey olarak kabul edilmelerini engellemektedir. Kadınların hakları aile içinde belirli roller üstlendiklerinde tanınmakta, bu durum da iş gücündeki yerlerinin sürekli gerilemesine yol açmaktadır. Kadınların çalışma hayatına

katılımını artıracak sosyal politikaların yetersizliği, geleneksel cinsiyet rollerinin pekişmesine neden olmaktadır.

Türkiye'de kadınlar, ailesel rollerle sınırlı kalmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından ciddi eşitsizliklerle yüzleşmektedir. Kadınların iş gücündeki görünürlüğü arttıkça, toplumsal yapının dönüşümüne ihtiyaç duyulmakta, bu dönüşümün sağlanması için ise politikaların yanı sıra kültürel normlarda da değişiklikler gerekmektedir. Eşit fırsatlara ulaşabilmek için atılacak adımlar, ekonomik ve sosyal kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olacaktır. Bunun yanı sıra, kadınların hak kayıplarının önlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için sürdürülebilir politikaların geliştirilmesi elzemdir.

Kadınların yaşamlarındaki mikro süreçlerdeki eşitsizliklerle birlikte bu eşitsizliklerin makro süreçlerle etkileşimi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin doğru bir şekilde anlaşılması için kritik bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, bu çalışmanın bir diğer odak noktası, kadınların gündelik yaşamlarının mikro yapıları ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği arasındaki ilişki ve feminist hareketlerin dinamikleridir.

Gündelik yaşamda kadınların deneyimlediği cinsiyet eşitsizliği, yalnızca bireysel hak kayıplarıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sosyokültürel normların ve ataerkil pratiklerin yeniden üretilmesiyle de doğrudan ilişkilidir. Bu eşitsizlikler ev işlerinin dağılımı, aile içindeki karar alma süreçlerinde kadının rolü ve çocuk bakımındaki adaletsizlikler gibi somut durumlarla kendini göstermektedir. Tüm bu unsurlar, kadınların özel alanı olarak tanımlanan ev yaşamında yaşadığı sistematik hak kayıplarının örnekleridir.

Özellikle Türkiye bağlamında, kadınların bu tür sosyal sorunlarla yüzleşmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin her boyutunun derinlemesine incelenmesini zaruri kılmaktadır. Kadınların yaşamlarını etkileyen bu faktörler, sadece bireysel yaşam kaliteleri üzerinde değil, aynı zamanda toplumun genel sosyal yapısı üzerinde de önemli etkilere yol açmaktadır. Bu nedenle, bu eşitsizliklerin üstesinden gelmek için kapsamlı politikaların ve sosyal değişimlerin geliştirilmesi hayati bir önem taşımaktadır. Kadınların eşitlik talebi, yalnızca bir hak mücadelesi değil, aynı zamanda daha adil bir toplum inşa etmenin de bir gereğidir.

Kadınların gündelik yaşamda karşılaştıkları cinsiyet eşitsizlikleri, bireysel düzeyde kalmayıp toplumsal yapının derinine etki eden dinamikler barındırmaktadır. Bu tür eşitsizlikleri anlamak ve çözüm yolları geliştirmek, yalnızca kadınların yaşam kalitesini artırmakla kalmayacak, aynı zamanda toplumsal adaletin tesisine de katkıda bulunacaktır. Bu bağlamda, feminist hareketlerin ve toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin sürekliliği, daha eşitlikçi ve sürdürülebilir bir toplum için kritik bir gereklilik haline gelmektedir.

Feminist hareket, toplumsal cinsiyet eşitliği sağlama çabası çerçevesinde birçok toplumda önemli bir rol üstlenmiştir. Bu anlamda, dünya genelindeki feminist dalgaların Türkiye üzerindeki yansımaları, dikkate değer bir inceleme alanı oluşturmaktadır. Türkiye’deki feminist hareketlerin dinamiklerini analiz etmek, yalnızca yerel bağlamda kadınların karşılaştığı zorlukları anlamakla kalmayıp, aynı zamanda küresel feminist hareketin etki ve dönüşümlerini daha derinlemesine kavramak açısından da büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışma, Türkiye’deki feminist hareketlerin tarihsel evrimi, günümüzdeki durumu ve karşılaştıkları zorlukları ele alarak, feminist mücadelenin nasıl şekillendiğini ve toplumsal değişim üzerindeki etkilerini sorgulamaktadır. Türkiye’de feminizmin yansımaları, farklı toplumsal kesimlerin, ekonomik koşulların ve kültürel dinamiklerin etkileşimi sonucunda biçimlenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye’deki feminist hareketler, kendi özgün dinamiklerini geliştirerek, küresel feminist hareketin bir parçası olmanın yanı sıra, yerel sorunlara da özgün çözümler üretme çabasındadır.

Çalışmanın önemli bulgularından biri, bireysel feminist pratiklerin günlük yaşamda giderek daha yaygın hale gelmesidir. Kendini feminist ya da kadın hakları savunucusu olarak tanımlayan kadınlar, yaşamlarının pek çok alanında feminist ilkeler doğrultusunda söylem ve davranışlar sergilemektedir. Bu noktada çalışmanın farklı yaş gruplarına ve çeşitli kültürel ve sosyal sermayeye sahip kadınlarla gerçekleştirildiğini belirtmek, elde edilen bulguyu daha da anlamlı kılmaktadır.

Türkiye’deki feminist hareketler, hem yerel sosyal dinamikleri yansıtan hem de küresel feminist tartışmalarla etkileşimde bulunan çok katmanlı bir yapı sergilemektedir. Bu yapı, kadınların güçlenme deneyimlerinin, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin ve bireysel feminist pratiklerin dönüştürücü potansiyeline dikkat çekmektedir.

Feminizm pratiklerinin dönüştürücü potansiyeli, günümüzde dijitalleşme sürecinin getirdiği yeniliklerle birleşerek önemli bir evrim geçirmiştir. Bu süreç, feminizm anlayışına olumlu katkılar sağlarken, dikkat edilmesi gereken noktaları da beraberinde getirmiştir. Türkiye'de feminizmin kökleri, belirli sosyo-ekonomik koşullar altında gelişmişken, küreselleşme ile birlikte bilgiye erişimdeki artış, feminizmin daha geniş kitlelere ulaşmasını mümkün kılmıştır. Bu çalışmanın önemli bir sonucu olarak, kadınlar günlük yaşamlarında bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde benimsedikleri feminist ilkeleri mikro ağlar aracılığıyla hayatlarına entegre etmektedirler. Bu süreçte karşılaştıkları zorluklar, bireyselleşmenin feminist harekete etkilerini gözler önüne sermekte; bireysel yaklaşımların yaygınlaşması toplumsal dayanışma ve birlikte hareket etme yeteneğini zayıflatıyor gibi görünse de, feminizmin çeşitliliği kucaklayan bir yapıya evrilmesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilmektedir.

Feminizmin bireyselleşmesi, feminist düşüncenin ve hareketlerin zaman içinde değişim gösteren dinamiklerini anlamak için kritik bir kavramdır. Özellikle 21. yüzyılın başlarından itibaren sosyal, kültürel ve teknolojik gelişmeler, feminizmi yalnızca kolektif bir mücadele değil, aynı zamanda bireysel deneyimlerin de önem kazandığı bir alan haline getirmiştir. Kadınlar, kendi özgün hikayelerini ve karşılaştıkları zorlukları seslendirmek için bireysel platformlarda daha fazla yer almakta; bu da feminizmin, farklı bakış açıları ve ihtiyaçlarla zenginleşmesine olanak tanımıştır. Ancak bireyselleşme, kolektif dayanışma ve hareketin gücünü sorgulamaya da yol açabilir. Bu bağlamda, feminizmin dalga metaforu ile anlatılması, her dönemde farklı ihtiyaçlara cevap verme gerekliliğini vurgularken, 4. dalgada kadınların dijital platformlarda gerçekleştirdiği eylemlerin ve dayanışmanın nasıl şekillendiğine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Feminizm, dalga metaforundaki ilk üç dalganın ortaya koyduğu ihtiyaçların yanı sıra, günümüzde "4. dalga" olarak tanımlanan dönemde, kadınların ihtiyaçları da önemli ölçüde farklılaşmıştır. Dijital teknolojilerdeki ilerleme yeni toplumsal yapıların ortaya çıkmasına yol açmakta ve dijital platformlarda gerçekleştirilen kadın hareketleri, yalnızca kadın temsili ile sınırlı kalmayıp transfobi, ırkçılık ve ataerkil yapıya karşıtlık gibi meseleleri de kapsamaktadır.

Dördüncü dalgada, diğer dalgalara kıyasla daha erişilebilir olan sosyal medya, dayanışma aracı olarak önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum, kadınların yaşadıkları mağduriyetleri ve eşitsizlikleri tanımlama yeteneklerini artırmakta; dolayısıyla bu tür durumlarla karşılaştıklarında etkili bir şekilde tepki verebilecek bilinç seviyesine ulaşmalarını sağlamaktadır. Sosyal medya sayesinde kadınlar birbirlerini cesaretlendirme fırsatı bulmakta ve dayanışma içinde olmayı pekiştirmektedirler. Bu bağlamda, sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen dayanışmanın, kazanılan davalar ve diğer gelişmeler açısından önemli katkılar sağladığı gözlemlenmektedir.

Bunun yanında özellikle sanal ortamda gerçekleşen dayanışma pratiklerinin, gerçek hayata dönüştürülmemesi bir sorun olarak karşımıza çıkabilir. Bu durum, bireylerin sanal ortamda sağlanan katılımın gerçek bir etki yaratmadığı düşüncesine kapılmalarına ve feminist kolektiviteden uzaklaşmalarına yol açabilir.

Bu nedenle, dördüncü dalga feminizmin sosyal medya araçlarını dikkatli bir şekilde kullanması; kadınların kendi hakları konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamak, hukuki bilinçlerini artırmak ve maruz kaldıkları durumları tanımlayabilecek bir farkındalığa ulaşmalarını desteklemek son derece önemlidir. Ayrıca, kadın dayanışmasının sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla sanal etkinliklerin gerçek hayattaki pratiklerle desteklenmesi gereklidir. Bu yaklaşım, daha yapıcı bir yol izleyerek kadınların hak mücadelesini güçlendirebilir.

Türkiye'deki feminizm dalgaları, toplumda toplumsal cinsiyet anlayışının dönüşümünde ve kadınların haklarının yeniden tanımlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Her bir feminizm dalgası, kadınların toplum içerisindeki pozisyonlarını sorgulayarak, örgütlü feminist hareketler aracılığıyla uluslararası normlara uygun politikaların geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. Ancak Türkiye'deki kadın politikalarının kayda değer bir bölümü, genellikle söylem düzeyinde kalmakta; bu durum, kadınların gündelik yaşamlarında karşılaştıkları sorunların derinleşmesine yol açmaktadır. Toplumsal hegemonya, kadınların politik katılımlarını sınırlamakta ve bu durum, kadın cinayetleri ve ayrımcılık gibi olguların normalleşmesine zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla, cinsiyet eşitsizliğinin iş yerleri, aile yapısı ve sosyal alanlar gibi çeşitli yaşam alanlarında hâlâ etkili olduğunun

altı çizilmelidir. Bu, bireysel bir mesele olmaktan ziyade toplumsal bir sorun olarak ele alınmalıdır.

Kadın hakları ve toplumsal konumları üzerine yapılan tartışmalar, sadece erkek egemen sistemin sürekliliğini sorgulamakla kalmamalı; aynı zamanda daha adil ve eşitlikçi bir toplum yaratma mücadelesinin gerekliliğini de gözler önüne sermelidir. Kadınların güçlenmesi ve dayanışmanın artırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, tüm toplumun yararına olacaktır. Bu nedenle, feminist bir bakış açısıyla, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin köklü bir şekilde ele alınması ve kadınların haklarının savunulması için yenilikçi politikalar geliştirilmesi elzemdir.

Bu bağlamda kadın cinayetleri, Türkiye'de bir aciliyet arz eden ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu cinayetler yalnızca sayılarla ifade edilebilecek istatistikler değil, bireylerin, ailelerin ve toplumun psikolojik ve sosyal yapısını derinden etkileyen travmatik olaylardır. Şiddetin çeşitli biçimlerinin altında yatan faktörler arasında toplumsal eşitsizlik, güç dengesizlikleri ve cinsiyet temelli ayrımcılıklar bulunmaktadır. Dolayısıyla kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasi alanlarda tam eşitliğe ve özgürlüğe sahip olmalarının sağlanması büyük bir önem taşımaktadır.

İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme ya da 6284 sayılı yasa ile ilgili artan tartışmalar, kadınların hukuki dayanaklarını ciddi şekilde zayıflatmaktadır. Bu bağlamda, "Kadının Beyanı Esastır" prensibini derinlemesine irdelemek son derece önemlidir. Çalışmaya katılan kadınlar arasında bu prensip etrafında belirgin düşünce ve söylem farklılıkları olduğu görülmektedir. Katılımcılar, hem kadının beyanının önemi hem de uygulanması konusundaki görüşlerini paylaşıırken, bu meseleye dair ayrışmalar dikkat çekicidir.

Bazı feminist ve ya kadın hakları savunucusu katılımcılar, söz konusu meselelerin kadınların mağduriyetleri ve eşitsizliklerinin çok ötesinde, bir insan hakları sorunu olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Katılımcıların diğer bir kısmı ise kadına yönelik şiddet ve benzeri eylemlerin meşrulaşmasının, karşı tarafın kadın olması durumunda daha belirgin hale geldiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda sorunların, insan hakları perspektifinden değil, doğrudan kadın hakları çerçevesinde ele alınması gerektiği belirtilmektedir. Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden hareket ederek, kadınların yaşamlarının hemen her alanında maruz kaldıkları eşitsizliklerin ve

ayrımcılığın temelinin cinsiyetle ilgili yapısal sorunlardan kaynaklandığını belirtmektedir.

Bu çalışma, meselelerin gerçek anlamda kadın hakları sorunu olduğu ve bu çerçeveden değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Kadın hakları sorununun yapısal ve sosyal dinamiklerle bağlantılı olduğu anlaşılmakta ve bu sürecin kadınların toplumsal hayattaki yerini sağlamlaştırmak için önem taşıdığı vurgulanmaktadır. Böylelikle, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları alanındaki tartışmaların, bu sorunun geçerliliği ışığında ilerlemesi gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Bu doğrultuda "Kadının Beyanı Esastır" ilkesi, erkeklerin mağduriyetine yol açmadığı bir uygulama olarak ele alınmalıdır. Bununla birlikte, kadınların şikâyetleri yerine getirildiğinde dava sürecinin başlatılması, beyanların dikkatlice incelenmesi gerektiğini ortaya koyar. Eğer beyan edilen durumla uyumlu bir delil veya vaka yoksa, bu, herhangi bir erkek mağduriyetinin oluşmasına neden olmamaktadır. Ancak günümüzde artan erkek mağduriyeti talepleri, konunun karmaşıklaşmasına yol açmaktadır. Bu durum, feminizmin popülist bir söyleme kaymasına ve erkeklerin mevcut güç yapılarına ilişkin endişelerinin daha fazla dile getirilmesine neden olmuştur.

Nafaka meseleleri de benzer bir çerçevede incelenmelidir. Bu tür tartışmalar, sadece kadınların ekonomik bağımsızlığını değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği hedefini de zedeleyebilecek dinamikleri barındırmaktadır. Sonuç olarak, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki tartışmaların, daha geniş bir sosyolojik perspektif içinde değerlendirilmesi, kadınların toplumdaki yerini güçlendirmek ve ilerici değişimlerin önünü açmak adına son derece önemlidir. Bu bağlamda, kadın hakları mücadelesi, sadece kadınların değil, tüm toplumun ortak bir meselesidir.

Aynı zamanda kadın cinayetleri ve şiddetle mücadelenin önemi de sadece kadınlar için değil, tüm toplum için geçerli ve hayati bir meseledir. Kadınların eşitlik, özgürlük ve güvenlik içinde yaşayabilmeleri, toplumun her kesiminden destek ve dayanışma gerektirmektedir. Bu sorunlarla mücadele, toplumsal bir sorumluluk olmanın ötesinde, sosyal adaletin sağlanması açısından gerekliliği ortaya koymaktadır.

Kadınların günlük yaşamlarında karşılaştıkları cinsiyet eşitsizliği, yalnızca hukuksal düzeyde değil, bireysel deneyimlerinde de büyük bir öneme sahiptir. Kadın cinayetleri gibi somut meseleler, bu eşitsizliğin en çarpıcı göstergeleridir. Kadın politikalarının derinleşmesi ve bu konuda atılacak adımlar, her bireyin sorumluluğunda olmalıdır. Kadın haklarının tanınması ve hayata geçirilmesi, sadece kadınlar için değil, toplumun genel refahı için kritik bir gereklilik haline gelmiştir.

"Kadının Beyanı Esastır" anlayışının benimsenmesi, toplumsal cinsiyet temelli politikaların geliştirilmesinde önemli bir mihenk taşıdır. Ancak bu anlayış, sadece kadın haklarının korunmasıyla kalmayı değil, aynı zamanda erkeklerin de toplumsal normlara dair algılarını sorgulamalarını gerektiren karmaşık bir durumu ortaya koymaktadır. Kadın-erkek arasındaki güç dengesizliğiyle ilgili söylemlerin nasıl şekilleneceği, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin aşılması için atılacak adımların başarısında belirleyici bir rol oynayacaktır.

Türkiye’de kadın politikalarının etkinliğini artırmak amacıyla daha bütüncül ve kapsayıcı bir yaklaşım benimsemek gereklidir. Hem örgütlü hem de örgütsüz kadın mücadelelerinin etkileşimi, devlet politikalarının gözden geçirilmesi ve toplumsal normların sorgulanması son derece kritik bir öneme sahiptir. Feminizm, sadece kadınların değil, tüm bireylerin hak ve özgürlüklerini güçlendiren bir mücadelenin ifadesidir. Kadın hakları konusunda yürütülen feminist hareketler, bu sosyal dönüşüm sürecinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Gelecek dönemlerde kadınların potansiyellerinin farkında olarak daha güçlü bir şekilde toplumsal hayata katılmaları için etkili stratejilerin geliştirilmesi büyük bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, bireysel ve kolektif düzeyde feminizmin güçlendirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğine giden yolda cesur adımlar atılmasına olanak tanıyacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların günlük yaşamlarını etkileyen temel bir mesele olup, bu eşitsizliği tespit etmek ve gidermek için politika yapma süreçleri büyük bir öneme sahiptir. Kadınların yaşama biçimlerini etkileyen makro ve mikro dinamiklerin anlaşılması, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin daha etkili yollarını bulma konusunda önemli bir adım olacaktır.

Bu çalışmada ele alınan önemli bulgulardan bir diğeri, katılımcıların feminist hareketin politika üretimiyle ilgili düşünce ayrımlarıdır. Katılımcılar arasında, feminist hareketin

ya da feminist sivil toplum kuruluşlarının herhangi bir politik söylem içermemesi gerektiğini savunanların yanı sıra, feminist hareketin asıl amacının kadınların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve bu ihtiyaçları yasal bir güvence altına almanın en etkili yolunun politika üretmek olduğu görüşünü benimseyenler de bulunmaktadır.

İstanbul Sözleşmesi'nin iptali sonucunda artan erkek şiddeti, kadın cinayetleri ve 6284 sayılı yasanın tartışmalı uygulamaları, kadınların karşı karşıya kaldığı şiddet ve ayrımcılık gibi sorunların oranını ve ciddiyetini artırmaktadır. Bu durumda, kadınların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gündelik hayatlarında çeşitli stratejiler geliştirdikleri görülmektedir. Kadın dayanışmasının önemi, feminist bir politika üretmek kadınların can güvenliğini sağlamak adına yasal güvencelerin elde edilmesi açısından daha da belirgin hale gelmektedir. İstanbul Sözleşmesi'nde olduğu gibi, her bir şiddet, eşitsizlik ve ayrımcılık vakasına karşı düzenlemelerin ve cezaların belirgin hale getirilmesi gerekliliği, bu alandaki mücadelenin önemini ortaya koymaktadır.

Bu nedenle, feminist hareketin politika ile ayrılmaz bir bütün olarak ele alınması, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları açısından büyük bir değer taşımaktadır. Politika, toplumdaki hakları yasal çerçevede savunma ve bu hakların elde edilmesi için gerekli alt yapıyı oluşturma sürecidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak, bu amacın gerçekleştirilebilmesi için vazgeçilmez bir gerekliliktir. Kadın haklarının savunulması ve bu haklara sahip çıkılması, katılımcı kadınların ortak isteği olarak ortaya çıkmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliği zemininde bir yaşam talep edilmektedir. Bu bağlamda, politika yapmanın önemi bir kez daha vurgulanmaktadır.

Kadınların, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için politikaya aktif bir şekilde katılımları, yalnızca bireysel değil, aynı zamanda kolektif bir çaba gerektirmektedir. Bu kolektif çaba, kadınların güçlenmesi ve haklarının güvence altına alınması açısından kritik bir öneme sahiptir. Feminist dayanışma, bu sürecin merkezinde yer almakta ve kadınların güçlenmesi için gereken destek ve dayanışma zeminini oluşturmaktadır. Bu bağlamda dayanışmanın gücü, kadınların birlikte hareket etme, ortak hedefler belirleme ve bu hedeflere ulaşma konusundaki kararlılıklarında kendini göstermektedir. Feminist hareketin, politika ile bütünleştirildiği bu süreç, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yolunda atılacak en sağlam adımlardan biridir.

Dolayısıyla, feminizm ve politika arasındaki ilişkiyi göz ardı etmek, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine zarar verebilir. Kadınların haklarının korunması ve geliştirilmesi için sürdürülecek politikalar, bu mücadelenin kaçınılmaz bir parçası olarak değerlendirilmeli ve feminist dayanışma ile desteklenmelidir. Bu çerçevede, çağdaş toplumların, kadınların aktif katılımını teşvik eden, haklarını savunan ve bu hakların yasal güvenceye alınmasını amaçlayan politikalar geliştirmesi son derece önemlidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği için atılacak adımlar, kadınların güçlenmesi ve haklarının güvence altına alınması için kritik bir öneme sahiptir.

Kadınların çeşitli alanlardaki temsili, incelenen literatür taramalarında belirgin bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyoloji alanında kadınlarla ilgili yapılan çalışmaların yetersizliği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, mevcut çalışma bu boşluğu doldurma amacı taşıırken, kadınların hayatlarının farklı yönlerinin spesifik olarak ele alınması gerektiği sonucuna varmaktadır. Bu tür çalışmalar, sadece literatüre katkı sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda kadınların gündelik yaşamdaki gerçekliklerini derinlemesine ortaya koyacaktır.

Kadın çalışmaları, feminizm ve toplumsal cinsiyet konularında birçok araştırma mevcut olmasına rağmen, bu çalışmaların çoğu makro düzeyde kalmakta ve gündelik yaşamda önemli nüansları gözden kaçırmaktadır. Bu nedenle feminizm, toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmalarında makro perspektiflerin yanında mikro düzeyde incelemelere yönelmenin önemi büyüktür. Gündelik hayatın çeşitli alanlarından seçilecek mikro konuların sosyolojik perspektifle derinlemesine incelenmesi, kadınların yaşamlarına dair daha gerçekçi bir anlayış geliştirilmesini sağlayacaktır.

Yapılan çalışmaların önemi kadın çalışmaları, toplumsal cinsiyet ve feminizm kavramlarıyla sınırlandırılmayarak, aynı zamanda gündelik yaşamdan alınan küçük kesitlerin derinlemesine sosyolojik analizleriyle şekillendirilmesinde yatmaktadır. Böylece, gerçek yaşamdan hareketle kadınların hayatlarına dokunan somut gerçeklikler daha net bir şekilde ortaya konulacaktır. Yapılacak bu tür çalışmaların yaygınlaşması, bu konudaki görünürlüğü artıracak ve gerçekliği daha iyi yansıtacaktır. Kadın hakları konusundaki politika yapım süreçlerine de önemli katkılar sağlayacaktır.

Son olarak, Türkiye'nin farklı demografik yapı, çeşitli kültürel ve sosyal sermayelere sahip diğer şehirlerinde de benzer çalışmaların gerçekleştirilmesi, kadın çalışmaları açısından önemli bir adım olacaktır. Bu çalışma, bu bağlamda bir rehber niteliği taşıyarak, kadınların toplumsal yaşamda karşılaştıkları sorunları ele almak için daha kapsamlı bir anlayış geliştirilmesine katkı sunmaktadır. Bu şekilde yapılan analizler, kadınların gündelik yaşamındaki gerçeklikleri anlamaya yönelik daha derin bir perspektif geliştirerek, gelecekteki araştırmalara ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağca, B. (2022). *Gündelik Hayat Sosyolojisi Bağlamında Nuri Bilge Ceylan'ın Filmlerinde Antagonizma* (Yayın no. 740795). [Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ağcakaya, A. (2017). *Çalışma Hayatında Kadın Akademisyenlerin Mobbing Algısı: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği* (Yayın no.488946). [Yüksek Lisans Tezi, Demirel Demirel Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Akşit, B. (2022). Kurucu Kadın Sosyologlardan Feminist Çağdaş Kadın Sosyologlara. 15.02.2024 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=gBUElRlquOw> adresinden alındı.
- Aktaş, A. (1994). *Türkiye’de Kadın Haklarında Gelişmeler* (Yayın no.36578). [Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Aktaş, H. (2023). *Türkiye’de Feminizme İslami Yaklaşımlar: Topyekün Redden İslami Feminizme* (Yayın no.792919). [Yüksek Lisans Tezi, Ardahan Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ak Parti. (2011). *12 Haziran 2011 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi*. 15.02.2024 tarihinde <https://www.akparti.org.tr/media/iesaeuoj/12-haziran-2011-genel-secimleri-secim-beyannamesi.pdf> adresinden alındı.
- Albayrak, E., C. (2020). *Türkiye’de Kadın Hakları ve Medya: 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nün Basında Temsili* (Yayın no.640050). [Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Alemdar, K. ve Erdoğan, İ. (2002). *Öteki Kuram*. Ankara: Erk.

- Anıt Savaş. (2024). 2024 Yılı Verileri. 17.06.2024 tarihinde <https://anitsayac.com> adresinden alındı.
- Arkan, N. (2020). *Çalışma Hayatında Kadınlara Yönelik Sosyal Koruma: Türkiye İle AB Ülkeleri Karşılaştırması* (Yayın no.639497). [Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ateş, H., ve Yavuz, Ö. (2017). Adalet Ve Kalkınma Partisi Döneminde Kadınlara Yönelik Dönüşümlerin Değerlendirilmesi. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi (ICOMEÖ Özel Sayı)*, 28-42.
- Avcı, F. (2018). *Toplumsal Cinsiyet ve Medya İlişkisi: Yazılı Basında Kadına Şiddet ve Kadın Cinayetlerini Haberleri Üzerine Bir Analiz* (Yayın no.522027). [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Avcu, D. (2023). *Kadına Şiddeti Azaltmayı Amaçlayan Reklama Yönelik Kadınların Tutumu* (Yayın no.776280). [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ayan, S. (2014). Cinsiyetçilik: Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 36, 147-156.
- Aydın, B. (2018). *Çalışma Hayatında Kadına Yönelik Mobbing* (Yayın no.517437). [Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Aydın, S. (2019). *Türkiye’de Kadın Haklarının Gelişmesinde AB’nin Dönüştürücü Etkisi* (Yayın no.603422). [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversite].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ayta, F., ve Şen, M. (2023). Türkiye’de Kadın İstihdamının Genel Görünümü: İstihdamın Artırılması Kapsamında Seçilmiş Ülke Örnekleri. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 9(2), 421-454.

- Bayat, A. (2016). *Siyaset Olarak Hayat*. İstanbul: Metis Yayınevi.
- Bakırcı, K. (2015). İstanbul Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 4, 133-204
- Begičarslan Savcı, S. (2019). *Feminizm Işığında Arendt'e; Arndt Işığında Feminizme Bakmak* (Yayın no. 590361). [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bekar, G. (2020). Irkçılık ve Feminizm Arasındaki İlişki: Siyah Feminizm ve Toni Morrison'ın Cennet Adlı Romanı (Yayın no.647940). [Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bolat, F. (2020). *Avrupa Birliği Sürecinin Türkiye'deki Kadın Politikalarına Yansıması* (Yayın no.642929). [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bolat, İ. (2023). *Feminist Kuram Açısından 2000 Sonrası Türk Sinemasında Kadına Şiddet Teması* (Yayın no.785334). [Sanatta Yeterlilik, Dokuz Eylül Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bolcan, A., E. (2006). *Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadının Yeri ve Kadın İşsizliği* (Yayın no.217579). [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bora, A. (1996). Kadın Hareketi: Nereden Nereye. *Birikim*, 83. 15 Ağustos 2024'te <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-83-mart-1996-sayi-83-mart-1996/2281/kadin-hareketi-nereden-nereye/5031> adresinden alındı.
- Bourdieu, P. (2016). *Eril Tahakküm*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Braun, V., ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.

- Budak, G. (2021). *Çalışma Hayatında Kadın, Çalışan Kadının Sosyolojik Değişimi ve Kadının İşgücüne Katkısı* (Yayın no. 684247). [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bulut, B. (2019). *Şiddete Maruz Kalan Kadınların Neoliberal Feminizm ve Kültürel Feminizm Bağlamında Hayata Tutunma Biçimleri* (Yayın no. 584715). [Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Butler, J. (2010). *Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi*. İstanbul: Metis.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. UK: Routledge.
- Can, B., B. (2020). *Türkiye’de Kadın Haklarına İlişkin Çabalar (II. Meşrutiyet ile 1928 Yılları Arası)* (Yayın no.656496). [Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Candır Şimşek, H. (2020). *İstanbul Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi’nde Sertifika Programlarına Katılan Kadınların Hayat Boyu Öğrenme, Sürekli Eğitim Merkezi ve Çalışma Hayatında Kadın Olgularına Yönelik Bakışları* (Yayın no.660348). [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Can, Z., M. (2023). *Kırıkkale İl Müftülüğü’nde Çalışan Kur’an Kursu Öğreticilerinin Diyanet İşleri Başkanlığının Değişen Kadın Politikalarına Yönelik Görüş ve Tutumları* (Yayın no.799688). [Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Cengiz, M. (2023). *Radikal Feminizm ve Sosyalist Feminizm Perspektifinden Aile Kurumunun Değerlendirilmesi* (Yayın no.774718). [Yüksek Lisans Tezi, Muş Alparslan Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- CEİD. (2021). *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini İzleme Raporu*. 03.03.2024 tarihinde <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/turkiyedetopluumsal-cinsiyetesitliginiizlemeraporu20212022pdf.pdf> adresinden alındı
- Cihan, F., S. (2020). *İletişimsel Boyutta Kadına Şiddetin Medyada Yansıması* (Yayın no.642330). [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Connell, RW., ve Messerschmidt, JW. (2005). Hegemonik Erkeklik: Kavramı Yeniden Düşünmek. *Cinsiyet ve Toplum*, 19(6), 829-859.
- Çakır, H., E. (2020). *Mevcut Devlet Feminizmi Kuramının Ötesine Geçmek: Devlet Feminizminin Tipolojisine Giriş* (Yayın no.658726). [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Çamurcu, M., H. (2021). İstanbul Sözleşmesi: Türkiye’de İç Hukuka Etkisi Ve Toplumun Tepkisi. *Ankara Barosu Dergisi*, 79(4), 63-109.
- Çelik, B., Ö. (2019). *Avrupa Birliği Politikaları Çerçevesinde Çalışma Hayatında Kadın Erkek Eşitliği* (Yayın no.588302). [Yüksek Lisan Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Çetin, E. (2017). *Gündelik Hayata Sosyolojik Bakmak*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çetiner, B. (2022). *Kadına Şiddetin Haber Söylemi Bağlamında Yazılı Basında Temsili: Emine Bulut Örneği* (Yayın no.768000). [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Çiçek, H. (2024). *Çalışma Hayatında Kadınların İş Doyumları ve Mesleki Tükenmişlikleri Arasındaki İlişki: Kadın Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma* (Yayın no.868493). [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Demirdöven, B. (2018). Feminizm ve Anti-Feminizm Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Perspektifte Kadının Siyasal Temsili ve Konumu (Yayın no.530598). [Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Demir, T. (2017). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türkiye’de Kadın Hakları* (Yayın no.461270). [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Demir, Z. (2002). *Siyasi Partilerin Kadın Politikalarına Karşı Kadınların Tutumu* (Yayın no.116853). [Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Denktas, P. (T.Y). Nafaka Nasıl Hesaplanır? 15.02.2024 tarihinde <https://denktas.av.tr/aile-hukuku/nafaka-nasil-hesaplanır#:~:text=Bu%20> adresinden alındı.
- Dikencik, Ş. (2023). *Kentsel Yaşam ve Mimari Çevre Bağlamında Kadına Şiddet Olgusu Üzerine Bir Araştırma: Adana Örneği* (Yayın no.821815). [Yüksek Lisans Tezi, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Doğan, İ. (2015). Türk Medeni Kanununun Düzenlemelerine Göre Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 35(1), 59-95.
- Doğan, N. (2010). *Türkiye’de Modernleşme Sürecinde 1990’lar Sonrası Muhafazakar Kadın Örgütlenmeleri* (Yayın no.273032). [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Dumrul, R. (2023). *Türk Polisinin Aktör Olarak Yer Aldığı Kadına Şiddet Haberleri Üzerine Bir Söylem Analizi* (Yayın no.822333). [Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Esenel, M. (2023). *Osmanlı Devletinde Kadına Şiddet Vakaları ve Kadın Cinayetleri* (Yayın no.818322). [Yüksek Lisan Tezi, Fırat Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Esgin, A., ve Çeğin, G. (2018). *Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar Ve Güzergahlar*. Ankara: Phoenix.
- Egemen, E. (2023). Marksist Feminist Teorinin İncelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 117-133.
- Foucault, M. (2015). *Büyük kapatılma*. İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (1978). *Cinselliğin Tarihi I: Bilme İsteği*. New York: Random House.
- Foucault, M. (1993). *Ders Özetleri 1970- 1982*. İstanbul: YKY
- Foucault, M. (2013). *Hapishanenin Doğuşu: Gözetim altında tutmak ve cezalandırmak*. Ankara: İmge.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı.
- Gülçiçek, D. (2015). *İkinci Dalga Feminizmi Yeniden Düşünmek: Feminist ve Kaktüs Dergileri Örneklerinde Türkiye’de 1980 Geç Dönem Feminist Hareketine Postyapısalcı Bir Bakış* (Yayın no.399942). [Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- İngün, Ö. (2005). *Feminizm ve İslam İlişkisi: “İslami Feminizm”* (Yayın no.188664). [Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- İpek, A. (2021). *Gündelik Hayat Sosyolojisi Bağlamında Kadın Günleri: Akşehir Örneği* (Yayın no.700580). [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- İşler, R. (2004). *İktisatta Feminizm ve Türkiye Ekonomisinde Kadının Rolü* (Yayın no.148534). [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- İbrahim Yassen Mahmou, F. (2022). Yemen İç Savaşında Kadınlar ve Barış Çabalarında Yemenli Kadın Örgütlenmelerinin Rolü (Yayın no.722096). [Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Işıklı, Ö., F. (2017). *İslami Kadın Örgütlenmeleri: Adana İli Örneği* (Yayın no.480730). [Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kadın Cinayetleri Durduracağız Platformu. (2024). Erişim Adresi:
<https://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/3106/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-nisan-2024-raporu>
- Kafadar, F. (2019). *Gündelik Hayat Sosyolojisi Bağlamında Cemaatlerde Kadın: İsmailağa Örneği* (Yayın no.640389). [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining With Patriarchy. *Gendern and Society*, 2(3), 247-290.
- Kandiyoti D. (1998). Gender, Power and Contestation: Rethinking “ Bargaining with Patriarchy”. C. Jackson ve R. Pearson (Ed.), *Feminist Visions of Development* içinde (s.135-152). London: Routledge
- Kantoğlu, A., Yurteri, Ç., N., ve Erdoğan, A. (2018). Ergenlerde Toplumsal Cinayet Algılarının Sosyodemografik Özelliklere Göre Değerlendirilmesi. *Konuralp Medical Journal*, 10(2), 175-187.
- Karakoç, D. (2024). *Kadına Şiddetle Mücadelede Devlet ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Uygulamalı Bir Araştırma* (Yayın no.871770). [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Kartal, Ü. (2003). *Küreselleşme Karşısında Feminizmin Konumu* (Yayın no.140846). [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kasap, F. (2019). *Kırsal Alanda Kadın Örgütlenmelerinin Yarattığı Güçlenme Dinamiği ve Erkeğin Konumu: Kilis Ravandalı Kadınlar Derneği Örnek Olayı* (Yayın no.551540). [Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kayalığül, M., C. (2005). *Sosyalizm ve Feminizm: Türk Radikal Sosyalist Yazını Üzerine Bir İnceleme (1987-1994)* (Yayın no.161368). [Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kaylı, D. (2013). *Türkiye’de Siyasal Partilerin Kadın Politikaları ve Söylemi: 2011 Genel Seçimleri Üzerine Bir İnceleme* (Yayın no.337451). [Doktora Tezi, Ege Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kayahan, G. (2016). *Türkiye’de Cinsel İstismar Söylemleri, Kadına Şiddetin Normalleştiği Bir Kültüre Ne Ölçüde Sebep Olur?* (Yayın no.403227). [Yüksek Lisans Tezi, University of East Anglia].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kef, E. (2014). *Ekolojik Düşüncede Feminizm-Maskülizm Diyalektiği* (Yayın no.363782). [Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Keleş, D. (2023). Nafaka Veren Erkeklerin ‘Nafaka Mağduru’ Söylemine ‘Yoksulluğun Kadınlaşması’ Olgusu Üzerinden Bakmak. *Mülkiye Dergisi*, 47(6), 1546-1579.
- Kendirli, A. (2023). *Kadın Konukevleri: Kadına Şiddet ve Maneviyat Algısı* (Yayın no. 819833). [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Keskin Korumaz, E. (2016). *İslamcı Feminizm ve Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarının Cinsiyet Söyleminin Karşılaştırmalı Analizi* (Yayın no.432565). [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kılıç, A., Z. (1998). *Feminizmin Siyasal Kuram Eleştirileri: Kadın Deneyimleri Işığında Politik Olana Yeni Bir Bakış* (Yayın no.72485). [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Koçak, M. (2007). *80'li Yıllarda Kadın Hareketi*. Feminisite.
<https://feminisite.net/index.php/2007/02/80li-yillar-kadin-hareketi/>
- Koç Başaran, Y. (2017). Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 47(5), 480-495.
- Korkmaz, F., D. (2006). *Eleştiri Kuramı Olarak Feminizm ve Sanata Yansımaları: Feminist Sanat* (Yayın no.210518). [Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Korkmaz, H. (2016). *İsmet İnönü Dönemi'nde Kadın Politikaları (1939-1945)* (Yayın no.441022). [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Koğacıoğlu, D. (2009). *Geleneksel Söylemleri ve İktidarın Doğallaşması: Namus Cinayetleri Örneği*. Erişim Adresi: <http://www.feministyaklasimlar.org/wp-content/uploads/2013/04/10-9.pdf>
- Konuralp, Ö. (2023). *Yeni 'Siyaset Üstü' Olarak Feminizm: Tüm İdeolojik ve Siyasi Eğilimlerin Ötesinde Türkiye'de Kadın Hareketi* (Yayın no.852826). [Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kuçcan, Ö. (2001). *Kadının Kimlik Sorunu ve Virginia Wolf'un Feminizm Anlayışı* (Yayın no.109387). [Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Kurtulan, S., Ş. (2023). *Ak Parti Hükümetleri Döneminde Kadın Politikaları* (Yayın no.822966). [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Küçük, B. (2022). *Imperceptible Multitude: Transformation of Feminist Subjectivities and Political Practices in Contemporary Turkey* (Yayın no.833944) [Doktora Tezi, Koç Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Layder, D. (2014). *Sosyal Teoriye Giriş*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Leblebiciler, A., N. (2020). *Şiddetin Görünmeyen Yüzü: Kadının Kadına Şiddeti* (Yayın no.675081). [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Lim, M. (2018). Roots, routes, and routers: Communications and media of contemporary social movements. *Journalism & Communication Monographs*, 20(2), 92-136.
- Metin, S. (2023). *Kadına Şiddetle Mücadele Eden Sivil Toplum Kuruluşlarının Feminist Sosyal Hizmet Bağlamında İncelenmesi* (Yayın no.828102). [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Miguil, M., D. (2020). Türkiye ve Cibuti’de Kadına Şiddete Karşı Oluşturulmuş Politikaların Mukayeseli İncelenmesi (Yayın no.642847). [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Muslu, T. (2022). *Güvenlikleştirme Kuramı Kapsamında 2000 Yılı Sonrası Türkiye’de Kadın Politikaları ve İstanbul Sözleşmesi Tartışmaları* (Yayın no.740493). [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Mutlu, A. (2015). Kadına Şiddet Olaylarının Medyaya Yansıması: Milliyet, Zaman ve Yeni Akit Gazetelerinin İncelenmesi (Yayın no.440953). [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Mülayim, M. (2021). *Gündelik Hayat Sosyolojisinde Toplumsallaşma Biçimi Olarak Kadın Günleri: Tosya Örneği* (Yayın no.696336). [Yüksek Lisan Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özakın, A., Ü. (2012). *Türkiye Feminizminde Farklılığa Yer Açmak: Amargi Kadın Kooperatifi, 2001-2011* (Yayın no.321263). [Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özbek, S., M. (2023). *Feminist Sanatta Kadına Şiddet Olgusu* (Yayın no. 822164). [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özçelik, N. (2003). Türkiye’de Yayın Politikaları ve ‘Feminizm’- Feminist Bir Uygulama Olarak Çeviri- (Yayın no.132675). [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özdemir, E. (2009). *Bir Sivil Toplum Kuruluşu (STK) Örgütlenme Modeli: Amargi Kadın Kooperatifi*. (Yayın no. 257348) [Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özeren, A. (2019). *Çalışma Hayatında Kadın Çalışanların Kariyer Gelişimlerini Etkileyen Faktörler: Bir Kamu Sektörü Araştırması* (Yayın no.561245). [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Özkan, Ö., G. (2018). *Kadına Şiddete Karşı Sanat* (Yayın no.506582). [Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özmen, C., R. (2023). *Liberal Feminizmin Ötesinde: Türkiye’de İslami Feminizm Örneği* (Yayın no.821739). [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Öztekin, B., ve Yardımcı, H., Ç. (2022). Enformel Sektörün Hane İçine Yansımaları: Gaziantep’te Fıstık Kıran Kadınlar. *Fe Dergi*, 14, 35-49.
- Öztürk, E. (2003). *Türk Kadınının Feminizme Bakış Açısı: Erzurum Örneği* (Yayın no.125597). [Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Öztürk, S. (2017). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kadın Haklarının Mevcut Görünümü ve Gelişimi Üzerine Bir İnceleme* (Yayın no.477245). [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Öztürk, Z., T. (2020). Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Türkiye’de Kadın Hakları (Yayın no.643804). [Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Pehlivan, F. (2022). *CEİD: Türkiye Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde 36 Ülkede 35’inci. Erişim Adresi:* https://yetkinreport.com/2022/11/14/ceid-turkiye-toplumsal-cinsiyet-esitliginde-36-ulkede-35inci/#google_vignette
- Saka, B. (2018). *İşçi Sınıfı Feminizmi: Türkiye’de Bir Fabrikada Grev Deneyimi ve Dayanışma* (Yayın no.504311). [Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Sargın, D. (1992). *Türk Çalışma Hayatında Kadının Yeri* (Yayın no.19983). [Yüksek Lisan Tezi, Gazi Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Sencer, N. (2019). *Türkiye’de Kadın Hakları Konusunda Yaşanan Gelişmeler ve Kadınların Siyasal Yaşama Katılımının Analizi* (Yayın no.621076). [Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Şener Özbek, Ü. (2013). *Kamu Emekçileri Sendikalarında Kadınlar ve Kadın Politikaları* (Yayın no.348226). [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Şerifoğlu, G. (2017). *Çalışma Hayatında Kadın Yöneticilerin Karşılaştığı Sorunlara Gelişim Temelli Bir Bakış: ‘Cam Tavan Sendromu’ Algısını Aşmaya Yönelik Bir Müdahale Örneği* (Yayın no.520329). [Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Soylu Konak. N., S., ve Teközel, İ., M. (2021). Cinsiyetçiliği Azaltmaya Yönelik Müdahale Çalışmalarına İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme ve Bir Sınıflandırma Önerisi. *Psikoloji Çalışmaları*, 41(3). DOI: 10.26650/SP2020-802511
- Talay Keşoğlu, B. (2008). *1975-1980 Yılları Arasında Türkiye’deki Sosyalist Kadın Örgütlenmeleri* (Yayın no.229059). [Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Tanrıkulu, B. (2022). Psiko-sosyal Destek Hizmetlerinin Kadına Şiddetle Mücadelenin Seyrine Etkisi: 2014 ve Sonrası Dönem (Yayın no.707919). [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Taş, B., A. (2019). *Türkiye’de Kadın Haklarının Elde Edilmesinde, Kadın Hakları Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkisi* (Yayın no.589435). [Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genle Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5), 163-175.

- Tekeli, Ş. (2010). *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tong, R. (2009). *Feminist Thought: A More Comprehensive Introduction*. USA: Westview Press.
- Tunalı, A., C. (1996). Türkiye'de Feminizm Hareketi (Yayın no.51315). [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Tutmaz, B. (2018). *Balkan Tarihi Kapsamında Kadının Toplumdaki Yeri ve Kadın Örgütlenmeleri: Yunanistan Örneği* (Yayın no.525760). [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- TÜİK. (2024a). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri*. 10.05.2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Boşanma-Istatistikleri-202353707#:~:text=Evlenen%20çiftlerin%20sayısı%202022%20yılında,binde%206%2C63%20olarak%20gerçekleşti.&text=Boşanan%20çiftlerin%20sayısı%202022%20yılında,yılında%20171%20bin%20881%20oldu> adresinden alındı.
- TÜİK. (2024b). *İstatistiklerle Kadın*. 10.05.2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2023-53675> adresinden alındı.
- TÜİK. (2024c). *İşgücü İstatistikleri*. 10.05.2024 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Subat-2024-53509> adresinden alındı.
- Tüysüz, T. (2020). *Çalışma Hayatında Kadınlara Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı: İstanbul Osmanbey Senti Tekstil Firmaları Örneği* (Yayın no.671833). [Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Uslu, F., ve Demir. E. (2023). Nitel Bir Veri Toplama Tekniği: Derinlemesine Görüş. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 40(1), 289-299.
- Uzun, M. (2023). *Öfkeli Şahsın Boşanmasının İslam Hukukundaki Yeri* (Kadına Şiddet Bağlamında Analitik Bir İnceleme) (Yayın no.841173). [Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ünlü, S. (2000). *Türk Toplumunda Feminizm: Üniversiteli Gençler Üzerinde Bir Araştırma* (Yayın no.92956). [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Üzel, E. (2006). *Feminizm ve Doğa Ekseninde Ekofeminizm* (Yayın no.191242). [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yalçın, H. (2018). *Kadına Şiddeti Önlemeye Yönelik Bir Eğitimin Etkisi: Karaman (Aile Hekimliği Birimleri) Örneği* (Yayın no. 497141). [Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yankın, F., B. (1989). *Çalışma Hayatında Kadınlar ve Çalışan Kadınlar Üzerinde Bir Araştırma* (Yayın no.7137). [Yüksek Lisan Tezi, İstanbul Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yıldırım, A. (2005). *Modernizasyon Sürecinde Kadın Politikaları: 1920'lerde Türkiye ve İran'ın Karşılaştırmalı Çalışması* (Yayın no.221308). [Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim Ve Bilim*, 23(112)
- Yıldız, M. (2012). *Türkiye'de Kadın Haklarının Siyasi Gelişimi (1923-1950)* (Yayın no.344577). [Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Yılmaz, E. (2021). *Gündelik Hayat Sosyolojisinde Yapı-Birey İkililiğini Aşmak: Michel de Certeau* (Yayın no.691418). [Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yılmaz, T. (2005). *Avrupa Birliği Sürecinde Kadın Örgütlenmelerinin Rolü ve Faaliyetleri: Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KADER) Örneği* (Yayın no.188204). [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yiğit, K. (2024). *Çalışma Hayatında Kadının Kadına Şiddeti: Kraliçe Arı Sendromuna Yönelik Bir Değerlendirme* (Yayın no.872174). [Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yorgun, S. (2022). *Türkiye Basınında Kadına Şiddet Yansımaları ve Feminizm Kavramının Çözümlemesi: Veri Sanatı ile Farkındalık* (Yayın no.795919). [Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yücel Spahiu, E. (2002). Michel Foucault- Foucault İktidar, Söylem ve Özne Kavramları. *Kurgu Dergisi*, 19(1), 260-271.
- Yüksel, B. (2016). *Çalışma Hayatında Kadın Çalışanların Karşılaştıkları Sorunlar: Cinsiyet Ayrımcılığına İlişkin Bir Araştırma* (Yayın no.428379). [Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

EKLER

Ek:1: Etik Kurul Kararı

“Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

Ek:2: Derinlemesine Görüşme Formları

Ek:2.1: Derinlemesine görüşme formu (Örgütlü kadınlar)

1. Kısaca kendinizi tanıtır mısınız?
2. İçerisinde yer aldığınız dernek/platform hakkında bilgi verebilir misiniz?
 - İçinde bulunduğunuz (bugün içinde yer almasanız da) örgütlenmenin kurulma amacı nedir?
 - İçinde bulunduğunuz örgütlenme ne gibi etkinlikler düzenliyor ve nasıl dayanışma pratikleri içerisinde? Siz ne sıklıkla bu pratiklerin içinde yer alıyorsunuz?
 - Örneklendirir misiniz? En son ne yapmıştınız? Ne gibi etkisi olmuştu sizce? Bunun içinde olmak size nasıl hissettirdi?
 - Gerçekleştirdiğiniz bu etkinlikler Türkiye'deki neyin eksikliğini telafi etme amacıyla yapılmıştır? (deprem örnekleri mesela)
3. Örgütlenme ve hissiyat
Burada başka kadınlarla konuşmak ve birlikte bir şeyler yapmaya çalışmak size nasıl hissettiriyor?
 - Sizin için ne anlam ifade ediyor?
 - Siz neden bu örgütlenmenin içerisinde yer almak istediniz?
 - Yer aldığınız platform, size düşünce anlamında yeni bir ufuk açtı mı?
 - Hayatınızdaki yaşam pratiklerinizi etkiledi mi? Nasıl?
4. (Eğer şuan bir platforma üye değilse) neden şuan yer almıyorsunuz?
Ayrılmanıza neden olan şeyler neydi? Ayrılınca neler hissettiniz? Bu durum hayatınızdaki pratiklerde bir fark oluşturdu mu?
5. Kadına dair ayrımcı bir anlatı mevcut mudur? Örneklendirir misiniz?
 - Bu durum size nasıl hissettiriyor?
 - Gündelik hayatta en çok hangi konuda ve ne şekilde karşınıza çıkıyor? Bununla nasıl başa çıkıyorsunuz?
6. Kadınların aile içindeki yeri hakkında ne düşünüyorsunuz?
 - Türkiye'deki işleyişe dair genel algısı ve kendi deneyimi için ayrı ayrı sorulacak:
 - Ailenizin sizi yetiştirme tarzını nasıl tarif edersiniz? (Kadın/erkek rolleri bağlamındaki ilişkileri nasıldır?)

- Ev içerisinde karar alma süreçlerinde kadının rolü?
- Sizin ev içindeki rolünüz nedir?
- Ev işlerinin dağılımı?
- Evinizde ev işlerine dair iş paylaşımı mevcut mu?
- Sorumluluklar eşit mi dağıtılıyor?
- Sizin ailenizdeki sorumluluk dağılımı nasıl? Bu konudaki deneyimlerinizi paylaşır mısınız?
- Şuanda yaşadığınız çevreyi/semti nasıl tarif edersiniz? (kadın erkek rolleri ve modernlik/muhafazakarlık bağlamında)
- Çevrenizdeki kişilerin aile ilişkilerini nasıl tarif edebilirsiniz?
- Genel olarak Türkiye ve kendi aile yaşamınızdaki kadınların aile içindeki yerini düşündüğünüzde, bu durum size ne hissettiriyor?

7. Çocuk bakımı konusundaki düşünceleriniz nelerdir?

Türkiye'deki işleyişe dair genel algısı ve kendi deneyimi için ayrı ayrı sorulacak:

- Bu konudaki babanın ve annenin yeri/rolü eşit midir?
- Çocuğunuz var mı?
- Kendi ailenizde bu durum nasıl? Bu konuda sıkıntı çektiğiniz bir deneyiminiz ya da zorlandığınız noktalar oldu mu?
- Durum ne şekilde olsa sizi daha iyi hissettirir?
- (Genel olarak kadının daha çok evi çekip çevirmesi, çocukların bakımıyla ilgilenmesi gibi bir algı hakim.) Sizce bununla ilgili Türkiye politikaları kadın elini güçlendiriyor mu zayıflatıyor mu? Bu anlamda sizin yaşadığınız deneyimler var mı?
- (Çalışıyorsa ve çocuğu varsa) İş yerinde kreş gibi bir imkanınız var mı? Bu konudaki deneyiminiz nedir?
- Çalışan bir kadının iş-aile dengesini kurması ne ölçüde mümkün? Neden? Siz bunu sağlayabiliyor musunuz?

8. İş-aile dengesini kurma noktasında çocuk ve anne açısından deneyim nasıl şekilleniyor?

- Çalışıyor musunuz?
- Sizce çalışan kadınların bu dengeyi kurabilmesi noktasında ihtiyaçları karşılanıyor mu? Hane içinde, iş yerinde, kamusal destek anlamında?

- Kreş hizmetleri yeterli mi?
 - (Çocuğu varsa) Sizin bu anlamdaki deneyiminiz nedir? Sizi zorlayan noktalar oldu mu? Ya da hoşunuza giden hizmetleri var mı?
 - Sizce bu konu nasıl iyileştirilebilir?
 - Çocuk bakımına dair destekleri nasıl değerlendirirsiniz?
 - Kendi deneyiminiz ve Türkiye’deki çalışma saatlerini düşündüğünüzde bir kadın olarak iş-aile dengesini sağlama noktasındaki düşünceleriniz nelerdir?
9. Çalışma yaşamında kadın politikalarına dair uygulanan yasaları nasıl değerlendiriyorsunuz? Yeterli mi?
- Doğum izninin (ücretli) 8 hafta olması, ücretsiz 24 ay, babalık izninin 5 gün olması, pratikte ücretli izin hakkından yararlanma durumu
 - Süt izninin 3 saat olması
 - Bunlarla ilgili olarak kendi deneyiminiz var mıdır?
 - Bu noktada kendinizi nasıl hissediyorsunuz?
 - Bu ve benzeri politikalar size yeterli geliyor mu? Hangi noktada eksikleri var? Nasıl iyileştirilebilir, neye ihtiyaç var?
10. Kadınların sosyal güvenceleri ile ilgili düşünceleriniz ve kendi deneyimleriniz nelerdir?
- Emeklilik hakları, sağlık ve işsizlik sigortası gibi.
11. Kadının kamusal alandaki görünürlülüğü ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
- Toplum içerisinde kadınların katılımını nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Türkiye’nin son 10-20 yılını düşündüğünüzde bunları neler etkilemiş olabilir? Örneklendirebilir misiniz?
 - Sizin bu konudaki deneyiminiz nedir?
12. Çalışma yaşamında kadının yerini nerede görüyorsunuz? Kadınların iş yerlerinde karşılaştığı zorluklar nelerdir? Bu konularda bir zorluk yaşandığını düşünüyor musunuz? Neden? Kendi deneyiminiz nedir?
- İş hayatında yükselme fırsatları?
 - Cinsiyete dayalı ücret adaletsizliği ve bunlarla ilgili politikaların yeterliliği?

- İşe alınırken sorulan cinsiyetçi sorular (medeni durum, çocuk sahibi olma gibi)
 - Kadınların işten çıkarılma durumları/ilk gözden çıkarılma
 - Mobbing ve buna karşı hukuki koruma önlemleri mevcut mu ? Yeterli mi?
 - Tüm bunlar size nasıl hissettiriyor?
 - Ne şekilde olsaydı size daha iyi hissettirirdi?
13. TÜİK verilerine göre Şubat 2024 itibari ile kadınların istihdam oranı %32,5 iken erkeklerinki %66,5 olarak açıklanmıştır. Bu veri hakkında ne düşünüyorsunuz? Oranın yeterlimi yoksa düşük mü olduğunu düşünüyorsunuz?
14. Kadın istihdamının düşükliğini neler etkiliyor olabilir?
- Kendi hayatınızı düşündüğünüzde bu veriyi nasıl anlamlandırabiliyorsunuz? Siz ya da çevrenizdekilerin deneyimlerinle örtüşen bir şey mi?
15. Kadından ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulması, daha sonra 2018 yılında da Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kurulmasına karar verilmesi gibi dönüşümlerle ilgili düşünceleriniz nelerdir?
16. Kadına şiddet hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Cinsel, fiziksel, psikolojik şiddet geçmişiniz var mı? Çevrenizden birinin var mı?
 - Bununla ilgili hukuki koruma önlemleri yeterli midir?
17. Kadınların kamusal ve özel alandaki özgürlükleri hakkında neler düşünüyorsunuz?
- Aile içinde güvende hissediyor musunuz?
 - Kentte güvende hissediyor musunuz?
 - Ne gibi tehdit ve şiddetlere maruz kalıyorsunuz?
 - Nasıl olmasını isterdiniz?
18. 2011'de imzalanıp 2014'te yürürlüğe giren, daha sonra 2021 yılında Resmi Gazete'de yayınlanan Cumhurbaşkanı Kararı ile yürürlükten kaldırılan İstanbul Sözleşmesi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
- Bu süreçten kimler etkileniyor? Örgütlenmenizin bu konudaki deneyimi, tutumu, eylemleri nelerdir?

- Siz bu yasanın dokunduğu alanlarla ilgili olarak gündelik hayatınızda bir şey yaşadınız mı? Nasıl?

19. Kürtaj hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

- İlgili politikaları biliyor musunuz? Var olan politikaları nasıl değerlendiriyorsunuz, sizce ulaşılabilir mi?
- Bu konu size nasıl hissettiriyor, nasıl olmasını isterdiniz?

20. Nafaka ile ilgili neler düşünüyorsunuz?

- Uygulanan politikaları biliyor musunuz? Nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Sizce gerekli midir?
- Bu durum size nasıl hissettiriyor? Nasıl olmasını isterdiniz?

21. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

- Bu konuda gerçekleştirilen/vazgeçilen yasaları/politikaları biliyor musunuz? Bunun kendi hayatınızdaki yansımalarını örneklendirebilir misiniz?
- Feminist bir örgütlenme olarak bu yasalardan gündelik hayata yansımalarına dair bir karşılaşmanız oldu mu? Örneklendirebilir misiniz? Bununla ilgili neler yapıyorsunuz? (örgütlenme ve telafi meselesi)

22. (Kendinizi feminist /kadın hakları savunucusu olarak tanımlıyorsunuz sanırım.)

Peki sizce feminizm nedir? Türkiye’de feminizm nasıl algılanıyor sizce?

- Sizin feminizmle tanışmanız nasıl oldu?
- Feminist/ kadın hakları savunucusu olmanız gündelik hayatınıza nasıl yansıyor?
- Türkiye’nin mevcut yasalarını düşündüğünüzde bu durum feminizmi nasıl bir yere doğru götürüyor sizce? Daha örgütlü bir yere mi yoksa daha bireysel bir noktaya mı götürüyor?
- (şuanda bir platforma üye değilse) şuanda gündelik hayatınızda feminist faaliyetlere nasıl devam ediyorsunuz?
- Feminist aktivizm/Kadın hakları savunuculuğu nedir? Zayıflıyor mu? Güçleniyor mu? Neden?
- Sizce feminist aktivizm ve sosyal medya arasında nasıl bir ilişki var? Bu noktada sosyal medyanın rolü nedir? Feminizmi güçlendiriyor mu? Örgütlenme boyutuna yaptığı pozitif/negatif etkiler nelerdir?

- Birçok mücadeleye baktığımızda madenler, HESler gibi konularda çoğunlukla kadınlar ön planda görünüyor. Bu durumu nasıl yorumluyorsunuz?
- Türkiye'nin mevcut politik kontekstiyle ve diğer faktörlerle birlikte düşündüğünüzde, bu durumu nasıl yorumluyorsunuz?

23. Türkiye'de kadın örgütlenmesi hakkına ne düşünüyorsunuz? Sizce yeterli mi? Neden?

- Eksiklikleri nelerdir?
- Ne olması gerekiyor sizce?
- Sizce örgütlü olmayan kadınların, örgütlü kadınlara bakışı nedir? Bu durum size kendinizi nasıl hissettiriyor?
- Neler yapılırsa sizi daha iyi hissettirirdi?

24. Tüm bu konuştuklarımıza dönüp bakınca, bunlardan hangileri daha çok sizin bu platformda olmanıza sebebiyet vermiştir?

25. Türkiye'de yaşayan bir kadın olarak, kadınların daha adil ve daha huzurlu şekilde yaşayabilmesi için sizce neler yapılmalı? Neler değişmeli?

26. Kendinizi 3 kelime ile tanımlamanızı istesem aklınıza gelen ilk 3 kelime nedir?

27. Son olarak sizin eklemek/belirtmek istediğiniz şeyler var mıdır?

Ek:2.2: Derinlemesine görüşme formu (Örgütsüz kadınlar)

1. Kısaca kendinizi tanıtır mısınız?
2. Kadına dair ayrımcı bir dil mevcut mudur? Örneklendirir misiniz?
 - Bu durum size nasıl hissettiriyor?
 - Gündelik hayatta en çok hani konuda ve ne şekilde karşınıza çıkıyor? Bununla nasıl başa çıkıyorsunuz?
3. Kadınların aile içindeki yeri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Türkiye'deki işleyişe dair genel algısı ve kendi deneyimi için ayrı ayrı sorulacak:

- Ailenizin sizi yetiştirme tarzını nasıl tarif edersiniz? (Kadın/erkek rolleri bağlamındaki ilişkileri nasıldır?)
- Ev içerisinde karar alma süreçlerinde kadının rolü?
- Sizin ev içindeki rolünüz nedir?
- Ev işlerinin dağılımı?
- Evinizde ev işlerine dair iş paylaşımı mevcut mu?
- Sorumluluklar eşit mi dağıtılıyor?
- Sizin ailenizdeki sorumluluk dağılımı nasıl? Bu konudaki deneyimlerinizi paylaşır mısınız?
- Şuanda yaşadığınız çevreyi/semti nasıl tarif edersiniz? (kadın erkek rolleri ve modernlik/muhafazakarlık bağlamında)
- Çevrenizdeki kişilerin aile ilişkilerini nasıl tarif edebilirsiniz?
- Genel olarak Türkiye ve kendi aile yaşamınızdaki kadınların aile içindeki yerini düşündüğünüzde, bu durum size ne hissettiriyor?

4. Çocuk bakımı konusundaki düşünceleriniz nelerdir?

Türkiye'deki işleyişe dair genel algısı ve kendi deneyimi için ayrı ayrı sorulacak:

- Bu konudaki babanın ve annenin yeri/rolü eşit midir?
- Çocuğunuz var mı?
- Kendi ailenizde bu durum nasıl? Bu konuda sıkıntı çektiğiniz bir deneyiminiz ya da zorlandığınız noktalar oldu mu?
- Durum ne şekilde olsa sizi daha iyi hissettirir?
- (Genel olarak kadının daha çok evi çekip çevirmesi, çocukların bakımıyla ilgilenmesi gibi bir algı hakim.) Sizce bununla ilgili Türkiye politikaları

- kadın elini güçlendiriyor mu zayıflatıyor mu? Bu anlamda sizin yaşadığınız deneyimler var mı?
- (Çalışıyorsa ve çocuğu varsa) İş yerinde kreş gibi bir imkanınız var mı? Bu konudaki deneyiminiz nedir?
 - Çalışan bir kadının iş-aile dengesini kurması ne ölçüde mümkün? Neden? Siz bunu sağlayabiliyor musunuz?
5. İş-aile dengesini kurma noktasında çocuk ve anne açısından deneyim nasıl şekilleniyor?
- Çalışıyor musunuz?
 - Sizce çalışan kadınların bu dengeyi kurabilmesi noktasında ihtiyaçları karşılanıyor mu? Hane içinde, iş yerinde, kamusal destek anlamında?
 - Kreş hizmetleri yeterli mi?
 - (Çocuğu varsa) Sizin bu anlamdaki deneyiminiz nedir? Sizi zorlayan noktalar oldu mu? Ya da hoşunuza giden hizmetleri var mı?
 - Sizce bu konu nasıl iyileştirilebilir?
 - Çocuk bakımına dair destekleri nasıl değerlendirirsiniz?
 - Kendi deneyiminiz ve Türkiye'deki çalışma saatlerini düşündüğünüzde bir kadın olarak iş-aile dengesini sağlama noktasındaki düşünceleriniz nelerdir?
6. Çalışma yaşamında kadın politikalarına dair uygulanan yasaları nasıl değerlendiriyorsunuz? Yeterli mi?
- Doğum izninin (ücretli) 8 hafta olması, ücretsiz 24 ay, babalık izninin 5 gün olması, pratikte ücretli izin hakkından yararlanma durumu
 - Süt izninin 3 saat olması
 - Bunlarla ilgili olarak kendi deneyiminiz var mıdır?
 - Bu noktada kendinizi nasıl hissediyorsunuz?
 - Bu ve benzeri politikalar size yeterli geliyor mu? Hangi noktada eksikleri var? Nasıl iyileştirilebilir, neye ihtiyaç var?
7. Kadınların sosyal güvenceleri ile ilgili düşünceleriniz ve kendi deneyimleriniz nelerdir?
- Emeklilik hakları, sağlık ve işsizlik sigortası gibi.
8. Kadının kamusal alandaki görünürlülüğü ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

- Toplum içerisinde kadınların katılımını nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Türkiye'nin son 10-20 yılını düşündüğünüzde bunları neler etkilemiş olabilir? Örneklendirebilir misiniz?
 - Sizin bu konudaki deneyiminiz nedir?
9. Çalışma yaşamında kadının yerini nerede görüyorsunuz? Kadınların iş yerlerinde karşılaştığı zorluklar nelerdir? Bu konularda bir zorluk yaşandığını düşünüyor musunuz? Neden? Kendi deneyiminiz nedir?
- İş hayatında yükselme fırsatları?
 - Cinsiyete dayalı ücret adaletsizliği ve bunlarla ilgili politikaların yeterliliği?
 - İşe alınırken sorulan cinsiyetçi sorular (medeni durum, çocuk sahibi olma gibi)
 - Kadınların işten çıkarılma durumları/ilk gözden çıkarılma
 - Mobbing ve buna karşı hukuki koruma önlemleri mevcut mu ? Yeterli mi?
 - Tüm bunlar size nasıl hissettiriyor?
 - Ne şekilde olsaydı size daha iyi hissettirirdi?
10. Kadına şiddet hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Cinsel, fiziksel, psikolojik şiddet geçmişiniz var mı? Çevrenizden birinin var mı?
 - Bununla ilgili hukuki koruma önlemleri yeterli midir?
11. Kadınların kamusal ve özel alandaki özgürlükleri hakkında neler düşünüyorsunuz?
- Aile içinde güvende hissediyor musunuz?
 - Kentte güvende hissediyor musunuz?
 - Ne gibi tehdit ve şiddetlere maruz kalıyorsunuz?
 - Nasıl olmasını isterdiniz?
12. 2011'de imzalanıp 2014'te yürürlüğe giren, daha sonra 2021 yılında Resmi Gazete'de yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Kararı ile yürürlükten kaldırılan İstanbul Sözleşmesi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
- Bu süreçten kimler etkileniyor? Örgütlenmenizin bu konudaki deneyimi, tutumu, eylemleri nelerdir?

- Siz bu yasanın dokunduğu alanlarla ilgili olarak gündelik hayatınızda bir şey yaşadınız mı? Nasıl?
13. Kadından ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulması, daha sonra 2018 yılında da Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kurulmasına karar verilmesi gibi dönüşümlerle ilgili düşünceleriniz nelerdir?
14. TÜİK verilerine göre Şubat 2024 itibari ile kadınların istihdam oranı %32,5 iken erkeklerinki %66,5 olarak açıklanmıştır. Bu veri hakkında ne düşünüyorsunuz? Oranın yeterlimi yoksa düşük mü olduğunu düşünüyorsunuz?
15. Kadın istihdamının düşüklüğünü neler etkiliyor olabilir?
- Kendi hayatınızı düşündüğünüzde bu veriyi nasıl anlamlandırabiliyorsunuz? Siz ya da çevrenizdekilerin deneyimlerinle örtüşen bir şey mi?
16. Kürtaj hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- İlgili politikaları biliyor musunuz? Var olan politikaları nasıl değerlendiriyorsunuz, sizce ulaşılabilir mi?
 - Bu konu size nasıl hissettiriyor, nasıl olmasını isterdiniz?
17. Nafaka ile ilgili neler düşünüyorsunuz?
- Uygulanan politikaları biliyor musunuz? Nasıl değerlendiriyorsunuz?
 - Sizce gerekli midir?
 - Bu durum size nasıl hissettiriyor? Nasıl olmasını isterdiniz?
18. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
- Bu konuda gerçekleştirilen/vazgeçilen yasaları/politikaları biliyor musunuz? Bunun kendi hayatınızdaki yansımalarını örneklendirebilir misiniz?
 - Feminist bir örgütlenme olarak bu yasalardan gündelik hayata yansımalarına dair bir karşılaşmanız oldu mu? Örneklendirebilir misiniz? Bununla ilgili neler yapıyorsunuz? (örgütlenme ve telafi meselesi)
19. (Kendinizi feminist /kadın hakları savunucusu olarak tanımlıyorsunuz sanırım.) Peki sizce feminizm nedir? Türkiye'de feminizm nasıl algılanıyor sizce?

- Sizin feminizmle tanışmanız nasıl oldu?
- Feminist/ kadın hakları savunucusu olmanız gündelik hayatınıza nasıl yansıyor?
- Türkiye'nin mevcut yasalarını düşündüğünüzde bu durum feminizmi nasıl bir yere doğru götürüyor sizce? Daha örgütlü bir yere mi yoksa daha bireysel bir noktaya mı götürüyor?
- (şuanda bir platforma üye değilse) şuanda gündelik hayatınızda feminist faaliyetlere nasıl devam ediyorsunuz?
- Feminist aktivizm/Kadın hakları savunuculuğu nedir? Zayıflıyor mu? Güçleniyor mu? Neden?
- Sizce feminist aktivizm ve sosyal medya arasında nasıl bir ilişki var? Bu noktada sosyal medyanın rolü nedir? Feminizmi güçlendiriyor mu? Örgütlenme boyutuna yaptığı pozitif/negatif etkiler nelerdir?
- Birçok mücadeleye baktığımızda madenler, HESler gibi konularda çoğunlukla kadınlar ön planda görünüyor. Bu durumu nasıl yorumluyorsunuz?
- Türkiye'nin mevcut politik kontekstiyle ve diğer faktörlerle birlikte düşündüğünüzde, bu durumu nasıl yorumluyorsunuz?

20. Kadın platformları hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Kadın platformlarını Türkiye'de gerekli görüyor musunuz?
- Sizce ne için varlar ve amaçlarını gerçekleştirebiliyorlar mı?

21. Herhangi bir kadın platformuna üyeliğiniz var mı?

- (Yoksa) Hangi sebeplerden dolayı olmadınız? Bir çekinceniz oldu mu? Neden?
- Kadın platformuna üye olmayı hiç düşündünüz mü?
- (Üye olmayı istediyseniz) Neden gerçekleşmedi?
- Bir kadın platformunda yer alsaydınız kendinizi daha iyi hissedermiydiniz?
- Çevrenizden birini herhangi bir kadın platformuna yönlendirdiğiniz oldu mu?
- Çevrenizde kadın platformlarına dahil olan tanıdıklarınız var mı?

22. Herhangi bir kadın birlikteliğinin etkinliğinde yer aldınız mı?

- Hangi sıklıkla bu tarz etkinliklerde yer alıyorsunuz?
- Başka yer aldığınız etkinlikler oldu mu? En son hangi etkinlikte yer aldınız?
- Bu sizin için ne anlam ifade ediyor?
- Yer aldığınız etkinlik, size düşünce anlamında yeni bir ufuk açtı mı?
- Hayatınızdaki yaşam pratiklerini etkiledi mi? Nasıl?

23. Türkiye’de yaşayan bir kadın olarak, kadınların daha adil ve daha huzurlu şekilde yaşayabilmesi için sizce neler yapılmalı? Neler değişmeli?

24. Kendinizi 3 kelime ile tanımlamanızı istesem aklınıza gelen ilk 3 kelime nedir?

25. Son olarak sizin eklemek/belirtmek istediğiniz şeyler var mıdır?

Ek:3: Tanışma/Kişisel Özellikler

Yaş:

Eğitim Durumu:

Doğduğu İl:

En Uzun Süre Yaşadığı İl:

Şuanda Yaşadığı Yer (Semt):

Çalışma Durumu ve Yaptığı İş:

Medeni Durumu:

Evli ise, çocuğu var mı? :

Kiminle Yaşıyor?:

Aile Yapısı (Çekirdek, geniş vs):

Sosyal Bağlar (En Sık İlişkide Bulunduğu Kişiler):

Ekonomik Durumu:

ÖZ GEÇMİŞ

Merve BEKAR

Eğitim

Lisans 2018-2021 Atatürk Üniversitesi Sosyoloji Lisans Programı

Alınan Burslar

2021 YÖK Başarı Bursu

